

<http://jhs.usch.md>

ISSN 2345-1866

E-ISSN 2345-1904

BULETINUL ȘTIINȚIFIC

AL UNIVERSITĂȚII DE STAT

„BOGDAN PETRICEICU HASDEU” DIN CAHUL

(ediție semestrială, seria științe umanistice)

Nr. 1 (19), 2024

Colegiu de onoare al seriei științe umanistice:

prof. univ. dr. Ioan Aurel Pop, președintele Academiei Române (România)
prof. univ. dr. Victor Spinei, vicepreședintele Academiei Române (România)
prof. univ. dr. Ionel Cîndea, membru corespondent al Academiei Române (România)
cercetător dr. Mariana Șlapac, membru corespondent al Academiei de Științe a Moldovei
conf. univ. dr. Sergiu Cornea, rectorul Universității de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul
prof. univ. dr. Anatol Petrencu, Universitatea de Stat din Moldova
prof. univ. dr. Iaroslav Chiciuc, Universitatea Umanistă de Stat din Ismail (Ucraina)
prof. univ. dr. Daniel Cristea-Enache, Universitatea din București (România)
prof. univ. dr. Lili Țiganenco, Universitatea Umanistă de Stat din Ismail (Ucraina)
prof. univ. dr. Ion Șișcanu, Institutul de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei
prof. univ. dr. Gheorghe Cojocaru, Institutul de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei

Colegiu de redacție al seriei științe umanistice:

conf. univ. dr. Costin Croitoru, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul / Muzeul Brăilei „Carol I”, **redactor șef al seriei**
conf. univ. dr. Ion Ghelețchi, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul, **responsabil al secțiunii A. Istorie**
conf. univ. dr. Liliana Grosu, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul, **responsabil al secțiunii B. Filologie**
conf. univ. dr. Alina Pintilii, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul
cercetător științific dr. Zamfir Bălan, Muzeul Brăilei „Carol I”
conf. univ. dr. Polina Lungu, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul, **responsabil al secțiunii C. Psihopedagogie**
conf. univ. dr. Ioana Axentii, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul
conf. univ. dr. Natalia Mihăilescu, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul

Consilieri editoriali / referenți ai seriei științe umanistice:

prof. univ. dr. Gheorghe Manolache, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu
conf. univ. dr. Victor Axentii, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul
conf. univ. dr. Ludmila Bălțatu, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul
conf. univ. dr. Valeriana Petcu, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul

Revista este indexată în baza de date **IBN** (https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_revista/118)

Autorilor le revine responsabilitatea științifică a lucrărilor publicate.

© Toate drepturile intelectuale asupra prezentei ediții sunt rezervate
Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul și autorilor.

Reproducerea integrală sau parțială a textului ori ilustrației se va face doar cu acordul scris al acestora.

ISSN 2345-1866

E-ISSN 2345-1904

THE SCIENTIFIC BULLETIN

OF THE STATE UNIVERSITY

"BOGDAN PETRICEICU HASDEU" FROM CAHUL

(half-yearly edition, humanities series)

No. 1 (19), 2024

Honorary college of the humanities series:

professor PhD Ioan Aurel Pop, the president of Romanian Academy (Romania)
professor PhD Victor Spinei, the vice-president of Romanian Academy (Romania)
professor PhD Ionel Căndeă, corresponding member of Romanian Academy (Romania)
researcher PhD Mariana Şlapac, corresponding member of Sciences Academy of Moldova
professor PhD Sergiu Cornea, rector of the State University "B. P. Hasdeu" from Cahul
professor PhD Anatol Petrencu, State University of Moldova
professor PhD Iaroslav Chiciuc, Humanist State University of Ismail (Ukraine)
Professor PhD Daniel Cristea-Enache, University of Bucharest (Romania)
professor PhD Lili Țiganenco, Humanist State University of Ismail (Ukraine)
professor PhD Ion Şişcanu, History Institute of Sciences Academy of Moldova
professor PhD Gheorghe Cojocaru, History Institute of Sciences Academy of Moldova

Editorial board of the humanities series:

associate professor PhD Costin Croitoru, State University "B. P. Hasdeu" from Cahul /
"Carol I" Brăila Museum, **editor-in-chief of the series**
associate professor PhD Ion Gheleşchi, State University "B. P. Hasdeu" from Cahul,
responsible for section A. History
associate professor PhD Liliana Grosu, State University "B. P. Hasdeu" from Cahul,
responsible for section B. Philology
associate professor PhD Alina Pintilii, State University "B. P. Hasdeu" from Cahul, member
researcher PhD Zamfir Bălan, "Carol I" Brăila Museum, România
associate professor PhD Polina Lungu, State University "B. P. Hasdeu" from Cahul,
responsible for section C. Psycho-pedagogy
associate professor PhD Ioana Axentii, State University "B. P. Hasdeu" from Cahul
associate professor PhD Natalia Mihăilescu, State University "B. P. Hasdeu" from Cahul

Editorial advisors / references of the humanities series:

professor PhD Gheorghe Manolache, "Lucian Blaga" University from Sibiu
associate professor PhD Victor Axentii, State University "B. P. Hasdeu" from Cahul
associate professor PhD Ludmila Bălţatu, State University "B. P. Hasdeu" from Cahul
associate professor PhD Valeriana Petcu, State University "B. P. Hasdeu" from Cahul

The Journal is indexed in the database **IBN** (https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_revista/118)

The authors have the scientific responsibility for the published works.

© All intellectual property rights in this edition are reserved

to the State University "B. P. Hasdeu" from Cahul and to the authors.

The full or partial reproduction of the text or illustration will be made only with their written consent.

CUPRINS

Secțiunea A. Istorie

Costin Croitoru , <i>Contribuții cu privire la siturile arheologice și monumentele istorice de pe teritoriul comunei Faraoani, județul Bacău</i>	9
Laurențiu-Ștefan Szemkovics , <i>Două tipare sigilare care au aparținut Poliției târgului Cahul (1859)</i>	35
Artur Leșcu , <i>The penetration of narodnikist ideas in Bessarabia and the struggle of the government directorate of the gendarmerie corps against them</i>	41
Aurel Fondos , <i>Viața cotidiană din Basarabia și intensificarea propagandei comuniste în anul 1930</i>	59
Ana Ischimji , <i>Tehnici și tehnologii de prelucrare artistică a pieilor și blănurilor meșteșugărești în Republica Moldova</i>	79

Secțiunea B. Filologie

Zamfir Bălan, Costin Croitoru , <i>Răspunsurile la Chestionarele Densușianu pentru județul Brăila. Considerații generale</i>	95
Liliana Colodeeva , <i>A comparative study of traditional teaching methods versus 21th century approaches: focusing on the 4 CS in education</i>	127

Secțiunea C. Psiho-pedagogie

Iuliana Gherman , <i>Aspecte evolutive și etimologice ale conceptelor „strategie” și „strategie de învățare”</i>	137
Valentin Arapu, Ina Isac, Nina Ivanova, Raisa Osadci, Andrea Butnaru , <i>O cooperare interinstituțională pe dimensiunea cercetării</i>	159

Semnale editoriale, prezentări, recenzii

Ludmila Bălțatu , <i>Constantin Ivanov, Răul. Interpretări literare</i>	177
Costin Croitoru , <i>Decorații conferite brăilenilor. Note de lectură (XIII)</i>	181

Anexe

<i>Norme de publicare pentru numărul următor</i>	189

CONTENT

Section A. History

Costin Croitoru , <i>Contributions regarding the archaeological sites and historical monuments on the territory of the Faraoani commune, Bacău county</i>	9
Laurențiu-Ștefan Szemkovics , <i>Two sealing patterns that belonged to the Cahul Fair Police (1859)</i>	35
Artur Leșcu , <i>Pătrunderea ideilor norodniciste în Basarabia și lupta direcției guberniale a corpului de jandarmi împotriva lor</i>	41
Aurel Fondos , <i>Daily life in Bessarabia and the indentification of communist propaganda in 1930</i>	59
Ana Ischimji , <i>Techniques and technologies of artistic processing of leather and furs artisan in the Republic of Moldova</i>	79

Section B. Philology

Zamfir Bălan, Costin Croitoru , <i>The answers to the Densușianu Questionnaires for Brăila County. General considerations</i>	95
Liliana Colodeeva , <i>Studiu comparativ al metodelor tradiționale de predare față de abordările secolului XXI: cu accent pe cele 4 CS în educație</i>	127

Section C. Psycho-pedagogy

Iuliana Gherman , <i>Evolutionary and etymological aspects of the concepts "strategy" and "learning strategy"</i>	137
Valentin Arapu, Ina Isac, Nina Ivanova, Raisa Osadci, Andrea Butnaru , <i>An inter-institutional cooperation on the research dimension</i>	159

Editorial signals, presentations, reviews

Ludmila Bălțatu , <i>Constantin Ivanov, Evil. Literary interpretations</i>	177
Costin Croitoru , <i>Decorations given to the inhabitants of Brăila. Reading notes (XIII)</i> ..	181

Annexes

<i>Publication rules for the next issue</i>	189

Buletinul Științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul
ediție semestrială, seria științe umanistice, nr. 1 (19), 2024

~ Secțiunea A. Istorie / Section A. History ~

The scientific bulletin of the State University "Bogdan Petriceicu Hasdeu" from Cahul
half-yearly edition, humanities series, no. 1 (19), 2024

CONTRIBUȚII CU PRIVIRE LA SITURILE ARHEOLOGICE ȘI MONUMENTELE ISTORICE DE PE TERITORIUL COMUNEI FARAOANI, JUDEȚUL BACĂU

Costin Croitoru

conf. univ. dr., Muzeul Brăilei „Carol I”
(email: costin_croitoru1@yahoo.com)

Rezumat. Pe teritoriul comunei Faraoani (jud. Bacău) există mai multe situri arheologice și zone cu vestigii arheologice, unele clasate în Repertoriul Arheologic Național (RAN) și în Lista Monumentelor Istorice (LMI), iar altele nu sunt clasate, încă. Acest articol este rezultatul evaluării de teren a acestor obiective. S-a avut în vedere evaluarea patrimoniului arheologic existent în limitele unității administrativ-teritoriale menționate, întocmirea fișelor de sit pentru fiecare obiectiv identificat și înscrierea în evidențele specifice ale zonelor cu patrimoniu arheologic reperat, pentru instituirea regimului de protecție prevăzut de lege.

Cuvinte cheie: Faraoani, județul Bacău, situri arheologice, monumente istorice.

*

Abstract. On the territory of the Faraoani commune (Bacău county) there are several archaeological sites and areas with archaeological remains, some classified in the National Archaeological Repertory (RAN) and in the List of Historical Monuments (LMI), and others not yet classified. This article is the result of field evaluation of these objectives. The evaluation of the existing archaeological heritage within the limits of the mentioned administrative-territorial unit, the preparation of site sheets for each identified objective and the registration in the specific records of the areas with archaeological heritage identified, for the establishment of the protection regime provided for by law, were considered.

Key words: Faraoani, Bacău county, archaeological sites, historical monuments.

I. Preliminarii. Comuna Faraoani este o unitate administrativă relativ tânără, organizată la începutul secolului al XIX-lea prin comasarea cu comuna Valea Mare. Se află în zona centrală a județului Bacău, pe valea din dreapta Siretului.

De la bun început trebuie să afirmăm că în *Repertoriul Arheologic Național* (RAN) sunt menționate două situri arheologice de pe raza UAT Faraoani, care totodată sunt clasate și în *Lista monumentelor istorice* (LMI) – este vorba despre Situl arheologic *La Siliște* (cod RAN: 22479.01; cod LMI: BC-I-s-B-00719) și situl arheologic *Faraoani* (cod RAN: 22479.02; cod LMI: BC-I-s-B-00720).

Au fost semnalate câteva descoperiri arheologice în zonă, care ne permit să afirmăm că pe raza comunei Faraoani există zone cu patrimoniu arheologic

reperat care sunt clasate în Repertoriul Arheologic Național.

Au fost identificate, verificate și măsurate coordonatele STEREO '70, cât și zona de protecție pentru siturile menționate de pe teritoriul comunei Faraoani. Odată cu aceste delimitări s-a identificat și zona de protecție a monumentelor respective și s-au întocmit documentare fotografice / aero-fotografice.

Nu au fost efectuate investigații invazive, de tipul sondajelor stratigrafice sau arheologice.

În urma cercetării bibliografiei existente, și mai ales verificărilor de teren, conchidem că NU este necesară introducerea unor situri arheologice în Registrul Arheologic Național, doar trebuie făcute unele corecturi asupra unor informații descriptiv / topografice relative la existența / poziționarea unor situri arheologice, care vor fi detaliate în capitolul dedicat.

De asemenea, au fost efectuate fotografiile de teren și aerofotografiile, fără a se colecta artefacte.

II. Notă metodologică. S-a avut în vedere evaluarea patrimoniului arheologic existent în limitele unității administrativ-teritoriale menționate, întocmirea fișelor de sit pentru fiecare obiectiv identificat și înscrierea în evidențele specifice ale zonelor cu patrimoniu arheologic reperat, pentru instituirea regimului de protecție prevăzut de lege.

Pentru realizarea acestui deziderat ne-am bazat pe consultarea vastei bibliografii arheologice prelucrând, pe cât posibil exhaustiv, literatura specifică, cu relevanță asupra zonei urmărite, desigur citată infrapaginal acolo unde a fost cazul și evident pe un suport cartografic generos.

Trimiterile la bibliografia esențială s-au făcut pentru fiecare descoperire în parte. Acolo unde, în același punct, au fost semnalate vestigii din diverse perioade istorice, doar menționate în literatura de specialitate, pentru a evita repetițiile, nu am mai reluat trimiterea inițială, cititorul înțelegând că sursa este cea citată la primul punct. În ceea ce privește bibliografia secundară (lucrări generale care amintesc într-un context mai larg descoperirile arheologice notate de noi în prezentul capitol) aceasta urmează bibliografiei esențiale și are drept scop, încadrarea descoperirilor într-un spectru mai larg, cronologic, cultural sau tipologic.

A urmat etapa propriu-zisă a evaluării de teren, respectiv de topografie arheologică, în care au fost verificate toate aceste informații, fiind delimitate toate perimetrele arheologice în format *dwg*, cu ajutorul unui *GPS GARMIN*, datele din teren fiind culese în sistemul de coordonate Stereografic 1970.

Toate datele au fost mai apoi transpuse ulterior în format digital (*dwg*) pe anexa grafică (cu toate categoriile de terenuri), pusă la dispoziție de primăria comunei Faraoani, fiind conturat fiecare perimetru arheologic, împreună cu zona de protecție aferentă. Au fost astfel create layere distincte (sit arheologic, zonă de

protecție sit arheologic).

Determinarea coordonatelor punctelor de detaliu s-a efectuat cu un receptor GPS și a serviciului ROMPOS® RTK utilizând produsele RO_VRS_3_1 GPS, coordonatele fiind redade în sistem STEREO 1970 cu ajutorul softului TransDatRo 4.00 (descărcat de pe site-ul ANCPPI) și integrat în softul SurvCE, care permite stocarea coordonatelor punctelor de detaliu într-un fișier text asigurând o precizie de +/- 5cm.

Zonele de protecție ale tuturor perimetrelor arheologice au fost stabilite în acord cu prevederile OG 43/2000 cu modificările și completările ulterioare și L.422/2001 cu modificările și completările ulterioare.

În fine, în ultima etapă a fost redactată întreaga documentație, ce cuprinde istoricul cercetărilor arheologice, fișele de sit arheologic pentru fiecare perimetru arheologic, documentarul fotografic precum și recomandările pentru protejarea perimetrelor arheologice de pe teritoriul comunei Faraoani, județul Bacău.

III. Analiza geografiei / teritoriului. Comuna Faraoani (în maghiară *Forrófalva*) este o unitate administrativă relativ tânără, organizată în cele din urmă la începutul secolului al XIX-lea prin comasarea cu comuna Valea Mare. Se află în zona centrală a județului Bacău, pe terasele și dealurile din dreapta Siretului.

Prima mențiune documentară a toponimului Faraoani se regăsește într-o lucrare în limba latină a călugărului iezuit Samuel Timon, care citează o sursă intitulată „*Ephemerides Cibinienses*”, unde se arată ca husiții, nu numai sașii, ci și unguri din Transilvania au fugit din țară în anul 1420 și s-au așezat aici (în Moldova), sașii la Cotnari, iar ungurii la Faraoani, Valea Seacă, Bacău și în alte localități învecinate¹. Prima atestare documentară a satului Faraoani o datorăm lui Dimitrie Cantemir, care în „*Descriptio Moldaviae*”, relatează faptul că Ștefan cel Mare, după lupta de la Baia cu Matias Corvin (1467) a adus prizonieri unguri și i-a împărțit pe la boieri.

Inițial a existat un sat străvechi Faraoani, poziționat în gura pârâului Valea Mare, în jurul bisericii cu hramul „Sf. Martin” din cimitirul actual. La finele secolului al XVII-lea, vulnerabilitatea creată de vecinătatea „drumului mare”, care era străbătut și în cazul incursiunilor militare, au provocat migrarea vetrei localității. S-au format două noi nuclee: unul pe partea dreaptă a pârâului Valea Mare, pe vatra de astăzi a satului Faraoani, celălalt în fundul văii pârâului amintit, în vatra satului omonim, situație care persistă până în zilele noastre, cu mențiunea că satul Valea Mare a fost înglobat în Faraoani.

Cu toate acestea, vatra veche nu a fost total abandonată, aici rămânând atât biserica, cât și cimitirul din jur, folosite deopotrivă de locuitorii celor două noi așezări.

¹ Anton Coșa, *Monografia comunei Faraoani*, Onești, 2009, *passim*.

IV. Discutarea surselor documentare / prezențelor arheologice. Pe teritoriul comunei nu au fost efectuate cercetări arheologice sistematice și nici cercetări arheologice preventive. Cunoaștem în schimb câteva mențiuni relative la unele descoperiri, care ar putea fi eventual asociate unor sondaje de control (!?). Cele mai recente referințe datează de aproape jumătate de veac, prin urmare unele descrieri topografice (acolo unde există!) nu mai concordă cu realitatea geografică și, mai ales topografică a zonei, în primul rând datorită extinderii localității.

*

1. Slatina. În vara anului 1839 Alecu Anastasiu, sameșul ținutului Bacău, raporta Vistieriei că Gheorghe Negel, vechilul moșiei Faraoani, proprietatea lui Alecu Roset Roznovanu, solicita încuviințare să sape „pe acea moșie la locul ce să numește Slatina” deoarece locuitorii spun că acolo ar fi îngropată o comoară². Firește inițiativa naivului antreprenor de ocazie nu s-a soldat cu rezultate notabile, altfel Vistieria ar fi generat mult mai multe documente. În orice caz, Gheorghe Negel cere isprăvniciei să delege pe cineva pentru a fi de față la „săpatul comorii”. Autoritățile răspund vechilului să nu întreprindă nimic până nu se va primi „dezlegare” de la Departamentul Pricinilor Dinlăuntru. Vistieria a poruncit apoi Isprăvniciei să trimită „pe cini să va socoti să meargă la locul cu prepus de comoară și în ființa a vechilului pomenitii moșâi să să facă cercare cuvenită”, iar ce se va găsi să se „pecetluiască” cu pecetele isprăvniciei și a vechilului și să se păstreze la administrația ținutală³.

2. Vatra localității (?). Primele informații referitoare la siturile / descoperirile arheologice de pe teritoriul care ne interesează se datorează unor cercetări de suprafață întreprinse de colectivul Muzeului Județean Bacău (1957-1958), în urma cărora se menționează identificarea unui „topor-ciocan” caracteristic epocii bronzului „în condiții nesigure”, pe teritoriul comunei⁴. Foarte probabil, la aceeași piesă se referă și aluzia dintr-un catalog selectiv al uneltelor din piatră șlefuită aflate

² Arhivele Naționale Iași, fond Vistieria Moldovei, dosar 354/1839, f.1, *apud* Silviu Văcaru, *Noi informații referitoare la „comori” din ținuturile Bacău și Roman (prima jumătate a secolului al XIX-lea)*, în *Acta Bacoviensia*, X, 2015, p. 128.

³ *Ibidem*, fond Isprăvnicia Ținutului Bacău, Transport 938, op. 1080, nr. 90, f. 23 r., 27 r., 29 r., *apud* S. Văcaru, M-C. Amăriuței, L. Bacumenco-Pîrnău, *Descoperirile de „comori” din Moldova (prima jumătate a secolului al XIX-lea). Surse arhivistice și perspective de cercetare*, în vol. *Historia est magistra vitae. In honorem profesor Ion Eremia*, Chișinău, 2019, p. 223.

⁴ M. Florescu, V. Căpitanu, *op. cit.*, p. 231, nr. 26a.

în colecțiile Muzeului din Bacău⁵. Cum nu avem nici un fel de informații suplimentare și nu putem asocia acest artefact cu indicii cronologici ai descoperirilor pe care le cunoaștem pe teritoriul comunei, rămânem circumspecți în legătură cu posibila descoperire a acestei piese pe teritoriul comunei, care, în actualul stadiu al cunoștințelor ar trebui interpretată, cel mult, drept descoperire izolată.

3. La Siliște. În acest punct situat la un kilometru nord-est de sat (conform serverului cartografic și fișei RAN situl se află la 300 m est de sat, pe malul nordic al pârâului Valea Mare, la o distanță de cca. 3600 metri față de malul drept al Siretului⁶), pe o terasă de pe malul stâng al pârâului Faraoani, a fost descoperită o așezare din epoca medievală timpurie (secolele VIII-XI) în urma unor cercetări de suprafață. În anul 1976 Ioan Mitrea a realizat un sondaj „*la NE de satul Faraoani pe terasa din punctul Siliște, de pe malul stâng al pârâului cu același nume (numit de D. Cantemir în Descrierea Moldovei pârâul Faraon)*”, cu următoarele rezultate „*în stratul prefeudal s-au descoperit mai multe fragmente ceramice, lucrate la roată, din pastă cărămizie, decorate cu striuri drepte și vălurite, caracteristice secolelor VIII-IX*”⁷.

Despre nivelul din epoca medievală (secolele XIV-XV), aflăm dintr-o notă entuziasmantă: „*o contribuție remarcabilă la studierea satului medieval au adus-o săpăturile efectuate în localitățile Ștefan cel Mare, Fântânele și Faraoani*”; despre cele din urmă detaliindu-se: „*în urma unor cercetări arheologice întreprinse în anul 1975, s-a descoperit vechea vatră a satului Faraoani din secolele XIV-XV (cercetări întreprinse de Al. Artimon, material inedit). Materialul ceramic recoltat aici are apropiate analogii cu cel găsit în vatra veche a orașului Bacău și care este datat la sfârșitul secolului al XIV-lea – prima jumătate a secolului al XV-lea*”⁸.

O trecere în revistă ulterioară consemnează „cercetările arheologice” astfel: „*în urma sondajului de salvare efectuat în 1975, s-a identificat o așezare sătească din secolele XIV-XV, azi dispărută (sic!), (săpături Al. Artimon, material inedit). Mai*

⁵ Lăcrămioara Istina, *Aperçu des outils en pierre polie (néo-énéolithique et l'âge du bronze) de la collection du Musée „Iulian Antonescu” de Bacău*, în *Studia Antiqua et Archaeologica*, VII, 2000, p. 295.

⁶ Vezi <http://ran.cimec.ro/sel.asp?codran=22479.01>.

⁷ Ioan Mitrea, *Regiunea centrală a Moldovei dintre Carpați și Siret în secolele VI-IX e.n.*, în *Carpica*, XII, 1980, p. 132, nr. 14. Același punct este inclus și în repertoarul datorat lui Dan Gh. Teodor, *Descoperiri arheologice și numismatice la est de Carpați în secolele V-XI*, București, 1997, p. 87, nr. 287.

⁸ Al. Artimon, *Valorificarea științifică și muzeistică a unor obiecte medievale din colecția Muzeului de Istorie din Bacău*, în *Carpica*, VII, 1975, pp. 313-314. Fără îndoială pomenirea efectuării aceluiași cercetări în anul 1973 trebuie să reprezinte doar o festă a memoriei („*cercetări arheologice întreprinse în vatra veche a satului Faraoani de Al. Artimon în anul 1973*”), la Idem, *Contribuții arheologice la istoria localității Fântânele*, în *Carpica*, XVII, 1985, p. 94.

mult decât atât, „în același loc, în anul următor s-a efectuat un sondaj de informare. În cele două secțiuni săpate nu s-au surprins complexe de locuire, în schimb în stratul prefeudal s-au descoperit mai multe fragmente ceramice lucrate la roată, din pastă cărămizie, decorate cu striuri drepte și vălurite, caracteristice secolelor VIII-IX e.n. Pe baza materialului ceramic, așezarea de la Faraoani a fost atribuită acestei perioade (săpături I. Mitrea, material inedit)”⁹.

Eventual din așezarea medievală ar putea proveni și cosorul publicat separat¹⁰, dacă nu cumva, având în vedere morfologia conservatoare a acestui tip de unelte, ne aflăm în fața unei piese moderne.

Firește actualmente situl este mult mai aproape de sat decât la momentul identificării sale, în mod evident în ultimele decade vatra acestuia extinzându-se constant, astfel că astăzi este practic lipit de acesta.

4. Faraoani (?). La sud-est de sat a fost identificată o așezare: „în marginea de sud-est a comunei s-au identificat urmele unei așezări din secolele III-IV e.n.” (cercetări de suprafață întreprinse de colectivul Muzeului Județean Bacău, 1957-1958)¹¹. Nu avem informații bibliografice cu privire la punctul / denumirea locului¹², pe serverul cartografic al RAN-ului plasarea sitului este „nesigură”, iar fișa de sit „reține” deopotrivă așezarea și necropola, respectiv categoria „locuire” și „descoperire funerară”¹³. Exceptând criteriul logicii istorice după care, de principiu, lângă majoritatea așezărilor sunt și necropole, nu avem nici un indiciu, bibliografic sau din teren care să ateste prezența necropolei.

În ceea ce privește cronologia acestei așezări, sesizăm și noi faptul că perioada amintită era acceptată *grosso modo* pentru cultura carpică, care astăzi se datează undeva în intervalul cuprins între secolele II – III p. Chr., de altfel acest punct din Faraoani fiind inclus și în repertoriul tematic¹⁴.

Așadar, așezarea aparține „dacilor liberi” (prin urmare datarea corectă ar fi în intervalul cuprins între secolele II – III p. Chr.) și nu „purtătorilor” culturii Sântana de Mureș-Cerneahov cum eronat s-a preluat, și vehiculat informația¹⁵, iar

⁹ Silvia Antonescu, *Cronica săpăturilor arheologice efectuate în județul Bacău în perioada 1968-1978*, în *Carpica*, XI, 1979, pp. 351-352.

¹⁰ Dorinel Ichim, *Dovezi etnologice și paleoetnologice privind vechimea viticulturii în Moldova centrală*, în *Carpica*, XVI, 1984, p. 214.

¹¹ M. Florescu, V. Căpitanu, *Cercetări arheologice de suprafață în județul Bacău*, în *Arheologia Moldovei*, VI, 1969, p. 231, nr. 26b.

¹² C. Matasă, *Importanța toponimiei în cunoașterea trecutului*, în *Carpica*, I, 1968, p. 263, fără detalii, reține pe teritoriul comunei Faraoani toponimul „Hârburi”. Noi nu am mai regăsit acest toponim în memoria locuitorilor.

¹³ Vezi <http://ran.cimec.ro/sel.asp?codran=22479.02>.

¹⁴ Gh. Bichir, *Cultura carpică*, București, 1973, planșa I, harta 1, nr. 135 (cu simbol de așezare).

¹⁵ Florin Petrescu, *Repertoriul monumentelor arheologice de tip Sântana de Mureș-Cerneahov de pe*

În privința categoriei de sit avem o așezare jalonată de prezența unor puține materiale arheologice ceramice fragmentare.

V. Situri arheologice neclasate în RAN

Nu au fost identificate situri arheologice noi pe raza comunei Faraoani.

VI. Situri arheologice clasate în LMI și în RAN

A. La Siliște (cod RAN: 22479.01; cod LMI: BC-I-s-B-00719). În acest punct situat în marginea nord-estică a localității, pe malul stâng al pârâului Valea Mare / Faraoani, la o distanță de patru kilometri vest față de malul drept al Siretului, peste drum (DC 167) de cimitirul „Sfântul Martin de Tours”, a fost descoperită o așezare cu două niveluri de locuire: unul din epoca medievală timpurie (secolele VIII-XI), cel de-al doilea din epoca medievală (secolele XIV-XV)¹⁶.

La suprafața terenului și azi se mai pot identifica mici fragmente ceramice lucrate din pastă de culoare cenușie, dar mai ales roșcată, modelate cu roata. Gradul ridicat de fragmentare al materialului ceramic vizibil în arătură nu ne prea ajută într-un eventual demers de reconstituire a formelor, în schimb pasta din care au fost confecționate și modalitatea de ardere sunt de asociat secolelor XIV-XV. Nu am identificat la suprafața terenului și ceramica cu decor „vălurit” – caracteristică secolelor VIII-XI, dar acest nivel inferior nu poate fi pus în evidență decât prin metode de cercetare invazive.

Situl arheologic – atât cât poate fi pus în evidență de prezența la suprafața terenului a materialelor ceramice – se întinde pe o suprafață de puțin peste 12.000 metri pătrați, și este tăiat în zona mediană de o cale de acces (Aleea Cânepiște). Am propus o zonă de protecție de peste 55.000 metri pătrați, încadrată între limite cadastrale, respectiv pârâul Valea Mare / Faraoani, drumul comunal nr. 167 și Calea Adevărului.

teritoriul României, București, 2002, p. 128, nr. 332a; Tiberiu-Theodor Plăcintă, *Notă cu privire la stadiul cercetărilor din județul Bacău referitoare la cultura carpică și la cultura Sântana de Mureș Cherniakov*, în *Carpica*, XLVII, 2018, p. 135, nr. 21 și nota 54.

¹⁶ DMSI, Proiectul Listei Monumentelor Istorice, 1991 [Proiect LMI] (sursa fișei de sit); Lista Monumentelor Istorice, MO nr. 646 bis/16/07/2004, Ordinul ministrului culturii și cultelor nr. 2.314/2004, vol. I, București, 2004, p.179-180, poz. 34-36 [Ordin MCC] (sursa fișei de sit).

Informații despre sit

Localizare: Afluență pe Tratta Românească

Cod BNR: 22475/01

Cod LMI (Lista Monumentelor): EC-1-m-B-00719

Intenție: Situl arheologic de la Faraoni - La Siliște

Nume: Situl arheologic de la Faraoni - La Siliște

Județ: Bacău

Unitate administrativă: Faraoni

Localitate: Faraoni

Punct: La Siliște

Reper: Situl se află la 300 m est de sat, pe malul nordic al pârâului Valea Mare, la o distanță de cca 3,6 km față de malul drept al Siretului.

Reper hidrografic: none

Reper hidrografic - tip: pârâu râu

Utilizarea teren: agricultură

Categorie: incertă

Tip: apăsare

Data ultimei modificări a Fișei: 23.05.2023

Componente în cadrul sitului

Categorie/Tip	Epoca (Datare)	Cultural/ Fața culturală	Ateștare documentară	Descriere/ Observații	Cod LMI
Apăsare	Epoca medievală timpurie (secolele VII-X)				EC-1-m-B-00719.02
Apăsare	Epoca medievală (secolele XIII-XV)				EC-1-m-B-00719.01

Bibliografie:

1. Lista Monumentelor Istorice, MD nr. 946/16.07/2004, Ordinul ministrului culturii și cultelor nr. 2.314/2004, vol. I, București, 2004, p.179-180, pag. 34-36 (Ordin MCC) (sursa Fișei de sit)

2. DNAGI, Prezentul Listei Monumentelor Istorice, 1995 (Prezent LMI) (sursa Fișei de sit)

Recomandăm ca orice intervenție în zona sitului arheologic, la nivelul solului și în subsol, să se facă numai după efectuarea de cercetări arheologice preventive și cu avizul DJC Bacău; iar intervențiile din zona de protecție a sitului arheologic să se facă numai cu efectuarea supravegherii arheologice și cu avizul DJC Bacău.

Menționăm că dacă în limita sitului ori în zona sa de protecție se va realiza un proiect de investiții, sau se va interveni la nivelul solului și subsolului, Primăria UAT Faraoni trebuie să solicite investitorului/beneficiarului avizul DJC Bacău, prin intermediul certificatului de urbanism.

Situl arheologic „La Siliște” din Faraoni

Limitele sitului arheologic

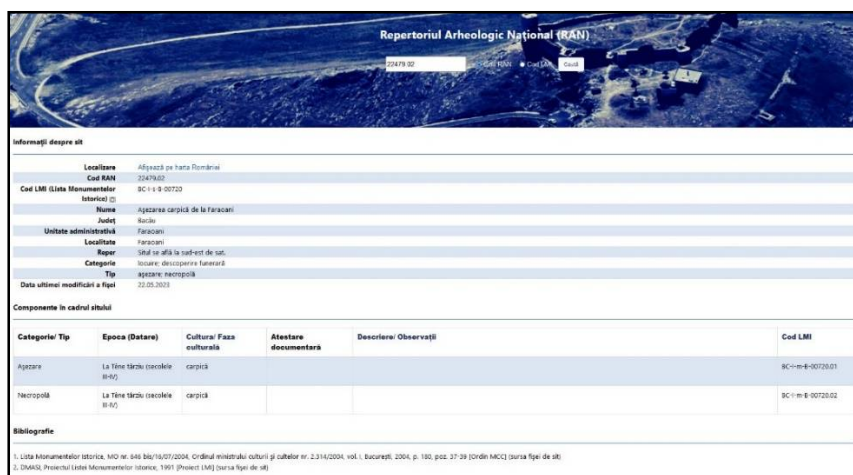
	WGS 84		STEREO 70	
	Latitudine	Longitudine	X	Y
1	46°26'25.18"N	26°54'1.31"E	550712.161	646114.815
2	46°26'25.31"N	26°54'2.86"E	550716.966	646147.793
3	46°26'24.71"N	26°54'5.17"E	550699.628	646197.528
4	46°26'24.30"N	26°54'5.82"E	550687.305	646211.701
5	46°26'23.57"N	26°54'6.13"E	550664.932	646218.855
6	46°26'22.26"N	26°54'4.93"E	550623.884	646194.218
7	46°26'21.80"N	26°54'4.22"E	550609.323	646179.408
8	46°26'21.54"N	26°54'2.70"E	550600.520	646147.166
9	46°26'21.72"N	26°54'1.68"E	550605.555	646125.268
10	46°26'21.71"N	26°54'1.36"E	550605.083	646118.447
11	46°26'22.06"N	26°54'0.52"E	550615.456	646100.264

12	46°26'22.18"N	26°54'0.01"E	550618.900	646089.293
13	46°26'22.85"N	26°53'59.41"E	550639.273	646075.995
14	46°26'23.30"N	26°53'59.21"E	550653.061	646071.395
15	46°26'24.03"N	26°53'59.71"E	550675.848	646081.524

Limitele zonei de protecție

	WGS 84		STEREO 70	
	Latitudine	Longitudine	X	Y
1	46°26'28.46"N	26°54'1.73"E	550813.616	646121.353
2	46°26'24.98"N	26°54'9.71"E	550710.284	646294.202
3	46°26'24.59"N	26°54'9.86"E	550698.323	646297.692
4	46°26'21.69"N	26°54'7.57"E	550607.641	646250.973
5	46°26'20.13"N	26°54'6.98"E	550559.188	646239.537
6	46°26'19.99"N	26°54'4.05"E	550553.369	646177.119
7	46°26'19.55"N	26°54'2.48"E	550538.985	646143.943
8	46°26'19.30"N	26°53'55.48"E	550527.692	645994.757
9	46°26'20.06"N	26°53'54.65"E	550550.726	645976.485
10	46°26'21.03"N	26°53'54.99"E	550580.840	645983.024
11	46°26'23.45"N	26°53'57.19"E	550656.659	646028.181
12	46°26'25.99"N	26°53'59.50"E	550736.238	646075.595

B. Faraoani (cod RAN: 22479.02; cod LMI: BC-I-s-B-00720). În marginea de sud-est a localității, la 3.300 metri vest de râul Siret, la sud de DC 166 și în dreapta străzii Berța, a fost identificată o așezare carpică (secolele II – III p. Chr.).

Repertoriul Arheologic Național (RAN)

Informații despre sit

Localizare	Așezare pe terasa României
Cod RAN	22479.02
Cod LMI (Lista Monumentelor Istorice)	BC-I-s-B-00720
Nume	Așezarea carpică de la Faraoani
Județ	Bacău
Unitate administrativă	Faraoani
Localitate	Faraoani
Ripar	Sit arheologic la sud-est de sat
Categorie	locuire, descoperire funerară
Tip	așezare necropolă
Data ultimei modificări a fișei	22.05.2019

Componente în cadrul sitului

Categorie/ Tip	Epoca (Datare)	Cultural/ Faza culturală	Alecare documentară	Descrieri/ Observații	Cod LMI
Așezare	La Târziu (secolele II-III)	carpică			BC-I-s-B-00720.01
Necropolă	La Târziu (secolele II-III)	carpică			BC-I-s-B-00720.02

Bibliografie

1. Lista Monumentelor Istorice, MO nr. 646 din 16/07/2004, Ordinul ministrului culturii și cultelor nr. 2.318/2004, vol. 1, București, 2004, p. 180, poz. 27-28 (ordin MCC) (sursa fișei de sit)
 2. DNARZ, Proiectul Listei Monumentelor Istorice, 1997 (Proiect LMI) (sursa fișei de sit)

Sporadic, la suprafața terenului și azi se mai pot identifica mici fragmente ceramice preponderent din pastă de culoare cenușie dar și roșcată, lucrate cu toata. Gradul ridicat de fragmentare al materialului ceramic vizibil în arătură nu ne prea ajută într-un eventual demers de reconstituire a formelor, în schimb pasta din care au fost confecționate și modalitatea de ardere sunt de asociat inventarului ceramic specific culturii carpice.

Situl arheologic – atât cât poate fi pus în evidență de prezența la suprafața terenului a materialelor ceramice – se întinde pe o suprafață de aproape 14.000 metri pătrați, și este tăiat în zona mediană, de la est la vest, de o cale de acces între tarlale. Am propus o zonă de protecție de aproape 62.000 metri pătrați, încadrată între limite cadastrale, mărginită de strada Berța și drumul comunal 166, respectiv drumuri de acces între tarlale.

*

Recomandăm ca orice intervenție în zona sitului arheologic, la nivelul solului și în subsol, să se facă numai după efectuarea de cercetări arheologice preventive și cu avizul DJC Bacău; iar intervențiile din zona de protecție a sitului arheologic să se facă numai cu efectuarea supravegherii arheologice și cu avizul DJC Bacău.

Menționăm că dacă în limita sitului ori în zona sa de protecție se va realiza un proiect de investiții, sau se va interveni la nivelul solului și subsolului, Primăria UAT Faraoani trebuie să solicite investitorului/beneficiarului avizul DJC Bacău, prin intermediul certificatului de urbanism.

Situl arheologic „*Faraoani*” din Faraoani

Limitele sitului arheologic

	WGS 84		STEREO 70	
	Latitudine	Longitudine	X	Y
1	46°25'47.43"N	26°54'53.05"E	549573.526	647246.954
2	46°25'47.02"N	26°54'55.11"E	549561.932	647291.224
3	46°25'46.14"N	26°54'56.01"E	549535.234	647311.088
4	46°25'44.54"N	26°54'56.77"E	549486.241	647328.500
5	46°25'43.50"N	26°54'55.47"E	549453.471	647301.530
6	46°25'42.84"N	26°54'53.19"E	549431.925	647253.360

7	46°25'43.27"N	26°54'51.50"E	549444.327	647216.972
8	46°25'44.41"N	26°54'50.16"E	549478.824	647187.524
9	46°25'45.69"N	26°54'50.54"E	549518.528	647194.681
10	46°25'46.49"N	26°54'51.20"E	549543.560	647208.172

Limitele zonei de protecție

	WGS 84		STEREO 70	
	Latitudine	Longitudine	X	Y
1	46°25'50.51"N	26°54'52.78"E	549668.453	647238.899
2	46°25'47.08"N	26°55'0.59"E	549566.608	647408.134
3	46°25'44.17"N	26°55'2.09"E	549477.563	647442.317
4	46°25'42.79"N	26°54'57.64"E	549432.674	647348.372
5	46°25'41.30"N	26°54'53.18"E	549384.387	647254.294
6	46°25'40.24"N	26°54'49.93"E	549349.996	647185.719
7	46°25'43.20"N	26°54'45.34"E	549438.996	647085.554
8	46°25'46.70"N	26°54'48.48"E	549548.641	647149.965

C. Alte monumente. La o trecere prin localitate se pot remarca și alte marcaje specifice monumentelor istorice, deși acestea nu se regăsesc actualmente în Lista Monumentelor Istorice. Unul dintre acestea figurează pe școala din localitate (cod LMI: BC-II-m-B-00829). Misterul este parțial decriptat de vechea Listă a Monumentelor Istorice (2004), unde se regăsesc, pentru localitatea și imobilul care ne interesează două poziții: nr. 223 – cod LMI BC-II-m-B-00828 Școală, construită în anul 1909 și nr. 224 – cod LMI BC-II-m-B-00829 Școală, construită în anul 1915, fiind vorba, în mod evident despre unul și același obiectiv. În următoarea Listă a Monumentelor Istorice (2010) nu mai apar cele două poziții, fiind declassate, între timp, potrivit ordinului Ministerului Culturii nr. 2496 din 1 august 2008 (publicat în MONITORUL OFICIAL nr. 840 din 15 decembrie 2008): „Imobilul <Școală>, satul/comuna Faraoani, județul Bacău, având până la data prezentului ordin regimul juridic de monument istoric, grupa B, cod BC-II-m-B-00828, se declassază”. În concluzie, indicatorul specific monumentelor ar trebui retras în cazul școlii din comuna Faraoani.

Un alt obiectiv care este „semnalizat” prin indicatorul și simbolurile specifice monumentelor istorice (mai puțin codul de identificare aferent monumentului, care evident nici nu există) este biserica din lemn cu hramul

„Sfântul Martin” aflată în cimitirul de la marginea nord-estică a localității. Imobilul este o construcție – potrivit tradiției locale – din anul 1435. A purtat inițial hramul Sfintei Cruci, apoi la 1643 o găsim atestată documentar cu hramul Fericitei Fecioare (= Adormirea Maicii Domnului), în 1745 fiind închinată sufletelor din Purgator iar, în fine, din 1762 până astăzi poartă hramul Sfântului Martin. Firește o atât de lungă „viețuire” a atras după sine reparații și intervenții care i-au schimbat fundamental înfățișarea, astăzi păstrând destul de puține elemente originale – cele mai multe dintre ele fiind moderne¹⁷. Ultima restaurare s-a încheiat în anul 2021.

Nu este și nu a fost clasată în LMI, prin urmare indicatorul specific monumentelor ar trebui retras în cazul bisericii din lemn din comuna Faraoani.

¹⁷ Petru-Iulian Bucur, *Ecce lignum sau despre biserica de lemn din Faraoani*, în *Carpica*, XL, 2011, pp. 115-138.

VI. Ilustrația

Fig. 1. Imagini aeriene ale satului Faraoani.

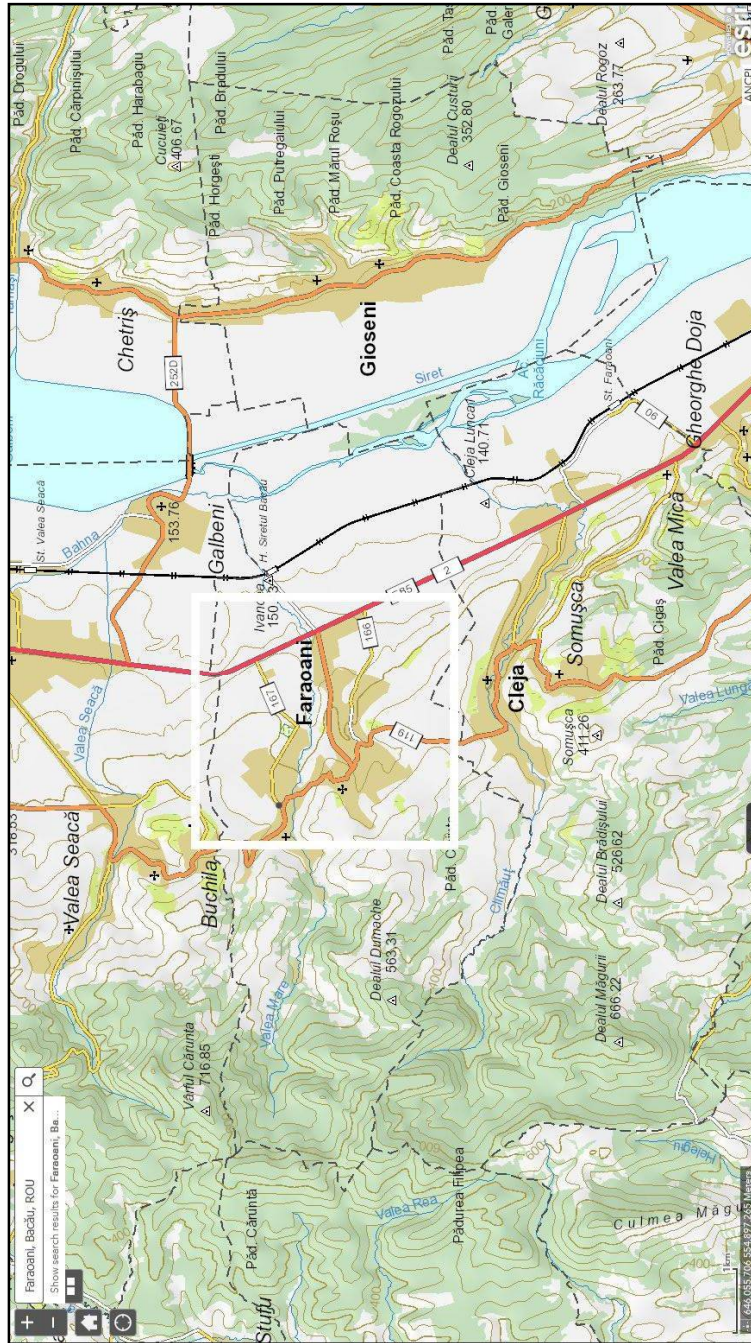

Fig. 2. Faraoani. Încadrarea localităților în zonă
(cf. <https://geoportal.ancpi.ro/portal/apps/webappviewer>).

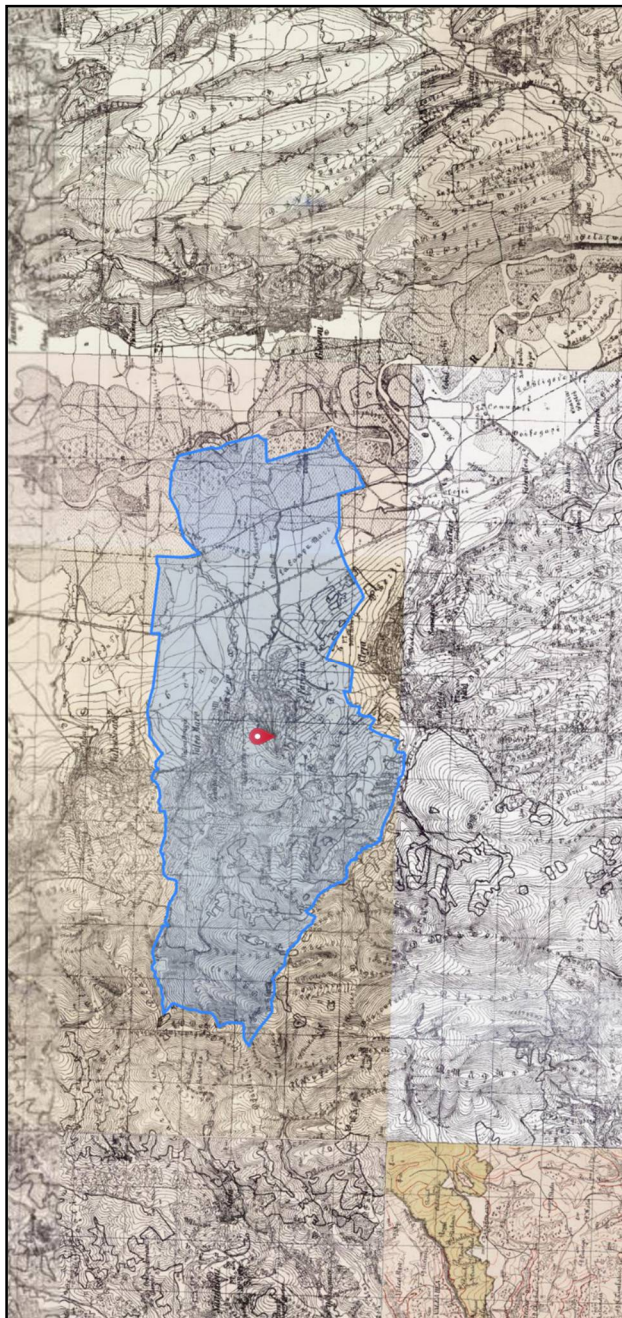

Fig. 3. Faraoani. Încadrarea localităților în zonă
(cf. <https://www.geo-spatial.org/harti/#/viewer/openlayers/10>).

Fig. 6. Situl arheologic Făraoani – *La Siliște* (documentar foto).

Fig. 7. Situl arheologic Faraoni – *La Siliște* (documentar foto).

Fig. 8. Situl arheologic Făraoani – *La Siliște* (documentar foto).

Fig. 9. Situl arheologic Faraoni – *La Siliște* (documentar foto).

Fig. 10. Situl arheologic Faraoani – *La Siliște* (documentar foto).

Fig. 13. Situl arheologic Făraoani – *Făraoani* (documentar foto).

Fig. 14. Situl arheologic Faraoani – *Faraoani* (documentar foto).

Fig. 15. Situl arheologic Faraoani – *Faraoani* (documentar foto).

DOUĂ TIPARE SIGILARE CARE AU APARTINUT POLIȚIEI TÂRGULUI CAHUL (1859)

Laurențiu-Ștefan Szemkovics

cercetător dr., Arhivele Naționale Istorice Centrale, București
(email: laurszem@gmail.com)

Rezumat. *Poliția târgului Cahul a avut două tipare sigilare confecționate din alamă, în 1859, cu ajutorul cărora a imprimat sigilii pe documentele emise până la 1862. Ambele sunt de formă ovală și cuprind în emblemele lor stema heraldică a Moldovei. Descrierea lor a fost făcută ținând cont de normele heraldice și de recomandările fostului Comitet Internațional de Sigilografie.*

Cuvinte cheie: *Poliția târgului Cahul, tipare sigilare, stema heraldică a Moldovei, norme heraldice, Comitetul Internațional de Sigilografie.*

*

Abstract. *The police of the Cahul fair had two sealing patterns made of brass, in 1859, with which they printed seals on documents issued until 1862. Both are oval in shape and include in their emblems the heraldic coat of arms of Moldova. Their description was made taking into account the heraldic norms and the recommendations of the former International Committee of Sigilography.*

Key words: *Cahul fair police, sealing patterns, heraldic coat of arms of Moldova, heraldic norms, International Committee of Sigilography.*

Prezentăm, apelând la sigilografie¹ și la heraldică², două matrice sigilare³ care au aparținut Poliției târgului Cahul și care provin de la Arhivele Naționale Istorice

¹ Sigilografia = știință specială a istoriei care are ca obiect studierea sigiliilor sub toate aspectele, indiferent de dată. Sigilografia descrie matricele și impresiunile sigilare și studiază emblema și legenda, modul de aplicare pe suport și valoarea probatorie; *Dicționar al științelor speciale ale istoriei. Arhivistică, cronologie, diplomatică, genealogie, heraldică, paleografie, sigilografie*, coordonator: Ionel Gal, autori: Ioana Burlacu, Maria Dogaru, Ionel Gal, Gabriela Mărășoiu, Marin Mocanu, Ioana Alexandra Negreanu, Veronica Vasilescu, Gernot Nussbächer, Florea Oprea, Maria Soveja, Ștefan Stănculescu, Elena Stângaciu, Maria Stoian, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982, p. 218.

² Heraldica = disciplina auxiliară a istoriei care studiază stemele, blazoanele etc.; Florin Marcu, *Marele dicționar de neologisme*, Editura Saeculum I.O., București, 2000, p. 422.

³ Matrice sigilară (tipar sigilar) = obiect confecționat dintr-un material dur care poartă gravate pe suprafața sa, în negativ, un text și o reprezentare menite a individualiza posesorul, exprimând atributele sale în viața socială. Matricea este alcătuită din două părți: a) suprafața metalică (de obicei rotundă) pe care este gravată emblema și legenda; b) mânerul, confecționat din metal, os, lemn, pietre prețioase etc.; *Dicționar al științelor speciale ale istoriei*, p. 163.

Centrale⁴. Matricele sunt confecționate din alamă și sunt gravate în excizie și în incizie⁵. În emblemele⁶ acestor piese se află stema⁷ heraldică a Moldovei.

I. Matrice sigilară ovală (40 x 34 mm), confecționată din alamă, gravată în excizie, cuprinzând în câmp stema heraldică a Moldovei: scut de tip francez modern⁸, tăiat⁹ roșu¹⁰ și albastru¹¹, încărcat¹² cu capul de zimbbru, văzut din față, cu urechile așezate în fascie¹³, purtând o stea¹⁴ cu șase raze între coarne. Scutul, timbrat¹⁵ de o coroană princiară terminată cu cruce latină, are ca suport¹⁶ doi delfini¹⁷ afrontați¹⁸ în partea de jos, cu capetele aurite, cu gurile deschise din care

⁴ Arhivele Naționale Istorice Centrale, col. *Matrice sigilare*, nr. 329 și 328.

⁵ Gravarea sigiliilor = se poate face în adâncime (*incizie*), pentru sigilarea în ceară sau cocă, ori în relief (*excizie*), pentru sigilarea în tuș sau fum; *Dicționar al științelor speciale ale istoriei*, p. 128.

⁶ Emblemă = reprezentarea gravată pe suprafața unui sigiliu; *Dicționar al științelor speciale ale istoriei*, p. 109.

⁷ Stemă = elementele distinctive și simbolice care alcătuiesc blazonul unei persoane, instituție sau stat, exprimând atributele sale; *Dicționar al științelor speciale ale istoriei*, pp. 222-223.

⁸ Scut de tip francez modern = un scut dreptunghiular cu baza în acoladă, inventat și răspândit de Bara la sfârșitul secolului al XVI-lea; Théodore Veyrin-Forrer, *Précis d'Héraldique*, édition revue et mise à jour par Michel Popoff, Larousse/SEJER, 2004, pp. 15, 17.

⁹ Tăiat (scut tăiat) = suprafață (scut, cartier sau mobilă) împărțită în două părți egale printr-o linie orizontală sau diagonală; Cte Alph. O'Kelly de Galway, *Dictionnaire archéologique et explicatif de la science du blason*, tome I, Bergerac, Imprimerie générale du Sud-Ouest, 1901, p. 145.

¹⁰ Roșu = culoare utilizată în alcătuirea stemelor, reprezentată convențional prin linii verticale plasate la distanță egală. Semnifică curaj, dârzenie, îndrăzneală, dragoste, sacrificiu, bunătate, vigilență și justiție; A. de la Porte, *Trésor héraldique d'après d'Hozier, Ménétrier, Boisseau, etc.*, Paris, Leipzig, H. Casterman, Tournai, 1861, p. 11; *Dicționar al științelor speciale ale istoriei*, p. 201.

¹¹ Albastru (azur) = culoare utilizată în alcătuirea stemelor, reprezentată convențional prin linii orizontale plasate la distanță egală. Semnifică loialitate, fidelitate, frumusețe; A. de la Porte, *op. cit.*, p. 11.

¹² Încărcat = termen care indică faptul că într-o piesă heraldică sau plasat una sau mai multe mobile; *Dicționar al științelor speciale ale istoriei*, p. 146.

¹³ Fascia = piesa onorabilă a scutului obținut prin trasarea a două linii orizontale în centrul scutului; *Dicționar al științelor speciale ale istoriei*, p. 186.

¹⁴ Stea = Jean Chévalier, Alain Ghéerbrant, *Dicționar de simboluri. Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, vol. 3 (P-Z), Editura Artemis, București, 1995, pp. 257-264.

¹⁵ Timbrat = termen care indică poziția unei mobile față de scut. Este propriu coifului cu cimier și lambrechini; *Dicționar al științelor speciale ale istoriei*, p. 230.

¹⁶ Suport = element exterior al scutului, reprezentat de un animal având rolul de a sprijini scutul; *Dicționar al științelor speciale ale istoriei*, p. 225.

¹⁷ Delfin = pește cu capul îngroșat, reprezentat curbat în semicerc, din profil și în poziție verticală. Botul și coada sa sunt întoarse spre dreapta scutului. Indică un comandament pe mare. Delfinul este simbolul unei retrageri sigure la apropierea unor frământări și a unor furtuni. El poate personifica vreun mare personaj atașat de țara sa și care nu se poate îndepărta fără să moară. În vechime delfinul a fost mereu considerat un animal salvator; Cte Alph. O'Kelly de Galway, *op. cit.*, pp. 173-174.

¹⁸ Afrontat = se spune despre două animale care se privesc; W. Maigne, *Abrégé méthodique de la science des armoiries suivi d'un glossaire des attributs héraldiques, d'un traité élémentaire des ordres des chevalerie et de notions sur les classes nobles, les anoblissements, l'origine des noms de famille, les preuves de noblesse, les titres, les usurpations et la législation nobiliaires*, Paris, Garnier frères, Libraires-Éditeurs, 1860, p. 219.

se văd câte patru dinți triunghiulari dispuși în bară¹⁹ și în bandă²⁰, cu corpurile acoperite cu solzi, cu înotătoarele pectorale dispuse în pal²¹, cu cele ventrale poziționate spre coadă și cu cele dorsale zimțate, cu cozile ridicate, terminate în floare de lea și dispuse în bandă și în bară; dedesubt, sub capetele mamiferelor marine, este gravat anul 1859. În exergă²², între două ovale liniare, legenda²³: ★ **PRINCIPATELE UNITE** ★ **Poliția Tîrgului Cahul** (fig. 1).²⁴

II. Matrice sigilară ovală (41 x 35 mm), din alamă, gravată în incizie, având în emblemă stema heraldică a Moldovei: scut de tip francez modern, tăiat roșu și albastru, încărcat cu capul de zimbriu, văzut din față, cu urechile așezate în bară (cea dreaptă) și în bandă (cea stângă), purtând o stea cu cinci raze între coarne. Scutul, timbrat de o coroană princiară terminată cu cruce labată²⁵ (cu brațele triunghiulare), are ca suport doi delfini afrontați în partea de jos, cu gurile deschise din care se văd câte cinci dinți rotunzi dispuși în fascie, cu corpurile acoperite cu romburi, cu înotătoarele pectorale dispuse în bară și, respectiv, în bandă, cu cele ventrale poziționate spre coadă, cu cozile ridicate, terminate în floare de lea și dispuse puțin oblic spre dreapta și spre stânga; dedesubt, sub capetele lor, este gravat anul 1859. În exergă, între două ovale liniare, legenda: • **PRINCIPATELE UNITE** • **Poliția Tîrgului Cahul** (fig. 2)²⁶.

¹⁹ Bara = piesa onorabilă a scutului alcătuită prin trasarea a două diagonale ce unesc colțul stâng superior cu colțul drept inferior, obținându-se o fâșie ce este reprezentată în alt smalt decât câmpul. Conform normelor heraldice ea trebuie să ocupe $\frac{1}{4}$ din suprafața scutului; *Dicționar al științelor speciale ale istoriei*, pp. 52-53.

²⁰ Banda = piesa onorabilă a scutului realizată prin trasarea a două diagonale din colțul drept superior spre colțul stâng inferior, formând o fâșie ce este reprezentată în alt smalt decât câmpul. Conform cerințelor artei heraldice, banda trebuie să ocupe circa $\frac{1}{4}$ din lățimea scutului; *Dicționar al științelor speciale ale istoriei*, p. 52.

²¹ Palul = piesa onorabilă a scutului obținut prin trasarea a două linii verticale în centrul scutului; *Dicționar al științelor speciale ale istoriei*, p. 186.

²² Exergă = spațiul de la marginea câmpului sigilar, de obicei cuprins între două sau mai multe cercuri (ce pot fi liniare, șnurate, perlate, etc.), în care se gravează textul legendei; *Dicționar al științelor speciale ale istoriei*, p. 111.

²³ Legendă = textul scris, de obicei la marginea spațiului sigilar, circular de la dreapta spre stânga, indicând numele și atributele posesorului; *Dicționar al științelor speciale ale istoriei*, p. 153.

²⁴ Arhivele Naționale Istorice Centrale, col. *Matrice sigilare*, nr. 329.

²⁵ Silviu Andrieș-Tabac, *Tipologia crucii heraldice*, în „Analecta Catholica”, IV, 2008, Chișinău, 2010, p. 110, fig. 37.

²⁶ Arhivele Naționale Istorice Centrale, col. *Matrice sigilare*, nr. 328.

Fig. 1. Matrice sigilară (gravată în excizie) care a aparținut Poliției târgului Cahul.

Fig. 2. Matrice sigilară (gravată în incizie) care a aparținut Poliției târgului Cahul.

THE PENETRATION OF NORODNIKIST IDEAS IN BESSARABIA AND THE STRUGGLE OF THE GOVERNMENT DIRECTORATE OF THE GENDARMERIE CORPS AGAINST THEM*

Arthur Leșcu

conf. univ. dr., Universitatea de Stat de Educație Fizică și Sport, Chișinău
(email: arturlescu@gmail.com)

Abstract. *The Russian Empire, an autocratic state with strong remnants of feudal caste law, was based on a legal system that aimed to intimidate the citizenry in order to defend and preserve the existing anachronistic social order. Various specialized state institutions were responsible for the security of the regime and internal order, among which the Gendarmerie Corps played a central role. This Corps was established on September 9, 1867, and later the Bessarabia region's Government Gendarmerie Directorate was established. Immediately after its establishment, the Government Directorate of Gendarmes faced the spread in the region of Narodnikist ideas, the dominant current in the social-political and anti-government movement in the Russian Empire in the 60s-90s of the 19th century. The activity to combat the revolutionary trend in Bessarabia, especially the Narodnikist one, was based on two principles: the implementation of preventive measures against the revolutionary movement and the undertaking of follow-up actions aimed at annihilating concrete cases of anti-government activity. Of those duties, the simplest was the supervision of studious youth, whose number in Bessarabia was quite limited. According to the statistical data on the number of secondary school (high school) students, compiled by the Bessarabia Gendarmerie Directorate for the year 1881, their number was quite small, 2,788 people. The small number of intellectuals made it easier for the Bessarabian gendarmes, limited in quantity, to detect and supervise people who could possibly join the Narodnikist movement. The concerns of the gendarmes in combating the Narodnikist movement were complicated and difficult. Due to the lack of internal premises for development, it was focused on combating the activity of followers of revolutionary ideas among Bessarabian students in the main university centers of the empire, among which Zamfir Ralli-Arbore stood out. In Switzerland, Z. Ralli-Arbore organizes the clandestine transportation of anti-government literature to the Russian Empire, the activity that gave the Bessarabian gendarmes so much trouble. The burden of fighting the smuggling phenomenon fell to the Independent Border Guard Corps and police bodies, the gendarmes having the mission of coordinating the actions and taking over cases related to state security, the activity, which was quite inefficient. In addition to illegal literature, the smugglers successfully transported across the country's borders typographic characters, but also entire printing presses, passing them off as agricultural machines, which they officially sent from Romania to the Reni station. Despite these successes, the tsarist authorities and especially the gendarmerie were hardly able to cope with the phenomenon of smuggling, the rate of completion of investigations and convictions on this article being extremely low, reaching the figure of approximately 7% of the total number of apprehensions.*

* This is the English version of the study from Buletinul Științific al Universității de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul, Seria Științe Umanistice, 2 (16), 2022, pp. 91-107.

The Directorate's major concern was also combating the activity of revolutionary circles and the individual actions of the representatives of the anti-government movement existing in the region. The first socialistic circle in Bessarabia was founded in 1874 by Nicolae Zubcu-Codreanu, who stirred up the studious youth of Chisinau. Under the influence of Narodnicist ideas, some of the studious Romanian youth practiced "walking into the people". Thus, Petru Braga, a student of the Theological Seminary in Chisinau "went to the people, being inspired by the populist movement, establishing a blacksmith's shop in his native village, Ulmu", followed by another student of the Seminary, Filip Codreanu, a relative of N. Zubcu-Codreanu and the father of the future academician of the Romanian Academy, Radu Codreanu, who went to Nisporeni as a teacher, under the influence of the same movement, for propaganda purposes.

The Narodnicist movement in Bessarabia had an isolated character and was strictly supervised by the police and gendarmes, who played a secondary role to the police bodies. Due to the internal deficiencies characteristic of this state institution at the beginning of its activity, such as the lack of professionalism and highly qualified personnel, the Directorate was hardly able to face the situation, having the opportunity to stop the wave of revolutionary smuggling and the spread of revolutionary ideas among the population, especially among studious youth. This state of affairs was tolerable in times of peace and political calm, but could cause great problems in times of political crisis or war. The influence of Narodnikism in Bessarabia did not take on proportions not because of the effective activity of the gendarmes, but because of the internal degeneration of the movement.

Key words: *Gendarmerie Directorate, Bessarabia, social-political movement, Narodnicist ideas.*

*

Rezumat. *Imperiul Rus, un stat autocrat, cu puternice rămășițe ale dreptului feudal de castă, era bazat pe un sistem de drept care avea ca scop intimidarea cetățeanului în vederea apărării și conservării orânduirii sociale anacronice existente. Una din instituțiile de stat, responsabile de securitatea regimului și lupta împotriva mișcărilor revoluționare și antistatale, era Corpul Independent de Jandarmi. Înființat în 1867, avea structuri organizatorice în toate provinciile și guberniile ale Imperiului, inclusiv și în Basarabia, unde activa Direcția regională a corpului de jandarmi. Imediat după înființare, Direcția gubernială de jandarmi s-a confruntat cu răspândirea în Basarabia a ideilor narodniciste, curentul dominant în mișcarea social-politică și anti guvernamentală din Imperiul Rus în anii 60-90 secolului al XIX-lea. Această mișcare în Basarabia avea un caracter izolat și era strict supravegheată de poliție și jandarmi, care jucau un rol secundar față de organele poliției. Datorită curențelor interne caracteristice acestei instituții de stat la început de activitate, cum ar fi lipsa profesionalismului și cadrelor de înaltă calificare, Direcția cu greu făcea față situației, ne având posibilitatea de a opri valul de contrabanda revoluționară și răspândirea ideilor revoluționare printre populație, în special în rândul tineretului studios. Această stare de lucru era tolerabilă pe timp de liniște și acalmie politică, dar putea genera mari probleme în perioade de crize politice sau război. Influența narodnicismului în Basarabia nu a luat proporții nu datorită activității eficiente a jandarmilor, ci din degenerarea internă a mișcării.*

Cuvinte cheie: *Direcția de jandarmi, Basarabia, mișcarea social-politică, ideile narodniciste.*

Introduction. Immediately after its establishment, in 1867, the Government Directorate of Gendarmes faced the spread of Narodnikist ideas in the region, the dominant current in the social-political and anti-government movement in the Russian Empire in the 60s-90s of the 19th century. The movement, animated by the ideas of A. Hertzen and N. Cernișevski, crystallized organizationally in 1861, when the secret society "Zemlia i Volia" ("Land and Freedom") was founded, which included several autonomous revolutionary circles¹. This society existed until 1864, when it dissolved itself, giving rise to a large number of anti-government circles active both in the country and abroad, animated by the ideas of M. Bakunin, P. Lavrov, P. Tkaciou. After the failure of the march in the people, the Russian revolutionaries changed the tactics of the struggle, establishing, in 1876, the revolutionary organization "Zemlia i Volia", which aimed to prepare uprisings on the territory of the empire. In 1879 "Zemlia i Volia" split into two independent organizations - "Narodniaia volia" ("The will of the people" in Romanian), which campaigned for terrorist methods in the fight against tsarism, and "Ciornii peredel" ("Black Repartition" in Romanian), who were adherents of gradual changes in society, through propaganda in the broad masses, especially among the peasants, and the schooling of the population². The Narodnik current, being a movement of intellectuals, recruited its followers from among studious youth, whose number was quite limited, a fact that made it easier for the tsarist authorities to supervise this movement.

Context. The above relates in its entirety to the newly established Directorate of Gendarmes from Bessarabia. The activity to combat the revolutionary trend, especially the narodnikist one, was based on two principles: the implementation of preventive measures of the revolutionary movement and the undertaking of follow-up actions aimed at the annihilation of concrete cases of anti-government activity. Prophylactic measures, carried out by the gendarmes, provided for the secret or judicial surveillance, in collaboration with police bodies, of persons under criminal investigation on political files³; careful monitoring of the relations of studious youth, especially students of higher educational institutions, with the lower social classes⁴; careful monitoring of the relations of studious youth, especially students of higher educational institutions, with the lower social classes⁵; control over the entry into the region of literature prohibited for distribution in the

¹ Iliia Budak, *Obscestvenno-politiceskoie dvijenie v Bessarabii v poreformennii period*. (Kishinev: Cartea Moldovenească, 1959), 27.

² *Istoria SSSR, Tom II. Rossia v XIX veke. Krizis feodalisma. Utverjdenie kapitalisma*. (Moskva: 1954), 591.

³ Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM), F. 297, inv. 1, d. 2, f. 67.

⁴ A.N.R.M., F. 297, inv. 1, d. 2, f. 67.

⁵ A.N.R.M., F. 297, inv. 1, d. 2, f. 68.

empire, as well as control over compliance with the regime of residence visas and legal crossing of the state border. Of those duties, the simplest was the supervision of studious youth, whose number in Bessarabia was quite limited. According to the statistical data on the number of secondary school (high school) students, compiled by the Directorate of Gendarmes from Bessarabia for the year 1881, and which did not change radically during the 1960s-1990s, the situation was as follows:

Tabelul 1. List of the number of students in Bessarabia in 1881⁶

N d/o	Name of the institution	Number of students	Russian	Polish	Hebrew	Other nationalities	Noble	Priesthood	Bourgeoisie	Peasantry	Other categories
1.	Chisinau Boys Gymnasium	660	441	55	132	32	346	19	208	12	75
2.	Chisinau Girls Gymnasium	500	270	28	90	112	288	14	180	3	15
3.	Real school (Gymnasium) Chisinau	159	61	16	27	55	68	1	49	5	36
4.	Progymnasium from Chisinau	277	166	19	117	8	121	5	131	8	12
5.	Progymnasium from Ismail	118	64	1	20	33	29	9	65	5	10
6.	The secondary school for girls in Ismail	91	44	2	16	29	28	4	20	2	29
7.	Progymnasium from Akkerman	180	60	3	55	24	46	5	76	11	12
8.	The secondary school for girls in Akkerman	156	77	2	43	34	44	6	79	7	20

⁶ A.N.R.M, F. 297, inv. 1, d. 6, f. 115.

The penetration of narodnikist ideas in Bessarabia

9.	School (Gymnasium) in Bolgrad	190	14	3	9	164 ⁷	9	14	105	37 ⁸	25 ⁹
10.	Girls' high school in Bolgrad	166	14	-	2	150 ¹⁰	10	6	142	8 ¹¹	-
11.	Teachers' seminar from Bairamcea	81	55	-	-	26	8	20	11	33	9
12.	Reni Boys' School	131	2	2	1	118	-	-	131	-	-
13.	Girls' school in Reni	79	3	-	21	55	-	-	79	-	-
TOTAL		2788	1271	131	533	840	997	103	1276	131	243

The first thing that can be highlighted from examining the presented table is the small number of students (2,788) in pre-university education compared to the entire population of the region, which was around one million people. Leaving aside the sociological analysis of the statistics presented by the gendarmes, where Moldovans are completely absent among different categories of the population, hidden in the columns of other nations, nobles, peasants, we can see a high level of naivety, bordering on incompetence, that they showed officials of the Directorate when they did not include the Theological Seminary in Chisinau in the table. In the view of the gendarmes, the Theological Seminary was a bastion of loyalty to the regime, whose students were a priori excluded from the category of youth willing to embrace revolutionary ideas. Reality proved the inaccuracy of this conclusion, the seminarians becoming the leaders of the opposition movement to the authoritarian regime in the Russian Empire. Therefore, the small number of intellectuals made it easier for the Bessarabian gendarmes, limited in quantity, to detect and supervise people who could possibly join the Narodnikist movement. According to the calculations of the researcher P. Munteanu, in the whole of Bessarabia and Transnistria in 1859 there were 57 subscribers to the magazine "Sovremennik" ("Contemporary"), in 1860 – 90 subscribers and in 1861 – 87

⁷ Bulgari.

⁸ Coloniști.

⁹ Cetățeni bulgari.

¹⁰ Bulgari

¹¹ Coloniști.

subscribers¹², a fact that confirms the ease with which these people could be supervised by the authorities.

Another direction to prevent the spread of rebellious ideas in society was the control over the circulation of books by accepting those permitted for circulation in public and private bookstores and libraries and removing from circulation those prohibited. Lists of banned publications and books were published in special catalogs, edited by the Main Publishing Directorate in St. Petersburg and distributed to all the Government Directorates of Gendarmes. The number of titles was varied, tending towards quantitative growth. So, at the beginning of the 70s of the 19th century, the number of banned books was 66 names¹³, reaching the figure of 79 titles in 1876¹⁴ and 196 at the end of the '90s¹⁵. Among the most dangerous for the regime banned books were "Cunning Mechanics" by the famous Russian statistician, of Romanian origin, Vasile Varzar, which in simple words described the taxation system existing in the Russian Empire, "The Story of Four Brothers" and "The Story of the Wise Naumnov", written by S. Kravcinski, the killer of the head of the Gendarmerie Corps N. Mezentsev¹⁶, the literary work of L. Tolstoy¹⁷, the works of K. Marx and F. Engels¹⁸. In the end, the logic of compiling the catalog of banned books is not clear, because among those that represented a real danger to tsarism, such as those quoted above, there were also some harmless ones, such as "Armenian novelists, dramatists and poets" or "The Waters minerals from Marienbaden in Bohemia. The history of discovery"¹⁹.

Much more complicated was the Directorate's activity in combating the concrete concerns of the exponents of the Narodnikist movement in Bessarabia. As in the previous period, in the absence of experience and truly professional cadres, the newly established Territorial Directorate of Gendarmes were entrusted with simple missions, the heavy work falling to the police, which had an extensive network of spies and secret agents²⁰. One of these missions was the supervision of a destined Russian revolutionary, the Narodnik and ethnographer Vasili Kelsiyev, founder of the colony of Russian emigrants in Tulcea, who, disappointed by the

¹² Mihail Munteanu, „K voprosu ob uceastii bessarabskih narodnikov v revoliutsionnom lvijenii Rossii v 60-70 godah XIX v.,” *Ucennie zapiski Kishinevskogo Gosudarstvennogo Universiteta*, Tom XXXIII (1958): 98.

¹³ A.N.R.M, F. 297, inv. 1, d. 6, f. 33.

¹⁴ A.N.R.M, F. 297, inv. 1, d. 6, f. 78 verso.

¹⁵ A.N.R.M, F. 297, inv. 1, d. 6, f. 211.

¹⁶ A.N.R.M, F. 297, inv. 1, d. 6, f. 79.

¹⁷ A.N.R.M, F. 297, inv. 1, d. 6, f. 209.

¹⁸ A.N.R.M, F. 297, inv. 1, d. 6, f. 204, 211.

¹⁹ A.N.R.M, F. 297, inv. 1, d. 6, f. 200.

²⁰ Anatol Leșcu, *Basarabia și asigurarea logistică a trupelor ruse în anii 1812-1874* (București: Editura Militară, 2018), 228.

nihilistic ideas of the Narodniks, decides to voluntarily surrender to the Russian authorities²¹. On May 19, 1867, Vasili Kelsiyev, passing into the Russian Empire through the Sculeni customs house, handed the head of customs a note announcing that he was a state criminal who wished to be arrested and handed over to the Russian authorities²². He was immediately arrested and transferred to Chisinau Prison, where, at the insistence of the Governor General of Novorossiysk and Bessarabia, Infantry General Pavel von Kotzebue, he was provided with optimal detention conditions²³. On May 24, the head of the Directorate of Gendarmes in Bessarabia, Colonel Ermolin, receives an order from St. Petersburg that the prisoner be transferred to the capital of the empire and handed over to the Third Section of the Emperor's Personal Chancellery. To carry out the order, two of the best and most experienced gendarmes were selected, sergeant-inferior (unter-officer) Dimitrie Marchin and private soldier Stepan Timcenco²⁴. For escorting the prisoner, money was allocated from the Directorate's account for two gendarmes, one prisoner and three horses in the total amount of 159 rubles 1 kopeck²⁵. Arriving safely in the capital of the empire and handing over, on June 4, 1867, Vasili Kelsiyev to the III Section of the Emperor's Personal Chancellery, it was found that the named gendarmes could not return to Chisinau, because, despite all the existing instructions, the allocated money they were only for one direction. To send them home, the Third Section of the Emperor's Personal Chancellery procured them two train tickets to Ostrov station, giving 89 rubles and 74 kopecks for the journey from Ostrov station to Chisinau, a total of 109 rubles and 76 kopecks, the money, which had to be returned by the Territorial Directorate of Bessarabia to the central body²⁶. This case once again demonstrates the level of competence of the management staff of the Gendarmerie Directorate in Bessarabia, which did not know existing management documents in the Gendarmerie Corps.

Another episode, which confirms the Directorate's subordinate role to the legal authorities, took place in the spring of the same year. For the investigation of an anonymous complaint regarding the suspicious activity of the chief of police in Chisinau, Sergeant Fortunat Prjetlavschi, Polish by origin, with the Polish rebels, who are allowed to stay illegally, without documents, in the capital of the province²⁷, by order of the Governor General of Novorossiysk and Bessarabia, on March 23 a special

²¹ Iliia Budak, *Obscestvenno-politiceskoie dvijenie v Bessarabii v poreformennii period.* (Kishinev: Cartea Moldovenească, 1959), 25.

²² A.N.R.M, F. 2, inv. 1, d. 918, f. 32.

²³ A.N.R.M, F. 2, inv. 1, d. 918, f. 24.

²⁴ A.N.R.M, F. 2, inv. 1, d. 918, f. 12.

²⁵ A.N.R.M, F. 2, inv. 1, d. 918, f. 14 verso.

²⁶ A.N.R.M, F. 2, inv. 1, d. 918, f. 29.

²⁷ A.N.R.M, F. 2, inv. 1, d. 7939, f. 15.

commission was set up with the mission of conducting a search in the police chief's apartment and office. The president of the commission was appointed the vice-governor of Bessarabia, state councilor L. Cuțchevici-Chișchin, the members: Provincial Prosecutor V. Batianov; President of the Crușinschi Criminal Court; colonel Hoteaev, in charge of special affairs of the governor-general of Novorossiysk and Bessarabia, and finally, the head of the Gendarmerie Directorate of Bessarabia, colonel Stepan Ermolin²⁸. The activity of the gendarmes, led by their chief, was limited to carrying out the search²⁹, which could not be undertaken by the police bodies for easy to understand reasons, although the case was related to the security of the state, completed with the total acquittal of the sergeant.

Much more complicated and difficult were the concerns of the gendarmes in combating the Narodnikist movement itself. Due to the lack of internal premises for development, it was focused on combating the activity of followers of revolutionary ideas among Bessarabian students in the main university centers of the empire, among which Zamfir Ralli-Arbore stood out. Active militant in student revolutionary circles in Moscow and St. Petersburg, on the night of March 15, 1869, he was arrested and released a few days later, being exiled to Bessarabia under the supervision of the local police. Shortly after, in April 1869, he was arrested again, transferred to St. Petersburg, imprisoned in the Petropavlovsk fortress, from where he was released on March 16, 1871, on the bail of Prince Constantin Muruzi, with his expulsion to Bessarabia³⁰. We consider that the statement of the researcher M. Munteanu regarding the release, in March 1869, of Z. Ralli-Arbore on the bail of Prince C. Moruzi³¹, it is an erroneous one, arising from the confusion of the chronology of the multiple arrests and releases of the Bessarabian nihilist. It is known that precisely after this release he left the Russian Empire clandestinely, in August 1871, through the Novoselita customs house and emigrated to Switzerland, which could not happen in 1869, when after his release he was again arrested and imprisoned in the Petropavlovsk fortress.

Arriving in Switzerland, Z. Ralli-Arbore continued his revolutionary activity which included the clandestine transportation of anti-government literature to the Russian Empire, the activity which gave so much trouble to the Bessarabian gendarmes. In this context, it is necessary to mention that in the past, Marxist historiography attributed the credit for organizing the clandestine smuggling of

²⁸ A.N.R.M, F. 2, inv. 1, d. 7939, f. 16 verso.

²⁹ A.N.R.M, F. 2, inv. 1, d. 7939, f. 15 verso.

³⁰ Gheorghe Tulbure, *Zamfir Ralli-Arbore. Activitatea revoluționară și concepțiile social-politice*. (Chișinău: Cartea Moldovenească, 1983), 34.

³¹ Mihail Munteanu, „K voprosu ob uceastii bessarabskih narodnikov v revoliutsionnom Ivijenii Rossii v 60-70 godah XIX v.,” *Ucennie zapiski Kishinevskogo Gosudarstvennogo Universiteta*, Tom XXXIII (1958): 107.

banned literature in the Russian Empire exclusively to revolutionary circles and especially to N. Zubcu-Codreanu. Thus, the Romanian Marxist researcher, Gheorghe Haupt, claims that the task of "crossing the Romanian border of literature from abroad [...] was entrusted to N. P. Zubcu-Codreanu [...] who immediately stepped into the realization of this task"³². The statement is repeated by the researcher I. Budac who claims, in his work, that "narodnikist circles in Moscow and Petersburg [...] entrust Zubcu-Codreanu with organizing the transport of literature to Russia from abroad through Bessarabia"³³. The idea takes root, becoming a dogma through its introduction by the researchers I. Budac and Ia. The thick, in the official Soviet version of the history of Moldova, represented by the History of the Moldavian Socialist Soviet Republic, vol.1, where the authors claim that Zubcu-Codreanu "is in charge of organizing and directing the shipment of revolutionary publications from abroad to the largest cities in Russia"³⁴. Leaving aside the fact that the pioneering in organizing the illegal transport of literature from abroad to Russia through Bessarabia belongs to Z. Ralli-Arbore, who played a leading role in the Narodnikist movement, and not to N. Zubcu-Codreanu, we would like to mention that the organization of "revolutionary" smuggling was not the merit of the Narodnik revolutionaries. The author's research in this chapter demonstrates that the phenomenon of smuggling in the Russian Empire had a constant character. Bessarabia being one of the main transit routes for contraband within the Empire. Bessarabian smugglers united in large associations and groups, carrying out their activity, sometimes even attacking the pickets of the border guards³⁵. According to the author's data, quite incomplete due to the lack of official statistics, in the second half of the 19th century, 260 cases of smuggling were registered in Bessarabia, it ranked third in the Empire in terms of smuggling, after the Russian-Prussian border and Russian-Austrian³⁶. All the mentioned confirms the fact that the credit for organizing the smuggling belongs not to the revolutionaries, but to the local smugglers' gangs, whose network was used by the revolutionaries for their purposes.

The burden of fighting the smuggling phenomenon fell to the Independent Border Guard Corps and police bodies, the gendarmes having the mission of coordinating the actions and taking over cases related to state security, the activity,

³² Gheorghe Haupt, *Din istoricul legăturilor revoluționare româno-ruse. 1849-1881*. (București: Editura Academiei Republicii Populare Române, 1955), 147.

³³ Iliia Budak, *Obscestvenno-politiceskoie dvijenie v Bessarabii v poreformennii period*. (Kishinev: Cartea Moldovenească, 1959), 100.

³⁴ *Istoria Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești*, Vol.1. (Chișinău: Cartea Moldovenească, 1967), 547.

³⁵ Artur Leșcu, *Legislația punitivă și sistemul penitenciar din Basarabia, 1812-1864*. (Chișinău: Valinex, 2021), 87.

³⁶ Artur Leșcu, *Legislația punitivă și sistemul penitenciar din Basarabia, 1812-1864*. (Chișinău: Valinex, 2021), 94.

which was quite inefficient. In the absence of experience and special training, the gendarmes could hardly face the challenges, the detection and capture of the revolutionaries was based more on chance than on a systematic thing to combat the existing phenomenon. How easily the officers of the gendarmerie corps in Bessarabia were misled is demonstrated by the case described in luxurious detail in his memoirs by Z. Ralli-Arbore. Disguised as a traveling Jewish merchant, with false bangs glued to his temples, he crossed the bridge from Sculeni unhindered, being greeted by a gendarme officer with the words "Look, this guy goes here and there every day! And they are all like that! I am convinced that he has no other occupation than smuggling"³⁷. This gendarme officer was none other than Captain Nicolae Sozonov, assistant to the head of the Directorate of the Gendarme Corps in Sculeni. A real success of the Directorate was learning, by chance, at the beginning of January 1876, about the activity of N. Culeabco-Coreţchi as the coordinator and responsible for transporting illegal literature from abroad to the Empire on the Bessarabian segment, established for this purpose in Chisinau. N. Culeabco-Coreţchi avoided arrest only due to the fact that he was in Odesa when the gendarmes descended on his apartment³⁸. Fleeing from Russia, he lived in exile, from where he returned to the Empire and, on May 13, 1879, was arrested in Tiflis (Tbilisi)³⁹. Appearing in the file initiated by the Bessarabian Gendarmerie Directorate regarding political smuggling, he was transferred to Chisinau and imprisoned in the citadel of the locality's central prison. Regional prosecutor Varzar's assistant and a "young lieutenant of gendarmes [...] with no experience" were tasked with carrying out the investigation⁴⁰, who turned out to be the aide-de-camp of the Chief of Directorate, Lieutenant Otto Trentovius, a graduate of the Riga Infantry School, class of 1875, which did not train officers, but non-commissioned officers for the army. Lacking the practical experience, the investigation took a slow step. In order to break the deadlock of the investigation, she was joined by the Head of the Directorate, Colonel Vladimir Yanov, described by the author as "a wizened and faded old man of small stature"⁴¹, who, in turn, could not get anything, N. Culeabco-Coreţchi, after 14 months of detention, was released due to lack of evidence.

³⁷ Zamfir Arbure, *În exil. Din amintirile mele*. (Craiova: Institutul de Editură Ralian și Ignat Samitca, 1896), 120.

³⁸ Nikolai Culeabco-Coreţchi, *Iz davnih let. Vospominania lavrista* (Moskva: Izdatelstvo politkatorjan, 1931), 170.

³⁹ Nikolai Culeabco-Coreţchi, *Iz davnih let. Vospominania lavrista* (Moskva: Izdatelstvo politkatorjan, 1931), 251.

⁴⁰ Nikolai Culeabco-Coreţchi, *Iz davnih let. Vospominania lavrista* (Moskva: Izdatelstvo politkatorjan, 1931), 259.

⁴¹ Nikolai Culeabco-Coreţchi, *Iz davnih let. Vospominania lavrista* (Moskva: Izdatelstvo politkatorjan, 1931), 264.

In connection with the activity of N. Culeabco-Corețchi, also occasionally, on December 2, 1875, the peasant of the village of Costuleni, Ion Begma, was arrested with two bales of contraband containing prohibited literature, and in February 1876, in Zberoaia, a lot was intercepted of clandestine literature, kept in 4 bales, which contained over 2,000 book titles. Due to lack of experience and procedural mistakes, the investigation got bogged down, the case coming to the attention of Section III of the Emperor's Personal Chancellery. Following an official investigation, a series of omissions and errors were revealed on the part of the people in charge of investigating the file, especially the gendarme captain Mitrofan Iavorschi. First of all, after finding the bales of literature, they were not all unpacked, which made it difficult to indict the people involved in transporting them. Moreover, for a month, from February 21 to March 23, 1876, the file was left aside, the investigators losing the opportunity to take advantage of the factor of surprise and confusion on the part of the suspects. It was only on March 23 that 4 suspects were interrogated who only confirmed the fact of the goods being seized. From March 23 until April 11, the file was left open again, the day when the citizen Parhanschi was interrogated, who testified about the involvement in smuggling of the residents of Chisinau, Boldișor and Constantin Popovici⁴². Captain M. Iavorschi immediately searched the apartment rented by C. Popovici and his mother's house, where his suitcase with various documents with personal content was found. During the searches, M. Iavorschi committed several procedural mistakes. Thus, the found documents were simply attached to the file, the officer did not find time to analyze them, the owners of the apartment and C. Popovici's mother were not questioned, and no measures were taken to find and catch him⁴³. In the same years, in the village of Bărboieni, on the banks of the Prut river, during the search raid for contraband carried out by the border guards, in the vicinity of the house of Tanas Daragan, a bundle with 9 banned books was found, among which were also the complete editions of the works of V. Alecsandri and textbooks of Romanian grammar. During the interrogation, T. Daragan confessed that Constantin Popovici gave him the respective books to be transported from the border to the interior of the country⁴⁴.

In addition to illegal literature, the smugglers successfully transported across the country's borders typographic characters, but also entire printing presses, passing them off as agricultural machines, which they officially sent from Romania to the Reni station⁴⁵. In the fall of 1879, hiding places with typographical

⁴² A.N.R.M, F. 297, inv. 1, d. 2, f. 132 verso.

⁴³ A.N.R.M, F. 297, inv. 1, d. 2, f. 133.

⁴⁴ Iliia Budak, *Obscestvenno-politiceskoie dvijenie v Bessarabii v poreformennii period*. (Kishinev: Cartea Moldovenească, 1959), 145.

⁴⁵ Zamfir Arbure, *În exil. Din amintirile mele*. (Craiova: Institutul de Editură Ralian și Ignat Samitca,

characters were occasionally found in Reni and Chisinau. Despite these successes, the tsarist authorities and especially the gendarmerie were hardly able to cope with the phenomenon of smuggling, the rate of completion of investigations and convictions on this article being extremely low, reaching the figure of approximately 7% of the total number of apprehensions⁴⁶. According to official Russian data, in the period 1874-1877, 1,611 people were prosecuted for revolutionary activity in the Russian Empire, of which 1,054 were convicted. Among those convicted, 1.5% were peasants, accused of smuggling and 18 were agitators from Bessarabia⁴⁷.

The Directorate's major concern was also combating the activity of revolutionary circles and the individual actions of the representatives of the anti-government movement existing in the region. The first socialistic circle in Bessarabia was founded in 1874 by Nicolae Zubcu-Codreanu who was leading agitation among the studious youth of Chisinau⁴⁸ of Romanian origin (Moldovans). During the Soviet period, special attention was paid to this fact, being interpreted as an example of "remarkable Russian-Ukrainian-Moldovan revolutionary ties"⁴⁹. Despite the attempts of representatives of Soviet historiography to find documents in the archives of the USSR that would prove the activity of this revolutionary circle, they were not found, a fact noted by the researcher I. Budac⁵⁰. We do not know the nominal composition of this circle, the period of existence, the actual activity. Due to the lack of any mention in the funds of the Directorate of Gendarmes from Bessarabia regarding the activity of the circle, we can assume that it represented an amorphous union of socialist ideas, whose activity was not even noticed by the gendarmes. It is certain that, under the influence of these ideas, a part of the Romanian studious youth practiced "walking into the people". Thus, Petru Braga, a student of the Theological Seminary in Chisinau "went to the people, being inspired by the populist movement, establishing a blacksmith's shop in his native village, Ulmu", followed by another student of the Seminary, Filip Codreanu, a relative of N. Zubcu-Codreanu and the father of the future academician of the Romanian Academy, Radu Codreanu, who went to Nisporeni "as a teacher, under the influence of the same movement, for the purpose of propaganda"⁵¹. In 1877, at the

1896), 422.

⁴⁶ Artur Leșcu, *Legislația punitivă și sistemul penitenciar din Basarabia, 1812-1864*. (Chișinău: Valinex, 2021), 91.

⁴⁷ Alexandr Malshinski, *Obzor sotsialno-revolutsionnogo dvijenja v Rossii* (St. Petersburg, 1880), 293.

⁴⁸ A.N.R.M, F. 297, inv. 1, d. 10, f. 4 verso.

⁴⁹ *Istoria Moldavskoi SSR s drevneushih vremion do nashih dnei*.(Chișinău: Știința, 1984), 209.

⁵⁰ Ilija Budak, *Obscestvenno-politiceskoie dvijenje v Bessarabii v poreformennii period*. (Kishinev: Cartea Moldovenească, 1959), 101.

⁵¹ Alexandru Boldur, *Istoria Basarabiei*. (București: Editura Victor Frunze, 1992), 388.

Pedagogical Seminary in Bairamcea (Nikolaiivka-Novorosiiska), a small anti-government circle of about ten people led by P. Socolschi was established by the students. A year later, 1878, F. Codreanu, A. Frunză and C. Ursu set up a circle of seminarians with a Poporanist character at the theological seminary in Chisinau, which attracted 16 people to its ranks⁵². The existence of the circle was short-lived, it self-dissolved after the arrests made by the police in April 1879, when some of the circle's members, especially C. Popovici and Corotchevici, were arrested and imprisoned in the citadel prison in Chisinau, and the leader of the circle, Axinte Frunza, fled to Romania.

As we can see, the number of active participants in the Narodnikist movement in Bessarabia was limited, their influence on the population was practically non-existent, a fact also noted by Soviet historiography which emphasized that "the activity of the circles was very limited"⁵³, they were kept under the control of authorized state bodies through visual surveillance and searching of correspondence⁵⁴. In total, in 1880, the Directorate had four files of a political nature, in which seven people were involved, including Axentie Frunze, arrested on March 31, 1880, after his illegal return from Romania⁵⁵. That is why we consider exaggerated the claims of the researcher I. Budac, such as "in Chisinau and other cities of Bessarabia, in pubs, squares, railway stations, parks, everywhere police agents were lurking, eavesdropping and looking furtively into every book, magazine read [...] by people"⁵⁶. Such activity was impossible, because the main states of the Gendarmerie Directorate in the region numbered nine people, and as for the number of the police force, it was insufficient, one policeman returning to 5 125 citizens, which meant that the physical police did not could cover the entire territory of Bessarabia⁵⁷.

At the beginning of the 1880s, the Narodniks switched from propaganda to terrorist actions, culminating in the assassination, on March 1, 1881, of Alexander II. In such circumstances, the revitalization of the activity of the revolutionaries in Bessarabia had a retarded character, they specialized, as in the past, in revolutionary smuggling, especially in the transportation from abroad of prohibited literature, printing equipment and propaganda among the population through the

⁵² Iliia Budak, *Obscestvenno-politiceskoie dvijenie v Bessarabii v poreformennii period*. (Kishinev: Cartea Moldovenească, 1959), 178, 182.

⁵³ Iliia Budak, *Obscestvenno-politiceskoie dvijenie v Bessarabii v poreformennii period*. (Kishinev: Cartea Moldovenească, 1959), 179.

⁵⁴ A.N.R.M, F. 297, inv. 1, d. 10, f. 24.

⁵⁵ A.N.R.M, F. 297, inv. 1, d. 10, f. 37-a.

⁵⁶ Iliia Budak, *Obscestvenno-politiceskoie dvijenie v Bessarabii v poreformennii period*. (Kishinev: Cartea Moldovenească, 1959), 177.

⁵⁷ Artur Leșcu, *Legislația punitivă și sistemul penitenciar din Basarabia, 1812-1864*. (Chișinău: Valinex, 2021), 85.

means of the few revolutionary circles founded in Chisinau. Thus, in 1880, seminarian Tudor Denis established a circle of revolutionary propaganda among railway workers, and in 1884, another circle of studious youth was established, also in Chisinau, among whose members were the brothers Constantin and Victor Steri. This activity was closely monitored and repressed in time by the police in collaboration with the gendarmes. The fluctuation of cases and files started by the Directorate in the eighth and ninth decades of the 19th century is reflected in the adjacent table:

Tabelul 2. Numărul dosarelor pornite în decadele opt și nouă al secolului al XIX-lea

The year	State crimes				Crimes according to art.246 ⁵⁸						Total crimes				
	Russian Empire		Bessarabia		%	Russian Empire		Bessarabia		%	Russian Empire		Bessarabia		%
	folders	people	people	people		folders	people	folders	people		folders	people	folders	people	
1881	932	1287	12	31	-	-	-	17	-	-	932	1287	29	31	3
1882	545	580	6	6	-	-	-	7	-	-	545	580	13	13	2,3
1883	1611	2138	5	5		-	-	21	-	-	1611	2138	26	26	1,6
1884	723	1389	7	38	-	-	-	5	5	-	723	1389	12	43	1,6
1888	1149	1316	1	2	-	-	-	16	16		1149	1316	17	18	1,4
1889	Cases in Bessarabia have not been started														
1892	Cases in Bessarabia have not been started														
1893	167	568	1	1		822	736	17	14		989	1304	18	18	1,8
1895	Cases in Bessarabia have not been started														
1896	332	1207	-	-	-	1094	885	32	32	-	1426	2092	32	32	2,2

⁵⁸ Art. 246 was a component of less serious state crimes and referred to the verbal insult brought to the person of the tsar and intentional damage to portraits, busts, monuments of the tsar.

Analyzing the figures presented in the table, we can conclude that the number of crimes of a political nature in Bessarabia was a limited one and varied from 32 to 12 cases per year, except for the years when such crimes were generally not recorded, in which no more than 50 people. Obviously, the prevention and repression of the revolutionary movement was not a difficulty for the Directorate of Gendarmes, which, although overshadowed by the activity of the police and the insufficiency of competent staff, fulfilled, as far as possible, its professional duties. Compared to other governorates and regions of the Empire, Bessarabia, with its 24 cases since 1881, was in the middle of the ranking of crimes against the state, being surpassed by the governorates of Yekaterinoslav (62 cases), St. Petersburg (52 cases), Poltava (46 cases), Tambov (44), Kursk (37), Podolsk (36), Viatka (31), Kuban region (30), Odesa city (27), a long distance by the Baltic lands, where such crimes were generally not detected⁵⁹.

Taking into account the particularities of the province as a transshipment point for revolutionary contraband, the fight with which required more military than analytical skills, at the initial stage the Directorate's staff were filled with officers with military, combat experience, transferred to the gendarmerie service directly from the army, without any special training. This practice can best be observed in the activity of the Heads of Departments. The first head of the Bessarabian Gendarmerie Directorate was Stepan Ermolin. Born in 1810, from the age of 15 he embraced the military career, voluntarily enlisting in the army and assigned to the Yakutsk Infantry Regiment, stationed in Grimăncăuți from 1818⁶⁰, and in the years 1829-1834, in Briceni⁶¹. Practically, his entire military career was related to Bessarabia and the Romanian Countries. In the years 1828-1829 he participated in the Russo-Turkish War, taking part in all the campaigns and participating in the battles of Silistria, Mesembria and Varna, and in 1849 in the campaign to suppress the revolution in Transylvania, being decorated for the courage shown with the order of St. Ana 3rd grade with bow⁶². In all these years, from 1825 to 1854, he went through all the stages of his military career, starting with the rank of podpraporogic and ending with lieutenant colonel⁶³. His bravery in battle was rewarded with the highest military distinction, the order of St. George

⁵⁹ *Obzor vajneisih doznanii, proizvodivshihsea v Jandarmskih Upravleniah Imperii, za vremia c 1-go iulea po 1-e okteabrea 1881 goda, po delam o gosudarstvennih prestupleniah. Vipusk I* (St. Petersburg: Departament Politsii, 1881), 72-77.

⁶⁰ Anatol Leșcu, *Basarabia și asigurarea logistică a trupelor ruse în anii 1812-1874*. (București: Editura Militară, 2018), 61.

⁶¹ *Spisok generalam, stab-i ober-ofitseram vsei Rossiiskoi armii s pokazaniem cinov, familii i znakov otlicii*. (St. Petersburg: Tipografia Glavnogo Staba, 1831), 237.

⁶² *Spisok generalam po starshinstvu*. (St. Petersburg: Voiennaia Tipografia, 1871), 771.

⁶³ Podpraporogic - the higher military rank of the sergeant corps, granted only to nobles.

4th class, with which he was decorated in 1854. Also in that year, as a connoisseur of Bessarabia and the Romanian Lands, he was transferred, without special prior training, from the troops in the Gendarmerie Corps of Bessarabia, and in 1867 he was appointed as head of the Directorate of the Gendarmerie Corps of Bessarabia. He worked in this position for the rest of his life, being promoted to the rank of colonel, and on April 20, 1869, to that of major general and decorated with the orders of St. Ana 2nd class, St. Vladimir 3rd class and St. 1st class Stanislaw⁶⁴. He died on February 6, 1872 and was buried at the Central Cemetery in Chisinau on Armeneasca Street where his tomb has been preserved to this day.

We do not know the biographical data of the second head of the Directorate, lieutenant-colonel Victor Beletchi, but, taking into account his rather short tenure in this position (1873-1875), he did not rise to the occasion and was replaced by Colonel Vladimir Yanov. If the first head of the Directorate, St. Ermolin, at least he was an infantryman and he knew the specifics of gathering information, researching the enemy and organizing ambushes, then Vl. Yanov, according to his military specialty, was a sailor. Born on July 15, 1820 in Kaluga, he completed his military studies at the prestigious Naval Cadet School (Marine Cadet Corps) after which he served as a naval officer in the Black Sea Fleet under the command of Admiral Nahimov. After the disbandment of the Black Sea Fleet following Russia's defeat in the Crimean War, he moved to the land forces as adjutant of General A. Şnel, commander of the 5th Region of the Gendarmerie Corps, and then as adjutant of the Uhlani Regiment of Archduke Karl Ferdinand of Austria (Belgorod of Ulanis). In 1866, he joined the Gendarmerie Corps, being already a well-formed personality, whose entire activity was linked to other professional concerns. With the reformation of the Corps, he was appointed as head of the Gendarmerie Directorate of Volânia, and in 1875, as head of the Government Directorate of the Gendarmerie Corps of Bessarabia⁶⁵. In this position, on April 8, 1884, he was promoted to the rank of major general⁶⁶, position, where he worked until his death, which occurred on February 27, 1888⁶⁷. As can be seen from these brief biographical sketches, none of the three heads of the Directorate had the necessary skills to manage a specific institution such as the Gendarmerie Corps. This fact could not leave its mark on the Directorate's activity in combating the revolutionary phenomenon in the region.

Conclusion. In conclusion, we can state that among the first movements with a social-political character that the newly established Directorate faced, was

⁶⁴ *Spisok generalam po starshinstvu*. (St. Petersburg: Voiennaia Tipografia, 1871), 771.

⁶⁵ Galina Roianova, „Materiali k rodoslovnoi dvorian Ianovih (po materialam Gosudarstvennogo arhiva Kalujskoi oblasti)”, *U istokov rossiiskoi gjsudarstvennosti. Issledovania, materiali*. (Kaluga, 2015): 251.

⁶⁶ A.N.R.M, F. 297, inv. 2, d. 3, f. 10.

⁶⁷ A.N.R.M, F. 297, inv. 2, d. 7, f. 7.

that of the Narodnikists. This movement in Bessarabia had an isolated character and was strictly supervised by the police and gendarmes, who played a secondary role to the police bodies. Due to the internal deficiencies characteristic of this state institution at the beginning of its activity, such as the lack of professionalism and highly qualified personnel, the Directorate was hardly able to face the situation, having the opportunity to stop the wave of revolutionary smuggling and the spread of revolutionary ideas among the population, especially among studious youth. This state of affairs was tolerable in times of peace and political calm, but could cause great problems in times of political crisis or war. The influence of Narodnikism in Bessarabia did not take on proportions not because of the effective activity of the gendarmes, but because of the internal degeneration of the movement.

VIAȚA COTIDIANĂ DIN BASARABIA ȘI INTENSIFICAREA PROPAGANDEI COMUNISTE ÎN ANUL 1930

Aurel Fondos

doctorand, Școala doctorală Științe Umaniste și ale Educației, USM
(email: aurelfondos1965@gmail.com)

Abstract. *The article analyzes the propaganda activities and subversive actions of the Soviet authorities in interwar Bessarabia, by speculating and generalizing certain problems, deficiencies that manifested themselves in various fields of daily life. Based on the documents of the time and recent historiography, the article describes the defining aspects of the functioning of the Bolshevik propaganda with the aim of cultivating feelings and states of dissatisfaction among the Bessarabians towards the Romanian authorities and thus ideologically preparing the ground for the re-annexation of Bessarabia.*

Key words: *annexation, crisis, denigration, ideology, regime, subversive.*

*

Rezumat. *În articol sunt analizate activitățile propagandistice și acțiunile subversive ale autorităților sovietice în Basarabia interbelică, prin specularea și generalizarea anumitor probleme, curențe care s-au manifestat în diverse domenii ale vieții cotidiene. În baza documentelor timpului și a istoriografiei recente, în articol sunt descrise aspectele definitorii ale funcționării propagandei bolșevice cu scopul de a cultiva sentimente și stări de nemulțumire în rândul basarabenilor față de autoritățile române și a pregăti astfel ideologic terenul pentru reanexarea Basarabiei.*

Cuvinte cheie: *anexare, criză, denigrare, ideologie, regim, subversiv.*

I. Introducere. Anii 1930 reprezintă o perioadă contradictorie sub aspectul evoluției social-economice, ce a influențat viața cotidiană a României, în ansamblu, și a Basarabiei, în mod special. După o etapă (1924-1929) de dezvoltare accentuată a economiei, întemeiată pe lărgirea pieței interne, încheierea refacerii postbelice, pe intervenția statului și politica protecționistă promovată prin credite acordate și tarife vamale protecționiste, sporirii valorii producției industriale și agricole, a urmat în anii 1929-1933 marea criză economică, care a avut consecințe deosebite în România, determinate de o serie de factori interni și externi. Repercusiunile marii crize economice asupra situației maselor populare au fost din cele mai grele: falimente industriale, bancare și comerciale; concedieri pe scară largă, scăderea producției industriale, degradarea agriculturii ca urmare a scăderii prețurilor la producția agricolă.

În anii 1934-1939, statul a fost nevoit să intervină cu mai multe legi de

conversiune pentru a diminua și a scoate de sub povara datoriilor masa țărănimii, reducerea impozitelor, stimularea producției, susținerea rațională a prețurilor agricole, raționalizarea agriculturii, sporirea recoltelor, industrializarea producției agricole, dezvoltarea învățământului agricol, încurajarea viticulturii, pomiculturii și creșterii vitelor, cooperativizarea agriculturii prin finanțare, scutiri și reduceri de taxe, de impozite, de taxe de transport, fapt ce a avut un impact pozitiv din punct de vedere financiar și a condus la ridicarea nivelului de viață al majorității populației. Astfel, dezvoltarea economică după criză s-a desfășurat într-un ritm intens, în anul 1938 înregistrându-se momentul de vârf al întregii evoluții economice a României. Pe fundalul creșterii economice, s-au înregistrat schimbări cantitative și calitative inclusiv în domeniul culturii. Luate în ansamblu, creșterea economică, politica socială a statului, progresele culturale au contribuit substanțial la evoluția vieții cotidiene.

II. Propaganda antiromânească în primul deceniu interbelic. Totuși, în condițiile când regimul bolșevic nu a recunoscut unirea Basarabiei cu România, cu scopul de a o reanexa, Rusia Sovietică, pe tot parcursul perioadei interbelice, a folosit tot arsenalul de mijloace de ordin politic, diplomatic, militar. Ea a exercitat o presiune enormă asupra statului român nu numai prin specularea „problemei basarabene” pe arena internațională pe cale diplomatică în cadrul conferințelor bilaterale și internaționale, abordând „problema basarabească”, dar și prin organizarea incursiunilor militare, instigarea populației minoritare la rebeliuni și acțiuni iredentiste, prin organizarea și finanțarea unor activități subversive în această provincie românească.

O formă efectivă, în acest context, era considerată desfășurarea unei ample campanii propagandistice în rândurile populației basarabene prin intermediul foilor volante și proclamațiilor cu conținut subversiv, expediate clandestin de peste Nistru sau imprimate ilegal în ținut, a agitatorilor desantați din Uniunea Sovietică sau persoanelor racolate din rândurile elementelor prosovietice, prioritar din rândurile minoritarilor.

Sugestive în acest sens sunt aprecierile cercetătorului M. Bruhis cu referință la politica expansionistă a Rusiei bolșevice contra României și mișcarea subversivă rusească în Basarabia, care, în opinia lui, au constituit principalele cauze ale instabilității politice din acest ținut între anii 1918–1940, concretizând că „întreaga istorie a Basarabiei între anii 1918–1940 este plină de fapte care confirmă că inițiatorii și inspiratorii luptei împotriva autorităților române pentru ieșirea Basarabiei din componență României erau, în principal, fie cei originari din mediul jumătății ne moldovenești a populației, fie oameni pregătiți special și strecurați din Rusia în Basarabia”¹.

¹ M. Bruhis, *Rusia, România și Basarabia*, Editura Universitas, Chișinău, 1992, p. 107.

Astfel, în primii ani după unirea Basarabiei cu România propaganda antiromânească, dusă de forțele interne și externe care se opuneau deciziei adoptate în mod democratic de reprezentanții legitimi ai locuitorilor Basarabiei la 27 martie/9 aprilie 1918, era axată pe tentativa de a demonstra „ilegalitatea actului de anexare a Basarabiei de România regală”, demascarea „rolului contrarevoluționar, trădător al căpeteniilor Sfatului Țării” și „lupta eroică neîncetată a oamenilor muncii împotriva ocupanților pentru reunirea cu Patria Sovietică” etc.

Evident, unirea Basarabiei la Regatul României a fost urmată de o perioadă dificilă, în care s-au realizat un șir de reforme de uniformizare legislativă, teritorial-administrativă etc., menite să integreze provinciile alipite și să consolideze România Mare. Aceste eforturi în Basarabia, erau în mare parte subminate de situația social-economică dificilă de după Războiul Mondial, de tendințele autonomiste și sentimentul patriotic știrbit de politica de rusificare la o parte din românii basarabeni, de acțiunea subversivă comunistă, de spionaj și contrabandă etc.

În condițiile când economia și situația socială de după război treceau prin criză, iar Unirea Basarabiei cu România a avut loc în condiții politico-economice dificile, țăranul basarabean considera că viața grea era cauzată de Unirea cu România, „relele inerente războiului coincidând cu venirea românilor în Basarabia și cu actul unirii, au fost puse pe seama noului regim”. În unele localități basarabeni și-au manifestat nemulțumirea, opunând chiar rezistență, în special atunci când era vorba de rechizițiile la pâine².

Însă nu situația social-economică din Basarabia, ci situația politică destabiliza viața basarabeană. Este vorba în primul rând de acțiunile subversive venite din partea bolșevicilor, care aveau ca obiectiv declanșarea „revoluției mondiale”.

Agenții veniți de peste Nistru, sau cei din rândurile populației locale, le insuflau basarabenilor teama că autoritățile române se vor opune reformelor democratice, dintre care cele mai importante erau reforma agrară și votul universal³.

Propaganda antiromânească, speculând anumite dificultăți de ordin economic, determinate de diferiți factori, precum consecințele războiului, pierderea pieții rusești, etc. găsea un teren prielnic în rândurile multor locuitori ai Basarabiei care erau nemulțumiți de situația economică precară, în primul rând de creșterea prețurilor la alimente⁴.

² P. Moraru, *Organizarea și activitatea serviciilor de informații și siguranță românești din Basarabia în perioada anilor 1918-1944*. Teză de doctor habilitat în istorie, Chișinău, 2016, p. 76.

³ Propaganda antiromânească în Basarabia anului 1918. Disponibil: <https://cersipamantromanesc.wordpress.com/2018/12/31/propaganda.antiromaneasca.in-basarabia-anului-1918/>, (consultat la 02.02.2024), p. 1.

⁴ *Ibidem*, p. 2.

Mult timp agitatorii prosovietici propagau ideea „că mai-nainte Basarabia a fost alimentată de Ucraina și scumpirea alimentelor se datorește separării Basarabiei de această țară. Cu toată stupiditatea acestei teze, se găsesc destui naivi care cred și asta”⁵.

Liderii românilor basarabeni, împreună cu reprezentanții civili și militari ai statului român, au depus eforturi considerabile, prin diverse mijloace, în primul rând cele culturale, prin intermediul Școlii și Bisericii, pentru a contracara și elimina, pe cât posibil, efectele propagandei antiromânești și antiunioniste duse de cei care se opuneau actului reparatoriu de la 27 martie/9 aprilie 1918⁶.

În acest context, este importantă oferirea unei explicații cât mai plauzibile a situației specifice în care s-a aflat ținutul dintre Prut și Nistru în perioada interbelică.

În primul rând, Basarabia se afla la granița cu U.R.S.S., care revendica acest teritoriu și nu a recunoscut vreodată apartenența lui la România.

În al doilea rând, acțiunea comunistă, dirijată de la Moscova și care era intensă în teritoriul Basarabiei, reprezenta amenințarea principală la adresa regimului constituțional, a suveranității, independenței și integrității teritoriale a României. Acțiunea sovietică era vehementă, cu activități de spionaj, propagandă și acte de violență, executate de agenți veniți de peste Nistru, care găseau, de multe ori, sprijin pe loc, de la unele persoane atrase de ideea comunistă, naive sau interesate de beneficiile materiale.

În al treilea rând, activitatea organelor de siguranță și de contra-propagandă era îngreunată de atitudinea refractară a unor etnici minoritari (evrei, ruși, ucraineni), dar și a unor români-basarabeni cu atitudini pro-rusești sau pro-comuniste, având în vedere că Basarabia s-a aflat în cadrul Imperiului Rus 106 ani, timp în care a fost puternic deznaționalizată. Pentru combaterea activităților subversive și stabilizarea situației din provincie, necesară dezvoltării social-economice și politice, pe un teritoriu de-a lungul Nistrului a fost instituită starea de asediu, care atunci, dar și mai târziu, a devenit obiectul speculațiilor propagandei comuniste precum că basarabienii se aflau sub un regim de ocupație militară, al abuzurilor din partea autorităților⁷.

Astfel, provocările și imixtiunile de tot genul cu caracter comunist, aruncate de Rusia Sovietică în Basarabia românească, au generat o reacție promptă din partea autorităților statului român, care s-a dovedit a fi, în unele cazuri, exagerată, luând în considerare pericolul iminent al sovietizării. Drept rezultat, „politica de mână forte” urmată de autoritățile românești în Basarabia a generat nemulțumiri latente în ținut, a căror consecință a fost aversiunea față de regimul de la București

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*, p. 1.

⁷ P. Moraru, *op. cit.*, p. 76.

și crearea unui teren propice pentru propaganda sovietică.

În acest context, Constantin Maimuca, inspector general al Siguranței din Basarabia (1930-1940), referindu-se la particularitățile mișcării comuniste, scopurile ei și necesitatea adoptării unor măsuri dure de contracarare, sublinia că, comunismul nu era numai o doctrină, ci și o „acțiune combativă”, o mișcare internațională, centralizată, conspirativă, disciplinată și ierarhizată⁸.

Autorul a analizat amplu și multilateral „Partidul comunist și organizarea sa” cu toate componentele și structurile organizaționale, sferile și tehnicile de activitate propagandistică, precum: „Organizațiile comuniste permanente”, „Organizațiile național-revoluționare”, „Activitatea anti-militaristă a Partidului Comunist și a Uniunii Tineretului Comunist”, „Organizațiile [comuniste] de intelectuali”, „Organizațiile comuniste temporare”, „Conducerea organizațiilor de masă de către Partidul Comunist”, „Organizarea demonstrațiilor comuniste și a zilelor roșii”, „Răscoala comunistă și tehnica ei de organizare”, „Legătura dintre mișcarea comunistă și reprezentanțele politice și comerciale sovietice”⁹.

Constantin Maimuca a explicat și de ce organele de siguranță a statului sunt obligate să combată mișcarea comunistă: „Scopul final spre care tinde Partidul Comunist și pentru realizarea căruia muncește fără răgaz zi și noapte, este acapararea puterii de stat și instituirea dictaturii proletare. (...). Deci, nu încapă nici o îndoială că, ceea ce ne pregătește Partidul Comunist prin revoluție, este, după cum am mai spus și la primul capitol, vărsarea de sânge și violența”¹⁰.

Într-o lucrare, bazată pe documente militare, scrisă de maiorul Dumitru Stancov, șef al Biroului III Propagandă (ulterior, al Secției Propagandă) din M. St. M. al Armatei române, la începutul anilor '40, dedicată acțiunii subversive sovietice prin propagandă, autorul caracterizează esența și procedeele acțiunilor subversive ale sovieticilor din perioada interbelică. El a prezentat și un rechizitoriu complet al organizării și acțiunii serviciilor secrete sovietice în Basarabia¹¹.

Referindu-se la acțiunea subversivă prin propagandă, autorul concretizează că cea desfășurată „în rândurile populației civile, tinde să creeze o atmosferă de neîncredere în conducătorii civili și militari, de alarmism, demoralizare, defetism, tensiune, panică, atmosferă propice pentru acțiunea militară”¹². De acest mijloc se foloseau pe larg agenții sovietici în Basarabia, deoarece, după cum scrie Stancov, „Propaganda este aceia care deschide drumul

⁸ C. Maimuca, *Tehnica și tactica comunistă*, Chișinău, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Chișinău, 1936, pp. IV-V.

⁹ *Ibidem*, pp. 96-320.

¹⁰ *Ibidem*, p. 273.

¹¹ D. Stankov, *Acțiunea subversivă sovietică. Propaganda, alarmismul, defetismul. Constatări și învățăminte*, Marele Stat Major Român, București, 1941, p. 18.

¹² *Ibidem*, p. 19.

armatelor roșii”¹³ – creează condițiile favorabile unei intervenții militare din exterior. După abordarea noțiunilor de „propagandă”, „contra-propagandă”, „alarmism”, „defetism”, maiorul Stancov analizează despre: „Pregătirea psihologică a populației basarabene și bucovinene în vederea invaziei Armatei sovietice: septembrie 1939 – iunie 1940”¹⁴.

Astfel, pe tot parcursul perioadei interbelice, regimul sovietic s-a manifestat printr-o campanie constantă de destabilizare a situației din Basarabia, utilizându-se în acest scop tot arsenalul mijloacelor specifice de propagandă, precum aplicarea diferitor tehnici menite de a răspândi ideile și opiniile de destabilizare, folosind minciuna orchestrată cu acțiuni de sabotaj, incursiuni peste Nistru, asasinat etc.

În ansamblu, conform opiniei autorului, în Basarabia și Bucovina mișcarea și propaganda comunistă, acțiunile subversive sovietice în această perioadă, au parcurs următoarele etape: 1) anii 1920–1924: pregătirea și declanșarea unei insurecții armate, care trebuia urmată de o intervenție militară a armatei roșii; 2) anii 1924–1932: renunțarea la planul insurecției și încadrarea mișcării comuniste din Basarabia și Bucovina ca parte componentă a mișcării comuniste din întreaga Românie și realizarea revoluției comuniste în întreaga Românie, care să faciliteze anexarea Basarabiei la U.R.S.S.; 3) anii 1932–1936: aplicarea tacticii creării „Frontului Popular”, prin stabilirea relațiilor cu partidele democratice (autorul scrie că, această acțiune a reușit în parte, având în vedere că a crescut numărul simpatizanților comuniști și elementele comuniste au ieșit într-o măsură oarecare din izolarea politică); 4) anii 1936–1939: identificarea formelor legale de activitate, penetrația în partidele „burgheze” și activitatea sub regimul „Frontului Renașterii Naționale”, comuniștii români au încercat o colaborare cu grupările democratice și au penetrat, de asemenea, rândurile organizațiilor politice de extremă dreaptă, pentru a tensiona situația din sânul lor și a le determina să declanșeze acțiuni de rebeliune; 5) septembrie 1939–iunie 1940 – pregătirea psihologică a populației din Basarabia și Bucovina de intervenția militară sovietică și anexarea acestor teritorii la U.R.S.S. (autorul menționează că, printr-o acțiune propagandistică abilă, s-a reușit integral acest lucru). Drept unica soluție pe care o vedea maiorul D. Stancov pentru combaterea acțiunii subversive sovietice, era campania de propagandă, „egal de puternică și de bine organizată, ofensivă și defensivă, care să corespundă cerințelor timpului și imperativului național”¹⁵.

O amplă campanie propagandistică de denigrare a României, de falsificare a realităților legate de situația Basarabiei în cadrul statului unitar român, pe de o parte, și de lustruire a situației din stânga Nistrului, pe de altă parte, a fost desfășurată în

¹³ *Ibidem*, p. 22.

¹⁴ *Ibidem*, pp. 55-56.

¹⁵ *Ibidem*, pp. 99-110.

această perioadă de „Societatea basarabenilor”, o organizație de tip kominternist, fondată în 1925, la Moscova din rândurile pretinșilor emigranți politici basarabeni în URSS, ce și-a propus drept obiectiv apropiat „eliberarea Basarabiei de sub jugul ocupanților români” și „reunirea ei cu Uniunea Sovietică” pe calea „răsturnării boierimii române”, „sovietizarea Basarabiei” și „unirea” ei cu „RASS Moldovenească”, iar în perspectivă, „răsturnarea dominației boierilor și capitaliștilor în întreaga Românie” și „prin revoluția din România, spre sovietizarea Balcanilor”¹⁶.

Pe paginile revistei „Krasnaia Bessarabia” („Basarabia Roșie”) (coperta acestei reviste înfățișa Basarabia ca o femeie în lanțuri), editată din 1926 și până în 1938 de această societate, din număr în număr s-a urmărit cu tenacitate realizarea obiectivelor propuse. Tematica și conținuturile articolelor publicate abundă în expresii de genul „confiscării de la țăranii basarabeni a cuceririlor Puterii Sovietice instaurate în ținut la începutul anului 1918”, „jefuirii” lor, și a „degradării” situației economice și financiare a gospodăriilor țărănești ca urmare a aplicării reformei agrare din 1918-1921 în Basarabia, a „exploatării crunte” a populației rurale din Basarabia de către „boierii și moșierii români”, a foametei permanente ce bântuia mediul rural basarabean, a emigrării în masă a țăranilor basarabeni, cum că „țărănimea basarabeană a fost coborâtă pe ultima treaptă a sărăciei”, „fenomenul pustiirii satului basarabean”, „refugiarea basarabenilor peste Nistru”, „răfuielele ocupanților cu populația dezarmată a Basarabiei”, asasinarea basarabenilor „de călăii români cu sutele și miile de călăii români” și, drept consecință „Basarabia oferea priveliștea unui vulcan, capabil în orice clipă să reverse lava-i incandescentă peste capetele asupritorilor săi”¹⁷.

În contrast cu destinul moldovenilor din Basarabia, „căzuți în jugul burgheziei și moșierilor români”, pentru a atrage simpatiile țăranilor și muncitorilor basarabeni față de „patria socialismului” și a trezi spiritul lor civic și revoluționar, erau publicate informații de peste Nistru, din URSS și RASS Moldovenească, conform cărora, moldovenii din stânga Nistrului, rămași în componența Rusiei Sovietice, în corespundere cu politica națională leninistă și „aspirațiile populației moldovenești” au creat republica autonomă în componența RSS Ucrainene, se bucură de toate roadele orânduirii noi, sovietice și înregistrează succese grandioase în construcția socialistă, în dezvoltarea industriei, agriculturii, culturii, științei, se produce „înflorirea Republicii Autonome Moldovenești în familia frățescă a popoarelor URSS”¹⁸.

¹⁶ A. Petrencu, *România în planul operativ de război al URSS din mai 1941*, în „Revista de Istorie a Moldovei”, 1994, nr. 3-4, p. 81.

¹⁷ N. Enciu, *Populația rurală a Basarabiei interbelice în istoriografia sovietică*, în „Destin Românesc”, 2000, nr. 1, pp. 68-69.

¹⁸ L. Brînza, *MASSR v osveșcenii siguranți*, în „Krasnaia Bessarabia”, 1932, nr. 8-9; E. P. Voronovici, *Deseati let stroitelstva AMSSR*, în „Krasnaia Bessarabia”, 1934, nr. 8; Idem, *Na rubeje dvuh mirov*, în

Scopul acestei propagande este ușor descifrabil. Ea urma să creeze o atmosferă favorabilă regimului sovietic în care scop se subliniau și idealizau realizările Uniunii Sovietice. În același timp, se căuta credit în opinia basarabeană pentru politica externă a URSS, ea prezentându-se favorabil și pe cât posibil în concordanță cu politica statului respectiv. Drept consecință, se arată că numai cu soluțiile și metodele utilizate de Soviete se puteau soluționa problemele actuale, iar URSS apărea ca o speranță în ochii populației basarabene în condițiile pericolului de război. Astfel se obțineau simpatii și aderenți în rândurile populației pentru ca politica externă sovietică să poată înregistra succese pe viitor.

Articolele acestor autori erau redactate într-un limbaj specific comunist și aveau drept scop de a spori agitația politică și a crea o tradiție istorică alternativă pentru „poporul moldovenesc” de luptă revoluționară. Pentru propaganda comunistă lupta de clasă era un motiv suficient de a pretinde Basarabia și a o „reuni” cu Patria Sovietică. „Ocupația” românească a Basarabiei era descrisă ca cea mai neagră pagină din istoria ținutului, ce adusese „stagnare economică”, „oprimare socială”, un regim de „teroare sângeros”.

Publicațiile respective abordau preponderent următoarea problematică: „chestiunea basarabeană ca urmare a ocupării Basarabiei de România regală”, „jugul politic, social și național în ținutul ocupat”, „întețirea înapoierii culturale a populației basarabene”, analiza în plan comparativ-istoric, a situației din Basarabia cu cea din RASSM, „decăderea producției industriale și agricole, a culturii, creșterea șomajului și a sărăciei, lipsa drepturilor politice în ținutul subjugat”, în contrast cu succesele înregistrate în construcția socialistă din RASSM”. În acest context, la sfârșitul anilor ’20-30 au apărut o serie de publicații care descriau, pe baza exemplului RASSM, „realizările” construcției socialiste în industrie, agricultură, cultură.

Astfel, doctrina sovietică era o doctrină fundamental deosebită de doctrinele statelor occidentale, atât în privința concepției, cât și procedeele de realizare. Fundamentul politic, social și unitar al doctrinei sovietice îl constituiau masele revoltate, a căror conducere era centrul strategiei sovietice. De aceea,

„Krasnaia Bessarabia”, 1936, nr. 12; G. I. Starîi, *Bessarabia i MASSR*, în „Krasnaia Bessarabia”, 1928, nr. 1; Idem, *Govorit Sovetscaia Moldavia. (Uspehi narodnogo hoziaistva i kulituri)*, în „Krasnaia Bessarabia”, 1932, nr. 11; A. Grinștein, *Uroki okupații i naționalinîi vopros*, în „Krasnaia Bessarabia”, 1926, nr. 2; P. Chior, *Naționalinîi vopros v Moldavii*, în „Krasnaia Bessarabia”, 1928, nr. 3; M. Diaciuk, *Dve sistemî-dva mira. Hoziaistvennoie stroitelistvo v Bessarabii i v AMSSR*, în „Krasnaia Bessarabia”, 1931, nr. 3; M. V. Serghievski, *Protiv orientații na fașistskuiu Rumîniu*, în „Krasnaia Bessarabia”, 1932, nr. 2; I. Ermakov, *Rastet i krepnet soșialisticescaia kulitura (v MASSR)*, în „Krasnaia Bessarabia”, 1931, nr. 5-6; I. Șeftolovici, *MASSR budet respublikoi sploșnoi gramotnosti*, în „Krasnaia Bessarabia”, 1932, nr. 3; N. Golub, *K novîm pobedam v razvitii kulturî Moldavii*, în „Krasnaia Bessarabia”, 1934, nr. 2; *Kuliturnoie stroitelistvo MASSR za 13 let*, în „Krasnaia Bessarabia”, 1937, nr. 2, nr. 10-11; ș. a. A se vedea și A. Dolinik, *Bessarabia pod vlastiu rumînskikh okkupantov (1918 - 1940)*, Moskva, 1945; V. Malinskii, *Agrarnaia „reforma” 1918 - 1924 gg. v Bessarabii*, Kișinev, 1949.

sovietele au văzut întotdeauna o interdependență între elementul militar și cel politico-social al acțiunilor comuniste. Aceasta a fost o politică urmată consecvent de URSS, ea fiind valabilă și în cazul Basarabiei interbelice.

De aceea și în istoriografia sovietică postbelică, care a preluat tiparele propagandei comuniste interbelice, perioada, „ocupației” Basarabiei (1918-1940), denunțarea regimului instaurat în ținut, caracterizat drept „militar-polițienesc”, „lupta neîntreruptă a oamenilor muncii împotriva administrației românești” au format un constant și privilegiat obiect. Se recurge, de fapt, la arsenalul kominternist. Acesta este nu doar preluat, ci și, bineînțeles, dezvoltat. Se impune terminologia, specifică stilului bolșevic, folosită în cazul denunțării și blamării regimului „burghezo-moșieresc” din anii 1918-1940. Anume acestei perioade, din considerente politico-ideologice, îi este rezervată un spațiu exclusiv. O caracteristică a modului de viață din ținut, conform descrierilor inventate era sărăcia, degradarea economică, demografică și culturală, lipsa drepturilor politice elementare, promovarea unei politici șoviniste de mare națiune de asimilare a moldovenilor și românizare a minorităților naționale, etc.¹⁹.

Prin denaturarea realităților, prezentarea tendențioasă a surselor istorice și informațiilor documentare ale timpului, rupte din context, din care sunt selectate doar pasajele convenabile se recurge la falsificarea crasă, total grosolană a adevărului despre întregirea neamului, despre diverse aspecte ale vieții cotidiene. Este denunțat nu numai regimul instaurat în ținut, dar și inventat mitul despre „lupta de clasă neîntreruptă” a oamenilor muncii din ținut împotriva „ocupanților” și administrației românești. Această luptă are un caracter de eliberare națională, cu un conținut profund internaționalist și drept scop-izgonirea ocupanților, restabilirea puterii sovietice, reunirea poporului moldovenesc și revenirea la Patria Sovietică. Mai mult „lupta eroică neîntreruptă, sub conducerea organizației comuniste basarabene, puțin numeroasă, dar combativă”, după cum se încearcă să se „demonstreze”, s-a desfășurat pe tot parcursul dominației administrației românești²⁰.

¹⁹ S. Kustreabova, *Polojenie trudiașihsea i demograficeskie proțessî v gorodah Bessarabii 1918-1940*. Kișinev, 1977; Idem, *Goroda Bessarabii 1918-1940 gg. (Soțialino-ăkonomiceskii aspekt i narodonaselenie)*, Kișinev, 1986; S. K. Brîseakin, *Kultura Bessarabii. 1918-1940*, Kișinev, 1978; G. C. Fiodorov, *Regim de represii sângeroase*. Chișinău, 1973; V. N. Lungu, *Politika terora i grabeja v Bessarabii. 1918-1940*. Kișinev, 1978.

²⁰ N. V. Berezniaikov, M. Kopanskii, V. P. Platon, *Pod krasnîm znamenem revoliuții (Straniț istorii boribî trudiașihsia Bessarabii za vossoiedinenie s Sovetskoï Rodinoi)*, Kișinev, 1965; V. Clobuțki, *Ziarele, care cheamă la luptă*, Chișinău, 1971; M. Kopanskii, *Obșcestrvo bessarabțev v SSSR i soiuzî bessarabskih ămigantov 1924-1940*, Kișinev, 1978; N. Moldovan, *Krestianskoie dvijenie v Bessarabii v 1929-1933 gg.* Kișinev, 1979; N. V. Berezniaikov, I. M. Bobeiko, M. Kopanskii, U. G. Murzak, V. P. Platon, *Boriba trudiașihsia Bessarabii za svoje osvobođenje i vossoiedinenie s Sovetskoï Rodinoi (1918-1940 g g.)*. Kișinev, 1970; K. M. Drahenberg, „Krasnoie znemea”-boievoi organ bessarabskih kommunistov. Kișinev, 1976; N. I. Cazac, *Ziarul „Tânărul bolșevic”- organul de luptă al comsomolului Basarabiei*.

Toată propaganda și istoriografia aceasta, complet străină de realitatea istorică, a lucrat mai întâi la motivarea pretențiilor cotropitoare ale URSS asupra Basarabiei, iar după 1940, a încercat să îndreptățească actul cotropirii²¹. Se considera, de asemenea, că această tradiție alternativă era suficientă pentru a contracara propaganda românească din Basarabia și a face ideologia comunistă mai puternică decât ideologia naționalistă românească în rândurile populației din Basarabia²².

Într-un raport semnat de Eugen Cristescu, șeful Siguranței Generale a Statului intitulat Mișcarea revoluționară comunistă din România în cursul anilor 1918-1926 și legăturile ei cu Internaționala a III-a, întocmit la 9 noiembrie 1926 pe 62 de pagini dactilografiate, apreciat drept „prima lucrare de sinteză consacrată istoriei comunismului în România”, se conchidea că, în Basarabia „organizațiile (comuniste) din acea provincia au un caracter revoluționar și un colorit sovietic mai pronunțat”, decât în restul României. Aici sovieticii depuneau toate eforturile „pentru revoluționarea acestei regiuni” și aveau tendința „ca de aici să arunce flacăra revoluției asupra întregii țări”. „În concluzie – spunea Eugen Cristescu – am expus rezultatele negative la care au ajuns Sovietele după 8 ani de sacrificii făcute pentru revoluționarea Țării Românești. Nu am neglijat a evidenția acțiunea de contrabalansare a ideii sovietice, susținută de factori aflați în serviciul ordinii și a siguranței statului, arătând sacrificiile făcute pentru păstrarea așezămintelor moștenite prin jertfa veacurilor. În fine, am schițat rolul pe care țara noastră îl are în Europa, formând linia de demarcație între cele două lumi, cu două concepții sociale deosebite”²³.

III. Intensificarea propagandei comuniste în anii 1930. Într-o nouă conjunctură internă și externă, la Congresul al IV-lea al Partidului Comunist Român, care a avut loc la Harkov, în anul 1928, s-a dat un nou impuls „bolșevizării” partidelor afiliate la Comintern, ceea ce se traducea prin radicalizarea acestora și reorganizarea lor pe baza principiului partidului leninist „de tip nou” și al îndoctrinării membrilor săi. În aceste condiții, linia strategică a Internaționalei comuniste urmărea aprinderea și stimularea conflictelor naționale, cu scopul de a demola, din interior, statele capitaliste. Congresul comunistilor români a stabilit direcțiile de acțiuni organizatorice și a adoptat o rezoluție stalinistă care statua, în legătură cu problemele

Chișinău, 1978; *Lenin nam puti ozaril. Sb. dokumentov i materialov*, Kișinev, 1970; *Komsomol Moldavii v dokumentah i materialah. 1918-1949*. Kișinev, 1971; Bobeico I. M., *Kommunisticeskaia organizația Bessarabii vo glave boribî trudiașcihsia za vossosodinenie s Sovetskoi Rodinoi (1918-1940 gg.)*, Kișinev, 1974; ș. a.

²¹ Cr. Troncotă, *Mihail Moruzov și frontul secret*, București, Elion, 2004, p. 8.

²² W. P. Meurs, *Chestiunea Basarabiei în istoriografia comunistă*, Chișinău, Editura Arc, 1996, pp. 189-190.

²³ Cr. Troncotă, *Eugen Cristescu. Asul serviciilor secrete românești. Memorii (1916-1944), mărturii, documente*. Cu o prefață de dr. Dan Zamfirescu, „R.A.I.”, „Roza Vânturilor”, București, f. a., pp. 29-30.

naționalităților, următoarele: „românii basarabeni, numiți moldoveni, sunt ei înșiși o minoritate națională în cadrul României. Muncitorimea din Basarabia a căzut în robia moșierului și capitalistului român, iar burghezia română se străduia să dovedească faptul că moldovenii sunt români, în timp ce populația moldovenească ea singură se socotește și este chiar în realitate o națiune deosebită”²⁴.

Drept instrumente de realizare a acestor obiective în practică erau rebeliunile sau insurecțiile inspirate din exterior cu ajutorul mașinăriei kominterniste, care ulterior erau apreciate de propaganda comunistă drept mișcări populare, exploatarea factorului minorităților naționale, a confruntărilor sociale și politice a diverselor categorii sociale, incitarea țăranilor și muncitorilor la revolte și greve cu scopul de a destabiliza situația din Basarabia.

Scopul principal al propagandei comuniste era de a influența conștiința populației de la sate și orașe în așa mod, încât să accepte și să-și însușească voluntar punctul de vedere impus de sovietici, ca pe o convingere personală și îndemn la mișcări de protest împotriva autorităților, speculând și denaturând așa aspecte precum, sărăcia, decăderea social - economică, starea demografică și educația spiritual - culturală, derogarea de la drepturile civile și libertăților politice elementare, stimularea unei politici șoviniste de integrare silnică a moldovenilor și impunerea românizării minorităților naționale.

Aceste directive au determinat o amplificare și ramificare a propagandei comuniste în general pe întreaga Românie și, în special, a unei propagande antiromânești în Basarabia.

În acest scop, mișcarea comunistă, atât în Basarabia cât și în întreaga Românie, a primit forme și structuri organizatoare concrete: în fruntea tuturor organizațiilor comuniste se găsea partidul comunist format pe bază de nuclee de fabrici, străzi și sate, cu comitete locale, județene, regionale și unul central, cu subordonarea ierarhică de sus în jos²⁵. Pentru o disciplină de funcționalitate a acestor structuri au fost create următoarele organizațiuni auxiliare: Uniunea Tineretului Comunist (U.T.C.) sau komsomol (K.S.M.), pentru tineretul comunist; sindicate profesionale, pentru organizarea luptei pe teren sindicalisto-muncitoresc; pentru tineretul școlăresc; organizații ale studenților și pedagogilor revoluționari; blocul muncitoresc-țăărănesc, formațiunea electorală a partidului comunist etc.²⁶.

În această perioadă, comuniștii din toate județele basarabene au depus eforturi, prin folosirea instrumentelor lor de informare, în special ziarele de propagandă, pentru a critica activitatea prefectilor, remarcând comiterea unor

²⁴ M. Mușat, I. Ardeleanu, *România după Marea Unire. Vol. 2. Partea 1. 1918–1933*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, pp. 607-609.

²⁵ D. Stankov, *Acțiunea subversivă sovietică. Propaganda, alarmismul, defetismul. Constatări și învățăminte*. Marele Stat Major Român, București, 1941, p. 42.

²⁶ *Ibidem*.

abuzuri și infracțiuni, dar nu fără a-și victimiza membrii de partid, care, după părerea acestora, sunt arestați și ținuți în închisori pentru a fi maltratați de organele de forță. Instrumentele de propagandă comuniste au fost unul dintre pilonii fundamentali ai manipulării maselor, dar și un mijloc periculos de incitare.

În astfel de situații, structurile sovietice de propagandă prin speculații și generalizând unele probleme existente și curențe care s-au făcut resimțite în viața cotidiană, pentru a influența mentalitatea și conștiința populației răspândeau informații denaturate despre situația din diverse sfere ale vieții sociale (economie, politică, cultură) și de a provoca nemulțumiri în rândul basarabenilor față de administrația românească, discreditau organele administrației locale, organizau revolte, demonstrații, greve etc., care în final aveau scopul de a răsturna guvernul român.

În Gazeta săptămânală Cuvânt Moldovenesc din 30 ianuarie 1930, în rubrica „Vești din țară și din lume” se menționa precum că „comuniștii din Basarabia au încercat să provoace tulburări cu prilejul zilei simbolice a Unirii noastre. Cu câteva zile înainte împrăștiară vești subversive în interesul mișcărilor comuniste din diferite orașe basarabene, unde au ieșit în stradă cu steaguri roșii și s-au năpustit asupra organelor de ordine cari încercau să-i liniștească și să-i împrăstie în liniște. Cu acest prilej comisarul Dumitriu, poliția orașului Chișinău, a fost lovit în cap cu cruzime de fiară, încât și-a pierdut cunoștința și a căzut jos”²⁷. Și fiindcă cutezanța sovietică este mare atunci când simt că măsurile de ordine sunt slabe, grupuri de comuniști au dat dovadă de o mai mare agresivitate. Astfel, „aceste cete au mai demonstrat în seara zilei de 26 ianuarie, cu care prilej au bătut cu ciomege pe comisarul Florescu. În ziua de 27 ianuarie au mai făcut o încercare de scandal în Piața Nouă”²⁸.

Activități propagandistice îndreptate împotriva Basarabiei, speculând problemele existente în condițiile crizei economice, desfășura și presa centrală sovietică. Astfel, în oficiosul moscovit *Izvestia* din 5 Aprilie 1932, în articolul „Foame și teroare în Basarabia”, se relatează despre efectuarea arestărilor în masă în rândurile țăranilor din județul Ismail, „maltratarea și torturarea cu bestialitate” a acestora²⁹.

De asemenea, propaganda sovietică în acest ziar afirma, că „pregătindu-se frenetic de războiul cu URSS, burghezia română reduce sistematic cheltuielile pentru necesitățile culturale ale țării, cheltuieli care deja sunt derizorii. În România, profesorii nu-și ridică solda luni la rând. Deosebit de gravă este situația profesorilor din Basarabia”³⁰.

²⁷ *Vești din țară și din lume*, în Cuvânt Moldovenesc, Anul V, nr. 06, 30 ianuarie 1930, Redacția și Administrația, Chișinău, 1930, p. 3.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ V. Darie, M. Potârniche, *Cronica Basarabiei, 1918 – 1944: mărturii din presa timpului și imaginii de epocă*. Agenția Moldpres, Chișinău, 2012, p. 226.

³⁰ *Ibidem*.

Într-un raport elaborat de Serviciul Secret de Informații al Armatei Române în privința situației din Basarabia, datând din 9 martie 1930, despre mișcarea comunistă era subliniat faptul că, „în Basarabia nu există comunism”, dar există „comuniștii, de diferite categorii”, care „dacă deocamdată nu reprezintă o mare forță, dar prin forma în care acționează, cât și prin sistemele la care recurg, pot provoca acțiuni din cele mai dăunătoare în ceea ce privește ordinea și siguranța însăși a statului nostru”. Principalele categorii de comuniști din Basarabia erau: 1. „Comuniștii huligani, produs, îndeosebi al vieții din trecut a stăpânirii rusești și părtași activi în acțiunile din perioada revoluționară; 2. Muncitorii propriu-ziși de la orașe, care sunt îmbibați de aceste idei; și 3. Cea mai importantă categorie a tineretului comunist, format, îndeosebi, din evrei de ambele sexe care, prin modul de organizare, prin îndrumarea sistematică, cu care sunt pregătiți, cât și prin modul cum se manifestă, reprezintă o forță capabilă să se dezvolte și să înfăptuiască anumite acțiuni în conformitate cu programul revoluționar al Internaționalei a III-a, influențat de principiile lui Buharin”³¹. În total, se estima că în teritoriul Basarabiei erau 15.000 de comuniști (2.000 din prima categorie, 3.000 din a doua și 10.000 din a treia), cu toți din zonele urbane, în cea mai mare parte tineri, din care 85% erau de origine etnică evreiască. Scopul lor principal era extinderea activității lor și asupra zonelor rurale³².

Astfel, acțiunile de destabilizare întreprinse de propaganda sovietică vizau nu numai comunitățile din mediul urban, dar și cele din mediul rural, care puteau fi ușor manipulate prin organizarea unor nemulțumiri în masă, vehiculând problemele economico-materiale cu care se confruntau acestea în viața cotidiană. În continuare, Aceste manifestări trebuiau să se transforme în greve, demonstrații, alte forme de nesupunere civică și proteste în masă cu caracter politic, social-economic, spiritual și, în cazul acțiunilor de masă să conducă la o criză revoluționară generalizată.

Conform conceptelor bolșevice, rolul principal în organizarea și promovarea crizelor revoluționare este atribuit clasei muncitoare sau, mai bine zis, proletariatului în alianță cu țărănimea săracă.

În acest sens, drept exemplu elocvent este manifestul din 3 martie 1932, emis de Comitetul orășenesc Chișinău, al Partidului Comunist Român, prin care toți muncitorii și țăranii, ținând cont de presupusele pregătiri de un război antisovietic, erau îndemnați să întoarcă armele împotriva burghezo-moșierimii române. Inventarul de documente se încheie cu memoriul unor locuitori din Basarabia, de naționalitate rusă, prin care cer dreptul de a învăța și vorbi, de a avea ziare și cărți scrise în limba maternă³³. Totodată, aceste forțe pro - comuniste au instigat și

³¹ Cr. Troncotă, *Mihail Moruzov și frontul secret*. București, Elion, 2004, p. 210.

³² *Ibidem*.

³³ Fondul Comitetului Regional Basarabia al Partidului Comunist Român, Disponibil la adresa: http://arhivele.nationale.ro/site/download/inventare/Comitetul_Regional-Basarabia-al-PCR.-1921-1940.-Inv.-2913.pdf (consultat la 02.02.2024).

populația din comunitățile rurale, revendicând, ca reforma agrară să prevadă confiscarea pământurilor mănăstirești și ca toate pământurile, inclusiv cele ale statului, să fie împărțite. Se vehiculau și cerințe de păstrare a vechiului stil și a calendarului respectiv al sărbătorilor religioase, precum și desfășurarea slujbelor în limbile minorităților. Minorităților naționale li se inducea ideea că drepturile lor naționale nu sunt respectate sub nici o formă, iar basarabenilor li se accentua că nu sunt români, ci moldoveni. Astfel, orice problemă, cât de mica ea ar fi fost, urma să devină una foarte gravă, pentru a provoca o nemulțumire generală în rândurile localnicilor, aruncând întreaga vină pe autoritățile române, iar unica aspirație și salvare este regimul sovietic de peste Nistru³⁴.

Pentru întărirea propagandei comuniste și a ideilor populiste, bolșevicii ruși nu cruțau resursele financiare și alocau sumele necesare pentru folosirea de noi mijloace de intensificare a propagandei lor. Astfel, la 13 noiembrie 1930, s-a deschis un nou post de radioemisiune în orașul Tiraspol, emisiunile cărui erau destinate nu numai pentru publicul și ascultătorii din RASSM, dar și al celor din Basarabia.

În gazeta *Cuvânt Moldovenesc* din 13 decembrie 1930, în articolul „Front sufletesc”, se menționa în acest sens: „La Tiraspol, zice-se că s-a înființat un aparat radiofonic de emisiune, adică pentru a împrăștia vorbe în aer pe cari să le prindă orice aparat radiofonic. Dar în ce scop? – se înțelege de la sine că în scopul de a se face mai stăruitoare propaganda ateistă (bezbojnică) și comunistă în Basarabia. Cu alte cuvinte, este și acest procedeu nu numai un fel de „dumping”, ci e totodată o declarație de război de idei, un front de spirite dușmane pus în fața blajinului suflet moldovean de aici”³⁵.

Tot în acest articol, în condițiile când populația din Basarabia era informată și cunoștea situația reală a religiei și bisericii, consecințele politicii antireligioase bolșevice în RASSM, se relatează și despre reacția spirituală inversă a populației la respectivele acțiuni propagandistice, precum „cu noi este Dumnezeu, înțelegeți neamuri și vă plecați!” – cântă cu însuflețire poporul nostru la procesiunile religioase. Biserici noi construite se sfințesc aproape în fiecare săptămână pe pământul scump al Basarabiei, iar altele răsar din temelii. Icoane noi, cruci, steaguri și alte podoabe se aduc tot mai des pentru înfrumusețarea celorlalte biserici”³⁶.

Într-un alt articol publicat în ziarul *Cuvânt Moldovenesc*, din 25 noiembrie 1930, „Bolșevicii și „Astra” basarabeană”, se relatează despre faptul că, în programul de seara al deschiderii postului de radioemisiune din orașul Tiraspol – a „acestei noi

³⁴ Tentative de comunizare a Basarabiei până la 28 iunie 1940 (IV): Organizarea acțiunii subversive sovietice (5). <https://moldova.europalibera.org/a/tentative-de-comunizare-a-basarabiei-p%C3%A2n%C4%83-la-28-iunie-1940-iv-organizarea-ac%C8%9Biunii-subversive-sovietice-5/30868184.html>.

³⁵ *Front sufletesc*, în *Cuvânt Moldovenesc*, Anul V, nr. 51, 13 decembrie 1930, Redacția și Administrația, Chișinău, 1930, p. 1.

³⁶ *Ibidem*.

unelte de propagandă bolșevică”-, se conținea o apreciere bolșevică, care trebuia să atragă atenția moldovenilor basarabieni asupra activității Asociației culturale „Astra” basarabeană, prin tentativa de a o discredita, denigra, deoarece „prin activitatea ei națională și culturală curat românească încurca mult treburile bolșevice în Basarabia”³⁷. Pentru ca să impresioneze cât mai mult populația basarabeană, comuniștii de la postul de radio Tiraspol, contrar adevărului istoric, difuzau următoarele minciuni și îndemnuri: „Siguranța caută să reducă cât mai mult libertatea țăranilor și muncitorilor. Societatea „Astra”, care e pilonul Siguranței, face propagandă revoluționară – fascistă în Moldova din dreapta Nistrului. De aceea țăranii să se ferească cât mai mult de „Astra”³⁸.

În acest sens, activități subversive antiromânești pe o scară largă, prin propagandă, spionaj, terorism, incursiuni armate etc. pe parcursul perioadei interbelice au desfășurat serviciile secrete sovietice. Pe linia Nistrului (hotarul româno-sovietic) se afla frontul invizibil al confruntării serviciilor secrete române și sovietice. Scopul urmărit de Rusia Sovietică (apoi de Uniunea Sovietică) era de a destabiliza situația din Basarabia, a produce o revoluție, în vederea ocupării și sovietizării acestui teritoriu, care ar putea duce mai apoi, la comunizarea României și a întregii Europe.

Din cercetările Siguranței din Basarabia reieșea că, agenții sovietici care practicau spionajul, aveau misiunea de a aduna informații despre situația din România, despre atmosfera ce domnea în Basarabia în timpul alegerilor, despre partidele politice și programele acestora. Ei se ocupau cu achiziția presei care apărea în România și peste hotare.

Spionajul sovietic în România avea o prezență masivă, atât prin serviciile sale specializate, cât și prin organizațiile comuniste, căci o delimitare clară între activitățile de spionaj/diversiune și cele comuniste nu se putea face. Serviciile de informații și siguranță românești au descoperit pe tot parcursul perioadei interbelice nenumărate rețele de spionaj sovietic și au elaborat multiple studii privind activitatea de informații a U.R.S.S. în România. Unul dintre acestea se intitulă Spionajul sovietic în România³⁹, cu o atenție deosebită asupra situației de la hotarul româno-sovietic de pe Nistru.

Astfel, în primăvara anului 1932, în Chișinău, într-un apartament cu trei camere, a fost descoperită o tipografie clandestină a Regionalei Comuniste din Basarabia. Acolo, în timpul nopții, se lucra la tipărirea ziarelor, manifestelor, broșurilor și circularelor comuniste. Agenții Siguranței au descoperit un bogat depozit

³⁷ *Bolșevicii și „Astra” basarabeană*, în Cuvânt Moldovenesc, Anul V, nr. 49, 25 noiembrie 1930, Redacția și Administrația, Chișinău, 1930, p. 2.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ P. Moraru, *Siguranța română în Basarabia în perioada interbelică*. PDF [https://ro.scribd.com/document, http://www.morarup.narod.ru/Sigur.htm](https://ro.scribd.com/document/http://www.morarup.narod.ru/Sigur.htm) (consultat 07.02.2024), p. 85.

de materiale de propagandă, „din care se aprovizionau toate organizațiile comuniste din Basarabia, prin diferiți curieri tehnici”. Comuniștii descoperiți erau stabiliți în acel apartament de vreo trei luni, unde, în afara tipăririi și difuzării materialelor de propagandă, desfășurau și activități de spionaj⁴⁰.

Chiar dacă agenții trimiși erau arestați de Siguranță, în centrele speciale din stânga Nistrului aveau loc pregătiri intense ale altor agenți comuniști, care urmau să fie infiltrați în mod fraudulos în România. Ei erau instruiți după un anumit plan și trebuiau să execute ordinele primite. Odată ajunși în Basarabia, urmau să acționeze după o anumită schemă, pregătind terenul pentru o eventuală ofensivă a Armatei roșii, prin a provoca „izbucnirea revoluției în această provincie”. Erau niște planuri utopice, irealizabile pentru moment. După cum mărturisea șefilor săi din Ucraina un agent bolșevic trimis în Basarabia, „însărcinările ce li s-au dat comuniștilor, nu pot fi executate din insuficiența personalului, a arestărilor efectuate de Siguranță și a situației politice nefavorabile din această provincie”. Astfel, planurile bolșevice eșuau. Zaharia Husărescu, șeful Siguranței din Basarabia spunea că, „cei de peste Nistru își imaginau o ocupare lesnicioasă a provinciei cu ajutorul populației indigene; contau pe o rezistență minimă a trupelor române și puneau mare temei pe armatele regulate sovietice, ce ar fi înaintat din Ucraina⁴¹.

O țintă predilectă a propagandei comuniste a devenit tineretul basarabean. Astfel, în articolul *Să îngrijim de tineretul nostru moldovenesc*, publicat în *Cuvânt Moldovenesc* din 30 martie 1932, se atenționa că în ziua de 7 martie, prin postul de radio de la Tiraspol, „stăpânirea bolșevică trimite o chemare către toți cei care țin cu ei și trăiesc în România, ca să se îngrijească – cu gând comunist – de tineretul din Moldova, care spun ei, suferă grozăviile stăpânirii burgheze din România⁴². Așadar, urmau activități prompte împotriva acțiunilor intense depuse de propaganda comunistă în România și în special în Basarabia, pentru convertirea tineretului la noua credință anarhică a bolșevismului.

Presa timpului publica și materiale, care pe lângă demascarea conținutului propagandei comuniste, prezentarea consecințelor ei, chema la contracararea activităților subversive ale propagandei sovietice. Elocventă este informația din gazeta *Cuvânt Moldovenesc*, din 24 ianuarie 1932, care reproducea un mesaj al scriitorului francez Stephane Lauzine din ziarul parizian „Le Matin”. El scria următoarele: „Sovietele ruse au îmbiat pe vecinii lor și chiar pe Franța să iscălească pacte de neagresiune. Un lucru foarte înveselitor. Sovietele sunt azi cele mai rele slujbașe ale războaielor: ele atacă o țară nu din afară, ci din lăuntru, ele nu trec

⁴⁰ *Ibidem*, p. 86.

⁴¹ *Ibidem*, p. 87.

⁴² *Să îngrijim de tineretul nostru moldovenesc*, în *Cuvânt Moldovenesc*, Anul VII, Nr. 12, 30 martie 1932, Redacția și Administrația, Chișinău, 1932, p. 3.

granițele cu armele în mână, dar străbat în orașe și sate, înveninându-le sufletește; ele desfac o țară nu cu puterea, ci cu viclenia. Mai presus de toate, sovietele ruse umblă cu falșul, cu minciuna și mărturii mincinoase cu o nerușinare nemaipomenită, nerușinare dusă până la măiestrie ...”. În continuare, autorul îndemna autoritățile române să nu aibă „încredere în nici un cuvânt din scrisul tratatelor lor și îndoiiți paza voastră la granița cu Rusia sovietică...”⁴³.

În 1937, Direcțiunea Generală a Poliției a întocmit o interesantă analiză a mișcării comuniste din România, din perioada 1 ianuarie – 1 august, prin care se remarcă despre adaptarea tacticii luptei revoluționare a comuniștilor români la noile condiții interne și externe. Pe parcursul a 15 pagini, se spunea că, în esență, mișcarea comunistă a căutat să reducă la maxim activitatea ilegală de organizare și de presă clandestină, a extins la maxim activitățile legale „prin pătrunderea în toate partidele politice, în special cele democratice, cum și în organizațiile profesionale, publice și particulare, syndicate și în toate asociațiile de tineret”, ținta finală fiind „concentrarea forțelor democratice într-un front popular”. În eforturile lor erau ajutați „de acțiunea unor facțiuni de stânga din sferile conducătoare ale partidelor și organizațiilor vizate”. Realizările obținute de comuniști prin „noua tactică de penetrație în partidele democratice”, erau considerate ca fiind „evidente” în P.N.Ț., Partidul Radical Țărănesc, P.S.D., în mișcarea Frontul Păcii, în organizațiile profesionale⁴⁴.

La sfârșitul perioadei interbelice, cu toate că, organizațiile comuniste din Basarabia erau neînsemnate din punct de vedere numeric (în anul 1939, se înregistrau numai 375 de comuniști, printre care 2-3 români basarabeni), ele au fost intens utilizate de U.R.S.S. în acțiunile subversive din România⁴⁵.

Comuniștii locali erau ajutați în acțiunile lor (direct și indirect), de o adevărată armată de agenți, veniți de peste Nistru: între anii 1919 și 1939, au fost descoperiți peste 10.000 de agenți, teroriști, spioni sovietici, veniți în Basarabia pentru a crea o stare generală de frică a populației, de neîncredere și ură față de autoritățile românești prin propagandă antiromânească, răspândire de manifeste, instigare la rebeliune armată etc.⁴⁶.

Este de remarcat că, sloganele populiste și demagogice ale bolșevicilor atrăgeau simpatiile populației, spre o viață nouă și mai bună din „viitorul luminos”. Virusul bolșevic nu cuprinsese doar Basarabia, dar și o bună parte a Europei ieșită din Primul Război Mondial. Minoritarii etnici, refractari noii autorități românești,

⁴³ Îndoiiți paza voastră la granița sovietică rusă, în Cuvânt Moldovenesc, Anul VII, nr. 4, 24 ianuarie 1932, Redacția și Administrația, Chișinău, 1932, p. 2.

⁴⁴ Șinca Fl. N., *Din istoria Poliției Române*, vol. I - *Între onoare și obediență*, capitolul VI, pp. 392-393, www.cultural.ro/biblioteca%20virtuala/proza/florin%20sinca/ (consultat 05.02.2024), pp. 392-393.

⁴⁵ A. Moraru, *Istoria românilor. Basarabia și Transnistria (1812-1993)*, Chișinău, Aiva, 1995, p. 200.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 204.

dar și o parte a românilor basarabeni, doreau să revină în sfera de ocupație a vecinului de la est, în care s-au născut și au trăit. În special, tineretul era animat de tentanta ideologie utopică comunistă, de aventurile vieții clandestine, de impresia că clandestinitatea îți oferă un statut special de supremație în societate, a câștigurilor bune din profesia de revoluționar și din exproprierea burghezilor și moșierilor. Puternica și frumoasa propagandă bolșevică își făcea efectul. Însă, marea majoritate a basarabenilor a rămas indiferentă și imună promisiunilor venite de peste Nistru, fiind pe deplin mulțumită de orânduirea națională românească.

Deși subversiunea sovietică a depus mari eforturi în Basarabia, putem spune că, grație atitudinii pro-românești a românilor basarabeni și a excelenței activități desfășurate de organele Siguranței, presiunile continue ale U.R.S.S., exercitate absolut pe toate căile, nu au reușit să ducă la bolșevizarea și ocuparea sovietică a Basarabiei, României și a Europei.

De asemenea, instituțiile însărcinate cu menținerea ordinii în regiune, poliția, Siguranța, armata, organele autoadministrării locale au depus un efort considerabil în această direcție, pentru crearea unui climat stabil în perioada de integrare a Basarabiei în structurile administrative și politice ale României și a crea premise politice de prosperare a acestui ținut, situat în calea expansiunii sovietice.

În concluzie. În concluzie ținem să evidențiem faptul că, în ansamblu, evoluția politică, social-economică și spirituală a Basarabiei în anii '30 ai secolului al XX-lea s-a desfășurat într-un mediu favorabil, determinat de Marea Unire și integrarea multilaterală a acesteia în spațiul românesc.

Totuși, în condițiile când, regimul bolșevic nu a recunoscut unirea Basarabiei cu România, cu scopul de a reanexa acest teritoriu, Rusia Sovietică, pe tot parcursul perioadei interbelice, a folosit tot arsenalul de mijloace de ordin politic, diplomatic, militar, prin organizarea incursiunilor militare, instigarea populației minoritare la rebeliuni și acțiuni iredentiste, prin organizarea și finanțarea unor activități subversive în această provincie românească. O formă efectivă, în acest context era considerată desfășurarea unei ample campanii propagandistice antiromânești, prin intermediul agitatorilor desantați din Uniunea Sovietică sau persoanelor racolate din rândurile elementelor prosovietice, prioritar din rândurile minoritarilor,

care speculând anumite dificultăți de ordin economic, „specificul” politicii promovată de București și modul de administrare a Basarabiei” și, în mod special, efectele administrației la nivel local, încercau să provoace nemulțumiri în rândurile populației, să destabilizeze situația din ținut, prin instigarea la diverse acțiuni de protest. În pofida unei atare propagande, instituțiile guvernamentale ale statului român și Biserica au depus eforturi susținute în combaterea acțiunilor de propagandă sovietice și ameliorarea situației în toate domeniile vieții cotidiene.

De la o distanță apreciabilă în timp trebuie, totuși, să recunoaștem că

propaganda sovietică a exercitat o anumită influență în rândurile unor categorii specifice de populație (minoritari, păturile sărace, elementele oportuniste) din Basarabia interbelică.

Mai mult decât atât, anume în teritoriul Basarabiei, serviciile speciale sovietice (de spionaj, terorism și propagandă) și-au testat toate armele pe care le-au aplicat ulterior în alte „bătălii” pe parcursul secolului al XX-lea.

Astfel, multe din tertipurile propagandei sovietice din acea perioadă și astăzi sunt utilizate, într-o formă sau alta, în teritoriul dintre Prut și Nistru prin intermediul resurselor mediatice și rețelelor informaționale, fiind parte a acțiunilor de tip hibrid, care continuă să manipuleze cu faptele istorice, realizările înregistrate în modernizarea social-economică a Basarabiei în perioada anilor 1930-940, trecând cu vederea, în mod deliberat, destinul tragic al românilor basarabeni care au căzut victime ale valurilor de teroare și deportări din timpul ocupației sovietice.

TEHNICI ȘI TEHNOLOGII DE PRELUCRARE ARTISTICĂ A PIEILOR ȘI BLĂNURILOR MEȘTEȘUGĂREȘTI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Ana Ischimji

Universitatea de Stat din Moldova
(email: anaischimji29@gmail.com)

Rezumat. Scopul demersului științific este de a contura evoluția tehnicilor, tehnologiilor și metodelor de prelucrare artistică a produselor confecționate din piei și blănuri pe teritoriul Republicii Moldova. Diversitatea artistică și identitatea culturală a regiunilor țării a fost identificată prin intermediul produselor specifice regiunilor și a simbolisticii acestora. În prezent nu există un alt tip de material cum este pielea să reprezinte ca perioadă de utilizare și cu o istorie diversă de aplicabilitate și funcționalitate.

Dezvoltarea durabilă a produselor din piei și blănuri are o amprentă culturală, socială, istorică și contemporană, fiind tratate ca produse cu impact în valorificarea patrimoniului, dar și satisfacerea unor cerințe, necesități ale consumatorilor. Au fost studiate metodele de obținere a materiei prime, tehnologiile și tehnicile de prelucrare și confecționarea a diverselor articole din piei și blană.

Cuvinte cheie: metode de prelucrare, artizanat, meșteșugari, cultură, durabilitate.

*

Abstract. The purpose of the scientific approach is to outline the evolution of techniques, technologies and methods of artistic processing of products made from skins and furs on the territory of the Republic of Moldova. The artistic diversity and cultural identity of the regions of the country was identified through the products specific to the regions and their symbolism. Currently there is no other type of material like leather to represent such a period of use and with a diverse history of applicability and functionality.

The sustainable development of leather and fur products has a cultural, social, historical and contemporary imprint, being treated as products with an impact in the valorization of heritage, but also satisfying some demands and needs of consumers. The methods of obtaining the raw material, the processing technologies and techniques and the manufacture of various leather and fur articles were studied.

Key words: processing methods, crafts, artisans, culture, sustainability.

Introducere. Unele produse artizanale din pieii și blănuri reprezintă piese ale costumului tradițional care servesc scopurilor practice sau funcționale, sociale și simbolice, prin care comunitatea se identifică ca popor în comunicare interpersonală și interetnică. Popoarele au investit și investesc în costumele

naționale tot ce au de seamă ca valoare etnică și estetică, având o componentă de prelucrare manuală semnificativă, în special utilizându-se tehnologii tradiționale.

Promovarea culturii poate fi un factor catalizator în procesele de regenerare și reînnoire, care pot fi rezumate în trei grupuri principale: utilizarea culturii la dezvoltarea durabilă; utilizarea culturii la competitivitate și creștere și utilizarea culturii la incluziune socială. Prin valorificarea și promovarea patrimoniului cultural vom contribui la revitalizarea și îmbunătățirea relațiilor de colaborare cu meșteri populari, centre culturale din țară și de peste hotare.

Metodologia cercetării. Lucrarea are la bază asemenea metode de cercetare precum metoda observației, interviul, chestionarele și documentarea la diverse expoziții, evenimente, festivaluri, muzee și ateliere de creație ale meșteșugarilor, artizanilor din centrul, sudul și nordul Republicii Moldova.

Rezultate. În demersul nostru investigațional vom prezenta informații colectate prin metodele de cercetare, cu privire la materia primă utilizată la confecționarea articolelor din piei și blănuri de către meșteșugari. Pielea animală reprezintă învelișul exterior al corpului și constituie organul de apărare al acestuia de factorilor nocivi ai mediului ambiant (acțiunea microorganismelor, frigului, ploii, căldurii și a acțiunilor mecanice), precum și organ de termoreglare, are rol senzitiv și funcție tactilă. Toate acestea funcții fac ca pielea animală să fie folosită de către populația antică pentru corturi, protectoare contra frigului la intrarea în adăposturi și, mai târziu, la confecționarea îmbrăcămintei, încălțăminte, dar și pentru podoabe, instrumente muzicale ș. a.

Materia primă pentru meșteșugul de pielărie sunt pieile unor animale domestice, de vânat, a unor animale marine, reptile și pești. Dintre pieile animalelor domestice de importanță specifică sunt cele de bovine, ovine, caprine, porcine și cabaline, iar de la animalele de vânat, interes prezintă pieile de cerb, capre și porci sălbatici, vulpi, ș.a. Calitatea pieilor depinde de condițiile de viață ale animalului, vârsta, rasa, tehnologia de sacrificare, jupuire, conservare și depozitare, precum și defectele din timpul vieții animalului și după sacrificare¹.

Astăzi, pe piața locală, precum și mondială, sunt cunoscute diferite varietăți de piei naturale finite, obținute prin mai multe metode de tăbăcire, pe cale industrială sau artizanală (casnică).

Obținerea pieilor naturale presupune un șir de tratamente chimice sau mecanice. Tratamentele de prelucrare a pieilor și blănurilor care sunt cunoscute și utilizate astăzi într-o măsură largă, în perioada străveche, erau obținute prin încercări sau observații. Astfel, există următoarele metode de tăbăcire: *tăbăcirea minerală* (cu săruri de crom, aluminiu și zirconiu), *tăbăcirea vegetală cu tananți*

¹ Gh. Chirița, M. Chirița, *Tratat de chimia și tehnologia pieilor și blănurilor*. Volumul I. Iași: Gheorghe Asachi, 1999, p. 389.

vegetali (extracte de stejar, castan, mimoză etc.), *tăbăcirea cu grăsimi și combinată* (crom – tanin, tăbăcire vegetală și cu tananți sintetici). Tăbăcirea pe cale industrială se efectuează diferit față de tăbăcirea casnică meșteșugărească⁴. În mod practic, **procesul de prelucrare a pieilor** constă în parcurgerea și efectuarea operațiilor primare ale tăbăcirii pieilor, tăbăcirea propriu-zisă și operațiilor de finisare.

Operațiile primare cuprind: înmuierea pieilor, depărarea, înmuierea /spălarea, operații mecanice (ștrecurirea, șeruirea, șpăltuirea/despicarea), decalcificarea, sămăluirea și piclarea.

Operația de tăbăcire poate fi executată prin mai multe metode: în crom (cu o baie și cu două băi); cu săruri de aluminiu; cu săruri de fier; cu săruri de zirconiu; tăbăcirea vegetală și cu tananți sintetici; cu aldehide și tăbăcirea cu grăsimi.

Operațiile de finisare cuprind: neutralizarea; vopsirea; gresarea; retăbăcirea pieilor pentru fețe de încălțăminte; impregnarea; uscarea; finisarea chimică și mecanică.

Pentru **obținerea blănurilor**, tehnologia prevede efectuarea următoarelor operații preliminare tăbăcirii – gresarea, uscarea, prelucrări mecanice, vopsirea blănurilor; operații de finisare a învelișului pilos al blănurilor, îndepărtarea și finisarea ireversibilă a firelor de lână și păr.

Operațiile preliminare sunt: înmuierea, spălarea, operații mecanice (ștrecurirea, stoarcerea, tunderea, descărnarea și subțierea), afânarea pielii.

Operația de tăbăcire poate fi executată prin mai multe metode: în crom; cu săruri de aluminiu; cu aldehide.

Operațiile de gresare prin ungere, în flotă, cu emulsie la butoi, prin vălțuire și degresarea cu solvenți organici.

Operațiile de uscare prin convecție, prin contact și prin radiație.

Operațiile mecanice de prelucrare sunt: fălțuirea; șlefuirea; tragerea în lungime și de jur împrejur; întindere, ștoluirea, curățarea pe partea carnoasă; vălțuirea și curățirea.

Din operațiile de vopsire a blănurilor se pot efectua: operațiile preliminare vopsirii; vopsirea cu coloranți de oxidare; vopsirea cu coloranți vegetali; cu coloranți sintetici; cu coloranți minerali și colorarea prin imprimarea blănurilor.

Operațiile de finisare a învelișului pilos al blănurilor cuprind: epilarea; smulgera; baterea și călcarea.

Operațiile de îndepărtare și fixare a firelor de lână sau păr se execută asupra blănurilor tăbăcite, degresate, întinse și eventual tunse și epilate, pe cale mecanică prin călcări la diverse temperaturi și fixare cu substanțe chimice. Fixarea blănurilor se execută prin călcare, pulverizare pe suprafața acestora a unor soluții chimice.

Pentru fiecare sortiment de piele sau blană și operație tehnologică există o varietate mare de tehnologii.

Sortimentul pieilor și blănurilor finite poate fi definit în funcție de

următoarele criterii: după destinație sau întrebuințare (pentru tipul produsului confecționat), după aspectul feței și după metoda de tăbăcire/finisare.

În funcție de destinație și întrebuințare pieile și blănurile se împart în:

- *Piei finite pentru încălțăminte și căptușeli*: box de bovine sau de vițel, pielea cu fața contractată, pielea de lac, velurul, nubucul, șpalt velur, huntingul, bufo, pielea albă, bizonul, napa, piei de lac, piele iuft, toval, pentru căptușeli (meșina și șpalt) și pentru partea de jos a încălțăminteii (piei rigide);

- *Pie pentru îmbrăcăminte și mănuși* – napa, crom, glase;

- *Piei finite pentru marochinărie și tapițerie* – piele de Cordoba (piele poleită cu aur);

- *Piele destinată la harnașamente, curelărie* – blanc, *piele pentru căpăstru și piei pentru copertarea cărților*;

- *Blănuri pentru îmbrăcăminte, căciuli și cușme, mănuși și alte articole*.

- *Blănuri de ovine sunt*: velurate, nutriet, blănuri de ovine moruareuri, blănuri de ovine semiînnobilate (bundițe, cojoc, acopereminte de cap, mănuși), *blănuri de miei de rasă* oii „Caracul”, Șimetiș și de rasă Țurcana (căciulă, cușmă, gulere, manșete la partea de jos a mâncii, blană/șubă;

- *Blană de vulpe* este mult apreciată de următoarele varietăți: vulpea roșie de câmpie și vulpea de munte, blamă de vulpe argintie, platinată, albă polară și albastră;

- *Blănuri din alte tipuri de animale domestice și sălbatice se întâlnesc*: de hamster „hârciog”, blană de vidră, de nutrie, iepuri, pisică etc.²

Pieile finite obținute pe cale industrială sunt procurate/achiziționate de peste hotare și servesc drept materie primă pentru mai multe categorii de meșteșugari care confecționează din ea diferite articole tradiționale: opinci, încălțăminte, îmbrăcăminte, curele, la comandă și pentru piață. Actualmente se poate constata faptul că practic nu există producători autohtoni de piele și au dispărut meșterii specializați în tăbăcire vegetală sau cu grăsimi așa numiții „tăbăcari”, astfel, o mare parte din piele finite sunt de export și vândută în magazinele specializate la un preț ridicat.

Populația din Republica Moldova și în special cei migranți au adus cu ei abilitățile uneia dintre cele mai străvechi îndeletniciri casnice – prelucrarea pieilor animalelor și confecționarea hainelor și a diferitor obiecte de uz casnic. Din pieile de ovine se coseau haine calde de gală și de toate zilele pentru întreaga familie. Din pielea de porc, mai rar de vită, se confecționa încălțăminte ușoară „tsărvuli”. Din pielea prelucrată bulgarii coseau bundițe (*kojuhche, bidyan, keptar*), șube și cojocel (shuba), din piele tunsă de oaie – pantaloni de blană pentru bărbați „mishiny”, cușme bărbătești (pos, kalpak). Toate aceste obiecte erau cusute de

² *Ibidem.*

către meșteri denumiți/cunoscuți ca „kojocar”³, există meșteri care pe lângă îndeletnicirea lor de bază – coaserea cojoacelor și bundițelor, practică și argăsirea „dubirea” pieilor de ovine, după rețete și procedee tradiționale, moștenite. De asemenea mai pot fi întâlnite și unele tehnici și procedee de **prelucrare artistică a pieilor pe teritoriul Republicii Moldova.**

Pielea este un material natural ecologic, moale, plăcut la atingere și durabil care se distinge prin flexibilitate în procesul de lucru. Ne-am propus să identificăm gradul de dezvoltare a civilizației umane într-o anumită etapă după modul cum era prelucrată și folosită pielea în perioada respectivă. Până în prezent pielea naturală reprezintă unul din principalele materiale pentru confecționarea/fabricarea curelelor, articolelor de marochinărie (pungi, poșete, genți mănuși etc.) și încălțăminte.

La structurarea încălțăminte, în mod tradițional, se folosesc produse obținute prin prelucrarea pieilor sub formă de piei flexibile pentru confecționarea ansamblului superior repere exterioare și sub formă de piei rigide, în cazul confecționării ansamblului inferior. Pieile naturale flexibile tăbăcite mineral, vegetal sau combinat, se grupează din punct de vedere al aspectului suprafeței în trei clase mari: piei netede, piei presate, și piei velurate.

Prelucrarea artistică constă în decorarea sau ornamentarea lor și poate fi realizată cu ajutorul celor mai diverse elemente și mijloace. Tehnicile și procedeele de bază în prelucrarea artistică sunt cel mai bine reprezentate de cusături cu rol ornamental sau decorativ, broderia, paspoalarea, și de acelea procedee ornamentale specifice pieilor naturale: perforarea decorativă, împletire, trasare, țesere, diverse aplicații, imprimare/ștampilarea și gravură, spirografie (prin ardere), plierea, mozaic, vopsire decorativă sau finisare.

Evaluarea și cunoașterea tehnicilor și procedee de prelucrare artistică a pieilor sunt de faptul cum vom reveni la valorile etnoculturale, depinde viitorul și continuitatea neamului, destinul culturii etnice. Produsele meșteșugărești din piele au fost și sunt prelucrate prin utilizarea unor tehnici și tehnologii specifice materiei prime. În continuare sunt prezentate tehnicile și procesele specifice produselor meșteșugărești din piele.

Prelucrarea artistică a pieilor este rezultatul unei duble acțiuni artistico-tehnice, bazată pe motivele ornamentale, folclorice, mitice, colorate, simbolice, istorice ale comunităților care dețin acest patrimoniu cultural. Tehnicile și procesele de ornamentare, specifice produselor din piele sunt: broderii, aplicații prin lipire, perforație decorative, dantelarea marginilor, împletire, trasare, țesere, imprimare / ștampilare / timbrare și gravare, spirografie (prin ardere), pliere, mozaic, pictură

³ *Patrimoniul cultural național ca resursă pentru dezvoltare durabilă a Republicii Moldova / V. Vornic, A. Ceastina, T. Stăvilă et alii; coordonatori: Ghilaș, V., Dolghi A.; redactor științific: Dolghi A.; Institutul Patrimoniului Cultural, Chișinău, Infocus (F.E.-P. „Tipografia Centrală”), 2022.*

decorativă sau finisare. Fiecare tehnică și proces este prezentat prin exemple și metode de execuție, precum și prin aplicarea lor la fabricarea meșteșugurilor autohtone din piele.

Prelucrare pieilor este o veche îndeletnicire casnică, practică de unii țărani în gospodăriile lor. La baza acestui meșteșug stau cunoștințele și deprinderile de muncă moștenite în spiritul tradiției din familie sau prin ucenicie⁴. Dezvoltarea meșteșugului de prelucrare a pieilor și blănurilor s-a diversificat și specializat în diferite domenii și procedee tehnice precum: tăbăcăritul, cizmăritul, curelăritul, cojocăritul. Fiecare domeniu având la rândul său tehnici și procedee de lucru specifice produselor confecționate.

Pielea tăbăcită este un material natural ecologic, moale, plăcut la atingere și durabil care se distinge prin flexibilitate în procesul de lucru. Până în prezent pielea naturală reprezintă unul din principalele materii prime pentru confecționarea/fabricarea curelelor, articolelor de marochinărie (pungi, poșete, geți, mănuși, harnașamente, etc.), încălțăminte și îmbrăcăminte din piele.

Ornamentarea obiectelor/produselor din piele este rezultatul unei duble acțiuni artistico-tehnice, la baza căruia se află motivele ornamentale, folclorice, mitice, culori, simbolice, istorice ale comunităților ce dețin acest patrimoniu cultural.

Prelucrarea artistică a pielii constă în decorarea sau ornamentarea acesteia și poate fi realizată cu ajutorul celor mai diverse elemente și mijloace. Tehnicile și procedeele de ornamentate, specifice produselor din piele meșteșugărești sunt: broderii cu mărgelile colorate de sticlă / filament și cu fire, ață de lână colorată și fâșii din piele colorată, aplicați din piele, paspoalare, perforare decorativă, dantelare, împletire, trasare, țesere, pliere, ștampilarea, timbrare, gravare/imprimare, mozaic, pirografie (prin ardere), batic, vopsire decorativă, intarsie (incrustare), înobilarea suprafeței pielii prin aurire sau finisare.

Realizarea cusăturilor decorative și broderiilor manual pe suprafața pielii prin intermediul tipurilor diferite de coasere, cum ar fi îmbinarea prin coasere, ce presupune respectarea unor reguli de calitate: uniformitatea lungimii pașilor, poziția cusăturii față de marginea reperului, paralelismul traiectoriilor și corespondența între caracteristicile aței (grosime, culoare) și cele ale acului (vârf rotund, oval sau triunghiular). Orientarea acului în raport cu direcția de coasere "de la stânga la dreapta sau de jos în sus (în funcție de element de coasere sau brodere)", ce induce efecte decorative. Brodarea fiind din multiplele modalități atractive prin care produsul poate fi accentuat, înfrumusețat, ceea ce duce la

⁴ Prelucrarea pielii. Patrimoniu cultural imaterial al Republica Moldova. [online], 2020, [accesat 02.02.2022]. Disponibil: <https://www.patrimoniuiaterial.md/ro/pagini/registrul-fi%C8%99elementelor-de-patrimoniu-cultural-imaterial-tehnici-%C8%99i-cuno%C8%99tin%C8%9Be-legate-de-arta/prelucrarea-pieilor>.

creșterea valorii perceptuale. Pe teritoriul Moldovei în urma cercetărilor sau păstrat cusăturile: înainte acului, în urma acului, (cusătură în urma acului-oblic, în formă de tulpină la plante), crucița, cusătură tip lanț, cusătură "buclă fixată", cusătură zigzag, cusătura „nodul” (la efectuarea elementelor plantare), și broderia netedă etc.”⁵. Margini simplă cu o singură cusătură, este formată cu ajutorul unui fâșai din piele foarte subțire și înguste, dar rezistentă. La cusătura dublă e nevoie de o fâșie mai lungă de 5-6 ori, pentru a trece prin fiecare orificiu de două ori sau la colți de 3-4 ori, Lățime fâșiei din piele elastică și subțire e mai lată sau egală decât diametrul orificiului, ce are originea de cusătură venețiană. Cojoacele și bondițele se ornamează prin tehnica de coasere cu diferite puncte de cusătură, (Figura 1.): însă "cojoacele și pieptarele bărbătești se înfrumusețază cu șireturi răsucite de lână aspră neagră"⁶.

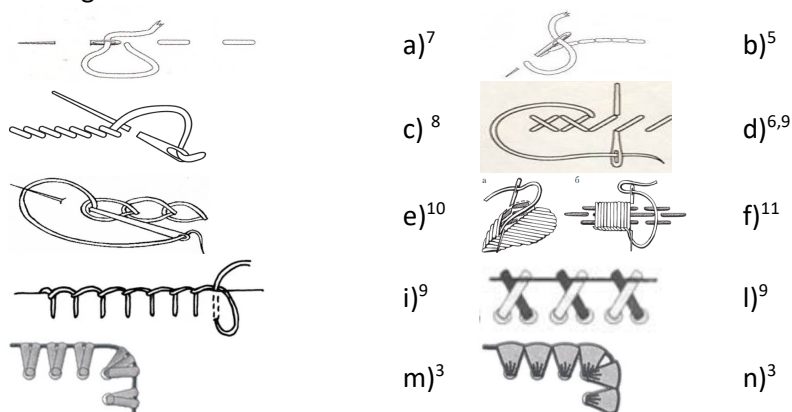

Figura 1. Procedee de coasere manuală cu rol ornamental. (a) cusătură "cu linii frânte "înaintea acului", (b) cusătură cu linii drepte "în urma acului", (c) cusătură "în urma acului oblic", (d) cusătură transversală și diagonală "tip cruciuliță", (e) cusătura „tip lanț”, (f) cusătura "crestată", (i) marginală tip buton¹², l) cusătură marginală dublă în cruce,

⁵ A. Mihai, A. Curteza, *Design-Designul produselor din piele*, Iași, Performantica, 2005.

⁶ Т. Н. АНДРИАНОВА, *Художественная обработка кожи*. Санкт-Петербург: ЗАО Издательский дом «Питер», 2004;

⁷ *Cusăturile: tipuri de cusături simple și decorative (IMAGINI)* [online], 10.05.2017, [accesat 26.12.2020]. Disponibil: <https://handmadebase.com/ro/joints-types-simple-and-decorative-stitch/>.

⁸ *Ibidem*.

⁹ В. С. ЗЕЛЕНЧУК, *Молдавский национальный костюм*. Кишинев: Издательство «Тимпул», 1980.

¹⁰ *Broderie culorile simple netede. Tehnica de broderie pentru nou-veniți. Instrumente și instrumente de broderie* [online], 2018, [accesat 20.12.2020]. Disponibil: <https://dedale.ru/ro/vyshivka-prostyh-cvetov-gladyu-tehnika-vyshivaniya-gladyu-dlya-novichkov/>.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*.

Aplicații din piele care se efectuează prin lipirea pe semnele indicate urmată de coaserea manuală sau mecanică. Costumul tradițional moldovenesc în general, cât și produsele din piele al costumului, se evidențiază prin aplicarea motivelor vegetale, geometrice, reprezentarea păsărilor, omului, uneltelor de muncă ș.a., însă acestea erau stilizate. Din motivele vegetale, în figura 2. întâlnim arborele vieții, vazonul cu flori, buchete, flori, ramuri, brăduți, ghirlande, fructe etc. Din motivele geometrice transversale, drepte și ondulate, triunghiuri, romburi, rombul, cercul, pătrate, stele, zimți, cârlige, linii: frânte, curbe, spirale ș.a. La început au avut un sens simbolic, îndeplinind un rol: informativ, funcțional, la care se adaugă un component decorativ și pur decorativ al produselor.

Figura 2. Aplicații geometrizate din piei colorate de ovine pe bundița din

sudul Republicii Moldova

Perforarea decorativă se execută liniar, de-a lungul unei traiectorii de cusătură sau pe suprafața unui reper, prin repetiție sau alternanță, la care se poate adăuga efectul de contrast. Formele orificiilor pot fi variate, cele mai preferate sunt cele circulare sau ovale (figura 3). Tehnica de perforare are un aspect important de care se ține cont de: dimensiunea orificiilor, distanța față de marginea elementului (reperului aplicat) sau marginea produsului și distanța dintre orificii¹³.

Figura 3. Tehnica de perforare¹⁴.

Dantelarea marginilor se întâlnește în special la produsele pentru copii și femei, mai puțin la produsele bărbătești. Amplitudinea mică sau delicatețea marginilor curbe poate fi însoțită de perforații decorative și constituie un mod de perforare a marginilor vizibile¹⁵.

Împletire este o tehnică ce stă la bază înfrumusețării produselor din piele cu ajutorul fâșii din piei (Figura 4.), la număr de 5 fâșii depinde de model. Prin această tehnică se obțin următoarele elemente sau produse: curele, centuri, crivăț, biciuști, bici, mânere, curele de umăr, curele de ceas, brățări, și altele. De regulă, pielea naturală din care se croiesc aceste fâșii sunt supuse operației de egalizare în corelație cu grosimea pielii, gradul de elasticitate, rezistență și flexibilitatea acesteia. Fâșiile fiind croite la o lățime (3-5 mm), depinde de model și numărul fâșiiilor împletite. Tehnica împletirii începe cu fixarea fâșiiilor din piele pe o bucată de lemn, sau prin prinderea cu cuie dintr-o parte a fâșiiilor, pentru a nu se răsuci. După împletire produsul se ciocănesc ușor cu ciocanul apoi se umezesc și se întind pentru uscare pe un suport special, fixându-se în cuie. Tehnica împletirii se poate realiza în diferite moduri, cu 3-7 fâșii, împletire prin răsucire în orificii a uneia din

¹³ A. Mihai, A. Curteza, *op. cit.*

¹⁴ <https://www.emag.ro/set-3-instrumente-perforare-piele-otel-6mm-argintiu-emahs-26107/pd/DS-PXWGMBM/>.

¹⁵ A. Mihai, A. Curteza, *op. cit.*

fâșii și răsucirea prin fâșii¹⁶. În figura 5. observăm un bici împletit din 8 fâșii din piele.

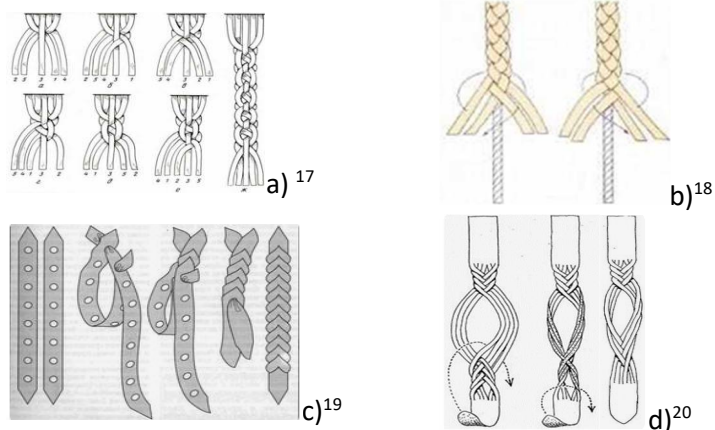

Figura 4. Tehnici de împletire a fâșiilor din piele.

- a) împletirea în trei fire, b) împletirea în șase fire, c) împletirea în cinci fire, d) împletirea în șapte fire, e) și f) împletire prin răsucire

Figura 5. Bici împletit din 8 fâșii din piele

Trasare se execută manual, realizându-se mai întâi perforații sau tăieturi / creștături pe zonele sau reperele, ce necesită înfrumusețarea cu trasarea fâșiilor, șireturilor din piei, prin aceste orificii. Cu ajutorul unui instrument adecvat, șiretul

¹⁶ КЮЛЬВ, Э. П., КИРМЕ, К. К, РЕЙМО, Х. К., СУММАТАВЕТ, Э. Г. *Технология художественных изделий из кожи*. Москва: Легкая и пищевая промышленность, 1982;

¹⁷АНДРИАНОВА, Т. Н. *Художественная обработка кожи*. Санкт-Петербург: ЗАО Издательский дом «Питер», 2004.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Cum să faci o brățară secretă din piele împletită*. [online], 2018, [accesat 03.11.2020]. Disponibil: <https://www.pinterest.com/pin/267330927852692716/>.

din piele este condus prin aceste orificii, conform unui anumit: model decorativ, figuri geometrice, forme sau desen. Tehnicile de trasarea se realizează cu un șiret, cu două șireturi trasate paralel, cu 3 șireturi și mai multe fâșii din piei trasate (Figura 6-7)²¹.

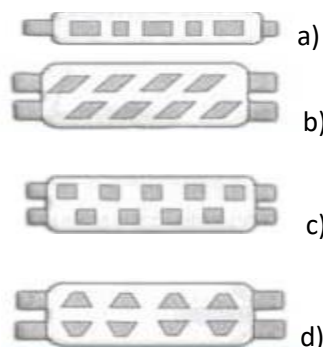

Figura 6. Variante de trasare a fâșiilor din piele cu rol decorativ²³. (a) dintr-o fâșie (ornament pătrat), (b), (c), (d) din două fâșii

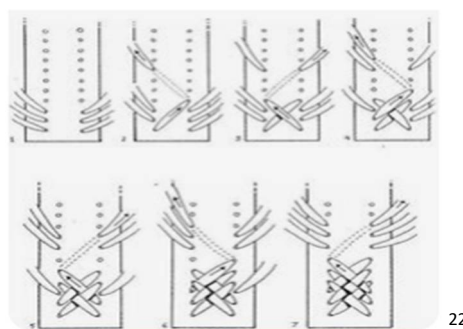

Figura 7. Tehnici de trasarea cu 3 șireturi din piei.

Intarsie (incrustare)- tehnica constă în împodobirea unui obiect din piele, aplicând ornamente sau repere decupate înfipte/introduse în orificiul cu contur identic reperului decupat anterior în orificiul făcut pe suprafața altei piei de altă culoare sau tonalitate²⁴.

Țesere - poate fi executată local sau pe întreg produs cu culori diferite. Se practică o serie de creștături de dimensiuni potrivit modelului, la care, un șiret din piele se introduce printre fâșiile formate. Se obține în acest fel o "țesătură" cu "urzeală" și "bătătură" (Figura 8. b), care sunt inspirate din costumul popular (Figura 8. a)²⁵.

²¹ A. Mihai, A. Curteza, *op. cit.*

²² *Ibidem.*

²³ *Methods-of-stitching-the-skin-types-of-seams-by-hand-which-are-used-when-working-with-fabric-leather-or-beads / Metode-de-cusătură-tipurile-de-piele-de-cusături-de-mâna-care-sunt-utilizate-la-lucrarea-cu-țesătură-piele-sau-mărgele* [online], 2019, [accesat 02.04.2020]. Disponibil: <https://zerocreation.ru/ro/plitochnye-raboty/methods-of-stitching-the-skin-types-of-seams-by-hand-which-are-used-when-working-with-fabric-leather-or-beads.html>.

²⁴ КЮЛЬВ, Э. П., КИРМЕ, К. К, РЕЙМО, Х. К., СУММАТАВЕТ, Э. Г. *Технология художественных изделий из кожи*. Москва: Легкая и пищевая промышленность, 1982.

²⁵ A. Mihai, A. Curteza, *op. cit.*

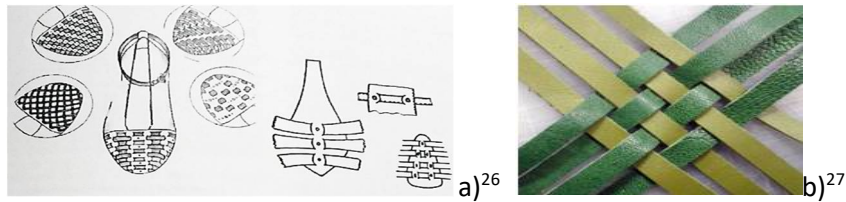

Figura 8. Tehnici de țesere din piele.

(a) Variante de țesere pe căputa încălțăminte, (b) Țeserea cu două fâșii din piele

Tehnici de imprimare/șampilare/timbrare - prin tehnici ca: imprimare, șampilare și timbrare pe suprafața pielii prinde un aspect tri-dimensional (cu efect ridicat sau cu aspect în relief). Imprimarea se folosește de la instrumente simple ca pedicele (Figura 9.), care pot fi acționate manual prin ciocănire sau presare. În figura 10 sunt reprezentate chimirele cu mai multe tehnici de ornamentare, sunt confecționate de către meșterul populari Dumitru Daraban din r. Ialoveni din Republica Moldova²⁸.

Figura 9. Variante de imprimare cu diverse forme de pedicele

Figura 10. Reprezentarea modelelor de chimir.

Tehnica de vopsire decorativă și cea de retușarea suprafeței pielii sunt tehnici ce se folosesc pe fețe finisate a pielii. Efectul de volum, culoare și strălucire se obțin prin: virarea culorii, developare, imprimare. Aspectul diferențiat al suprafeței, în funcție de tipul de finisaj: natural, acoperit, corectat, lăcuit, ceruit. Paleta de culori, adaptată de fiecare dată ultimelor tendințe, se cere a fi atent studiată și valorificată de către meșterii populari³¹.

²⁶ *Ibidem.*

²⁷ *Ibidem.*

²⁸ *Ibidem.*

²⁹ *Ibidem.*

³⁰ *Chimirele meșterului Dumitru Daraban* [accesat 28.12.2020]. Disponibil: https://www.8f3c8531d72dc3b25bf788a86adae760_197_800.jpg.

³¹ КЮЛЬВ, Э., П., КИРМЕ, К., К, РЕЙМО, Х., К., СУММАТАВЕТ, Э., Г. *Технология художественных изделий из кожи*. Москва: Легкая и пищевая промышленность, 1982.

Concluzii. În această lucrare s-a pus accentul pe meșteșugul de prelucrare a pielii și blănurilor de către meșterii artizanali după metode tradiționale obținute prin moștenire. Evaluarea și cunoașterea tehnicilor și procedeele de prelucrare artistică a pieilor va conduce la popularizarea și dezvoltarea meșteșugurilor de prelucrare artistică a pieilor. Și poate servi drept material didactic pentru noua generație de meșteșugari specializați în prelucrarea artistică a pieii. Tehnicile și procedeele de prelucrare artistică a pielii, reprezintă o parte componentă din cadrul patrimoniului cultural material al poporului nostru. Cercetarea de față va contribui la cunoașterea mai bună a domeniului și la evaluarea imparțială a fenomenelor ce au loc în prezent, fenomene rezultate din succesiunea etapelor istorice precedente. Discuția legată de practicile și modelele vestimentare din trecut este actuală în contextul orientării spre recunoașterea patrimoniului material și imaterial al Republicii Moldova.

Buletinul Științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul
ediție semestrială, seria științe umanistice, nr. 1 (19), 2024

~ Secțiunea B. Filologie / Section B. Philology ~

The scientific bulletin of the State University "Bogdan Petriceicu Hasdeu" from Cahul
half-yearly edition, humanities series, no. 1 (19), 2024

RĂSPUNSURILE LA CHESTIONARELE DENSUȘIANU PENTRU JUDEȚUL BRĂILA. CONSIDERAȚII GENERALE

Zamfir Bălan,

cercetător științific dr., Muzeul Brăilei „Carol I”
(email: zamfir.balan@gmail.com)

Costin Croitoru

conf. univ. dr., Muzeul Brăilei „Carol I”
(email: costin_croitoru1@yahoo.com)

Rezumat. *Autorii reiau aici studiul introductiv la Răspunsurile Chestionarelor Densușianu pentru județul Brăila, parte a unui demers mai amplu de editare sistematică a Documentelor privind istoria Brăilei. Publicarea acestor consistente răspunsuri înseamnă, pe de o parte, punerea la dispoziția publicului larg a unui set de informații inedite până în acest moment, pe de alta oferirea unui nou instrument de lucru pentru cercetători din varii domenii: etnografie și folclor, lingvistică, toponimie, istorie etc.*

Cuvinte cheie: județul Brăila, Răspunsurile Chestionarelor Densușianu.

*

Abstract. *The authors resume here the introductory study of the Densușianu Questionnaire Answers for Brăila county, part of a larger effort to systematically edit the Documents regarding the history of Brăila. The publication of these consistent answers means, on the one hand, making available to the general public a set of new information up to this point, on the other hand offering a new working tool for researchers in various fields: ethnography and folklore, linguistics, toponymy, history etc.*

Key words: Brăila county, Densușianu Questionnaire Answers.

Nicolae Densușianu (1846-1911) este reprezentantul uneia dintre cele mai ilustre familii de cărturari români¹. Este fiul preotului Vizanțiu / Bizanțiu Pop din satul Densuș, județul Hunedoara – cel care a dat culturii române un notoriu și foarte discutat manuscris de folclor² (colecție de poezii populare cu titlul: „Colecția de cântece a preabunului și neuitatului meu părinte Bizantiu Densușianu din Măceu, și

¹ Dumitru Pop, *Contribuția „familiei” Densușienilor la cercetarea culturii noastre populare*, în Marisia, X, 1980, pp. 599-609.

² Cornelia Călin, *Contribuții la istoria folcloristicii românești: un manuscris vechi aparținând lui Bizanțiu P. Densușianu*, în Revista de Etnografie și Folclor, 18, 1973, pp. 409-424.

scrisă încă de pe când se afla ca teolog la Blasiu”, 1821). S-a născut deci la Densuș (18 aprilie 1846), urmând studiile elementare la Hațeg, apoi gimnaziul la Blaj, unde are profesori precum Timotei Cipariu și Ioan Micu Moldovan. Intră așadar de timpuriu în contact nemijlocit cu spiritul Blajului – cel care definea idealul românilor transilvăneni de eliberare națională și unire. Aici primește alături de frații săi numele de Densușianu, spre a fi deosebit de alte familii Pop.

Urmează studiile Academiei de Drept din Sibiu – Rechtsakademie (1865-1869). Ulterior se angajează ca notar suprem al comunei Făgăraș. Își susține examenul de stat în avocatură la Sibiu (1870), după care lucrează până în anul 1872, la biroul de avocatură al fratelui său, Aron. Își deschide un oficiu de avocatură la Brașov (1873), unde va locui până în aprilie 1877, când se mută la București (1877-1880).

Intrase din tinerețe în vederile Academiei Române care îi oferea, la solicitarea sa din 15 august 1867 (când trecuse deja cu succes examenul anului II la drept) o bursă pentru încheierea studiilor. Răspunsul președintelui tânărului for științific român, Ion Heliade Rădulescu este, și din perspectiva volumului de față, mai mult decât semnificativ: „*Luându în considerare suplica D-Tale și atestatele cu cari e instruită, societatea academică romana a aflatu de bine a te alege pentru a fi beneficiatu cu un stipendiu de 2000 lei pe anulu scolasticu 1867/8 din fundațiunea votată de municipiulu urbei Brăila*”³. De altfel, Densușianu mulțumea la 10 septembrie municipalității urbei dunărene: „*patriotismulu și amorea de națiune a fostu și este caracterismulu tradiționalu alu Romaniloru și chiaru în anulu acesta de persecotare și tirania asupra filoru romani dein Transilvania. Urbea Brăila fu aceea ce tresări îndată la plângerile și vaetele noastre în contra jugului maghiaru și cu generositate nespusa ne tinsa mana de ajutoriu [...] sub scutulu onorabilulu consiliu municipalu alu Brailei mi s-a usioratu astadi cariera ce era se o întrerupu...*”⁴.

Rămâne în vederile forului academic, care un deceniu mai târziu îi finanțează o misiune științifică de mare responsabilitate: depistarea documentelor istorice în arhive și biblioteci din Ungaria și Transilvania. În intervalul 1878-1879 a cercetat un număr de 16 arhive și 12 biblioteci cu privire la istoria românilor în secolele XVII-XVIII⁵, demers valorificat istoriografic în volumul *Cercetări istorice în arhivele și bibliotecile Ungariei și ale Transilvaniei. Raportu înaintatu Academiei Române de Nicolae Densușianu*, București, Tipografia Academiei Române, 1880 (224 p.) – (ediție separată publicată în *Analele Academiei Române*. Seria II, Tom. 2. secțiunea I, pp. 102-223)⁶.

³ C. I. Istrati, *Nic. Densușianu. Vieța și opera sa*, în vol. Nicolae Densușianu, *Dacia preistorică*, București, 2022 (reproducere în facsimil a lucrării apărute inițial la București, 1913), p. IX.

⁴ *Ibidem*, p. X.

⁵ *Raportul dlui Nicolae Densușianu despre misiunea sa istorică în Ungaria și Transilvania*, în *Analele Academiei Române*, seria II, tomul II, secțiunea I, 1879-1880, pp. 103-223.

⁶ Alex. Lăpedatu, *Activitatea istorică a lui Nic. Densușianu (1846-1911)*, București, 1912.

Îl suplinește pe Ion Bianu în funcția de arhivar-bibliotecar la Academia Română (din 1878) până în anul 1884 când, prin înalt Decret Regal, va fi numit bibliotecar „cu rang de șef de birou”, post pe care avea să îl ocupe timp de 27 de ani, până la sfârșitul vieții. Din anul 1884 devine translator la Statul Major al Armatei Române și director al Bibliotecii Militare Naționale⁷. Grație abilităților sale intelectuale și a travaliului științific este ales membru corespondent al Academiei Române (15 aprilie 1880) fiind și laureat al premiului Academiei (1895).

Istoriografia română nu reține pentru Nicolae Densușianu foarte multe titluri, dar mai curând calitatea lor și diversitatea preocupărilor⁸: istorie militară, ecleziastică, epigrafie, bibliologie, lingvistică, folclor etc. Definitorii pentru opera sa rămân monografia *Revoluțiunea lui Horea în Transilvania și Ungaria (1784-1785) scrisă pe baza documentelor oficiale*, București, 1984, premiată de Academia Română (1985), și cele șase tomuri publicate în „colecția Hurmuzaki”⁹: *Documente privitoare la istoria românilor culese de Eudoxiu de Hurmuzaki*, documente externe relative la istoria românilor între anii 1199-1575, care au văzut lumina tiparului în intervalul 1887-1897¹⁰. În ultima parte a vieții și-a dedicat energiile scrierii volumului *Dacia preistorică* – o altă lucrare monumentală, publicată postum (1913), în cuprinsul căreia, datorită sărăciei surselor pe care le avea la dispoziție și a unor lipsuri în privința spiritului critic, s-au strecurat și câteva „reconstituiri” fanteziste, preluate ulterior și vehiculate de adepții teoriilor tracomane¹¹.

O contribuție aparte la cultura română, în general, o reprezintă notoriul său *Chestionar*. În fapt, este vorba despre un număr foarte mare de întrebări adresate știutorilor de carte din mediul rural¹², grupate în două părți și publicate/ expediate la distanță de doi ani. Primul *Cestionariu despre tradițiunile istorice și anticitațiile țerilor locuite de români*, partea I (epoca până la a. 600 d. Chr), București, 1893, cuprinde 396 de întrebări, precedate de o introducere care explică în bună măsură

⁷ Octavian Tătar, *Nicolae Densușianu în slujba armatei române*, în vol. *Densușienii. 150 de ani de la nașterea istoricului Nicolae Densușianu (1846-1911)*, Deva, 1996, pp. 97-101.

⁸ Ștefan Ștefănescu (coord.), *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978, p. 123; Victor Spinei, Dorina N. Rusu (coordonatori), *Enciclopedia reprezentanților scrisului istoric românesc, vol. II (D-K)*, Suceava, 2021, p. 37.

⁹ Victor Spinei, *The Editing of Historical Sources. The Hurmuzaki Collection of Documents / Editarea izvoarelor istorice. Colecția de documente Hurmuzaki*, București-Brăila, 2018, pp. 124-126, 132-133, 281-283, 289-290.

¹⁰ Ioana Burlacu, *Nicolae Densușianu și colecția Hurmuzaki*, în vol. *Densușienii. 150 de ani de la nașterea istoricului Nicolae Densușianu (1846-1911)*, Deva, 1996, p. 64.

¹¹ „Nicolae Densușianu s-a depărtat enorm de câmpul studiilor istorice ale contemporanilor săi, avântându-se pe terenuri pe care nu mai poate fi urmărit de cineva fără riscul de a nu pierde, ca și dânsul, lumea realității istorice”, cf. Alex. Lăpedatu, *op. cit.*, pp. 48-49.

¹² Pentru modalități concrete de difuzare a Chestionarelor vezi Ioachim Lazăr, *Din corespondența lui Nicolae Densușianu privind difuzarea Chestionarului istoric și strângerea datelor pentru „Dacia preistorică”*, în Sargeția, XXV, 1992-1994, pp. 201-217.

demersul, și *Instrucțiuni pentru domnii referenți*, din care reținem, între altele, faptul că nu era obligatoriu să se răspundă la absolut toate întrebările – cum se vede deloc puține –, sugestia ca pentru unele răspunsuri să se facă apel la memoriile bătrânilor și dorința celui care inițiasse demersul de a trimite „câtă mai în grabă răspunsurile la chestionariul de față, fără se mai ascepte și partea a II-a a Chestionariului, care se va distribui mai târziu”. Să reținem în acest context și faptul că primii 20 de referenți care aveau să răspundă la chestionar urmau să primească „în semn de recunoștință” câte un exemplar din „scrierea” *Revoluțiunea lui Horea în Transilvania și Ungaria*.

A urmat *Cestionariu despre tradițiunile istorice și antichitățile țărilor locuite de români*, partea II, Iași, 1895, cu „doar” 280 de întrebări. Din nou, obișnuita *Introducere* – din care aflăm și faptul că „răspunsurile primite la partea I-a a Cestionariului publicat în a. 1893 au întrecut toate așteptările noastre” –, este urmată de *Instrucțiuni*, în care se insistă asupra conceptului inițial, acela de a se consulta pentru răspunsuri „numai pe omenii mai bătrâni dintre țerani, și cari nu au cunoștință de carte” – explicat încă din prima parte: să „se consulte asupra acestor întrebări numai pe omenii care nu știu nici scrie, nici ceti, și care n-au umblat nici odată la școlă. Aceasta din cauza, ca nu cumva sub formă de tradițiuni populare să ni se comunice lucruri și narațiuni audite în școlă, ori cetite în vre-o carte ore-care”.

Volumul consistent de informații strâns în urma acestor inițiative se regăsește azi la secția de manuscrise a Bibliotecii Academiei Române sub forma a 17 volume, format mare, cuprinzând 15.682 de pagini. Cantitatea uriașă de date și vastitatea documentară a manuscrisului, coroborate cu lipsa unui program coerent de publicare sistematică a răspunsurilor au fost principalele cauze pentru care și azi – în ciuda recunoașterii quasi-unanime a importanței sale pentru diverse discipline (filologie, etnografie, mitologie, folclor, istorie etc.) marea majoritate au rămas inedite, sau prea puțin utilizate¹³.

În ceea ce privește contribuția noastră¹⁴, aceasta continuă seria de *Documente privind istoria Brăilei*¹⁵, cu editarea răspunsurilor din zona noastră de referință, la cele două părți ale *Chestionarului despre tradițiunile istorice* (intitulat, în continuare, *Chestionarul...*) inițiat de Nicolae Densușianu.

¹³ Contribuții mai consistente în acest sens se regăsesc la Nic. Densușianu, *Vechi cântece și tradiții populare românești. Texte poetice din răspunsurile la „Chestionarul istoric” (1893 – 1897)*, text ales și stabilit, studiu introductiv, note, variante, indici și glosar de I. Oprișan, București, 1975; Adrian Fochi, *Datini și eresuri populare de la sfârșitul secolului al XIX-lea: răspunsurile la chestionarele lui Nicolae Densușianu*, București, 1976.

¹⁴ Zamfir Bălan, Costin Croitoru (editori), *Răspunsurile la Chestionarele Densușianu pentru județul Brăila*, Brăila, 2024.

¹⁵ Ionel Căndea, Costin Croitoru (editori), *Răspunsurile la Chestionarele Odobescu și Hasdeu pentru județul Brăila*, Brăila, 2015.

La *Chestionarul...* pentru județul Brăila, au răspuns 29 de localități, dintre care 15 au răspuns la ambele părți, iar celelalte 14 au răspuns la câte una (8, la prima; 6, la a doua). Ca urmare, județul Brăila însumează 23 de seturi de răspunsuri pentru prima parte a *Chestionarului...* și 21 de seturi de răspunsuri pentru cea de a doua.

Este de remarcat că, în multe cazuri, întrebările formulate de Nic. Densușianu sunt însoțite de adevărate „ghidaje”, în fapt numeroase întrebări auxiliare, care amplifică volumul *Chestionarului...*: „*Ce fel de râuri se numesc pe acolo gârle? – și ce deosebire este între gârlă? riu și pârâu?*” (I. 304), sau: „*Pentru ce în colinde se dice «Moș Crăciun» și «betrânul Crăciun»? – ce spune poporul, cine a fost acest Moș-Crăciun? – ce legende are? – și unde erau curțile sale*” (II. 3), sau: „*Ce fel de Nemți erau aceia? – creștinii s’u păgâni? – avea ei cetăți? – unde era scaunul domniei lor? – cum trăiau? – și ce s’a întâmplat cu ei?*” (I. 331)

Întrebările citate, ca și multe altele, deși apar ca interogări unice, conțin, de fapt, două, respectiv patru, sau mai multe enunțuri interogative. Această „orientare” a respondentului își are, desigur, rostul ei: referentul este doar un intermediar care poate avea, sau nu, în funcție de cât de instruit era, capacitatea de a conduce discuția cu „*ómenii bėtrâni*”, neștiutori de carte. Cel puțin în intenția autorului *Chestionarului...* rolul referentului (învățator sau preot) era acela de a consemna întocmai răspunsurile, în forma lor autentică, nealterate de vreo formă de instrucție.

În plus, pentru că Nicolae Densușianu considera că numărul mare de întrebări (396, la prima parte; 280, la a doua) ar putea îngreuna cercetarea, a decis să se mărginească „*numai la unele cestiuni mai principale din cultul poporului român înainte de creștinism*”. Cu toate acestea, adresează referenților rugăminte de a trimite „*orice alte tradițiuni istorice, legende, credințe și usuri religioase*”, pe care le consideră importante și de interes pentru studiul „*antichității poporului român*”.

În acest sens, este de semnalat aici observația lui I. Oprișan din *Studiul introductiv* la volumul *Vechi cântece și tradiții populare românești*¹⁶: în partea doua a *Chestionarului...*, este vizibilă o anume disproporție în cadrul genurilor și speciilor luate în parte. Aceasta pentru că Nic. Densușianu n-a solicitat plugușoare, balade, legende etc., în general, „*ci anume balade, plugușoare, legende, tradiții ș.a.m.d.*”

La sfârșitul secolului al XIX-lea, județul Brăila era împărțit în 4 plăși (până în 1892, avea numai două: Balta și Vădeni), după cum urmează¹⁷:

Plasa Balta, cu reședința în comuna Viziru, era compusă din comunele: *Berteștii de sus*, cu satele Berteștii de sus, Gura Călmățuiului și târlele Otmățul,

¹⁶ Nic. Densușianu, *Op. cit.*, p. XLV.

¹⁷ Iulian Delescu, B. Demetrescu-Oprea, N. Th. Vălcu, *Dicționar geografic al județului Brăila*, Tipografia și fonderia de litere Thoma Basilescu, București, 1894; George Ioan Lahovari, C. I. Brătianu, Grigore C. Tocilescu, *Marele dicționar geografic al României*, vol. I–V, Stab. Grafice J. V. Socecu, București, 1898-1902.

Păpurei, Cotu-gârlei, Nedeicu și Buste;

Berteștii de jos, cu satele Berteștii de jos, Gura Călmățuiului, Polizești și târlele Iapa și Dinișor;

Bordei Verde, cu satele Bordei Verde, Druica, Cretez, Mototolești, Spânu, Vlad și Colțica;

Ciacăru, cu satul omonim;

Filiu, cu satele Filiu (Budișteanca), Iarbă dulce, Lișcoteanca, Satnoieni și Albulețul;

Gropeni, cu satul omonim și târlele Gingărășoia, Pravăț, Delea și Noroaiele;

Însurăței, cu satele Însurăței și Caragica;

Lacurezi, cu satele Lacurezi și Padina (Fântânelele);

Mihai Bravu, cu satele Mihai Bravu și Cucuta;

Osman, cu satele Osman, Morotești, Movila-Vămii și Imina;

Pârlita, cu satul omonim;

Stăncuța, cu satele: Stăncuța, Stanca, Podari, Cornu-Malului și târlele Băndoiu, Mărașu, Stoienești și Agaua;

Valea Cănepii, cu satul omonim și târlele Coceni;

Viziru, cu satele Viziru, Grosești, Giurgeni, Băjani, Tâmpu și târlele, Țăcău și Cojocaru.

Plasa Călmățui, cu reședința la Tătaru, avea 13 comune în componență:

Chichinețu, cu satele Chichinețu și Chioibășești;

Ciocile, cu satul omonim;

Cioara-Doicești, cu satele Cioara-Doicești și Corcanu;

Cioara-Radu Vodă, cu satele Cioara-Radu-Vodă, Vânători și Ciorușca;

Colțea, cu satul omonim;

Fleașca, cu satele Fleașca și Scărlătești;

Dudescu, cu satul omonim;

Jugureanu, cu satul omonim;

Roșiori, cu satele Roșiori și Ulmeni;

Rușețu, cu satul omonim;

Slujitorii-Albotești, cu satele Slujitorii-Albotești și Gherghești (Cocoțați);

Tătaru, cu satul omonim;

Ulmu, cu satele Ulmu, Mavrodin, Militaru și Nistor.

Plasa Ianca, alcătuită din 13 comune, avea reședința la Ianca:

Batogu, cu satele Batogu, Mocani, Coțica, Ghionești și Mangiurești;

Dedulești, cu satele Dedulești, Bagdat, Vișineni, Gherghișani, Vlădulești;

Filipești, cu satul omonim;

Ianca, cu satele Ianca și Niculești;

Ionești-Berlești, cu satele Ionești și Berlești;

Perișorul, cu satele Perișorul, Plopul, Oprișenești și Jipești;
Slobozia-Cireșul, cu satele Slobozia-Cireșul și Cârjani;
Strâmbul, cu satul omonim;
Surdila Găiseanca, cu satele Surdila Găiseanca, Brateșul, Mareș, Stravolca, Mortul și Dăscălești;
Surdila Greci, cu satele Surdila-Greci, Vizireni, Făurei și Gara Făurei;
Șuțești, cu satele Șuțești, Constantinești, Oancea, Sasul, Găgulești, Grigorești și Irimești;
Urleasca, cu satele Urleasca, Căldărușa, Ezna, Burdușani, Ciocănești, Burta Encei și Bălănești;
Plasa Vădeni, cu reședința la Tudor Vladimirescu, avea în componență comuna urbană *Brăila* și alte 14 comune:
Cazasu, cu satele Cazasu, Baldovinești, Petroiu-nou și Satul nemțesc;
Chiscani, cu satele Chiscani, Lacu-Sărat, Băile Lacu Sărat, Vărsătura și Blasova;
Cotu-Lung, cu satele: Cotu-Lung, Mihalea, Șerbănești, Vameșu, Simu, Muchea și târlele Soare, Casapul, Vrăbiescu și Giani;
Gurguieți, cu satele Gurguieți, Coadă-Encei, Jilava, Morari și Epurica;
Izlaz, cu satele Izlaz și Piscu (Satu Lipovenesc);
Latinu, cu satele Latinu-Vechi și Latinu-Nou;
Nazâru, cu satele: Nazâru, Pătrana, Gherghița, Siliștea, Jilava și Zagna;
Romanu, cu satul omonim;
Scorțaru Nou, cu satele Scorțaru Nou, Sihleanu, Pitulați, Deșirați și târlele Belu, Ciumați, Crăița, Afurisiți, Tobescu, Blebea, Gavăț, Urlani și Stâna-Dogaru;
Scorțaru Vechi, cu satele Scorțaru Vechi, Comăneasca, Lutu Alb, Dinghiliu;
Silistraru, cu satele Silistraru, Traian, Băjani;
Tichilești, cu satele Tichilești și Ciucea;
Tudor-Vladimirescu, cu satul omonim;
Vădeni, cu satul omonim și târlele Mareș și Popa.

*

1. Batogu, plasa lanca (azi sat în comuna Cireșu)

Răspunsurile la prima parte a *Chestionarului...* sunt consemnate de învățătorul Gheorghe Ionescu, culese – în buna metodologie indicată de către Densușianu – de la moș Radu Butuc, în vârstă de 80 de ani, respectiv de la moș Ion Vlăsceanu, „*tot din această comună și cu vre-o 5-6 ani mai mic ca moș Radu – căci la ei toate merg aproximativ*”.

În ceea ce privește geneza lumii, se indică ferm succesiunea: „*întâi și întâi pe pământ au fost urieșii, după dînșii au fost nemții cu codă, după acestia au fost Arvații*”

și apoi a eșit lumea asta (adică Români)”. A se vedea, totuși, și mai departe, răspunsul la întrebarea nr. 57 [„Ce spuneau bătrânii, de unde se trage némulă nostru românescă?”]: „de la moș Adam și de la baba Ieva, de unde să se tragă dar?” (sic!).

Trecând apoi la universul (mai) apropiat, despre bordeie se spune că datează de „pe vremea Turcilor, înainte de luarea Brăilei (1829) [când] toate satele de prin aceste locuri erau formate mai numai din bordeie”. Realitatea prezenței turcești în zona Brăilei, până la încheierea tratatului de la Adrianopol, ocupă spații consistente în cadrul memoriei colective, iar cititorul, mai mult sau mai puțin avizat, poate regăsi în relațiile relative la localitatea Batogu – dar nu numai, numeroase informații despre acest subiect, la distanță de aproximativ șase decenii de la eliberarea Brăilei. Și pentru că am menționat mai sus bordeiele reținem în cele ce urmează faptul că marea majoritate a populației nu se retrăgea prea departe la aflarea eminenței unei invazii „cea mai mare parte se oprea mai pe aproape prin văi sau păduri, pe unde își făcea bordeie în fundul cărora făcea o mare hrubă. Acestă hrubă din fundul bordeiului era închisă printr-o ușă de gard de lipanî-un fel de buruiiană cu flórea galbenă, cu foii pâróse și lungi și mai late ca cele de tutun. Se face până la 2 și 3 metri de înalt, face trunchiú lemnos-vânjos, pentru care se întrebuințéază la facerea gardurilor – lipită, ca tot fundul bordeiului, ast-fel că nu se cunostea de loc, că în fundul lui mai era o suterană. În aceste suterane din fundul bordeiului se ascundeau femeile tinere și fetele mari, când se svonea că vin Turcii. Asemenea bordeie cu suterane în fund se găsesc și în marginea acestui sat pe marginea unui lac-sec vara-numit bent, făcute de niște Români din Viziru – familia Lipan – în timpul răsboiului de la 1829. Aceste bordeie-suterane sunt în ruină și numai de pământ fără zidărie”.

În același context al amenajărilor „domestice” am remarca și mențiunile cu privire la gropile de bucate / provizii, aluzie la obiceiul arhaic de păstrare a cerealelor („căci când a făcut el și cu un frate al seú Radu niște gropi pentru bucate (cereale)”; „s’a dat întâi porunci pentru a se aduna bucate pentru fómete se punea în gropi”), atestat în diverse epoci istorice pe tot cuprinsul spațiului românesc¹⁸, dar și în „buza” cetății turcești a Brăilei¹⁹.

Sunt de trecut în revistă și drumurile, mai mult sau mai puțin arhaice (despre unele deja aflăm în prag de secol XIX că nu mai sunt practicate), între care este desigur de evidențiat prezența „drumului oilor” – atestare a obiceiului

¹⁸ Vezi, pentru exemplificare, Corneliu N. Mateescu, Sylviu Comănescu, *Studiu geometric și arheologic al gropilor „de bucate”*, în *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie*, XXIII, nr. 3, 1972, pp. 357-360; Domnica Bușmatără, *Mijloace de depozitare a cerealelor și altor produse agricole în județul Gorj*, în *Analele Banatului. Seria etnografie*, II, 1984, pp. 201-205 etc.

¹⁹ Ionel Căndea, *Depozite de mei la Brăila. Mărturii documentare și arheologice (sec. XV-XIX)*, în Gheorghe Mănușcu-Adameșteanu (editor), *O jumătate de veac în slujba istoriei Bucureștilor. Omagiu profesorului Panait Ion Panait la 80 de ani*, vol. II, București, 2011, pp. 268-276.

transhumanței: „despre drumul oilor, s’ar spune că se zicea înainte vreme la un drum mare ce trecea prin Batogu de la Apus spre Răsărit, și anume spre Apus prin Strâmbu, Movila-oi (sat în județul Buzău), Bent (idem) și apoi pe la Buzău în Transilvania. – Moș Ion Vlăsceanu însă spune, că de la Strâmbu apuca pe la singuru (două cârciumi isolate, unde era și un puț de pământ), Țuguiațu, Sărata, Mizil, Ploești, Câmpina, Predeal. Spre Răsărit apuca sau pe la Viziru oprindu-se în lunca Dunării, sau spre Brăila pe unde se trecea în Téra-Turcească. De alt-fel nici moș Radu nu négă acest drum – Batogu – Strâmbu – Țuguiațu – Mizil – Ploești –; dar spune, că acesta era drumul oilor călugărilor monăstiri Sinaia; iar cel-alt era drumul mocanilor Transilvăneni, pe unde urca și scobora oile de la munte la baltă (bălțile sau lunca Dunării) sau în Dobrogea și din aceste părți la munte. Urcatul la munte se făcea la St. Gheorghe; iar coborâtul la bălți la St. Dumitru [...] Drumurile oilor se numiau astfel, căci pe aici obicnuiau mocanii a’și purta hartă turmele”.

Dacă la Chestionarul Odobescu (1870-1871) se răspunsese că nu se cunosc obiective cu relevanță istorică pe teritoriul localității²⁰, iar Chestionarul Hasdeu (1884-1885) era axat mai degrabă pe subiecte lingvistice, în schimb la întrebările concrete furnizate de Densușianu (1893) aflăm că „pe aici sunt multe movile”, între care (există și altele mici, nenominalizate?) „Movilele măi marî de pe aici se numesc: Porumba, Pârlita, Movila lui Tatomir, movilele Unitului (2)”. Fără îndoială naivă, dar nu și singulară în peisajul credințelor populare, este explicația prezenței acestora: „Dzeu, când a făcut pământul i-a măi rămas pământ și nu știa ce să facă cu acel prisos. – Pământul zicze că era plan, adică fără văi și deluri. Atunci ariciul s’a apropiat de Dzeu și l’a întrebat, că de ce stă trist. Dzeu i-a spus că nu știe ce să facă cu pământul ce i-a măi rămas. Atunci ariciul i-a zis: «O Dómne! fa’l văi și deluri și movile» și Dzeu a făcut așa. Pentru acésta eî nici nu omóră ariciu zicând, că e păcat”. O interpretare proprie are Moș Radu, care „însă nu prea pune temeiū pe acéstă legendă; ci el își dă cu părerea, că sunt făcute de copii urieșilor, când se jucaū făcând mușuróe de țărănă în drum, ca copii noștri astă-zî, când se jócă de-a pepeniū în drum”.

La finele chestionarului învățătorul Gheorghe Ionescu mai adaugă o informație relativă nu la zona sa de referință dar la subiect: „acum în urmă am aflat că movila Svârlețu mare din reionul comuniî Viziru și anume spre S.V. de satul Viziru ar fi făcută pe grinzi adică în mijlocul eî ar fi niște grinzi în diferite sensuri. Acésta s’a constatat prin niște săpături pentru comori, căci măi tóte movilele de pe aici sunt săpate pentru acest scop”.

Relații despre posibile descoperiri arheologice oferă celălalt referent; potrivit acestuia, cu ocazia săpării unor gropi de bucate și a unor șanțuri de delimitare a proprietății „aū găsit în pământ căpățâni de om, óse și chear mărgelile de pământ, de care pórtă la gât și la mâini și azi femeile și fetele țaranilor pe aici”. Și

²⁰ Ionel Căndea, Costin Croitoru (editori), *Op. cit.*, p. 42.

În această privință Moș Radu se arată sceptic, susținând „că osemintele de om găsite de frații Vlăsceni, ar fi provenind de la fugarii de frica ciumelor și a holerelor în vremurile vechi. Căci, zice, că, când se ivea ciuma saŭ holera, care mai tot-de-a una o lua din Raia întâi, omenii fugeau din sate încotro vedeau cu ochii. Și unde'1 ajungea (mórtea) acolo pica și dacă trecea vre-un călător și da peste el, îl îngropa acolo, unde se afla”. Desigur că nu putem emite vreo supoziție în ceea ce privește descoperirile – în mod evident morminte de inhumație, dar putem aminti unele semnalări sporadice din cadrul aceluiași areal, astfel, în via fostei CAP s-a descoperit întâmplător în 1969 un topor din rocă verzuie, cu orificiu pentru fixarea cozii, probabil din neoliticul târziu., iar în 1971 s-a descoperit o monedă, emisiune din timpul lui Alexios I (jumătate de electron schifat, Ø = 2,2 cm.)²¹.

*

La a doua parte a *Chestionarului...* răspunde sec, la 30 septembrie 1896, învățătorul Demeter Petroniu: „Ca răspuns la chestionariul D^{vóstră} nu vë pot da altul decât că ómeni bătrâni nu se cam află pe la noi și cei care mai sunt îmi spun că ei (desi) n'au mai auzit așa ceva dar încă să-mi dea și răspuns”.²²

2. Bordei Verde, plasa Balta

Răspunsurile la prima parte a *Chestionarului...* se datorează învățătorului I. Duțu, de la școala rurală mixtă din localitate, fiind culese de la moș Milea Bogdan, în etate de 87 de ani. După știința celui din urmă („i s'a spus din bătrâni”) „aceste locuri, înainte de Români, au fost locuite de unŭ neam de omeni numiți Chitrochi. Erau mărunți (mici la statură) și groși (plini). Erau înbrăcați cu cămăși, largi la mâneci, având și flori cusute pe cămăși. Purtau ȳtari largi, opinci în picioare, și în cap purtau cușme făcute din dimie, ca tichiile (scufiile) copiilor. Locuiau pe la munți și păduri. Peste aceștia au venitŭ Uriași, unŭ neam de omeni înalți și voinici. Acestia au locuitŭ la mare”. Ipoteza cu privire la o descendență legată de uriași apare și în relația altui informator – Moș Dumitrache Lipan în vârstă de 86 de ani din aceeași comună, convins fiind că: „sămânța noastră este de la Urieși. – Că peste aceștia au venit unŭ împărat mare numit Troian, cu oste mare. Acesta a bătut pe Uriași de i'a stins și soldații lui au ramas pe locurile acestea. Din acesta ne tragem noi. A mai adus și alți omeni acestŭ împărat, de la împărația lui”.

În ceea ce privește descoperirile arheologice „s'a găsitŭ pe malul văei Druica din ținutul comunei nostre hârburi de vase (ole) de pământ de grosimea a 2 degete. Acestea au fost scóse de pluguri pe când arau. Se zice din bătrâni că cătunul

²¹ Nicolae Harțuche, *Preliminarii la repertoriul arheologic...*, p. 307, nr. 1-2.

²² Batogu este unul din cele 16 cazuri, din toată țara, în care referenții nu au trimis niciun răspuns, cel mai adesea motivul fiind lipsa bătrânilor. Vezi I. Opreșan, în Nic. Densușianu, *Op. cit.*, p. XXXIII. Autorul studiului introductiv, I. Opreșan, nu precizează la care parte a *Chestionarului...* nu au răspuns referenții din cele 16 localități.

Druica de pe malurile văii Druica ară fi forte vechiu. Se zice că în locul acela a fostă odată un mare orașu, că Dunărea ară fi avut cursul prin valea Druicej, și că cu timpul s'a depărtat malurile Dunărei și a rămas valea”.

Această informație este confirmată din plin de cercetările arheologice sistematice întreprinse în zonă, care au dat la iveală un număr însemnat de complexe, neolitice (culturile Boian și Gumelnița), din epoca bronzului, scitice, sarmatice și pecenege²³.

Un obiectiv interesant este consemnat astfel: „Pe hotarul comunei despre Răsărită se află locul Cetațuea. Are urme de sanțuri înprejur. Rotundă. Are circumferența de 200 stânjini. Este așezată pe șes. Se zice a fi făcută de Ruși. Aici așezau tunurile și băteau în satul Vizir, care era raia turcească, precum și la Brăila”. Aceasta fusese menționată și în răspunsurile la Chestionarul Odobescu (1871): „Cetățuia, aflată la 1000 de stânjini sud-est de comună, pe moșia Lișcoteanca. Este înconjurată cu șanț de un stânjien adâncime și val de patru stânjieni lățime, având formă pătrată, cu latura de 30 de stânjieni. În colțurile fortificației este câte un «mușuroi» mare”²⁴ și apare și pe Planul director de tragere al armatei române (1916).

Și în această zonă există movile, menționate fiind „Gorgănele așezate în grupe de trei în formă de triunghiu. – Olarului, Boi-negri, (Olarului) Albă, Cerbului, și Tâmpului”; prezența lor este explicată astfel „se zice că în aceste movilă suntă îngropate trupurile omenilor căzuți în resboe”, în schimb „Movila Tâmpului e făcută de Turci. Pe dânsa se facea o casă, din care Turcii observau pe vrășmași” iar „movila „Popina Olarului” – așezată în lunca Călmățuiului spre Miază-zi de Bordeiu-Verde. Servesce ca hotar”.

Obiceiul transhumanței este atestat și aici prin amintirea unui drum al oilor, dar cu o interpretare originală: „e făcut pe șes. Merge în linie dreaptă, trece peste dealuri și pe marginea prăpastiilor; spun bătrânii că acest drum merge spre Buzău departe de drumurile mari. A fostă făcută de hoți spre a și duce vitele furate. Astazi e drum părăsit”.

*

La partea a doua, completată de dirigintele Afr. Gheorghiu, nu se precizează cine sunt respondenții. Răspunsurile sunt concise și acoperă doar o cincime din totalul chestionarului. Uneori se răspunde sec („este”, „nu se află”, „nu se află nimic” etc.), alteori referentul nu a acordat suficientă atenție întrebării și răspunde cu altă informație decât cea solicitată²⁵. Ex.: întrebare: „267. Pe unde se ȳice la

²³ Nicolae Harțușe, *Raport asupra săpăturilor arheologice de la Lișcoteanca, jud. Brăila*, în *Materiale și cercetări arheologice*, Tulcea, 1980, pp. 67-85; Idem, *Locuința-bordei din așezarea Boian de la Lișcoteanca „Moș Filon”*, în *Istros*, II-III, 1983, pp. 7-28; Idem, *Cercetările arheologice de la Lișcoteanca I. Așezarea „Movila Olarului” (1970-1976)*, în *Istros*, V, 1987, pp. 7-90

²⁴ Ionel Căndea, Costin Croitoru (editori), *Op. cit.*, p. 36.

²⁵ În studiul introductiv la Nic. Densușianu, *Op. cit.*, I. Opreșan prezintă și comentează o stare de fapt,

carulă ferecată «cară duciană»?; răspuns: „267. Se numesc care Diciane”.

3. Cazasu, plasa Vădeni

Datele oferite sunt formulate pe baza informațiilor culese de învățătorul I. N. Popârlan „cu concursul bătrânului preot Ion Michălcescu de peste 70 ani etate și de la locuitorul Zamfirache Frunză etate de peste 80 ani”. Răspunsurile sunt lacunare, și se referă la un număr redus de întrebări ale primei părți a *Chestionarului...* Nu se cunosc locuri cu relevanță istorică, mobile sau eventuale descoperiri.

4. Ceacâru, plasa Balta (azi comuna Tufești)

Respondent pentru ambele părți este învățătorul diriginte P. Michăescu. Răspunsurile sunt puține, iar pentru documentarea acestora nu pare (în orice caz refentul nu menționează) să fi apelat la oamenii în etate din localitate.

În orice caz, reținem prezența mobilelor: „se află, numite movilă, și cele ce sunt mai turtete (lătărețe) se numescu măguri”, bine documentate: „trei, despre sudul comunei în rînd, pe malul bălții, numite Rama, fost sat înaintea de 1832 ca la vr'un KM. de comună; cele-alte sunt așezate dupe întâmplare. Despre o movilă la vestul comunii ca vr'o ½ KM și săpată în partea de est; poporul spune că în timpuri străvechi, au servit rușilor din orî-ce expedițiune ca loc de observare contra turcilor; și că săparea din spre est ar fi fost o cîrciumă la drum servind pe locuitorii din comunele Raelii Brăila: Palivanu, Hagi, Tairu și Pușcă lungă, către orașul Brăila. 2) o altă movilă la spatele aceștia despre sud, la ½ KM depărtare. 3) una spre vest distanță vr'un KM d'acesta, se numesc movila Dolete, unde se zice c'o fost staționare de oi. 4) Dela acesta în linie dréptă spre sud și aprópe de drumul vecinală Ceacâru – Viziru, este movila Folei, numită dupe pronumele unui locuitor din această comună, care a tot arat peste dénsa 3 – 4 ani d'arîndulă. – 5) În capul comunei despre sud movila Jitărésca. 6) alta mai în sat, movila Cailoră. 7) Movila Porumboiul, dupe pronumele unui locuitor al satului pe locul acesta, în lunca bălții – acum desființat încă din 1832 cîndă s'a și mutat în comuna acesta Ceacâru, dupe o nouă organizare pentru mărirea comunilor. 8) Movila cupțiorele, numită astfel dupe cupțiorele de odinioară pentru arderea căpriței, fost sat ca și Porumboiul și tot în lunca. 9) Movila Ibișul, unde earăși a fost sat, numit dupe numele turcului, ce era

cu urmări importante în formularea răspunsurilor: „... mulți dintre referenți nu numai că nu știu să scrie corect (fapt pe care Nic. Densușianu îl remarcă de nenumărate ori prin sublinieri cu diverse culori), dar nu știu nici să citească. (...) Despre lipsa de cultură a referenților vorbește pe de altă parte și faptul că mulți alcătuiesc răspunsurile de mîntuială, dând informații din care reiese că n-au înțeles întrebările și indicațiile autorului. (...) Răspunsurile la *Chestionarul istoric* reflectă din plin diferența de pregătire intelectuală și de pasiune puse în slujba adunării de informațiilor cerute de Nic. Densușianu.” (vezi alte detalii, în *Op. cit.*, p. XXXI-XXXII)

Chihaiaua orî Ciorbagiul satului, și tot în luncă”.

Dincolo de unele legende dezvoltate în legătură cu aceste movile (a se vedea movila Calului – vechi semn de hotar disputat între administrația turcească și cea a Țării Românești²⁶), remarcăm faptul că unele dintre toponimele de mai sus apar ca vetre de locuire în *Chestionarul Odobescu* (Siliștea Cuptoarelor (Cuptoarele Vechi și Cuptoarele Noi). Datorită inundațiilor vatra localității s-a strămutat la aproximativ 1000 de stânjeni distanță, păstrând denumirea: *Siliștea Cuptoarelor nouă*; la momentul relatării „se spune că” se afla la 3000 de stânjeni de comună; Siliștea Ibișului (denumire provenind de la turcul care stăpânea cătunul respectiv) aflată la o distanță de 1500 de stânjeni de Siliștea Cuptoarelor și 2500 de stânjeni de comună, în zona acesteia se afla și o movilă pe care „oamini cei de atunci își aveau biserică”; Siliștea Porumboiului (denumire provenind de la Ionașcu Porumboiu, unul dintre locuitorii cătunului) aflată la o distanță de aproximativ 700 de stânjeni de Siliștea Ibișului și 9000 de comună; Siliștea Bania, cătun aflat la aproximativ 500 de stânjeni de Siliștea Porumboiului și 1500 de stânjeni sud de comună, pe malul luncii, mai înaintea „se povestește că ar fi fost oraș” unde se organiza târgul; în zonă este menționată prezența a patru movile, două mari și două mici, una dintre primele fiind aplatizată „se vorbește că a făcut un turcu ariea pe dânsa spre a treera bucatele”²⁷).

În ceea ce privește personajele legendare, aflăm „că urieșii ar fi ecsistat: că odată una din fetele urieșilor, eșind pe câmp, a dat peste un om d’aceștia case suntem noi, și care ara cu plugul cu boii; fată drept o curiositate iaŭ luat și dusă acasă arătându-i măsii zicându-i: cam ce fel de gândaci sunt aceștia? iar măsă i-a răspuns că Dzeu d’aceștia micii are să scôtă pentru populația pământului, și că pe noi, a zis ea, ne va perde Dzeu. Că urieșii s’o fost împrumutând la vecinii lor, ca bunióră la Sită pentru a cerne, dintr’un munte într’altul”.

*

Același dascăl revine, pe 16 septembrie 1896 cu o completare, din care reținem informația cu privire la crearea movilelor: „Dzeu; și că la nedomirirea ce ar fi avut, a întreat și pe Ariciu, că ce ar putea să mai facă cu prisosul de pământ? I s’a răspuns: movilă, ca să mé pot prăvăli și eŭ pe ele”.

În fine, relevantă, pentru geneza localității și pentru cele reiterate mai sus, este prezența unor nuclee inițiale de locuire: „acéstă comună saŭ sat, s’ar fi întemeiat în 1832, în urma unui Regulament al guvernului de pe timpul acela din 7 cătune, așezate mai tote dá lungul hotarului între Domenul Brăila și Moșia Vizirului (moșia mare); mutarea celor 7 sate s’a făcut prin silnicie de topóre și alte

²⁶ Nae Vasilescu, *Schițe, documente și însemnări din orașul și județul Brăila: cu ocazia împlinirii a unui veac de stăpânire românească: 1828-1929*, Brăila, 1929, p. 150.

²⁷ Ionel Căndea, Costin Croitoru (editori), *Op. cit.*, pp. 30-31.

instrumente; căci locuitorii nu voiau mutarea. Aceste cătune sunt: 1) Ibișul, pe malul Căcănăului (un pîrîu), numit dupe numele turcului, ce era Chehaiaoua sau ciorbagiul satului. Astăzi Siliscea Ibișului. 2) Porumboiul numit dupe pronumele unui fruntaș sătén mai spre comuna noastră decât Ibișul. 3) Cuptiórele, numit dupe cuptiórele de odinióră pentru arderea căpriței pentru estragerea unui fel de piatră. 4) Chiurtul, numit dupe numele turcului ce era mai mare în sat (chehaia), și mai spre comuna noastră de cât cele alte 5) Ceatîru Idem Idem. 6) Rama sau Arama, tot pe aceeași linie a hotarului, dar pe muchea Malului și în aceeași direcție cu Ceacóru comuna noastră – Tóte acestea (cele 5 în lunca bălții) și 7) Tufescii înspre vestul comunei, numit dupe tufele de odinióră. Tóte acestea alcatuesc Comuna sau satul ceacáru de astă-zí, numit dupe numele Antreprenorului Domnului Domnului Brăila. Iar capul escortei ce a executat mutarea celor 7 sate a fostu unul Ciufu (Pomoșnicul Sub-Prefectului Buznav de pe timpul acela 1832”.

La partea a doua a Chestionarului... învățătorul D. Michăescu răspunde pe 29 septembrie 1896, fără a preciza cine sunt respondenții. În general, răspunsurile „juste” formulate de referent, sunt laconice, de multe ori monosilabice. Reține atenția răspunsul de la întrebarea 33 („Ce credințe religioase are poporul despre sóre și despre lună?”): „Pe Sóre îl socotesc ca pe un fêt; și pe Lună ca pe o fată și în același timp feați frumoși cu păr d'aur (ființi vii). Și că voind sfântul sóre să se însóre, nu-și a găsit mai de seamîn în tótă lumea lui Dzeu, decât că orice chip să ia pe soru-sa Ileana Cosînzeana cosiță d'aur (așa cu numele lunei); Și dênsa auzind, de ciudă și necaz mare, se asvîrlit în mare pentru a se face mai bine o Mreană (pesce); dară dînduse cu Năvodul a scos'o; și d'atunci Dzeu a stabilit ca să nu se mai vază unul cu altul: cînd unul va fi la răsărit, cel alt la apus, și cînd acest la apus celalt la răsărit”.

5. Chiscani, plasa Vădeni

La prima parte a Chestionarului... răspunde învățătorul I. Nicolescu, care apelase pentru relații, în mod straniu, la „Tudor Ion Cismarul de fel din Moldova iar acum cu domiciliul în Comuna Brăila și venit ca lucrător provisoriu în acéstă comună”, condiții în care, așa cum cititorul va sesiza, fără îndoială, datele care s-ar fi dorit despre spațiul de referință lipsesc, lăsând locul unui capital de informații naive, fără nici o relevanță pentru Chiscani²⁸. De exemplu, se consemnează faptul că „în munți Mecinului se află trei pietre, din care două se află înfipte în pământ cu un capăt, iar a treia între ele fără a atinge pământul”; „se spune că la Comuna Stâlpă jud. Buzău, sa găsit aci o comóră și între alte obiecte sa aflat și icóna Maici Dlui, de argint. Cei ce au găsit'o, voind s-o strice a înebunit și luându-li-se icóna sa depus la o biserică în Buzău”; „Șanțu lui Traian este în Dobrogiă și se începe de la Medjidia și merge până la malu mării negre iar în județul Brăila, de la satul Șuțu pînă în munți Buzelui – Șanțul e

²⁸ Vezi nota 22.

boltit cu piatră și cărămidă și se crede că Traian comunica pe dedesupt”; „Împăratul Constantin și Elena a domnit în Constantinopol. Cetatea lor a fost lângă Mecin în Dobrovia unde sunt și acum dărămături de ziduri și se observă a fi avut patru porți. Aci sa găsit și niște bani numiți Costandinați, de aramă și avea pe una din fețe chipul lui Constantin și Elena ținând în mână o cruce. Bani s’a găsit de un locuitor din Brăila acum 6 ani și i sa furat de niște cărciumari din Mecin”.

Cumva mai apropiat de spațiul de referință – dar, în continuare fără relevanță pentru Chiscani este mențiunea „La moșia Vrăbiescu acest județ se află o movilă cu olane și cărămidă căreia îi zic „Popină”. Singura informație demnă de luat în seamă este inserată în altă notă „S-a găsit și aci cu ocaziunea unei săpături o olă umplută cu cenușă, dar nu se scie de cine s-a pus și pentru-ce. La Comuna Malacovu acest județ, s-a găsit sfărămături de scînduri de stejar pe când se săpa la vie și se crede că aici au fost îngropați aici tătari. S-a mai găsit și o ancoră de corabie și se crede că Dunărea circula altă dată pe aici”. Dacă Vrăbiescu și Malacov sunt toponime aflate pe teritoriul de azi al comunei Siliștea, în schimb prezența unei urne funerare de incinerare căci despre asta este vorba în sintagma „olă umplută cu cenușă” se confirmă cu prisosință de cercetările arheologice sistematice care au pus în evidență la Chiscani o necropolă de incinerare²⁹.

*

Același referent, învățătorul I. Nicolescu, consemnează răspunsurile pentru partea a doua a *Chestionarului...*, pe care le datează 2 octombrie 1896.

Răspunsuri foarte puține (51 mai exact), formulate în enunțuri eliptice. Nu precizează cine i-a furnizat informațiile.

6. Ciocile, plasa Călmățui

Răspunde la prima parte a *Chestionarului...* învățătorul preot I. Rădulescu, care, de la bun început, consemnează faptul că relațiile sale sunt bazate pe „informațiunile ce s’a putut culege la întrebările puse de Domnul Nic. Densușianu, de la Dlor Sandu Ciulinaru și Necula Cojocarul cel întâi de ani 88 și cel al II de 83, ambi din comuna Ciocile”.

Istoria „ancestrală” a locului este lămurită în răspunsul „înnainte de Români, ar fi locuit aici Piticii, ce s’a făcut cu ei nu scie”; în orice caz, „bêtrâniî menționați spun că n’a auzit de unde ne tragem, dar aduși aici suntem de Traian” (sic!).

Prezența movilelor este tratată astfel: „se află mai multe, dintre care 2 foarte mari sunt așezate de ambele părți ale drumului Buzăului care drum odată a purtat numele de drumul «oilor» se numesc movilele Ciocilor și se zice că sunt făcute de Turci ca puncte de observație cu subterane pentru ascuns”. Tot în legătură cu

²⁹ N. Harțuche, F. Anastasiu, I. Broscățean, *Necropola de incinerare feudală timpurie de la Chiscani Sat - Brăila*, în *Danubius*, I, 1967, pp. 137-159.

descoperirile de pe teritoriul comunei și, în general, despre locurile cu relevanță istorică, aflăm faptul că „*la marginea satului spre Vest în anul 1889 un om arând, plugul i-a scos o ulcică cu 28 monete de argint vechi cu tipul lirei turcești și inscripția iarăși turcescă. Omenii zic că sunt de la Mangiureșcii care au locuit acolo mai înainte de formarea satului*”. Este vorba foarte probabil despre descoperirea fortuită a unui tezaur monetar (turcesc?) despre care nu deținem informații suplimentare. Este totuși demn de menționat în acest context faptul că pe teritoriul comunei se cunosc și alte descoperiri monetare. În extremitatea vestică a localității, pe malul lacului „Popii”, au fost descoperite întâmplător, cu ocazia unor lucrări, două monede: o imitație de cupru după un stater macedonean și o piesă numismatică (AG), emisiune din timpul împăratului Constans (337-350) (în momentul publicării monedele se aflau în colecția școlară din localitate), iar o monedă din bronz din timpul împăratului Traian a fost descoperită fortuit în anul 1977 în curtea locuitorului Dumitra Lupașcu³⁰. Prezența acestor repere numismatice în zonă credem că poate fi explicată prin existența unui vechi drum comercial, „atestat” și în relația de mai sus, relativă la movilele Ciocilor.

Practica de a depozita cerealele în gropi este atestată și în această zonă: „*chiar și satul acesta a avut magasi (gropi în pământ în care omenii de mana I puneau 20 banițe mei, cei d' II 15 banițe și cei d'a III 10 banițe pe fie-care an; cu acestea se forma fond pentru timpuri de fomete și din care se împrumuta omenii satului*”.

Anticipativ, preotul învățător, adaugă la finalul răspunsurilor „*Cântecul «Marcului» spus de lăutarul Staicu Marchene din Comuna Ciocile Județului Brăila în etate de 78 ani.*”

7. Cioara Doicești, plasa Balta (azi comuna Bărăganul)

Răspunsurile, în majoritate laconice, se datorează, pentru ambele părți, învățătorului I. Demetrescu. Potrivit informațiilor pe care le-a putut aduna, „*pe aici se află foarte multe movili. Cele mai mari formează aprópe triunghiuri régulate. Ele sunt pe alocuria înșir câte 2 – 3 și cea din mijloc mai mare. Sunt și foarte dese pe malul de sud sau din dreapta Călmățuiului așezate în triunghiuri unilaterale (egale îndepărtare). Numirile ce pörtă sunt: Cióra Ulmu Tătaru Săpata etc.*”, în orice caz, „*poporul crede că aceste movili sunt făcute de arici*” (sic!).

Nu se cunosc alte locuri cu relevanță istorică sau descoperiri care s-ar fi făcut pe teritoriul comunei. Este în schimb atestată tradiția delimitării „*Obiceiu pe aici când se forma sate noi era că se încunjura satul cu o brasdă de plug tras de 2 boi negri, ca să fie feriți de orī ce bóle, care pe atunci erau foarte dese ca holera, ciuma și se distrugiau sate întregi*”.

*

³⁰ Nicolae Harțuche, *Preliminarii la repertoriul arheologic al județului Brăila*, în Istros, I, 1980, p. 315.

Pentru partea a doua, I. Demetrescu precizează că răspunsurile sunt culese „din gura bătrânilor”. Dacă răspunsurile la întrebări sunt succinte, nu același lucru se poate spune despre exemplificările cu colinde, cântece populare, reproduse consistent și cu precizarea sursei: „din gura locuitor Niță Ion”, „din gura țiganul. C. Parciulescu și Andrei Cercel”, „cules de la țiganii din localitate”.

Sunt reproduse aici opt colinde (cu sau fără titlu), și trei „cântece bătrânești” (Marcu Viteazul, Dinu Constandinu, Corbea, cu precizarea referentului că „aceste sunt culese din gura lăutarului Gavrilă Pârciulescu în etate ca de 80 de ani”). I. Demetrescu face o descriere detaliată a practicilor legate de Caloian și reproduce *Bocetul Caloianului*³¹.

Cu privire la „obiceiul (...) ca primăvara, când e secetă mare, să se îmbrace o fată, ori mai multe fete, cu bozi séu cu alte buruieni verzi și se umble săltând pe ulițe și pe la casele ómenilor, recitându versuri, ca Dumneșeu să dee plóe?”, I. Demetrescu răspunde: „Este însă din fetele de lăeți care umblă cu corturile.” Cât despre rostul obiceiului, acesta nu pare a fi invocarea ploii, ci mai degrabă „o face pentru cerșit”.

8. Cioara Radu Vodă, plasa Balta (dispărută, înglobată în Cioara Doicești, ulterior Bărăganul)

Pentru ambele părți ale *Chestionarului*... răspunde învățătorul N. Simionescu. La prima parte, asumându-și acoperirea doar a unei mici secțiuni din întregul de aproape patru sute de întrebări, se scuză „de micul rezultat obținut și pentru întârziere”, întrucât „căutând încă din luna lunie trecut să completăm chestionarul, ce ni sa trimes prin Domnul Revisor școlar al județului, în mai multe rânduri am discutat cu preotul comunei și alți bărbați din localitate asupra lui; am adunat în localul primăriei și câți-va ómenii mai bătrâni din sat cărora citindu-li-se întrebările din chestionar una câte una rezultatul obținut a fost prea neînsemnat; – ast-fel am și amânat atâta timp trimiterea răspunsurilor”.

Pe teritoriul comunei „se află ridicături de pământ numite movilii; Movilele sunt risipite neregulat pe câmp; ca nume deosibit este movila Smeu, mov. Ciorei; bătrânii au auzit povestindu-se că sunt făcute de Tătari, că într'unele dintr'ânsele se ascundeau ei în timpuri de resvrătire. Zice moș Tudor Dusa că într'una din aceste movilii din Sudițanca Județul Ialomița el a vedut o asemené ascunzătoare de al căreea fund nu ea putut da, așa de jos ce era; – a descoperit aceasta săpând movila, bănuind că într'ânsa sunt ascunși bani, pe când el era tânăr”.

*

La *Chestionarul* din 1895, N. Simionescu răspunde pe 1 mai 1896, și ține să precizeze că „am căutat pe cât posibil să nu modific întru nimic originea

³¹ Varianta a fost remarcată de I. Opreșan, în Nic. Densușianu, *Op. cit.*, împreună cu „o interesantă descriere a obiceiului făcută de referent”, pe care o citează (p. 231).

răspunsurilor căpătate de la ómeni bătrâni”, iar, dacă uneori s-a văzut silit să lămurească „*mai bine răspunsul, n-am schimbat însă nimic din adevăr*”. De reținut și motivația neonorării așteptărilor: „*la mare parte din întrebări cu deosebire din cele relative la tradițiunile istorice nu sa putut da nici un răspuns pe deoparte parte din cauza felului meu de a înțelege importanța acestuî cestionar căci, n’am ținut deloc în seamă. Basmale și zicătorile ce’și au originea în fantase; saũ că neavând timpul necesar – căci nu mi-sa hotărît timpul în care să culegem informațiunile, – n’am putut cerceta cu mai multă minițiositate întreaga masa a poporului*”.

Este interesantă abordarea răspunsurilor, în contextul explicațiilor reproduse mai sus. Referentul nu răspunde direct la întrebare. De exemplu, pentru întrebarea cu numărul 3 („*Pentru ce în colinde se ȃice «Moșu-Crăciunũ» și «bătrânulũ Crăciunũ»? ce spune poporulũ, cine a fostũ acestũ Moșũ Crăciunũ?, ce legende are? și unde erau curțile sale?*”), în virtutea angajamentului și dorinței de a nu denatura adevărul, N. Simionescu și își invită „anchetatorul” să extragă singur răspunsurile dintr-un colind: „*3. Se vede din colindul ce urmează aici*”.

La fel procedează și la întrebarea cu numărul 5, referitoare la „Moșu-Ajunũ”: „*Se vorbesce ceva pe acolo despre Moșu-Ajunũ? – ce legendă are?, - ce bunătăți a adusă ómenilorũ Moșu-Ajunũ?, - unde locuesce?, - și ce legătură are Moșu-Ajunũ cu Moșu Crăciunũ?*”, când I. Demetrescu răspunde la fel: „*Se vede din colindul ce urmează*”.

În ambele situații, însă, referentul consemnează și propriile concluzii: „*Din acest colind reiese că Bătrânul Crăciun a fost persoana care a servit de naș lui Iisus la botez*”, respectiv: „*Din acest colind reiese că Moș Ajun a fost cel care a pus în practică mai întâi învățăturile și tainele lui Iisus făcând fini de botez, de cununie...*”.

Cum *Chestionarul...* indică referentului ce colinde să identifice („*Se audũ pe la țeranii de acolo colinde despre: Moșu-Ajunũ, Dumneȃeu născutũ din pétră, Dariũ păcurariũ...?*”) și solicită reproducerea acestora „*în întregulũ lorũ*”, pentru Cioara Radu-Vodă, I. Demetrescu transcrie colindele: *Ana Dochia, Lupta junelui cu leul, Taurul ce pórtă o fată, Sân-Nicoară*.

La fel, I. Demetrescu crede că răspunsul cel mai potrivit la întrebările referitoare la soare și lună sunt colindele (*Colindul Sórelui*).

Comparativ cu răspunsurile omologului său de la Cioara Doicești, I. Demetrescu spune despre *Caloian* că se practică pentru a „*aduce ploé pentru semănături*”.

În aceeași perspectivă comparativă, când este vorba despre paparude, acestea nu vin la cerșit, ci primesc din partea stăpânului casei „*bani, ori mălaiũ de păpușoiũ, lapte, ouă sau altceva*”, ca răsplată pentru invocarea ploii.

9. Colțea, plasa Balta (azi sat în componența comunei Roșiori)

Cea de-a doua parte a *Chestionarului...* este completată de Ilie Ionescu,

învățător, care transcrie răspunsurile date „de bătrâni: Dumitru Chesaru, Ion Berteșteanu, Nedeaclu Mitu și Mihalache Bolozan, având etatea între 70 ani și 90 ani, toți fără știință de carte”.

Ponderea o dețin răspunsurile despre datini și obiceiuri de sărbători.

Două cântece bătrânești sunt prezente și în memoria colțenilor: *Marcul Viteazul* și *Cântecul nunului*.

10. Filii, plasa Balta (azi sat în componența comunei Bordei Verde)

Răspunsurile laconice la prima parte a *Chestionarului...* se datorează învățătorului A. Pârvescu. Acesta reține faptul că „pe aici se găsesc foarte multe movili așezate în mod neregulat, se găsesc și grupe de câte două și trei. Unele sunt aședate pe deluri, iar altele se găsesc așezate chiar în lunci (lângă apa Călmățuiului). Se află și o neînsemnată movilă, ce formeză și hotarul moșiei numită *Gorganele*”, iar mai departe „se găsesc pe aici mai multe movili cu numele de *Popină* și nu se știe de ce poartă acest nume. În una din aceste movili se află foarte multe hârburi de ôle, urciore, mai gróse și mai mari ca ce le ce se obijnuesc acum. În acésta movila se găsesc și foarte multe oseminte omenești. Se găsește în trénsa și urmele unei pivnițe. Locuitori spun ca spre miza-nópte de ia se gasesc și urmele unei sat vechiu. Nimic alt nu se mai știe despre acéstă movilă. Locuitori o mai numesc și *Olarú* póte de la numerósele hârburi ce conține. N.B. Un locuitor de aici spune ca în coprinsul comunei vecine *Viziru* se afla o movilă numită *Sfâlețu* sau *Svârlețu* care ar fi construită pe grinzi de stejar”.

În ceea ce privește descoperirile din *Movila Olarului*, acestea se confirmă cu prisosință prin cercetările arheologice sistematice din anii 1970-1976, care au dus la descoperirea unor complexe de locuire neolitice, a zece morminte din epoca bronzului, 10 sarmatice și două aparținând pecenegilor³². Oricum „Se bănuiesc ca măi în tóte movilile de pe aici sunt comori, și în multe sunt făcute și se fac săpături”.

11. Ianca, plasa Vădeni

Răspunsurile la partea a doua a *Chestionarului...* sunt înregistrate de I. Constantinescu, învățător, și trimise lui Nic. Densușianu în mai 1896, cu mențiunea: „Informațiunile ce s’au trecut în prezentul chestionar sunt adunate de la locuitorii *David Mosor*, de an 85, și *Ion Mănăilă*, de an 68, ambii din comuna *Ianca*, județul *Brăila*”.

Caietul completat de referent conține răspunsurile la aproximativ un sfert din întrebările chestionarului. Nu sunt reproduse colinde, cântece bătrânești, balade sau alte specii populare. Răspunsurile sunt în general laconice, formulate în enunțuri eliptice, de unul, două sau trei cuvinte: „*Da*”, „*Da, însă rar*”. „*Da, fetele*”.

³² Nicolae Harțuche, *Cercetările arheologice de la Lișcoteanca I. Așezarea „Movila Olarului” (1970-1976)*, în Istros, V, 1987, pp. 7-90.

„Paparuda” etc.

12. Înșurăței, plasa Balta

La prima parte a *Chestionarului...*, răspunde învățătorul N. D. Purcăreanu. Răspunsurile sunt lacunare și se referă la un număr mic de întrebări. Nu sunt menționate locuri cu relevanță istorică sau descoperiri.

*

La partea a doua răspunde învățătorul-diriginte G. Baltă, la 20 ianuarie 1897, care nu consemnează numele informatorilor. În general, răspunsurile sunt succinte, formulate în enunțuri simple, fără detalii, fără informații suplimentare, cum solicita autorul chestionarului.

Atrag, totuși, atenția două variante ale urăturilor rostite la „*umblatul cu sorcova*” și una la „*umblatul cu Vasilca*”. Referentul reproduce textul urăturii (*Siva*). De asemenea, un colind amplu: *Colindul Județului Mare*.

13. Miresă (Movila Miresi), plasa Ianca

Răspunde la prima parte a *Chestionarului...* învățătorul C. Tudor. Răspunsurile, lacunare, vizează un număr mic de întrebări. Nu sunt menționate locuri cu relevanță istorică sau descoperiri. Puținele informații, datorate lui „*Șerban Spiță și Ión Mateiu; cel întâi de 96 – 100 ani, și cel d’al doilea de 80-90, amândoi plugari, fără știință de carte și domiciliați în Com. Movila-Miresei*”, tratează generalități: „*sunt movili vechi, rari, și făcute din timpuri de bătălie*” sau „*se făceau gropi în pământ, în care se aduna meu de la ómeni pentru vremi de fómete*”.

Reținem și relația relativă la uriași: „*urieșii au fost nisce ómeni forte mari; un copil de urieș, jucându-se pe câmp, a găsit un om de mărimea celor de azi arând, l’a luat, în póle, cu plug cu boii cu tot și l’a adus la părinți, cari, au zis: acești gândaci au să stăpânescă pământul*”.

14. Nazăru, plasa Vădeni (azi comuna Siliștea)

Răspunde la ambele părți ale *Chestionarului...* învățătorul N. Popescu, pe baza unor informații „*ce am putut aduna din gura ómenilor bătrâni din acéstă Comună*”. Din păcate, la partea întâi, răspunsurile n-au amplasat și detalierea solicitate de instrucțiunile lui Nic. Densușianu și acoperă puține întrebări.

Se cunoaște în „*comună spre N. E. o movilă ce se zice movila de la Vadul Tătarului. Idem una spre N. ce se zice: movila de la Ciardacul Munților; pentru că nemți făcuse un ciardac de a măsurat aceste locuri și a înființat telegraful. Aceste movili sunt așezate în șir pe lângă drum; spun, că sau găsit ómeni îngropați în movilii*”. Respondentul are în vedere movila Ceardac – toponim descriptiv care se referă la pavilionul de observație ridicat de armata austriacă în anul 1854³³.

³³ Nae Vasilescu, *Op. cit.*, p. 119.

Interesantă și demnă de reținut este și descendența: „*Neamul nostru este adus de un împărat cu numele de Troeanu; Au venit ca militari și pe urmă s-au așezat pe aceste locuri*”.

*

Pentru partea a doua, N. Popescu consemnează răspunsurile primite de la Tudor Dima în etate de 60 de ani, Antofi Chiriță în etate de 70 ani, Constantin Mihăilă în etate de 72 ani; Chiriță Mateiu în etate 68 și Radu gură Largă în etate de 78 ani”.

Deși răspunde la aproape o treime din întrebările Chestionarului..., informația este minimă, ponderea rămânând în zona obiceiurilor, tradițiilor și a colindelor. Respondenții nu indică unul sau mai multe colinde specifice, ci un singur text care conține „*cuvintele ce se rostesc în colinde*”. Sorcova are o variantă ușor diferită de celelalte cunoscute. Iar în ziua de sf. Vasile se umblă cu brezaia, care „*reprezintă pe dracu*”. Urarea are o variantă adaptată pentru Brăila: „*În acest oraș vestit/și în Brăila renumit/ Hai cu toții într-o unire/ Să strigăm de fericire...*” La o privire mai atentă, textul își arată o neîndoielnică influență livrescă.

Apare și aici o exemplificare cu „*cântice vechi și colinde despre sóre și lună*” și o alta cu obiceiul paparudei.

15. Osman(u), plasa Balta (azi comuna Unirea)

Pentru Osmanu/ Ozmanu răspunde la partea a doua a Chestionarului dascălul Gh. Stoicescu, fără să precizeze de la cine a obținut informațiile. Oricum, formulările succinte, umărul mic de răspunsuri indică fie o preocupare mai scăzută a referentului, fie absența unor informatori valoroși.

16. Romanu (Românu), plasa Vădeni

Pentru ambele părți ale Chestionarului... răspunde învățătorul T. Rădulescu, care, pentru prima parte, introduce un preambul justificativ: „*Causa pentru care am întârziat cu acestu mic răspuns este: în cercetările mele pe omeni până astăzi despre antichitățile și tradițiunile vechi, n’am pututu găsi nici un om, de la care să aflu un nume vechiu sau o tradițiune tradusă din vorbă în vorbă – și aceasta vine din două motive: I) acestu satu este nou formatu în urma împr. însurățeilor din 1879 și al II) bătrâni sunt forte puțini. Și cei care sunt n’au nici o cunoștință, căci la întrebările și staruințele mele abia căpătam câte o vorbă și aceasta era din cele audite prin cărți. – Văzând subsemnatul aceasta am fostu nevoit să încetesu cu cercetările și să răspund la art. zise mai sus pe care le am cunoscută în semnătia*”.

În legătură cu originea locuitorilor „*zic că se tragu de la Traianu care iau adusu de la Roma*”.

*

Din aceleași motive, enunțate în preambul, nici la partea a doua T.

Rădulescu nu menționează numele informatorilor. Acesta precizează limpede încă din adresa însoțitoare că „*răspunde pe contrapagină la 30 articole*”.

Atrage, totuși, atenția un obicei de Paști: *Vălăritul: Vălăritu, se înțelege un obicei, ce au flacăi la Pasce: a 2 ȕi de Pasce flăcăi cu lăutari umblă din casă în casă pe unde sîntu fete mari, de adună ouă și cojonaci, cântând lăutare pe la case și câte un cântecu; după ce a umblatu totu satul, să duc la cârciuma unde se face hora de obicei, aci cu oule și cu cojonaci, flăcăii făcu o masă de amezi și cârciumarul le da vinul promis, car au făcutu hora lor el de sêrbători*”.

17. Roșiori, plasa Balta (azi comuna Unirea)

Pentru Roșiori, consemnează răspunsurile la partea a doua a *Chestionarului*... învățătorul Al. Brătescu. Nu precizează cine sunt informatorii. Răspunde la 30 de întrebări, succint, introducând informația prin formule cu sens impersonal: „*este obiceiul ca...*”, „*poporul crede că...*”, „*urarea cu plugul se face...*”, „*se amintește de...*”.

18. Scorțaru Nou, plasa Vădeni

Răspunde la ambele părți ale *Chestionarului*... învățătorul S. M. Rădulescu, după date ce s-au cules, pentru partea întâi, „*de la locuitorul Stoica Inimă-rea (locuit) din comuna Scorțaru-noū în etate ca de 91 ani*”, dar în final avem și completarea potrivit căreia la formularea răspunsurilor ar fi contribuit și „*spusele bătrânilor locuitorî din comuna Scorțaru-noū: Coman Mototolea ca de 78 ani; Sava Tănăsuică ca de 80 ani Stoica Inimă-rea ca de 81 ani*” (sic!).

Despre populațiile anterioare oamenii locului cred că „*mai'nainte de Români aū locuit Turcii și mai'nainte de acestia aū fost Ianicerii și aū auzit de Daci însă nu'î a vëzut în natură*” (sic!). Se mai „*vorbesce că ar fi fost Geți și Daci, da iar fi gonit Ianiceri, acestia eraū încălțați cu nișce pantofi ascuțiți la vârș, îmbrăcați cu un fel de minten cu mânecile largi și pantalonî tot largi, dar unde s'ar fi retras nu știm despre acești Ianiceri; Nu cunosc că se află pe unde-va vre-o remășiță de Daci sau geți*” (sic!). Mai jos avem și explicația acestor construcții „savante”: „*nu cunosc pe aceste popóre, au auzit pe nepoțiî lor numaî cetind prin cărți de câteva din aceste popóre*”; drept pentru care înțelegem, odată în plus, solicitarea lui Nic. Densușianu de a se folosi ca referenți doar bătrânii neștiutori de carte.

Din păcate fără detalii se menționează prezența pe teritoriul localității a unor drumuri, precum „*Drumul lui Traian, drumul poștei, calea tătarilor, calea Rusului*”.

În ceea ce privește descoperirile de pe teritoriul localității se cunoaște „*numaî un punct numit Casăila sa găsit de locuitorul T. Tarachiu uă monetă de argint cu data 1584*”; dar se știe și că „*S-a găsit râșnițe de peatră*”; respectiv „*óse fără urne sau coșciuguri*”.

*

La întrebările părții a doua, S. M. Rădulescu răspunde pe 24 mai 1896. În virtutea sânguinței sale, referentul se consideră îndreptățit să-l roage pe Nic. Densușianu „a ne trimite unul din esemplarele Dvostré arătate în partea I-a a chestionarului complectat tot de mine”.

În *Instrucțiuni pentru domnii referenți*, la prima parte a *Chestionarului...*, Nic. Densușianu anunțase: „Ce d'ântâi 20 de referenți, cari vor răspunde mai bine la întrebările cuprinse în chestionariul de față, vor primi în semn de recunoscință din partea noastră câte un exemplariu din scrierea noastră «Revoluțiunea lui Horia în Transilvania și Ungaria», un volum în 8° de 523 pagini.”

S. M. Rădulescu s-a străduit să formuleze răspunsuri pentru majoritatea întrebărilor chestionarului (177 din 280), culese „mai cu seamă din gura bătrânilor Stoica Inimă-rea și Coman Mototolea amîndoi locuitori în comuna Scorțaru-noū, cel întâi în vrâstă ca de 106 ani³⁴ iar cel al II^{lea} ca de 80 de ani.”

19. Scorțaru Vechi, plasa Vădeni

Răspunde la prima parte a *Chestionarului...* învățătorul școlii mixte din localitate, Pr. R. Cerviș. De multe ori formulate în enunțuri eliptice, răspunsurile sunt incomplete și puține.

În ceea ce îi privește pe vechii locuitori „se vorbește că o dată au locuit niște ómenī micī, cari se numeau piticī și care se urcaū cu barda în brău și cu mâinile în șoldurī în vârful pelinului”.

Pe teritoriul comunei „sunt movile în deosebite locuri; nu în grupe; și pórta numirile următóre. 1) Movila lui Vițel, numită așa că în timpul Turcilor un om a furat un vițel și l'a spânzurat pe acea movilă; 2) Movila Carabăț numită așa dupe numele unui Turc ce și avea târta acolo; 3) Movila Scoicului numită așa pentru că este în marginea unui lac care mai nainte făcea scoicī, 4) Movila Dinghiliu, dupe numele unui Turc ce stăpânea pe acolo; 5) Movila Ciutacī, dupe numele a doi frați Ciutacī; 6) Movilele Struna Mare și Struna Mică cari și au numirile tot din timpul Turcilor”.

În ceea ce privește descoperirile se menționează faptul că „s'a găsit o ólá noué cu cenușă”, fără îndoială urna unui mormânt de incinerație.

Demnă de reținut este și următoarea relație, care decriptează curioasa denumire de „nemți cu coadă” (documentați și în răspunsurile de la Batogu, Cazasu): „se vorbește de un popor cari au venit în Țeră și se numéu Nemțiī cu códá pentru că purtau niște șăpcī cu panglice care atârnav pe spete”; a se vedea totuși și mai jos, relația comunei Vădeni: „Nemți (cu códá înpletită la pér ca femeile)”.

³⁴ Vârsta lui Stoica Inimă-rea apare de trei ori și, de fiecare dată, alta: 81, 91, respectiv 106 ani. (n. ed.)

20. Surdila Găiseanca, plasa lanca

La ambele părți ale *Chestionarului...* răspunde învățătorul F. S. Miulescu, pe 31 decembrie 1893, respectiv pe 7 martie 1896.

În ciuda răspunsurilor, de cele mai multe ori, superficiale³⁵, remarcăm, în partea a doua a *Cestionarului...* informații consistente despre credințele și obiceiurile zonei.

Referentul se bazează pe informațiile obținute „de la cinci bătrâni din localitate”. Pe trei dintre ei – „Barbu Dinu în etate de 72 de ani”, „Stanciu Baboiu în etate de 76 de ani” și „Moise Crăciun, în etate de 76 de ani” – îi menționează în mai multe rânduri, despre ceilalți doi nu există niciun amănunt.

Dintre cele 116 răspunsuri, reținem provestea lui Moș Crăciun, spusă de Barbu Dinu: „Moș-Crăciun a fost un om drept și temător de D=zeu, care trăia în Vifleem. Maica Domnului a stat în gazdă la el când a născut pe Isus. Femeia lui a fost moașă lui Isus. La nașcerea lui Isus, caii lui Moș-Crăciun isprăvind fênel din esle aŭ început a bate din picioare, atunci Maica Domnului ia plestemat să nu mai aibă sațiu nici odată; așa că ei manâncă neconținut până în ziua de ađă.

Tot la moș-crăciun aŭ tras în gazdă depă nașterea lui Isus și trei crai (domni) cari vęduseră steaua ce se arătase pă cer și pă care ei o cunoștėu că este steua lui Cristos”.

De asemenea, regula nescrisă, după care „dintr-o colindă nu se pôte schimba și nici lăsa afară cuvinte”.

În general, informatorii explică termeni, noțiuni și practici populare (religioase și/sau laice), dar nu reproduc colinde sau cântece populare. Excepție, „urarea cu plugul și plugușorul”, sorcova („această urare am scris-o întocmai după cum am auzit-o rostindu-se de 5 bătrâni cari au fost adunați la școlă”) și două variante foarte scurte ale baladelor *Marcu și Manea*.

21. Surdila Greci, plasa lanca

La ambele părți ale *Chestionarului...* răspunde învățătorul N. Gongescu. Prima parte, datată 10 decembrie 1893, conține 41 de răspunsuri, adică puțin peste zece la sută. Deși precizează, în scrisoarea de înaintare, că s-a conformat instrucțiunilor „din «Cestionarul» Domniei-vóstre”, răspunsurile sunt incomplete și par date în grabă.

*

La partea a doua referentul a răspuns pe 24 octombrie 1896, folosind informațiile „ce am putut culege după la unii bătrâni”. De data aceasta, a trimis răspunsuri la aproximativ o treime din totalul întrebărilor: „Acestea fiind răspunsurile – încheie referentul – ce am putut culege din gura bătrânilor”, cu angajamentul

³⁵ Din răspunsurile pentru partea întâi, manuscrisul de la Academia Română (MS. Rom. 4545) conține numai o filă: scrisoarea învățătorului F. S. Miulescu (recto) și răspunsurile – de la 83, la 391 – pe verso.

privitor la întrebarea 193: („Se aude pe acolo vre ună câtecă bătrânescă despre: Marculă Vitezulă (orî Mărcociu)?/ Novacul cel bătrân?/ Gruia lui Novac?/ Iovă împăratul?/ Iovanu Iorgovan?/ Ioviță?/ Păunașulă codrilor?/ Iancu, Ionu orî Ianeșu Vitezulă?/ Dinu și Constandinu?/ Romanu Vitezulă?/ Goia Nerănitulă?/ Lascu Vitezulă?/ Iana Sânziana?/ Iléna Cosinđana?/ Arghiră și Iléna?/ Anița birtășița?/ Dochiana?”) „Despre acest punct rămâne a vă trimite răspunsul mai în urmă de órece nu am complectat cu note în de ajuns parte din aceste cantece bătrânesce ce se aud și se povestesc de unî din bătrâni, despre care am luat și note”.

Nu se știe dacă N. Gongescu și-a ținut promisiunea. Probabil că nu, de vreme ce documentul nu a putut fi identificat în arhivă. Ipoteza pierderii din cauza poștei este și ea de luat în seamă.

Reținem din răspunsurile sale o variantă cu totul diferită, față de celelalte localități, a „poveștii Caloianului” relatată de „un bătrân anume Ghiță Butoeanu”: „Într’un sat óre-și care se afla un om de națiune Grec, care se numea Iane, acesta era mult evlavios și milostiv cu toți țărani de acolo, și când să întâmpla să fie seceta de nu ploa el eșea la câmp, și se ruga lui Dumnezeu ca să-se milostivească către acei locuitori să le dea plóe, și fiind atât de bun și milostiv Dumnezeu i’asculta rugăciunea și dădea plóe. După câtă-va vreme mori acest Iane și au început al plînge toți din sat, regretând de bunătatea și ajutorul ce vedea de la el, la mórtea lui Iane venind și un patriot al lui, bun prietin a început și acesta al plînge cu glas tare dîcînd: Iane, Calo Iane, adică ce ea ce însemna: Iane, bunule Iane și ómeni din acel sat aúđiind pe acesta dîicîndu-i așa, au cređut că’l cheamă nume bun Caloiane, ne înțelegend că aici sânt două cuvinte: Calo adică bun și Iane, numele lui. Și după trei đile de la mórtea lui, trebuia să-i facă pomană de trei đile, și ne avënd pe nimeni în urmă fiind străin acolo, săteni gâdindu-se la binele și ajutorul ce li’lă dădea Caloian, au contribuent cu toți se erau făcut după obiceiul de trei đile, petrecînd cu toți, și acesta sa c’am întâmplat în a treia marți după Paște, de unde în fie-care an după paște când vin acest timp au rămas obicinuit acest obicei, serbându-l asta-đi fetele mari și mici făcîndu-i chipul de pămênt (în formă de om) îngropându-l și după trei đile’lu scote și’l aruncă în apă cređînd că va ploua; După cum făcia și acei locuitori când vedea că nu mai plouă, desgropa pe Caloian, și după credința lor dădea Dumnezeu plóe. – Și’l bocește ast-fel: «Caloene Ene te’a perdut măta prin pădure rară cu inima amară, ha, ha, ha, ha. Te cauta-măta prin pădure deasă cu inima arsă ha, ha, ho, ho!» Repetînd acesta până ’lu duce de’l îngropă.”

22. Stăncuța, plasa Balta

Răspunde, la prima parte a *Chestionarului...*, Iacunar, învățătorul I. Păișescu, pe 15 decembrie 1893; la marea majoritate a întrebărilor apare negația „nu se află” / „nu se știe”, completată cu înșiruirii de „idem”, explicată întrucâtva prin situația localității: „nu spun nimica de óre ce oameni bătrâni nu se găsesc”.

Despre movile se apreciază că „sunt o grămădire de pământ așezate cam pe la hotare și pe unde se cred că ar fi fost târle de oi sau vite; fiecare Movilă are nume deosebit așa: Trestian, Fofelea, Druica etc.”. Dacă primele două toponime se referă cu certitudine la realități de pe teritoriul comunei, în schimb ultimul – Druica, pare să fie în județul Brăila atestat doar la Bordei Verde.

23. Tătaru, plasa Călmățui (azi sat în comuna Dudești)

La prima parte a *Chestionarului...* răspunde învățătorul diriginte A. Stroescu, după relații „ce am putut căpăta de la oamenii cei mai bătrâni din această Comună”. Nu se rețin descoperiri, locuri sau teme cu relevanță istorică, iar răspunsurile denotă o contaminare „scolastică”; vezi de exemplu: „după spusa bătrânilor, că înainte de români au locuit pe aceste locuri un popor cu numele de Daci; spun bătrânii că numele românesc vine de la cetatea Roma din țera Italice, aduși aci de Împăratul Trajanu al țeri Italice; spun bătrâni că strămoșii noștri a trecut Dunărea pe podul făcut în dreptul orașului Turnului Severinului; omenii aci vorbescu de Împăratul Trajan și Decebală. Scaunul Domniei lui Decebală a fost în cetatea Sarmigetusa; pe aici se vorbește de cetatea Roma și că este făcută de doi frați numiți Rom și Rem” etc.

Reținem și relația despre movile: „împrejurul acestui sat se află o mică rădicătură de pământ numit movilă; aceste movile sunt așezate lângă drumuri însă departe una de alta; spun bătrânii că aceste movili nu sunt făcute de oameni, ci făcute din venirea apelor pe suprafața pământului; spun bătrânii, că în movila de la sud de sat se află un Tataru îngropat” – aluzie la Movila Tătarului, toponim care a dat „legenda de întemeiere” și numele localității.

Fără detalii se mai consemnează sec informația „se găsesc pe aici câte un ban de aramă pe o parte cu coronă și pe cealaltă cu un călăreț”.

*

Tot învățătorul A. Stroescu răspunde și la partea a doua, la 24 septembrie 1896. „Caetul cu răspunsurile” este completat pe baza informațiilor obținute de la „cei mai bătrâni din acest sat și anume: Tudor St. Vodă de ani 88. Stroe Orășanu de ani 91. Stancu Pitulice de ani 74 și de baba Stoiea a decedatului Tudor Orășanu de ani 82 – toți fără știință de carte și locuitori în comuna Tătaru plasa Balta Județul Brăila.”. Accentul cade în cele șaiszeci de răspunsuri pe tradițiile și obiceiurile locului, ilustrate cu câteva cântece populare și urături.

De interes este și varianta *Sorcovei* a cărei urare din final nu se întâlnește la celelalte localități: „Câți tăciuni în cuptor/ Atâți ghiței în obor/Și băeți în țol”.

De asemenea, o explicație inedită a etimologiei cuvântului „caloian”, care „vine de la numele unui Colonel Comandantul unei armate, în vechime în timpul idolatric fetele țăranilor erau supuse celor bogați (róbe) și că acest Colonel le a scăpat de acesta robie fetele pentru această bunătate l-au respectat foarte mult ast.

că la mórtea lui fetele sau strâns și lau plânsu până la mormënt.”

A. Stroescu consemnează informații consistente despre datinile și obiceiurile locului.

24. Traian, comuna Silistraru, plasa Vădeni (azi comuna Traian)

Răspunde lacunar și la un număr redus din întrebările primei părți a *Chestionarului*... învățătorul Anghel Vlădescu, după informații „*culese de la Stan Cerniș, de 40 ani și de la copii din scóla*”. Nu se rețin descoperiri, locuri sau teme cu relevanță istorică.

25. Tudor Vladimirescu, plasa Vădeni

Învățătorul N. Popescu răspunde, pe 2 octombrie 1896, la partea a doua a *Chestionarului*... Nu precizează numele informatorilor, cu excepția lui „*Nașu Istrate Códă*”, de 80 de ani, care explică „*ce sunt caii lui Sf. Toader*”: *În vechime era obiceiul ca sérá în spre sf. Tóder (10 Februarie) fetele se spălaú (la) la cap cu ogrinji (din eslea cailor). Ca să le créscă códele lungi (perii capului), căci în acestă nópte se cobórá sf. Tóder în ieslea cailor. Așa un om avea două fete și venind séra de sf. Tóder, ele se duc amândoué în grajdul cailor, ca să ia ogrinji, să-i fěrbă cu apă și în urmă să se spele la cap. Intrând în grajd și pe când lua ogrinji, rostind cuvintele după obiceiul cuvenit: «Pěrul fetelor, cât códele cailor» saú «Dă códele fetelor cât códele cailor» și în loc ca sf. Tóder să răspundă: «Vai, fetelor! dau!» un hoț se căsnea să deslege caii s’o ștérgă la sănătósa cu dênșii. Cum auđi fetele, că sf. Tóder se află în calea cailor, de bucurie, lăsă și ogrinji și tot și fuga în casă, să spună părinților. Părinții curioși, să vadă pe sf. Tóder, dădu fuga în grajd; dar ce să vadă, caii nu erau nicăiria. De atunci a rămas proverbial în gura poporului «*Caii lui sf. Tóder*» – Tot în ajunul de sf. Tóder omenii au obiceiul, să tunđă códele și cómele cailor; ba ceva mai mult și fetele, copii se tund, pentru ca să le créscă pěrul mare și frumos.”*

De altfel, acesta este singurul răspuns consistent dintre cele – puține (54, în total), comparativ cu răspunsurile celorlalte localități.

26. Ilmu, plasa Balta

La partea a doua a *Chestionarului*... răspunde învățătorul diriginte Gh. Popescu, de la școala mixtă din localitate. Acesta precizează la final că „*Rěspusurile relativ la presentul cestionar leam putut culege de la persóne numită Oprea Codîrlă în etate de 80 aní cu locuința în Comuna Ilmu*”.

În general, formulările sunt laconice și se fixează asupra unor datini și obiceiuri comune și celorlalte localități.

27. Valea Cănepii, plasa Balta (azi sat în comuna Unirea)

Învățătorul G. Nestorescu răspunde la ambele părți ale *Chestionarului*...

Pentru prima parte răspunde incomplet și la puține întrebări, după următoarea metodologie: „întrunind în localu scolei pe omeni cei mai bătrâni din această comună și anume: Petrea, Emineanu, Panaită Urse și Decu Cristianu și după ce a luat cunoștință de scopul chemării lor, li s'a cetit de sub-semnatul toate întrebările din chestionar, începând cu prima întrebare, urmând astfel până la fine, la care a răspuns la prea puține întrebări așa după cum s-ă vede mai jos”.

Se cunoaște un singur obiectiv: „în coprișul acestei comune este o singură movilă numita Cociș”; iar explicația prezenței acestui tip de monumente este următoarea: „movilele acestea sunt făcute de băieți urieșilor în jucăriile lor”. Toponimul este de pus în relație cu târla Coceni care, alături de satul Valea Cânepii, alcătuiau comuna omonimă la finele secolului al XIX-lea.

*

Pentru a doua parte, G. Nestorescu răspunde la 27 septembrie 1896. Referentul a cules informațiile de la bătrânii din această localitate. Nu precizează cine au fost informatorii. Răspunsurile sunt concise și într-un număr care reprezintă mai puțin de un sfert din totalul întrebărilor.

28. Vădeni, plasa Vădeni

Situația este cumva aparte: învățătorul diriginte al școlii rurale mixte, Alexandru Gr. Techeanu, răspunde pe 6 octombrie 1896, dar nu la partea a doua a *Chestionarului...*, cum era de așteptat, ci la prima, precizând de la bun început: „eu, neștiind nimic, despre un asemenea Chestionar, de ore-ce au fost alți învățători în această Comună când îl au primit de la Dv.; Deci cercetând scriptele școlare, am constatat, și acesta cu multă părere de reu din partea foștilor mei colegi, că în adevăr nu v'au trimis răspunsul necesar. Așa fiind, am cules în grabă: puținele noțiuni la Chestionarul Dv., care anecsate aici, subsemnatul cu onóre mă grăbesc a vi le înainta”.

În ceea ce privește popoarele care au locuit în zonă anterior românilor, apare aici ideea unei posibile contaminări a dacilor cu populații de statură mică: „Dacii erau mărunței (mititei)”.

Dintre locurile cu relevanță istorică se amintește „Pochină, o movilă care în vârful are un mic șes (la moșia Dlui Grigore Geani Brăila)”.

29. Viziru, plasa Balta (azi sat în comuna Dudești)

La prima parte a *Chestionarului...* răspunde învățătorul M. Mugescu. Potențialul informațiilor oferite este redus. A se vedea, de exemplu, relația despre movile: „se află movili pe teritorul acestei comuni purtând nume după volum: mare și mică. Aceste movile sunt isolate”.

*

La partea a doua trimite răspunsuri G. Ionescu „dirigintele școlii”, care a cules informațiile „de la locuitorii din sub-zisa comună”, dintre care doar „Moș Ion

Dogărescu” este numit.

Cele peste o sută de răspunsuri pe care le formulează referentul sunt, în cea mai mare parte, ample, cu multe detalii și exemple.

Este de remarcat că G. Ionescu însoțește răspunsurile cu observații despre pierderea unor obiceiuri și credințe („*A fost înainte obiceiul acesta, dar nu mai este*”; „*acést obicei însă a mai dispărut*”; „*În vechime se credea în joimărița. Acum, acest cuvânt nu mai are altă importanță decât spre a dojeni pe o fată sau femeie, care umblă rău îmbrăcată și sdrențărósă, ȃdicându-ȃ: ce umbli așa par’că ești o joimărița*”).

De asemenea, referentul semnalează modificări ale practicilor legate de sărbători („*De câțiva ani nu se mai colindă prin case, ci numai pe la ferestre.*”), sau faptul că localnicii au uitat unele cântece, în întregime, sau numai în parte („*Se cântă pe aici despre Din și Constandin, frații Chiri, hoții Brăilei, asemenea despre Deliu Împărătesc; Badiu și Marcu Vitézu, dar bătrânii ce am consultat le-aŃ uitat.*”).

Se impune atenției relatarea practicii „scosului din fiare”, pentru „*frații lunatici*”, la nuntă și la înmormântare: „*Pe aici însă se fac înfrățiri în vederea morții sau a căsătoriei de către frații sau surorile care sunt lunatici – născuți în aceeași lună.*”

Așa dacă móre un băiat sau o fată și acest băiat sau fată mai are vre-un frate sau soră, care e lunatic cu el, atunci se aduce o pereche de fére de împedicat caii și cu un ochiŃ al férelor légă de un picior pe cel mort; iar cu unul pe cel viu. Aduce apoi încă un băiat sau o fată (streini) și aceștia descue férele și fata streină se face soră cu băiatul mort iar băiatul strein cu fata sora mortului și invers. Tot așa și la căsătorii. La morți numai unul descue férele, care se face frate, sau soră de cruce; iar la căsătorii 2 (o pereche) care se înfrățesc cruciș cu lunateci.

Acésta se face ca să nu móră și fratele sau sora lunatecă cu mortul. În căsătorii ȃdice că móre cel căsătorit sau cel necăsătorit.

Acéstă credință e așa de puternică încât dacă la vreo mórte se uită a se face acéstă «deslegare» și se întâmplă de se bolnăvesce lunatecul rămas, se duce la mormântul lunatecului și face ceremonia cu piciorul celui viu și cu piciorul crucei de la capul mortului.”

Mai sunt de reținut obiceiurile de Sfântul Gheorghe, când „*se însemnează mieii*”: „*La sf. Gheorghe se însemneză mieii; iar vârurile de la urechile lor se bagă într’un mușuroiŃ de furnici ca să se înmulțiască oile ca furnicile. În nóptea de Sf. Gheorghe se crede, că se deschide cerul ca și în nóptea de paște. În această nópte se pădesc comorile, se ia mana la bucate (cereale) și la vaci. Ca fermecătorii aceștia, care iaŃ mana bucatelor și vacilor, să nu aibă nici un efect, trebuie să se cântă cu buciumul îndată după apusul sórelui. Iar pentru vaci, să se ungă cu usturoiŃ, țâțele vacii îndată după la fătare, sau să se bată un cuiŃ de corn în locul unde a fătat vaca I^u. – În diminéța de St. Gheorghe cu sórele nerăsărit se duc ómenii și se tăvălesc cu pielea gólă prin grâne sau órze, dacă sunt mari, creȃnd că udându-se cu roua din*

acea diminéță, acū să fie sănătoși tot anul”.

În sfârșit, singulară și cu atât mai valoroasă, legenda despre formarea lacului Balta-Albă, relatare ca răspuns la întrebarea 208: („Se vorbesce ceva, că odată ar' fi călătoritū pe acolo: – Sf. Petru?/ – Sf. Pavelū?/ – Sf. Clemente?/ – Sf. Andreiū?/ – Sf. Mateiū?/ – Sf. Marcu?/ – Sf. Apolinarū?/ – și decă aū întemeiatū eī vre-o biserică séū mănăstire pe acolo?”): *Pe aici se povesteste, că mai de mult Ddeū și cu Sfântul Petru s'a lăsat pe pământ. Și unde se află ađi lacul mineral „Balta Albă” era un sat, ai căruī locuitorī erau fôrte răi și necredincioși lui Ddeū.*

La marginea satului despre Nord era o casă în care ședeo o măduvă cu vie 3 – 4 copii și care era credincioasă lui Ddeū.

Ddeū și cu St. Petru s'aū lăsat în formă de uncheși sdrențăroși și aū venit în acel sat Sâmbăta séra. Aū cerut să-ī primiască cine-va la gasdă; dar nimenī n'a voit alungându-ī cu fel de fel de insulte și ocări. Numai văduva i-a primit, scuđându-se însă, că nu prea are ce le da de mâncare. Eī însă aū spus, că nu le trebuie acésta și aū tras în gasdă la ea. Văduva obicīnuia că điuo făcea copiilor câte o mămăligă și-ī astâmpăra; iar séra puneo câte o baligă în foc, o înveleo pe vatră cu cenușă, đicând copiilor, că e turtă și-ī ținea cu vorba, că nu s'a copt, până aceștia adormiau și astfel scăpa de eī séra.

În séra cu acestia decī, văduva făcuse tot așa și copii tot o'ntreba dacă s'a copt turta și ea le răspundea că nu s'a copt. D-deū atunci i-a đis femeī să se ducă să vadă dacă s'a copt; iar ea i-a spus secretul cu baliga. El însă a îndrumat-o din nou să se ducă și când s'a dus a găsit în loc de baligă o turtă mare și frumósă.

Văduva a priceput atunci că acești ómenī nu sunt ómenī ca cei-l-altți și s'a'nchinat înaintea lor; iar D-deū i-a đis, că a doua đi, să-și ia copii și să se sue pe movila ce se află tot spre Nord (și stă-đi).

A doua đi, Duminică, cei douī uncheși s'aū dus la horă și atât prin sat cât și acolo băeții din sat se strângeaū împrejurul lor și-ī batjocoriaū cu fel de fel de vorbe murdare râđând de bătrânețele lor.

Ddeū însă provócă pe aceī sătenī și mai ales pe flăcăi înfigând toiagul în pământ la marginea hori și spunându-le că, care se găsesce să-l scóťă din pământ.

Atât însurățeiī cât și flăcăiī aū alergat pe întrecere să-l scóťă batjocorind în tot modul pe uncheși, dar nici unul n'a putu să-l scóťă.

Atunci Ddeū le-a spus că el îl scóťe cu degetul cel mic; iar eī iar l-aū ocărīt și el atunci puind degetul l-a tras (toiagul) în sus și a și dispărut, iar de unde a scos toiagul o dată s'a scufundat pământul și a eșit apă de a înecat întreg satul scăpând numai acea văduvă care se suise cu copii pe movilă. Și așa s'a format lacul Balta-Albă din jud. Râmnicu-Sărat.”

*

În transcrierea textelor, atât în cazul celor două părți ale Chestionarului..., cât și în cel al răspunsurilor, am respectat întocmai grafia autorilor, ilustrativă

pentru stadiul la care se afla scrierea limbii române, la sfârșitul secolului al XIX-lea. Nu numai din perspectiva informațiilor conținute, ci și din punctul de vedere al istoriei limbii române, atât *Chestionarul...*, cât și răspunsurile sunt documente autentice. Contextul în care acestea au fost elaborate se caracterizează prin transformări ortografice continui, nu lipsite de tensiuni și dificultăți. Este de subliniat că Nicolae Densușianu își redactează *Chestionarul...*, la cca. trei decenii de la introducerea oficială a scrierii cu alfabet latin (1862), urmată de lucrarea fundamentală (*Despre scrierea limbii române*, 1866) a lui Titu Maiorescu, și la aproape un deceniu de la primul sistem ortografic obligatoriu în toate școlile românești, adoptat de Academia Română, în 1881, considerat un compromis între etimologism și fonetism. Ca urmare, documentele reproduse aici reflectă, între multe altele, ezitățile, gradul de instrucție, disponibilitatea și capacitatea referenților de a se adapta din mers la normele ortografice, încă insuficient conturate, în încercarea de a transcrie răspunsurile cât mai aproape de rostirea informatorilor.

Există, fiind vorba despre aproape cincizeci de autori, o varietate a grafiilor, care a pus, uneori, probleme de descifrare a textului. În aceste situații, am semnalat în note, cuvintele indescifrabile, sau lecțiunile incerte.

A COMPARATIVE STUDY OF TRADITIONAL TEACHING METHODS VERSUS 21ST CENTURY APPROACHES: FOCUSING ON THE 4 CS IN EDUCATION

Liliana Colodeeva

conf. univ. dr., Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu”, Cahul
(email: colodeeva.liliana@usch.md)

Abstract. *The central focus of this study is to conduct a comparative study of traditional teaching methods versus 21st-century approaches, with a specific emphasis on integrating the 4Cs into education. This study aims to address the following research question: How do traditional teaching methods and 21st-century approaches differ in their ability to foster the development of critical thinking, communication, collaboration, and creativity among students? Therefore, the survey that has been conducted within the study presents a comprehensive view of a teaching paradigm that extends beyond traditional boundaries. In this paradigm, educators are not just conveying information but actively creating an environment that encourages curiosity, communication, critical thinking, and collaboration. As education continues to evolve, the insights gathered from teachers' responses suggest the ongoing exploration and integration of innovative teaching methods as a means to empower students to navigate the complexities of the 21st century. While existing research offers valuable insights into the effectiveness of both traditional and 21st-century teaching methods, there is still a need for comparative studies to thoroughly evaluate their relative strengths and weaknesses.*

Key words: education, traditional, 21st-century skills, communication, collaboration, creativity, critical thinking.

*

Rezumat. *Obiectivul central al acestei lucrări este de a efectua un studiu comparativ al metodelor tradiționale de predare față de abordările secolului XXI, cu un accent specific pe integrarea celor 4C (curiozitatea, comunicarea, gândirea critică, colaborarea) în educație. Acest studiu își propune să răspundă la următoarea întrebare de cercetare: Cum diferă metodele tradiționale de predare și abordările secolului XXI în ceea ce privește capacitatea lor de a stimula dezvoltarea gândirii critice, a comunicării, a colaborării și a creativității în rândul elevilor? Prin urmare, sondajul care a fost realizat în cadrul studiului prezintă o viziune cuprinzătoare asupra unei paradigme de predare care se extinde dincolo de granițele tradiționale. În această paradigmă, profesorii nu se limitează la transmiterea de informații, ci creează, în mod activ, un mediu care încurajează curiozitatea, comunicarea, gândirea critică și colaborarea. Pe măsură ce educația continuă să evolueze, perspectivele adunate din răspunsurile profesorilor sugerează explorarea și integrarea continuă a metodelor de predare inovatoare, ca mijloc de a le permite elevilor să navigheze în complexitatea secolului XXI. În timp ce cercetările existente oferă informații valoroase cu privire la eficacitatea metodelor de predare tradiționale și a celor din secolul XXI, este încă*

nevoie de studii comparative pentru a evalua în detaliu punctele forte și punctele slabe relative ale acestora.

Cuvinte cheie: *educație, tradițional, abilitățile secolului 21, comunicare, colaborare, creativitate, gândire critică.*

Introduction. In the landscape of contemporary education, a noticeable paradigmatic shift from conventional pedagogical methods towards a more dynamic is observed, a learner-centered approach that aligns with the demands of the 21st century. Acknowledging and critically evaluating this transformation is imperative for educators and researchers alike. In our ever-changing and dynamic world, it is crucial to recognize the adaptable and dynamic characteristics of learning and development. This necessitates contemplating a shift in the way we perceive education and training (Gijselaers, Dailey-Hebert, Niculescu, 2014)¹.

Traditionally, education has revolved around memorization, teacher-centered instruction, and standardized assessments. While these methods have served their purpose in the past, the rapidly changing global landscape necessitates a reevaluation of our approach to teaching and learning. In response to the demands of an increasingly interconnected and innovation-driven world, educators have begun to embrace a paradigm characterized by flexibility, collaboration, critical thinking, communication, and creativity – collectively known as the 4 Cs of education.

The integration of the 4 Cs into educational frameworks represents a fundamental departure from traditional models, emphasizing not only the acquisition of content knowledge but also the development of essential skills and dispositions necessary for success in the 21st century. Critical thinking encourages students to analyze information critically, evaluate arguments, and think independently. Communication skills empower learners to express themselves clearly and concisely, fostering meaningful dialogue and collaboration. Collaboration emphasizes the importance of working effectively with others, promoting teamwork, empathy, and mutual respect. Creativity encourages students to think innovatively, solve complex problems, and generate new ideas – qualities essential for navigating an increasingly complex and uncertain world².

Overall, it appears that 21st-century approaches, characterized by their emphasis on active learning, student engagement, and the integration of technology, will be more effective than traditional teaching methods in cultivating

¹ Gijselaers, W. H., Dailey-Hebert, A., Niculescu, A. C. (2014) *Shaping the New Professional for the New Professions* in Baroncelli S., Farneti R., Horga I., Vanhoonaeker S., Teaching and Learning the European Union Traditional and Innovative Methods, New York: Springer Dordrecht Heidelberg.

² Pardede, P. (2020). *Integrating the 4Cs into EFL Integrated Skills Learning*. In Journal of English Teaching, 6(1), available online [<https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1266047.pdf>].

the 4 Cs among students. Through this comparative study, insights can be gleaned to inform pedagogical practices in the modern classroom.

Literature Review. Historically, traditional teaching methods have been the cornerstone of educational practice, characterized by teacher-centered instruction, rote memorization, and standardized assessments. While these methods have been widely employed, research suggests limitations in their effectiveness, particularly in fostering deeper learning and the development of essential 21st-century skills. Studies, such as those by Hattie (2009)³ and Marzano (2007),⁴ have highlighted the shortcomings of traditional instructional approaches, emphasizing the need for more student-centered and inquiry-based methods.

Moreover, research has indicated that traditional teaching methods may hinder the development of critical thinking, communication, collaboration, and creativity – skills that are increasingly valued in today’s knowledge-based economy (Halpern, 1998)⁵. For example, standardized testing often prioritizes memorization over critical thinking and problem-solving, leading to concerns about the lack of authentic assessment of students’ abilities (Pellegrino et al., 2001). Additionally, the passive nature of teacher-centered instruction may limit opportunities for meaningful interaction and collaboration among students (Johnson, 2019). Johnson explains the nature of cooperative learning, its relationship with active learning and student engagement, and the formal and informal structures that can be used to implement it. The author also provides a series of decisions that instructors can make to structure learning groups, teach academic content, and specify objectives for a 21st-century lesson⁶.

In contrast to traditional methods, 21st-century teaching approaches emphasize active learning, student engagement, and the integration of technology to foster the development of the 4 Cs – critical thinking, communication, collaboration, and creativity. Educators have increasingly recognized the importance of these skills in preparing students for success in an ever-evolving global landscape.

Research has shown that inquiry-based learning, problem-based learning,

³ Hattie, J. (2009). *Visible learning: A synthesis of meta-analyses relating to achievement*. New York, NY: Routledge.

⁴ Marzano, R. J. (2007). *The art and science of teaching: A comprehensive framework for effective instruction*. Alexandria, VA: The Association for Supervision and Curriculum Development.

⁵ Halpern, D. F. (1998) "Teaching Critical Thinking for Transfer Across Domains." *American Psychologist*, vol. 53, no. 4, pp. 449-455. ERIC, doi:10.1037/0003-066X.53.4.449.

⁶ Johnson, D. W., Johnson, R. T. (2019) "Cooperative Learning: The Foundation for Active Learning." *IntechOpen*, available at [https://www.researchgate.net/publication/330952938_Cooperative_Learning_The_Foundation_for_Active_Learning].

and project-based learning are effective strategies for promoting critical thinking and problem-solving skills (Savery, 2006). These approaches encourage students to explore real-world problems, engage in higher-order thinking, and develop metacognitive skills essential for lifelong learning. John R. Savery wrote about problem-based learning (PBL) as an instructional approach that empowers learners to conduct research, integrate theory and practice, and apply knowledge and skills to develop a viable solution to a defined problem. He discussed the similarities and differences between PBL and other experiential approaches to teaching, as well as the challenges ahead for PBL. Additionally, Savery emphasized that PBL creates an environment where students are responsible for their learning process and collaborate with others in small groups⁷.

Moreover, Howard Gardner's work "Multiple Intelligences: New Horizons in Theory and Practice" (2006)⁸ presents his influential theory of multiple intelligences, which challenges the traditional view of a single, general intelligence. In his work, Gardner outlines several distinct types of intellectual competencies, including linguistic, logical-mathematical, spatial, bodily-kinesthetic, musical, interpersonal, intrapersonal, and naturalist intelligences. He argues that individuals may have different profiles of these intelligences based on genetics or experience. Gardner's theory has had a significant impact on education, encouraging educators to consider diverse forms of intelligence and to tailor their teaching methods to accommodate these differences. The study discusses the practical implications and applications of this powerful notion, emphasizing the need to recognize and nurture the various intelligences in both educational and non-educational settings. Howard Gardner's theory of multiple intelligences challenges traditional views of intelligence by broadening the definition of intelligence and proposing that there are several distinct types of intellectual competencies.

Furthermore, technology-enhanced learning environments have been shown to facilitate communication and collaboration among students, transcending geographical barriers and promoting diverse perspectives (Dillenbourg et al., 2016)⁹. Online forums, collaborative document editing tools, and virtual reality simulations are just a few examples of how technology can be leveraged to support collaborative learning experiences.

Anna Craft's work "Creativity in Schools: Tensions and Dilemmas," published in 2005, explores the integration of creativity within educational

⁷ Savery, J. R. (2006) "Overview of Problem-Based Learning: Definitions and Distinctions." *Interdisciplinary Journal of Problem-Based Learning*, vol. 1, no. 1, pp. 9-20.

⁸ Gardner, H. E. (2006) *Multiple Intelligences: New Horizons in Theory and Practice*. New York: Basic Books.

⁹ Dillenbourg, P. et al. (2016) "The Evolution of Research on Digital Education." In *International Journal of Artificial Intelligence in Education*, vol. 26, no. 2, pp. 544-560.

contexts. Craft highlights the importance of fostering creativity throughout the entire curriculum rather than limiting it solely to art classes. His study examines the challenges and opportunities associated with promoting creativity in schools, particularly in light of national policies and curricular guidelines. Craft's work contributes to discussions surrounding the value of creativity in education and provides insight into effective strategies for enhancing creative thinking among learners. In addition, creative thinking and innovation are fostered through hands-on activities, open-ended projects, and opportunities for self-expression (Craft, 2005)¹⁰. By encouraging experimentation and risk-taking, educators can cultivate a culture of creativity in the classroom, empowering students to generate original ideas and solutions to complex problems.

While existing research provides valuable insights into the effectiveness of traditional and 21st-century teaching methods, there remains a need for comparative studies to comprehensively evaluate their relative strengths and weaknesses. Despite the growing emphasis on 21st-century skills, traditional teaching methods continue to be prevalent in many educational settings, raising questions about the optimal approach to pedagogy in the digital age. Thus, conducting a comparative study will help fill this gap in the literature and provide valuable insights for educators and researchers seeking to enhance teaching and learning in the 21st century.

Methodology. This study employs a mixed-methods research design to comprehensively investigate the effectiveness of traditional teaching methods versus 21st-century approaches in fostering the development of the 4 Cs of education – critical thinking, communication, collaboration, and creativity. By integrating both quantitative and qualitative data collection methods, this approach allows for a nuanced understanding of the complex interactions between pedagogical strategies and student outcomes.

The sampling frame for this study consists of educators from diverse educational settings, including secondary schools and higher education institutions from the Republic of Moldova. A purposive sampling technique has been employed to select participants who have experience implementing both traditional and 21st-century teaching methods. The sample aims to achieve demographic diversity in terms of age and teaching experience.

A structured survey questionnaire has been administered to collect quantitative data on participants' perceptions of traditional and 21st-century teaching methods, as well as their self-reported observations of student outcomes related to the 4 Cs. The survey includes Likert-scale items, multiple-choice questions, and open-ended prompts to gather both quantitative and qualitative data.

¹⁰ Craft, A. (2005) *Creativity in Schools: Tensions and Dilemmas*. New York: Routledge.

In conclusion, the mixed-methods approach allows for triangulation of data from multiple sources, enhancing the validity and reliability of the findings. The integration of quantitative and qualitative data provides a comprehensive understanding of the comparative effectiveness of traditional and 21st-century teaching methods in fostering the 4 Cs of education.

Findings. Overall, the survey results indicate a strong inclination among English teachers in Moldova toward 21st-century teaching methods for fostering essential skills. The practical examples provided by the respondents underscore the effectiveness of innovative approaches in creating engaging and enriching learning experiences for students across different age groups.

To distill the survey findings, it is evident that the educational landscape is undergoing a notable shift towards 21st-century teaching methods, driven by the enthusiastic endorsement of both educators and students. The preference for modern approaches, as highlighted in the responses, is grounded in the belief that these methods cater to the evolving needs of learners in a rapidly changing world.

The adoption of the flipped classroom model, collaborative projects, and open-ended assignments reflects a commitment to providing students with a more personalized and interactive learning experience. The emphasis on the 4Cs - collaboration, communication, creativity, and critical thinking - emerges as a common thread in the narratives shared by educators. These skills are not only cultivated but thrive in environments where students are encouraged to work together, express diverse perspectives, and tackle real-world challenges.

The survey responses also underscore the importance of leveraging technology and authentic materials to enhance the learning process. From group activities like creating posters and magazines to utilizing digital tools like video-making and voice-recording, the incorporation of varied mediums not only engages students but also aligns with the digital fluency demanded in contemporary society.

Ultimately, the survey paints a compelling picture of a teaching paradigm that goes beyond traditional boundaries, where educators are not merely disseminating information but actively facilitating an environment that nurtures curiosity, critical thinking, and collaboration. As education continues to evolve, the insights gathered from these responses advocate for the ongoing exploration and integration of innovative teaching methods that empower students to thrive in the complexities of the 21st Century.

Survey Analysis: *English Teachers' Perspectives on Traditional vs. 21st-Century Teaching Methods in Moldova*

Demographic Overview. The survey, conducted among English teachers in the Republic of Moldova, reveals a diverse group of respondents with varying levels of teaching experience and a broad spectrum of students, ranging from young learners to adults. Notably, 40% of the respondents have 8-15 years of teaching

experience, suggesting a significant representation of mid-career educators well-versed in both traditional and modern teaching methodologies.

Effectiveness of Traditional Teaching Methods:

- *Critical Thinking:* The majority of respondents (70%) expressed skepticism regarding the ability of traditional teaching methods, such as lectures, readings, and grammar-translation, to effectively promote critical thinking skills. Specifically, 30% strongly disagreed, and 40% mildly disagreed with this proposition.

- *Communication Skills:* The responses regarding traditional methods' effectiveness in fostering communication skills were mixed, with 35% strongly disagreeing and 35% mildly agreeing. This indicates a lack of consensus among educators about the communicative impact of traditional approaches.

Effectiveness of 21st-Century Teaching Methods:

- *Critical Thinking:* In contrast, 85% of respondents strongly agreed that 21st-century teaching methods, encompassing gamification, project-based learning, and student-centered approaches, effectively promote critical thinking skills. This overwhelming agreement suggests a clear preference for modern pedagogical strategies in fostering higher-order thinking.

- *Communication Skills:* A resounding 95% of respondents strongly agreed that 21st-century teaching methods foster communication skills more impactfully than traditional methods. This signals a strong belief in the communicative benefits of innovative approaches, aligning with the evolving nature of communication in the 21st Century.

- *Collaboration and Creativity:* Similarly, 95% of respondents strongly agreed that 21st-century teaching methods encourage collaboration among students more effectively than traditional methods. Additionally, 90% strongly agreed that these methods nurture creativity in students more effectively than traditional approaches. These results highlight a consensus among teachers regarding the collaborative and creative advantages of modern methodologies.

Qualitative Insights from Respondents:

The open-ended question requesting specific examples revealed rich insights into the practical experiences of English teachers in Moldova:

- The integration of technology tools, authentic materials, and varied collaborative tasks emerged as key strategies for promoting critical thinking, communication, collaboration, and creativity.

- Examples provided included the flipped classroom model, group work projects, and open-ended assignments, showcasing a commitment to interactive and student-centered learning.

- Project-based learning, cited by multiple respondents, was emphasized as a powerful method for fostering the 4Cs (Collaboration, Communication, Creativity,

Critical Thinking). Real-world application and problem-solving were recurrent themes.

- The positive impact of modern teaching methods on student motivation, responsibility, and engagement was evident in responses, reinforcing the belief that 21st-century approaches create more dynamic and enjoyable learning experiences.

Conclusion. The survey findings suggest a notable preference among English teachers in the Republic of Moldova for 21st-century teaching methods over traditional approaches. While traditional methods face skepticism, especially in promoting critical thinking and communication skills, modern methodologies are overwhelmingly viewed as effective in fostering the 4 Cs in the classroom. The qualitative responses underscore the transformative impact of innovative strategies, emphasizing a shift towards student-centered, collaborative, and technology-enhanced learning experiences. Participants observed greater development of critical thinking skills in students engaged in 21st-century approaches compared to those exposed to traditional methods. Project-based learning, in particular, was cited as an effective strategy for promoting critical thinking through real-world problem-solving and inquiry-based learning experiences. This analysis provides valuable insights for educational policymakers and practitioners seeking to align teaching methodologies with the evolving needs of students in the Republic of Moldova.

To conclude, the findings suggest that while traditional teaching methods remain prevalent in educational practice, 21st-century approaches hold promise for promoting the development of the 4 Cs of education.

Buletinul Științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul
ediție semestrială, seria științe umanistice, nr. 1 (19), 2024

~ Secțiunea C. Psiho-Pedagogie / Section C. Psycho-Pedagogy ~

The scientific bulletin of the State University “Bogdan Petriceicu Hasdeu” from Cahul
half-yearly edition, humanities series, no. 1 (19), 2024

ASPECTE EVOLUTIVE ȘI ETIMOLOGICE ALE CONCEPTELOR „STRATEGIE” ȘI „STRATEGIE DE ÎNVĂȚARE”

Iuliana Gherman

drd. Universitatea Pedagogică de Stat Ion Creangă,
(e-mail: julianagerman777@gmail.com)

Rezumat. Din 2020, când întreaga lume s-a confruntat cu restricții și autoizolare forțată din cauza răspândirii infecției cu coronavirus (Covid-19), care a afectat toate sferele vieții, inclusiv mediul educațional școlar și cel universitar, relevanța acestei cercetări a crescut brusc și intensiv. Educația și procesul de învățare au devenit posibile în afara școlii, trecând dincolo de sălile de clasă, în mediul virtual/spațiul digital. Triada elevi–părinți–profesori a fost nevoită să se adapteze condițiilor noi de învățare. Termeni precum teleologie, strategie, time-managementul, autoreglare, autoeficacitate, reflecție, feedback, lecție video, mediu virtual, personalizarea învățării folosind TIC, strategii de învățare, strategiile metacognitive, predarea individualizată, învățarea mixtă, diferențierea elevilor, competențe digitale și cetățenie digitală au fost anterior rar auzite în structura sistemelor de învățământ, dar acum ele, ca principii fundamentale, devin parte integrantă la toate nivelurile ale sistemului de învățământ postmodernului. Condițiile de viață aflate în schimbare rapidă ridică în prezent ștacheta pentru cantitatea minimă de cunoștințe și abilități ale elevilor, competențele necesare unui specialist în viitor. În același timp procesul de învățare este devalorizat permanent într-o oarecare măsură din cauza disponibilității, abundenței și varietății informațiilor.

În acest sens, abilitățile profesorilor și elevilor în ceea ce privește alfabetizarea digitală sunt de mare valoare. În același timp, procesul continuu de creștere a complexității, de actualizare a curriculei și a conținutului anterior învățământului preuniversitar din republică necesită îmbunătățirea strategiilor de învățare prin intermediul lecțiilor video.

În timpul cercetărilor empirice și a unui studiu pilot, odată cu pandemia în perioada 2020-2023, am constatat probleme legate de situații pedagogice insuficient studiate, inclusiv și lipsa strategiilor de învățare eficiente și adecvate care contribuie, în primul rând, la formarea cunoștințelor metacognitive ale elevilor. Eșecul academic și lipsa de motivație, performanța scăzută a elevilor în perioada de izolare și introducerea învățământului la distanță au fost asociate cu incapacitatea de a studia în mediul digital, online, fiind direct legate de lipsa abilităților speciale de învățare folosind lecții video, și lipsa îndemănrilor de autoreglare a elevului. Problema practică este că, profesorii de astăzi nu au abilitățile necesare și nu acordă atenția cuvenită identificării și selectării strategiilor eficiente pentru predare. Cu alte cuvinte, nu doar elevul se confruntă cu obstacole, ci și profesorul însuși nu are competențele necesare și poate să nu știe să acționeze corect strategic și să îndrume elevul.

Din punct de vedere istoric, termenul „strategie” este asociat cu „militarie”, de aceea în dicționare, în primul rând, este definit ca cel mai înalt domeniu al artei militare. În

prezent, conceptul de „strategie” este extrapolat la diverse domenii de activitate umană, și este înțeleasă ca „arta de a conduce orice activitate”. Să remarcăm că, introducând conceptul de „strategie” în pedagogia modernă, noi trebuie să înțelegem esența termenului de „strategie educațională” în diferite aspecte. Dar, nu trebuie să evităm faptul că termenul „strategie” este împrumutat din arta militară și teoria managementului. În acest articol vom urmări evoluția conceptului de „strategie” în știința pedagogică din perspectivă istorică și, de asemenea, vom identifica etimologia termenului, vom defini principalele tipologii și clasificări ale strategiilor de învățare.

Cuvinte cheie: strategie, tactică, strategic, strategii de învățare, strategie pedagogică, instruire pedagogică, artă militară, teoria managementului, componente ale strategiei, tipologia strategiilor.

*

Abstract. Since 2020, when the whole world has faced restrictions and forced self-isolation due to the spread of coronavirus (Covid-19) infection, which has affected all spheres of life, including school and university educational settings, the relevance of this research has suddenly and intensively increased. Education and learning have become possible outside school, moving beyond the classroom into the virtual environment/digital space. The pupil-parent-teacher triad had to adapt to the new learning conditions. The terms teleology, strategy, time management, self-regulation, self-efficacy, reflection, feedback, video lesson, virtual environment, personalised learning using ICT, learning strategies, metacognitive strategies, individualised instruction, The concepts of blended learning, student differentiation, digital competencies and digital citizenship were previously uncommon within the structure of educational systems. However, they are now established as fundamental principles across all levels of the modern post-secondary education system. The current rate of change in living conditions has led to an increased emphasis on the minimum level of knowledge and skills required of students, which are now seen as the baseline for future competencies. Concomitantly, the learning process is depreciated to a certain extent due to the availability, abundance and variety of information.

In this regard, the digital literacy skills of teachers and students are of great value. At the same time, the continuous process of increasing complexity, updating the curriculum and content prior to pre-university education in the republic requires the improvement of learning strategies through video lessons.

During empirical research and a pilot study, with the pandemic in the period 2020-2023, we found problems related to insufficiently studied pedagogical situations, including and lack of effective and appropriate learning strategies that primarily contribute to the formation of metacognitive knowledge of students. Academic failure and lack of motivation, low performance of students in the period of isolation and the introduction of distance learning have been associated with the inability to study in the digital, online environment, being directly related to the lack of special learning skills using video lessons, and the lack of self-regulatory skills of the student. The practical problem is that today's teachers lack the necessary skills and do not pay due attention to identifying and selecting effective teaching strategies. In other words, it is not only the pupil who faces obstacles, but the teacher himself lacks the necessary skills and may not know how to act strategically and guide the pupil.

Historically, the term "strategy" is associated with "militarie", which is why in

dictionaries it is primarily defined as the highest field of military art. Today, the concept of "strategy" is extrapolated to various fields of human activity, and is understood as "the art of conducting any activity". Let us note that, introducing the concept of "strategy" into modern pedagogy, we have to understand the essence of the term "educational strategy" in different aspects. But we should not avoid the fact that the term "strategy" is borrowed from military art and management theory. In this article we will trace the development of the concept of "strategy" in pedagogical science from the historical perspective and also identify the etymology of the term, define the main typologies and classifications of learning strategies.

Key words: strategy, tactics, strategizing, learning strategies, pedagogical strategy, pedagogical training, military art, management theory, components of strategy, strategy typologies.

Introducere. În secolul XXI, numărul de studii privind strategiile de învățare a crescut semnificativ, fiind tratate sub diferite aspecte (Macaro E.¹, Zhang L., Seepho S.², Zhang Yameng³, Ioan Cerghit⁴, Amelia Georgiana Boncea⁵, Zikirova Nafosat, Abdullayeva Nasiba, Nishanova Ozoda, Djalilov Baktior, Nishanbayeva Enajon⁶, Elena Railean⁷, Elci Atilla, Ivanova Malinka Spasova, Alias Maizam, Bîrnaz Nina⁸, Cristea Sorin⁹, Ioan Neacșu¹⁰, Mielu Zlate¹¹, Maria Hadîrcă¹², Ciprian

¹ Macaro E. (2001) *Learning Strategies in Foreign and Second Language Classrooms: The Role of Learner Strategies*. Edinburgh: A&C Black.

² Zhang L., Seepho S. (2013) Metacognitive strategy use and academic reading achievement: Insights from a Chinese context. *Electronic Journal of Foreign Language Teaching*, vol. 10, no. 1, pp. 54–69.

³ Zhang Y. (2022) *The Research on Critical Thinking Teaching Strategies in College English Classroom*. *Creative Education*, 13, 1469-1485.

⁴ Cerghit Ioan, *Sisteme de instruire alternativă și complementare. Structuri, stiluri și strategii*. Editura Aramis, București, 2002. P. 274.

⁵ Boncea Amelia Georgiana, Strategii Didactice Moderne. Metode interactive de predare – învățare – evaluare. In: *Analele Universității "Constantin Brâncuși" din Târgu Jiu, Seria Științe ale Educației*, Nr. 3/2016. Pp.26-50.

⁶ Zikirova N., Abdullayeva N., Nishanova O., Djalilov B., Nishanbayeva E. (2019) Interactive Strategies and Methods of Education. *International Journal of Recent Technology and Engineering (IJRTE)* Volume-8 Issue-4, November 2019.

⁷ Railean Elena, *Managementul strategiilor metacognitive*. 2021. Chișinău: Bons Office SRL, 108 p, ISBN 978-9975-87-910-1.

⁸ Railean Elena; Elci Atilla; Ivanova Malinka Spasova; Alias Maizam; Bîrnaz Nina. Are open textbooks effective for learning? Investigating the issue of human-computer interaction in pedagogical design of open textbook affordable for a diversity of learning environments In: *Journal of Physics – Conference Series*. Ediția 1, Vol.1828, 2-4 decembrie 2020, Beijing. Bristol, UK: IOP Publishing Ltd, 2021, pp. 1-11.

⁹ Cristea Sorin, *Dicționar de pedagogie*. Chișinău-București: Editura „Litera Internațional”, 2000.

¹⁰ Neacșu Ioan, *Instruire și învățare. Teorii, modele, strategii*. Ediția a II-a. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1999.

¹¹ Zlate Mielu, *Psihologia mecanismelor cognitive*. Iași: Editura „Polirom”, 1994.

¹² Hadîrcă Maria, Strategie pedagogică, strategie didactică, tehnologie a instruirii: delimitări conceptuale. In: *Tehnologii didactice moderne: In memoriam dr. hab., prof. univ. Stela Cemortan*.

Ceobanu, Constantin Cucos, Olimpius Istrate, Ion-Ovidiu Pânișoară¹³, Mihăilă Monica-Maria, Petrovski Nina¹⁴, Apostolache Roxana¹⁵, Ю.С. Беленкова¹⁶, О.М. Самойлов¹⁷ ș.a.).

Problema instruirii pedagogice și strategiilor de învățare a fost reflectată atât în lucrările cercetătorilor străini, cât și celor români (Chamot 1998; Chamot et al. 2003; Cohen&Weaver 2006; Griffiths 2008; Macaro 2001; Oxford 1990, 2003; Oxford¹⁸ et al. 2014; Rubin 1975; Stern 1975; Naiman et al. 1996; Вятютнев 1978; Зимняя¹⁹ 2002; Овчинникова²⁰ 2013; Лебединский²¹ 2019; Potolea 1983; Cerghit 1988; Neacșu 1990; Cristea 2000; Oprea 2008; Iucu 2008; Bocoș²² 2013; Crișan²³ 2013; ș.a.).

În literatura străină, ideea strategiilor de învățare în raport cu elevii a apărut pentru prima dată în lucrările lingviștilor americani J. Rubin și H. Stern. J. Rubin împreună cu colegii săi, prin metoda de observare, au investigat îndelung strategiile de învățare ale elevilor de succes și ale celor cu rezultate slabe, în încercarea de a înțelege ce fac diferit elevii „de succes” față de cei cu rezultate slabe. Ce strategii de învățare îi ajută să reușească să învețe o nouă materie academică?

Materialele Simpozionului pedagogic internațional. Chișinău: IȘE (Tipogr. „Cavaioli”), 2016, pp. 42-45. ISBN 978-9975-48-102-1.

¹³ *Educația digitală* (2022) / vol.coord. de Ciprian Ceobanu, Constantin Cucos, Olimpius Istrate & Ion-Ovidiu Pânișoară. – Ed.a II-a reviz.și adăug. – Iași: Polirom. 512 p. ISBN print 978-973-46-8938-5.

¹⁴ Mihăilă Monica-Maria, Petrovski Nina. O nouă viziune asupra strategiilor didactice. In: *Univers Pedagogic*, 2020, nr. 4(68), pp. 55-60. ISSN 1811-5470. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.4415227>.

¹⁵ Apostolache Roxana, *Competența pedagogică digitală* / Roxana Apostolache; cuv.înainte de Constantin Cucos. – Iași: Polirom. ISBN 978-973-46-8883-8.

¹⁶ Беленкова Ю.С. (2022) Самостоятельная познавательная деятельность на основе развития метакогнитивных навыков. В кн.: *Проблемы современного педагогического образования: сборник научных трудов. Вып. 74-1. Ялта: РИО ГПА, с. 37–40.*

¹⁷ Самойлов О.М., Морозов З.А., Петухова Д.Р., Долженко К.И. *Метакогнитивная регуляция как фактор, влияющий на эффективность обучения в условиях применения цифровых образовательных технологий: систематический обзор литературы // Психология человека в образовании. 2023. Том 5. №4. С. 519–535. doi:10.33910/2686-9527-2023-5-4-519-535. https://psy.su/feed/12019/ (vizitat: 07.10.2024).*

¹⁸ Oxford R.L., Rubin J., Chamot A. U., Schramm K., Lavine R., Gunning P., & Nel C. The learning strategy prism: Perspectives of learning strategy experts // *System*. – 2014. – № 1 (43). – Pp. 30-49.

¹⁹ Зимняя И.А., Характеристика и компонентный состав общей стратегии воспитания // *Классный руководитель*. – 2002. – № 5. – С. 70–78.

²⁰ Овчинникова Т.Е., *We study English: учеб. пособие*. – Оренбург: ОГУ, 2013. 102 с.

²¹ Лебединский С.И., *Стратегическая теория овладения русским языком как иностранным и стратегии обучения*. Минск: БГУ, 2019. – 423 с.

²² Bocoș Mușata-Dacia, *Instruirea interactivă: repere axiologice și metodologice* / Mușata-Dacia Bocoș. – Iași: Polirom, 2013. 470 p. ISBN print 978-973-46-3248-0.

²³ Crișan Alina Narcisa, *Strategii curriculare în învățământul universitar*. Iași: Institutul European, 2013. 254 p. ISBN 978-606-24-0006-4.

În mod ideal, strategiile corecte sau eficiente ar fi fost identificate, sistematizate și recomandate pentru predarea/învățarea elevilor cu rezultate slabe. Aceste cunoștințe unice îi pot ajuta pe elevii cu rezultate mai slabe să își îmbunătățească performanțele academice.

M.N. Vyatutnev²⁴ afirmă că strategia de învățare – este componenta actelor de vorbire, secvența și dozajul introducerii lor, natura exercițiilor etc.

Motivația și activismul elevului implicat de strategiile cadrului didactic în desfășurarea activității de predare-învățare se constituie ca un imperativ al orientării postmoderniste în educație, subliniază cercetătoarele din R. Moldova, Maria Mihăilă și Nina Petrovski.

Pentru proiectarea și implementarea strategiilor, Romița Iucu ne propune următoarele criterii care se vor axa pe: cadrul didactic care concepe strategia, competențele derivate, structura și natura unităților de conținut, tipul de învățare, stilul de predare, caracteristicile psihosociale ale partenerilor, ergonomia spațiului școlar, timpul de instruire²⁵. Școala postmodernistă trebuie să știe cum să motiveze pe elev să învețe online și în mod individual.

Studierea, identificarea și aplicarea strategiilor didactice optime rămâne și astăzi o problemă majoră, deschisă și actuală la nivelul cercetărilor pedagogice angajate în diferite contexte susțin Sorin Cristea și Maria Hadîrcă. Strategia de învățare (didactică) aparține cadrului didactic, menționează cercetătoarea M. Hadîrcă.

O strategie didactică activă este eficientă, dacă învățarea este plăcută de către elev, dacă îl motivează în construirea propriilor înțelegeri și în asimilarea noilor cunoștințe, dacă a fost atins nivelul de însușire al cunoștințelor, priceperilor și deprinderilor, precum și competențele propuse, dacă abilitățile au fost formate și dezvoltate pentru a folosi ceea ce au învățat în practică.

Rezultate și discuții. Evoluția, etimologia termenelor „strategie”, „tactică” și „strategie de învățare”. Trebuie remarcat faptul că *strategia* ca necesitate socială a apărut inițial din nevoia oamenilor de a-și învinge dușmanii. Primele tratate care discutau despre strategie au fost scrise în China²⁶ în perioada anilor 400-200 î.Hr. În opera literară – tratatul „Arta războiului”, autor Sun Tzu²⁷, (secolele VI-V î.Hr.), cel mai mare comandant și gânditor al Chinei antice, este reflectată chintesența înțelepciunii militare, plină de multe detalii și exemple

²⁴ Вятютнев М.Н. Зависимость техники обучения от стратегии усвоения (применительно к учебнику) // Русский язык за рубежом. – 1978. – №. 2. – С. 42-51.

²⁵ Iucu Romița, Teoria și metodologia instruirii. MEC, 2005, 2009, curs modular. (vizitat: 05.10.2024). Disponibil: <https://pdfslide.net/download/link/teoria-si-metodologia-instruirii-prof-romita-iucu>.

²⁶ Лемке Г.Э., *Конкурентная война. Нелинейные методы и стратегии*. Москва. Издательство Ось-89. 424 с. <https://mgimo.ru/uploads/files/36%> (vizitat: 06.10.2024).

²⁷ Сунь-Цзы, *Искусство войны*. Изд. Эксмо, 2011, 480 с. ISBN 978-5699527991. (vizitat: 06.10.2024).

specifice de acțiunile unui conducător militar și ale armatei sale pe câmpul de luptă.

Cu toate acestea, spre deosebire de tratatele teoretice ulterioare, lucrările chineze au luat forma unor narațiuni, inclusiv poezii și relatări în proză. Un exemplu al acestei forme prozaice de strategie poate fi văzut parțial într-o poezie a lui Lao Tzu, părintele taoismului²⁸.

Termenul de bază „strategie” în arta războiului este derivat indirect din clasicul „strategos”, un cuvânt de origine bizantină care înseamnă „general” (circa 330 d.Hr.).

În limba latină, cuvântul *strategia* este definit ca funcția strategului sau aptitudinea lui de a comanda²⁹.

Deși acest termen este atribuit grecilor antici, niciun grec nu a folosit vreodată această definiție. Echivalentul grecesc al cuvântului modern „strategie” sună mai mult ca „strategike episteme” (adică, cunoașterea generalului) sau „strategon sophia” (înțelepciunea generalului). Deci, în confirmarea celor de mai sus, remarcăm una dintre cele mai cunoscute lucrări latine în domeniul strategiei militare, care a fost scrisă de Yu și numită în greacă – *Strategemata*³⁰.

Lucrarea *Strategemata* descrie o colecție de strategii («strategems»), care sunt literalmente „tehnici de război”. De asemenea, istoricii romani au inventat termenul de „strategia” pentru a se referi la teritoriile aflate sub controlul principalului conducător – strategos, conducător militar în Atena antică și membru al Consiliului Militar.

Termenul „strategie” (greaca veche στρατηγία - arta unui comandant) desemnează știința războiului, reprezintă nivelul superior, general, de bază al planificării, i.e. nu un plan detaliat care să acopere o perioadă lungă de timp, o metodă de atingere a unui obiectiv complex, mai târziu decât orice activitate umană³¹.

²⁸ <https://www.strategyskills.com/the-origin-of-strategy/> (vizitat: 05.10.2024).

²⁹ Mihăilă Monica-Maria, Petrovski Nina, O nouă viziune asupra strategiilor didactice. In: *Univers Pedagogic*, 2020, nr. 4(68), pp. 55-60. ISSN 1811-5470. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.4415227>.

³⁰ Sextus Julius Frontinus, *Strategemata*. Секст Юлий Фронтин (Перевод: А. Ранович). Стратегемы (военные хитрости). В: *Вестник древней истории*, №1, 1946. (vizitat: 06.10.2024).

³¹ *Толковый словарь русского языка* [Электронный ресурс] / под ред. Д. Н. Ушакова. Режим доступа: <https://kartaslov.ru>. (vizitat: 06.10.2024).

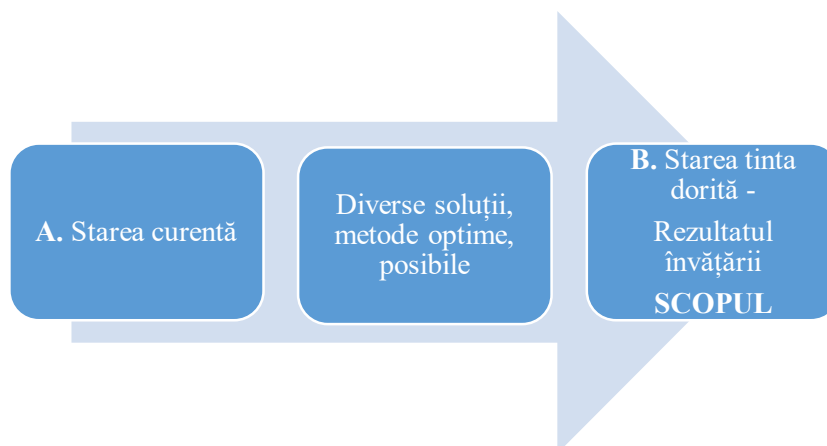

Figura 1. Prezentarea simplă a conceptului de „strategie”, A-B.

Astfel, conceptul de „strategie” a derivat din punct de vedere istoric din definiția „strategiei militare” (domeniul artei militare) și este strâns legat de acesta în sensul ca cea mai înaltă manifestare a voinței, un fel de violență, un plan clar de acțiune, care acoperă diverse aspecte ale teoriei și practicii pregătirii pentru război, planificarea acestuia, explorează tiparele de început și de desfășurare a războiului.

Elevul opune întotdeauna rezistență în procesul de învățare, iar profesorul pune cunoștințe în el cu mare efort. În acest sens, pe baza analizei și observațiilor fenomenului studiat, confirmăm că profesorul este partea care câștigă strategic „războiul”, realizând scopul stabilit și rezultate ridicate ale învățării elevilor, folosind metode de predare eficiente și strategii de învățare de succes.

În *Dicționarul universal al limbii române* de Lazăr Șăineanu³², termenul „strategie” conține două interpretări:

1. partea cea mai importantă a artei militare, care se ocupă cu pregătirea, planificarea și purtarea războiului; disciplină militară care studiază marile operații de război, pregătește planurile marilor bătălii etc.

2. plan de acțiuni coordonate în vederea atingerii unui scop; abilitate în a folosi toate mijloacele disponibile, împrejurările, condițiile etc. favorabile în vederea atingerii scopului propus³³.

Acești dicționar relevă luciditate și asupra termenului „tactic”, care

³² Ediția de față a *DICȚIONARULUI UNIVERSAL AL LIMBII ROMÂNE* de Lazăr Șăineanu a fost tipărită la un secol de la întâia apariție, în 1896, a celui mai popular dicționar de autor din cultura românească. Ea reproduce fără modificări, ediția revăzută și completată de o echipă de lexicografi ieșeni la Editura MYDO CENTER, 1997.

³³ Șăineanu Lazăr, *Dicționar Universal al Limbii Române*. 77 000 de articole. LITERA-CHIȘINĂU-1998.

înseamnă atât parte a artei militare care se ocupă cu organizarea și conduita acțiunilor de luptă ale trupelor; atât știința de a determina, pentru o perioadă relativ scurtă, linia de conduită a unei mișcări sociale etc., în funcție de împrejurările date și pentru realizarea obiectivelor propuse; cât și ca totalitatea mijloacelor folosite pentru a izbuti într-o acțiune³⁴.

Dacă raportăm termenul descris la „strategiile de învățare”, atunci „tacticile” sunt acțiuni și proceduri specifice utilizate pentru a atinge obiectivul principal de învățare. Literatura de referință precizează că tactica ocupă o poziție subordonată în raport cu strategia și îi servește. În cercetările realizate de E.N. Borisenko sunt analizate diverse interpretări ale termenilor „strategie” și „tactică” în domeniul educației; sunt rezumate principalele caracteristici ale strategiilor pedagogice³⁵. Studiind sursele dicționare de specialitate tactica este înțeleasă ca un set de mijloace, tehnici, modalități de atingere a scopului urmărit. Tactica este, de asemenea, determinate ca linie de conduită³⁶.

Tactica, strategia și strategii efective sunt cercetate și descrise de dr.hab. Railean Elena din punctul de vedere al tipului de mediu de învățare³⁷ (varianta I – mediu de învățare centrat pe profesor; varianta II – mediu de învățare centrat pe elev).

Sorin Cristea definește strategia ca pe „un grup de două sau mai multe metode și procedee integrate într-o structură operațională, angajată la nivelul activității de *predare – învățare – evaluare*”³⁸.

Astfel, sarcina *strategiei* este utilizarea eficientă a tuturor resurselor posibile pentru atingerea scopului principal (strategia ca metodă de acțiune devine deosebit de necesară într-o situație în care nu există suficiente resurse disponibile pentru atingerea directă a scopului principal).

Deci, cuvântul „tactică” este mai puțin semnificativ decât „strategie”, deoarece este subordonat scopului principal al strategiei și este doar un instrument de implementare a strategiei. Strategia atinge scopul principal prin rezolvarea sarcinilor intermediare de-a lungul axei „resurse-scop”. Sunt necesare tactici pentru a câștiga o bătălie mică, dar este nevoie de strategie pentru a câștiga un întreg război. Astfel, potrivit lui Carl Clausewitz, războiul implică două tipuri complet diferite de acțiuni:

³⁴ Șăineanu Lazăr, *Dicționar Universal al Limbii Române*. 77 000 de articole. LITERA-CHIȘINĂU-1998. P. 984.

³⁵ Борисенко Е.Н., Стратегия педагогического сопровождения формирования социальной компетентности студента вуза. В: *ВЕСТНИК КемГУКИ* 18/2012. Педагогика. С.190-196. ISSN 2078-1768 <https://oaji.net/articles/2014/774-1415864764.pdf>.

³⁶ Тюмасева З.И., Богданов Е.Н., Щербак Н.П. *Словарь-справочник современного общего образования*. – СПб.: Питер, 2004. – 464 с.

³⁷ Railean Elena, *Metacognition and successful learning strategies in higher education*. / Elena Railean, Alev Elci, and Atilla Elci, editors. 2017.

³⁸ Cristea Sorin, *Dicționar de pedagogie*. Chișinău-București: Editura „Litera Internațional”, 2000. P. 350.

- 1) **Tactică** – (nivel mediu de planificare) organizarea bătăliilor mici (individuale) și conduita lor activă planificată,
- 2) **Strategie** – (nivel superior de planificare) care leagă aceste acțiuni militare cu scopul general al războiului.

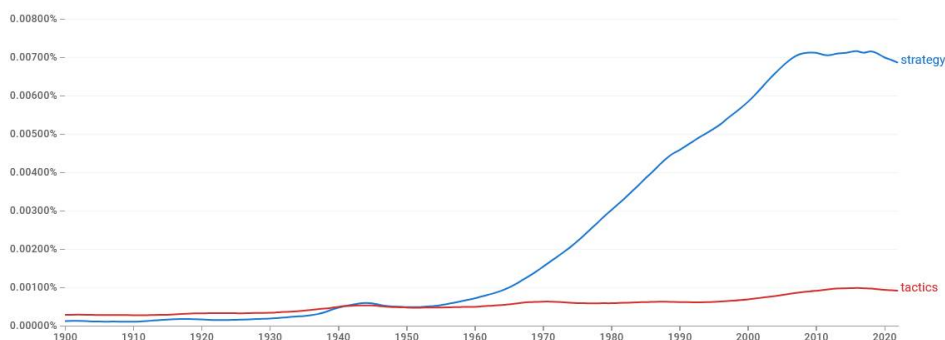

Figura 2. Compararea evoluției termenilor *strategie* și *tactică*

Astfel, diferențelor mari dintre numărul de cercetări în strategie și tactică poate fi atribuite emergenței unor “*variabile tehnologice*” rezultate din informatizarea societății umane prin tehnologiile audiovizuului. Astfel, în perioada 1900-1940, cercetările strategice în științele educației erau focusată pe managementul strategic de accelerare a învățării prin planificarea riguroasă a activității școlare. Se afirmă că tendința din 1635 până în 1920 era de la simplu la complex, de la teorie la practică și de la individual la instruirea în masă. În proiectarea activității școlare, însă, este important a ține cont de cel puțin de două categorii de elevi. Având în vedere condițiile propuse, există o mare dificultate în a asigura atât pentru cei care rămân în școală, cât și pentru cei care o părăsesc. Locul diferitelor materii în programa școlară depinde de capacitățile, interesul, viitorul probabil al elevilor și de idealurile societății în care este organizată școala.

De asemenea, observăm că există o strânsă legătură între conceptul și fenomenul de „strategie” și psihologie.

Este important ca strategia să se bazeze de fapt pe un studiu profund al situației și al inamicului. *Strategia* se bazează pe *reflecția* cu mai multe legături, fiecare pas fiind construit pe o evaluare a posibilelor consecințe și acțiuni ale inamicului observat. Cu cât autorul unei stratageme are capacitatea de a reflecta mai profund și mai dezvoltat și cu atât este mai conștient de proprietățile inamicului, de situația în ansamblu, de posibilele căi de desfășurare a evenimentelor și de rezultatele eforturilor, cu atât mai eficient și mai precis acțiunea strategiei create va fi un anumit algoritm de acțiuni.

În modernitate, abordări similare sunt dezvoltate de cibernetică și teoria

jocurilor, care sunt utilizate pe scară largă în crearea celor mai recente programe de calculator, inclusiv pentru modelarea sarcinilor militare, rutine pentru echipamente militare etc.

Astfel, apariția și studiul unor strategii de învățare eficiente datează din istoria antică chiar și în cele mai vechi timpuri, pentru că profesorii atunci căutau metode de îmbunătățire a managementului proceselor de învățare individuale, bazate pe înțelegerea și gestionarea proceselor de învățare, pe utilizarea maximă a abilităților mentale interne a unei persoane.

Strategia pedagogică ca concept pedagogic fundamental reprezintă „o manieră de abordare a educației necesară pentru realizarea unui scop specific” prin traducerea în practică a principiilor generale de proiectare a activității de formare-dezvoltare permanentă a personalității și a metodelor de instruire integrate optim la nivelul unui discurs didactic eficient, adaptabil într-un context dat³⁹.

Sintagma „strategia pedagogică” fiind o categorie cea mai largă, se proiectează de către o instituție sau un colectiv de experți în domeniu respectiv. Dimensiunea epistemologică a termenului ”strategie pedagogică” vizează mecanismele funcțional-structurale angajate în activitatea de proiectare a instruirii, operaționalizate la nivel de principii generale și specifice care conferă procesului de învățământ o anumită stabilitate valorică relevantă la scara întregului sistem educațional. La rândul său strategia didactică aparține cadrului didactic⁴⁰.

La nivel de principii generale, situate la linia de continuitate dintre sistemul și procesul de învățământ, sunt relevante trei tipuri de strategii, care asigură eficientizarea permanentă a acțiunii educaționale/didactice:

- a) strategia comunicării pedagogice;
- b) strategia cunoașterii pedagogice;
- c) strategia creativității pedagogice.

Dimensiunea metodologică a strategiei pedagogice evidențiază capacitatea acesteia de integrare a unor metode-procedee-mijloace de instruire în structuri operaționale superioare, care asigură eficientizarea diferitelor activități de predare-învățare-evaluare proiectate la nivelul procesului de învățământ⁴¹ (Cristea, Dicționar de termeni pedagogici, 1998).

Strategiile de învățare (eng. learning strategies) sunt cele mai bine studiate. Strategiile de învățare prezintă modele educaționale care determină

³⁹ Legendre Renald et al. *Dictionnaire actuel de l'éducation*. 2e éd. Montréal Paris: Guérin ESKA, 1993. P. 1185, ISBN: 2-7601-3337-0, 2-86911-129-0.

⁴⁰ Hadîrcă Maria, Strategie pedagogică, strategie didactică, tehnologie a instruirii: delimitări conceptuale. In: *Tehnologii didactice moderne: In memoriam dr. hab., prof. univ. Stela Cemortan*, 26-27 mai 2016, Chișinău. Chișinău: Tipografia "Cavaioli", 2016, p. 45.

⁴¹ Cristea Sorin, *Dicționar de termeni pedagogici*. Chișinău-București: EDITURA DIDACTICĂ ȘI PEDAGOGICĂ, R.A-BUCUREȘTI, 1998. 474 p.

rezultatele învățării și au ca scop atingerea acestora cu ajutorul unor programe, tehnici și instrumente speciale.

Joan Rubin a fost una dintre primii cercetători care profund a studiat strategiile de învățare (1975). Prin observarea activităților elevilor, cercetătoarea a ajuns la concluzia că cei mai buni elevi folosesc anumite strategii în învățarea lor. În viziunea J. Rubin⁴², strategiile de învățare pot fi interpretate ca metode sau tehnici pe care elevii le pot folosi pentru a dobândi cunoștințe necesare.

Strategiile de învățare sunt modele de instruire care determină rezultate clare ale învățării și care vizează atingerea lor prin mijloace și programe de formare special concepute. Definirea strategiei constă în stabilirea unui scop, planificarea unui proces de stăpânire a conținutului de învățare, cu sprijinul elevilor și feedback-ul⁴³.

Strategiile de învățare prezintă modele educaționale care determină rezultatele învățării și au ca scop atingerea acestora cu ajutorul unor programe, tehnici și instrumente speciale.

Pentru prima dată, conceptul de „strategie instrucțională” («учебная стратегия») în domeniul pedagogiei a fost introdus de cercetătorii occidentali (americani). Modele de strategii eficiente de învățare au fost dezvoltate de C. Weinstein & R. Mayer⁴⁴ (1986), unde a fost definită o ierarhie a competențelor elevilor necesare în procesul de învățare, notează H.A. Мишонкова⁴⁵.

Pe lângă studierea fenomenului, strategia de învățare cu utilizarea lecțiilor video trebuie să analizăm și concepte precum *alfabetizarea digitală, competențe digitale, tehnologia digitală, mediul digital, strategii eficiente de învățare*.

Deci, principala diferență dintre competența digitală și alfabetizarea digitală este includerea în acest concept a caracteristicilor motivației și responsabilității individului pentru acțiunile sale, care determină direcția ulterioară a competenței și capacitatea de a acționa eficient în *mediul digital/virtual*.

Autorul J.H. Danovitch (2019) spune că expunerea la tehnologia digitală ar putea avea un impact semnificativ asupra dezvoltării cognitive a elevilor în ceea ce privește memoria, concentrarea, căutarea de informații și/sau gândirea critică. J.H. Danovitch discută despre potențialele implicații ale utilizării de către copii a dispozitivelor bazate pe internet pentru dezvoltarea cognitivă acestora, cu accent

⁴² Rubin Joan, What the “Good Language Learner” Can Teach Us / Joan Rubin // TESOL Quarterly. — 1975. — Vol. 9, No. 1. — Pp. 41–51.

⁴³ *The eLearning Guild’s Handbook of e-Learning Strategy*. Foreword by Marc Rosenberg. Santa Rosa, CA 95404 +1.707.566.8990 www.eLearningGuild.com.

⁴⁴ Weinstein C. & Mayer R. (1986) The Teaching of Learning Strategies. In: *Wittrock, M., Ed., Handbook of Research on Teaching*, Macmillan, New York, 315-327.

⁴⁵ Мишонкова H.A. Современная методика обучения РКИ с использованием новых технологий. // *Вопросы лингвистики и лингводидактики*. Познань, 2004. С. 207–210.

pe dezvoltarea memoriei, metacogniției și explorării⁴⁶.

Conceptul de „competențe digitale” este larg răspândit în Occident, câștigând popularitate după raportul din 2017 al unei comisii mixte UNESCO privind abilitățile (competențelor) digitale necesare vieții și muncii. Dar abilitățile fără cunoștințe pot fi predate doar sclavilor și roboților, ale căror acțiuni sunt întotdeauna controlate de stăpânul lor⁴⁷.

Tehnologia digitală are un enorm potențial neexplorat de îmbunătățire a educației⁴⁸.

Cea mai importantă sursă de euristică pentru studiul proceselor metacognitive sunt cercetările lui L.S. Vygotski. De o importanță deosebită sunt gândurile sale despre modul în care copiii, în contextul interacțiunilor lor sociale, dezvoltă vorbirea interioară, care servește ca mijloc de autoreglare. Astfel, teoriile și conceptele cognitiviste generează influențe vizibile asupra educației și didacticii moderne. Categoriile de componente epistemologice de natură psihologică și socioculturală – sunt incluse în teoriile constructiviste ale învățării, de tip (1) psihologic (structural-genetic) și (2) sociocultural, promovate de J. Piaget și de L. Vygotski⁴⁹.

Actualmente, în literatura de specialitate apare des termenul „*metacogniție*”, care stârnește și anumite controverse. Motivele sunt: dificultatea de a distinge diferența dintre cunoștințe și metacunoștințe, cunoaștere și metacunoaștere, analiza și metaanaliza; dintre sinonimia termenilor: control executiv, autoreglare, susține. Termenul „metacogniția” a fost definită și de John H. Flavell⁵⁰, ca fiind „cunoaștere despre fenomenele cognitive” („*cognition about cognitive phenomena*”) sau mai simplu „gândire despre gândire” („*thinking about thinking*”)⁵¹. Într-o nouă etapă în dezvoltarea suportului psihologic instrumental, cercetările asupra metacogniției au început cu J. Flavell, care a studiat modul în care copiii își stăpânesc propria memorare în aceste condiții. El a fost interesat în primul rând de modul în care copiii ajung să înțeleagă că propriile funcții cognitive au limitări.

După J. Delacour, „metacogniția este capacitatea de a-și reprezenta propria

⁴⁶ Danovitch J.H. (2019) Growing up with Google: How children's understanding and use of internet-based devices relates to cognitive development. *Human Behavior and Emerging Technologies*, 1(2), 81–90.

⁴⁷ Тестов В.А. Содержание современного образования: выбор пути // *Образование и наука*. – 2017. – Т. 19. – № 8. – С. 29-46.

⁴⁸ Conform Planului de acțiune pentru educația digitală al Uniunii Europene, 2018.

⁴⁹ Выготский Л.С. *Педагогическая психология*. М.: Педагогика, 1991. 476 с.

⁵⁰ Flavell J.H. Metacognition and cognitive monitoring: A new area of cognitive-developmental inquiry. In: *American Psychologist*, 1979, No. 34, pp. 906-911.

⁵¹ Petrovschi Nina, Mihăilă Monica-Maria. Teoriile cognitiviste în abordarea didacticii moderne. In: *Univers Pedagogic*, 2020, nr. 3(67), pp. 14-19. ISSN 1811-5470. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.4061476>.

activitate cognitivă, de a-și evalua mijloacele și rezultatele, de a ajusta diferitelor tipuri de probleme sau de situații prin alegerea deliberată a unor strategii și reguli și, mai ales, de a stabili caracterul adevărat sau fals al unor reprezentări”⁵², au menționat Petrovski Nina și Mihăilă Monica-Maria.

În secolul al XX-lea, cercetările s-au concentrat mai mult pe analiza comportamentului extern, decât pe procesele mentale ale elevului. Ca exemplu, să ne uităm la strategiile tip – *strategii specifice instrucționale*. Cu alte cuvinte, profesorul arată un model (exemplu) despre cum se face, apoi toată clasa exersează împreună, iar în final elevii lucrează individual. Printre altele, termenul de strategiile „schelă” a fost inventat în 1970.

Există mai multe clasificări ale *stilurilor de învățare* pentru a obține rezultatele dorite în procesul de predare-învățare. Multe programe de curriculum online sunt adaptative, ceea ce înseamnă că pot evalua de care informații au nevoie în continuare⁵³.

Filosoful și pedagogul american John Dewey în cartea sa „Experience and Education” (1938) descrie poziția transformatoare a profesorului progresist, argumentând că profesorul nu mai este un „dictator militant”, ci mai degrabă un „manager al pieței moderne a informațiilor”, în care se construiesc relații active și procese reciproc avantajoase și schimb de informații⁵⁴.

În secolul XXI, literatura științifică de specialitate descrie procesele mentale: tehnici comportamentale, strategii cognitive (adică repetiție, organizare, îmbunătățire) și metacognitive (planificare, monitorizare, reglare).

Strategia didactică este o modalitate eficientă prin care un profesor îi ajută pe elevi să acceseze cunoștințe și să își dezvolte capacitățile intelectuale, abilitățile, sentimentele și emoțiile.

Strategia didactică modernă, potrivit Ameliei Georgiana Boncea, constă dintr-un ansamblu de metode complexe și ciclice, tehnici, mijloace de educație și forme de organizare a activităților care completează procesul de învățare, pe baza cărora profesorul elaborează un plan de predare a elevilor și cu scopul de a obține rezultate ridicate de învățare.

În elaborarea acestui plan de lucru, profesorul ia în considerare o serie de factori (diferite variabile legate de caracteristicile psihice ale elevilor, complexitatea curriculumului și chiar calitățile/competențele profesorului însuși), care determină planificarea activității de *predare-învățare-evaluare*.

Strategia didactică în contextul postmodern – devine rodul interacțiunii

⁵² Petrovski Nina, Mihăilă Monica-Maria. Op.cit. pp. 17-19.

⁵³ *Professional and Continuing Education*. (n.d.). 7 scaffolding learning strategies for the classroom. University of San Diego. Retrieved July 18, 2023.

⁵⁴ <https://gallerix.ru/news/lit/202211/opyt-i-obrazovanie-dzhona-dyui/> (<https://gallerix.ru/news/lit/202211/opyt-i-obrazovanie-dzhona-dyui/>) (vizitat: 06.10.2024).

actorilor educaționali, participarea lor comună realizată de profesor împreună cu elevii, odată cu implementarea independentă a planului de lecție. Astfel, elevii pot demonstra dorința de a învăța prin cooperare, lucru activ în perechi și echipe, colectiv sau individual.

Pentru a identifica și selecta o strategie de predare adecvată și eficientă, profesorul trebuie să dezvolte un obiectiv, să planifice procesul de stăpânire a conținutului lecției, să ofere sprijin elevilor și să ofere feedback.

Conceptul în varianta lărgită a „strategiei de învățare” include: gânduri, acțiuni, credințe, valori și emoții care facilitează dobândirea, înțelegerea și apoi aplicarea și transferul de noi cunoștințe și abilități în diverse contexte ale vieții. O strategie de învățare ajută la crearea unui context de acceptare a informațiilor noi care va ajuta la integrarea lor cu cunoștințele și sensul.

În acest sens, omul de știință român Ioan Cerghit subliniază faptul că „strategiile de învățare conturează un sistem de modalități practice de atingere a unui scop”. El atribuie conceptului de „strategie” patru semnificații care se întregesc reciproc. Cercetătorul subliniază faptul că “strategiile schițează evantaiul modalităților practice de atingere a țintei prevăzute și au valoarea unor instrumente de lucru⁵⁵”:

„mod integrativ de abordare și acțiune”;

„structură procedurală”;

„înlănțuire de decizii”;

„o interacțiune optimă între strategii de predare și strategii de învățare⁵⁶”.

Indicând un sens orientativ al traseului optim în atingerea obiectivelor, strategiile didactice pot fi caracterizate prin *flexibilitate*, adaptându-se la situațiile și condițiile apărute spontan.

Instruirea înseamnă modul de selectare, aranjare, echilibrare, conectare și transpunere în practică a următoarelor patru categorii de componente:

- Obiectivele instruirii
- Conținuturile
- Strategiile și metodele
- Evaluarea⁵⁷».

Tipologia și clasificarea strategiilor de învățare. Referindu-se la tipologia strategiilor, autorul Ioan Cerghit menționează că aceasta este „privită prin prisma

⁵⁵ Cerghit Ioan, *Sisteme de instruire alternative și complementare. Structuri, stiluri și strategii*. Editura Aramis, București, 2002. P. 273-274.

⁵⁶ Idem.

⁵⁷ Cerghit Ioan, *Sisteme de instruire alternative și complementare. Structuri, stiluri și strategii*. Editura Aramis, București, 2002. P.274.

activismului la elevi” și multe dintre strategii au un caracter activ-participativ sau interactiv. Noul concept didactic se bazează pe stimularea activității proprii a elevului, pe participarea lui efectivă la actul de învățare, ceea ce determină profesorul să utilizeze „strategii activ-participative sau interactive susținute de integrarea unor metode, suporturi didactice și forme de organizare a elevilor de o manieră care să sprijine acest activism și o creștere a valorii formative a învățării”⁵⁸.

Astăzi, cercetătorii străini din domeniul științelor educației identifică diferite tipuri de strategii: educaționale, cognitive, competitive, afective, memorative, sociale, metacognitive etc. Mai mult decât atât, fiecare autor pune sensul și înțelesul său propriu în aceste concepte, ceea ce îl face dificil de interpretat fără ambiguitate și capacitatea de a trage o concluzie despre sinonimie sau de a face o paralelă între ele.

Pentru a înțelege domeniul de aplicare și structura termenului de strategie de învățare, să ne întoarcem la tipologiile de strategii prezentate în literatura științifică străină (Rubin⁵⁹ 1975; Stern 1975; Macaro 2001; Oxford 1990; Овчинникова 2013).

1. Una dintre primele tipologii aparține lui J. Rubin, care a clasificat strategiile în funcție de faptul dacă strategia influențează procesul de învățare direct (strategie directă) sau indirect (strategie indirectă). Conform acestei tipologii, există doar trei tipuri principale de strategii care influențează procesul de învățare: strategii de învățare propriu-zise, strategii comunicative, strategii sociale (Figura de mai jos).

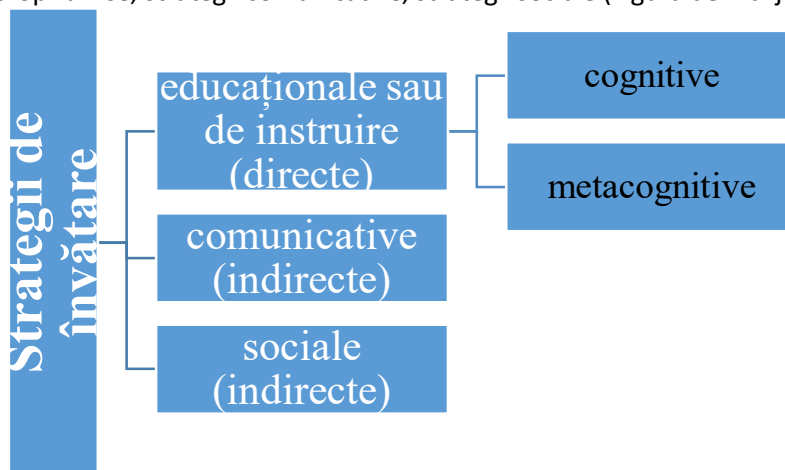

Figura 3. Tipologia strategiilor după J. Rubin

⁵⁸ Cerghit Ioan, *Sisteme de instruire alternative și complementare: structuri, stiluri și strategii*. Ediția a II-a, rev. Iași: Editura „Polirom”, 2008. Pp. 333-340.

⁵⁹ Rubin Joan, (1975) “What the ‘Good Language Learner’ Can Teach Us.” *TESOL Quarterly* 9, no. 1 (March): 41-51.

Una dintre cele mai cunoscute în literatura științifică și metodologică și în practica didactică este clasificarea lui R.L. Oxford. Autorul, ca și J. Rubin, împarte strategiile în directe și indirecte, dar exclude din clasificarea sa strategiile comunicative⁶⁰.

Astfel, inventarul strategiilor utilizate în proces de învățare, conform Oxford (1990), conține șase categorii de strategii:

- strategii afective menite să reducă anxietatea;
- strategii sociale precum punerea de întrebări, cooperarea;
- strategii metacognitive pentru evaluarea progresului unei persoane, planificarea sarcinilor, monitorizarea erorilor;
- strategii de memorare, precum gruparea, imageria;
- strategii cognitive generale ca raționalizarea, analiza, practicarea, sumarizarea;
- strategii compensatorii⁶¹ (Green & Oxford, 1995, p. 262).

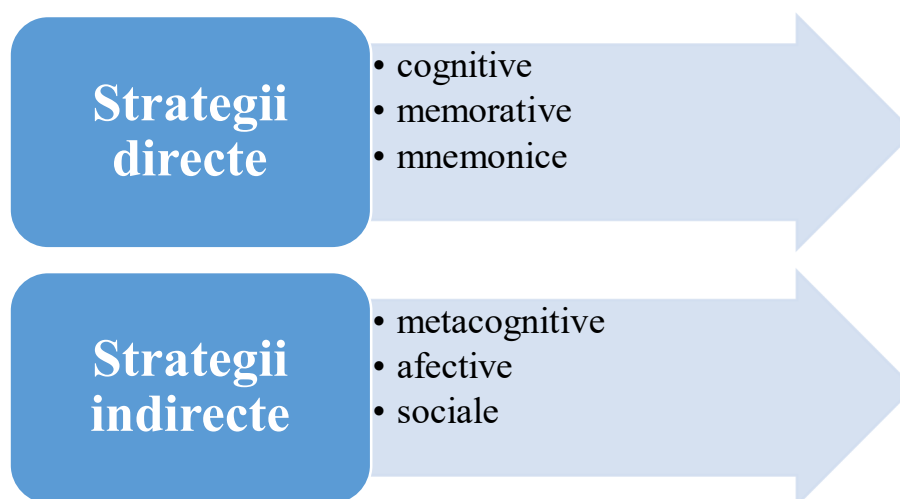

Figura 4. Tipologia strategiilor după R. Oxford

Strategiile directe combină tehnicile de analiză mentală și de gândire, în timp ce strategiile indirecte combină tehnicile de automonitorizare și autoorganizare (conform Oxford 2003; Oxford et al. 2014). În linguodidactica modernă rusă, o încercare de clasificare a strategiilor de învățare a fost făcută de T.I. Ovchinnikova (2013).

⁶⁰ Horwitz E.K. & Oxford R. (1991) Language Learning Strategies: What Every Teacher Should Know. *The Modern Language Journal*, 75, 130. Pp. 12-19. <http://doi.org/10.2307/329849>

⁶¹ Oxford R. (1990) *Language learning strategies*, New York, Newbury House.

Urmându-l pe R.L. Oxford, considerăm oportun să distingem strategiile comunicative și de învățare propriu-zise și să clasificăm strategiile de învățare în 6 categorii principale: cognitive, metacognitive, sociale, compensatorii, afective și mnemonice.

Savantul Stern a împărțit strategiile în cinci categorii: planificarea și control, strategii cognitive, strategii experimentale, strategii afective și interpersonale.

Clasificarea strategiilor de învățare în dependență de funcție include următoarele strategii: cognitive, metacognitive, sociale, afective (Macaro 2001; Railean E. 2020, 2021, 2024).

Pe baza rezultatelor analizei lucrărilor oamenilor de știință (P. Alexander, S. Graham, A. Pligin, A. Simsek, K. Harris și alții), observăm că strategiile în educație nu sunt sinonime cu astfel de concepte ca „abilități”, „stiluri”, „algoritmi”, „acțiuni”. A. Simsek⁶² susține că, printre diferitele clasificări, clasificarea elaborată de K. Weinstein și R. Meyer în 1986 este cea mai cunoscută. Acesta identifică cinci grupuri generale: strategii de pregătire, strategii de elaborare, strategii organizaționale, strategii metacognitive și strategii afective sau motivaționale. Pe baza analizei lucrărilor unor oameni de știință precum J. Balaban, R. Meyer, A. Simsek, K. Weinstein, vom caracteriza pe scurt aceste categorii.

Cercetătorii sunt de acord că strategiile eficiente sau ineficiente nu pot fi separate. K. Griffiths precizează că despre eficacitatea unei strategii nu se poate vorbi decât relativ — din punctul de vedere al atingerii scopului educațional, al naturii situației educaționale, al caracteristicilor individuale ale persoanei care o folosește, precum și din punctul de vedere al modului în care o anumită strategie interacționează cu alte strategii.

Sub aspect psiho-pedagogic, *strategia educațională* este menită să reflecte caracteristicile, formele și modalitățile activităților și relațiilor comune ale subiecților educaționali. Din acest punct de vedere, s-au făcut chiar încercări de a identifica tipuri de strategii educaționale. Printre acestea se numără *strategia imperativă* (persoana este privită ca un obiect și un produs al condițiilor externe, iar profesorului îi sunt atribuite funcțiile de control, întărire și constrângere), *strategia educațională de tip manipulativ* (autoritarismul profesorului și predominanța abordării frontale în organizarea învățării) și, în sfârșit, *strategia educațională evolutivă*⁶³.

Concluzii. Termenul „strategie” este împrumutat din arta militară și teoria managementului. Există o legătură inextricabilă între strategie și tactică.

⁶² Simsek A. Learning Strategies / Ali Simsek // *Encyclopedia of the Sciences of Learning* / edited by Norbert M. Seel. — New York : Springer, 2012. — Pp. 1971–1974.

⁶³ Постников П.Г., Научно-методическое обеспечение образовательных стратегий и тактик / П. Г. Постников // *Педагогика*. — 2005. — № 8. — С. 38–44.

În întregime termenul „strategie” înseamnă traseul de mișcare și modul de a atinge a scopului. Sarcina strategiei în sensul larg este de a utiliza eficient toate resursele posibile pentru a atinge un anumit scopul principal. Totuși, nici o strategie nu poate fi realizată fără tactică.

Analiza istoricismului termenului *strategie* în comparație cu termenul *tactică* permite a afirma că în perioada 1940-1960 primul termen este mult mai bine studiat.

O strategie de învățare este o abordare cuprinzătoare a planificării și implementării procesului de învățare care vizează obținerea rezultatelor dorite. Ea stă la baza educației eficiente și joacă un rol important în formarea cunoștințelor, aptitudinilor și abilităților elevilor.

Tehnologiile educaționale includ strategii de învățare activă care se bazează pe diferențierea, activarea și intensificarea activităților elevilor.

Premisele utilizării strategiilor de învățare și metodelor în cadrul sistemelor de instruire actuale trebuie raportate la didactica post-modernă care subliniază legătura dintre cele trei componente ale procesului de învățământ: **predare – învățare – evaluare**, și teoriile învățării, care reprezintă fundamentele sistemelor de instruire.

Evident, dacă astăzi există descrieri detaliate ale *strategiilor de învățare* eficiente, care pot fi modelate în procesul educațional din postura de profesor, atunci există posibilitatea utilizării lor de către elevul însuși. În acest din urmă caz, în cazul autoeducației, vorbim de învățare autoreglată, apărută ca subiect formal la începutul anilor '80.

Pentru a ajunge la rezultate durabile în proces educațional, orice inovație în instruire pedagogică legată de strategii de învățare (ex., prin utilizarea lecțiilor video) are nevoie de un mediu educațional (mediu de învățare) favorabil, adică este legată de relații de cooperare, colaborare, încredere și ajutor reciproc între cei care formează acest mediu educațional (personalul didactic-elevi/studenti-familia/părinți).

Trebuie să înțelegem că, în procesul de dobândire a cunoștințelor, elevii prin strategii metacognitive trebuie să dezvolte abilități digitale și disponibilitatea de a le folosi în continuare în viața reală.

Referințe bibliografice:

1. Apostolache Roxana, *Competența pedagogică digitală* / Roxana Apostolache; cuv.înainte de Constantin Cucuș. – Iași: Polirom. ISBN 978-973-46-8883-8.
2. Bocoș Mușata-Dacia, *Instruirea interactivă: repere axiologice și metodologice* / Mușata-Dacia Bocoș. – Iași: Polirom, 2013. 470 p. ISBN print 978-973-46-3248-0.
3. Boncea Amelia Georgiana, Strategii Didactice Moderne. Metode interactive de predare – învățare – evaluare. In: *Analele Universității “Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, Seria Științe ale Educației*, Nr. 3/2016. Pp.26-50.
1. Cerghit Ioan, *Metode de învățământ*. Iași, Ed. Polirom, 2006, p. 276.
2. Cerghit Ioan, *Sisteme de instruire alternative și complementare. Structuri, stiluri și strategii*. Editura Aramis, Bucuresti, 2002. P.273-274 ș.a.
4. Cristea Sorin, *Dicționar de pedagogie*. Chișinău-București: Editura „Litera Internațional”, 2000.
3. Crișan Alina Narcisa, *Strategii curriculare în învățământul universitar*. Iași: Institutul European, 2013. 254 p. ISBN 978-606-24-0006-4.
5. Danovitch J.H. (2019) Growing up with Google: How children's understanding and use of internet-based devices relates to cognitive development. *Human Behavior and Emerging Technologies*, 1(2), 81–90.
6. *Educația digitală (2022)* / vol.coord. de Ciprian Ceobanu, Constantin Cucuș, Olimpiu Istrate & Ion-Ovidiu Pânișoară. – Ed.a II-a reviz.și adăug. – Iași: Polirom. 512 p. ISBN print 978-973-46-8938-5.
7. Flavell J.H. Metacognition and cognitive monitoring: A new area of cognitive-developmental inquiry. In: *American Psychologist*, 1979, No. 34, pp. 906-911.
8. Hadîrcă Maria, Strategie pedagogică, strategie didactică, tehnologie a instruirii: delimitări conceptuale. In: *Tehnologii didactice moderne: In memoriam dr. hab., prof. univ. Stela Cemortan. Materialele Simpozionului pedagogic internațional*. Chișinău: IȘE (Tipogr. „Cavaioli”), 2016, pp. 42-45. ISBN 978-9975-48-102-1.
4. Horwitz E.K. & Oxford R. (1991). Language Learning Strategies: What Every Teacher Should Know. *The Modern Language Journal*, 75, 130.
9. Iucu Romița, *Teoria și metodologia instruirii*. MEC, 2005, 2009, curs modular. (vizitat: 05.10.2024). Disponibil: <https://pdfslide.net/download/link/teoria-si-metodologia-instruirii-prof-romita-iucu>.
10. Legendre Renald et al. *Dictionnaire actuel de l'éducation*. 2e éd. Montréal Paris: Guérin ESKA, 1993. Print.1500 p., illus.ISBN: 2-7601-3337-0, 2-86911-129-0.

11. Macaro E. (2001) *Learning Strategies in Foreign and Second Language Classrooms: The Role of Learner Strategies*. Edinburgh: A&C Black.
12. Mihăilă Monica-Maria, Petrovschi Nina. O nouă viziune asupra strategiilor didactice. In: *Univers Pedagogic*, 2020, nr. 4(68), pp. 55-60. ISSN 1811-5470.
13. Neacșu Ioan, *Instruire și învățare. Teorii, modele, strategii*. Ediția a II-a. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1999.
14. Neacșu Ioan, *Instruire și învățare: teorii, modele, strategii*. Editura Științifică, 1990.
15. Neacșu Ioan, *Introducere în psihologia educației și a dezvoltării*. Polirom, 2010.
5. Oxford R. (1990) *Language learning strategies*, New York, Newbury House.
16. Oxford R.L., Rubin J., Chamot A. U., Schramm K., Lavine R., Gunning P., & Nel C. The learning strategy prism: Perspectives of learning strategy experts // *System*. – 2014. – № 1 (43). – Pp. 30-49.
17. Petrovschi Nina, Mihăilă Monica-Maria. Teoriile cognitiviste în abordarea didacticii moderne. In: *Univers Pedagogic*, 2020, nr. 3(67), pp. 14-19. ISSN 1811-5470. DOI:
18. Railean E.A., (2020) Pedagogy of New Assessment, Measurement, and Testing Strategies in Higher Education: Learning Theory and Outcomes. In *Assessment, Testing, and Measurement Strategies in Global Higher Education* (pp. 1-19). Hershey, PA: IGI Global. doi:10.4018/978-1-7998-2314-8.ch001.
19. Railean E.A., (2024) Interactive Learning Strategies in Higher Education: From Enhanced Lecture to Team-Based Learning. In *Implementing Interactive Learning Strategies in Higher Education* (pp. 1-31). IGI Global.
20. Railean Elena, *Managementul strategiilor metacognitive*. 2020.
21. Railean Elena, *Metodologia elaborării software-ului educațional*, 2008.
22. Railean Elena; Elci Atilla; Ivanova Malinka Spasova; Alias Maizam; Bîrnaz Nina. Are open textbooks effective for learning? Investigating the issue of human-computer interaction in pedagogical design of open textbook affordable for a diversity of learning environments In: *Journal of Physics: Conference Series*. Ediția 1, Vol.1828, 2-4 decembrie 2020, Beijing. Bristol, UK: IOP Publishing Ltd, 2021, pp. 1-11. ISBN 17426588 (SCOPUS).
6. Rubin Joan, (1975) "What the 'Good Language Learner' Can Teach Us." *TESOL Quarterly* 9, no. 1 (March): 41-51.
7. Simsek A., Learning Strategies / Ali Simsek // *Encyclopedia of the Sciences of Learning* / edited by Norbert M. Seel. — New York : Springer, 2012. — Pp. 1971–1974.

23. Șăineanu Lazăr, *Dicționar Universal al Limbii Române*. 77 000 de articole. LITERA-CHIȘINĂU-1998. ISBN 9975-74-082-0.
24. Zhang Y. (2022) *The Research on Critical Thinking Teaching Strategies in College English Classroom*. *Creative Education*, 13, 1469-1485.
25. Zhang L., Seepho S. (2013) Metacognitive strategy use and academic reading achievement: Insights from a Chinese context. *Electronic Journal of Foreign Language Teaching*, vol. 10, no. 1, pp. 54–69.
26. Zikirova N., Abdullayeva N., Nishanova O., Djalilov B., Nishanbayeva E. (2019) Interactive Strategies and Methods of Education. *International Journal of Recent Technology and Engineering (IJRTE)*. ISSN: 2277-3878, Volume-8 Issue-4, November 2019.
27. Zlate Mielu, *Psihologia mecanismelor cognitive*. Iași: Editura „Polirom”, 1994.
28. *The eLearning Guild’s Handbook of e-Learning Strategy*. Foreword by Marc Rosenberg. Santa Rosa, CA 95404 +1.707.566.8990 www.eLearningGuild.com.
29. Беленкова Ю.С. (2022) Самостоятельная познавательная деятельность на основе развития метакогнитивных навыков. В кн.: *Проблемы современного педагогического образования: сборник научных трудов. Вып. 74-1. Ялта: РИО ГПА, с. 37–40*.
30. Выготский Л.С., *Педагогическая психология*. М.: Педагогика, 1991. 476 с.
31. Вятютнев М.Н., Зависимость техники обучения от стратегии усвоения (применительно к учебнику) // *Русский язык за рубежом*. – 1978. – № 2. – С. 42-51.
32. Лебединский С.И., *Стратегическая теория овладения русским языком как иностранным и стратегии обучения*. Минск: БГУ, 2019. – 423 с.
33. Лемке Г.Э., *Конкурентная война. Нелинейные методы и стратегемы*. Москва. Издательство Ось-89. 424 с. [https://mgimo.ru/uploads/files/36% \(vizitat: 06.10.2024\)](https://mgimo.ru/uploads/files/36%20(vizitat:06.10.2024)).
34. Мишонкова Н.А., Современная методика обучения РКИ с использованием новых технологий. // *Вопросы лингвистики и лингводидактики*. Познань, 2004. С. 207–210.
35. Овчинникова Т.Е., *We study English: учеб. пособие*. – Оренбург: ОГУ, 2013. 102 с.
36. Постников П.Г., Научно-методическое обеспечение образовательных стратегий и тактик / П. Г. Постников // *Педагогика*. — 2005. — № 8. — С. 38–44.
37. *Самойлов О.М., Морозов З.А., Петухова Д.Р., Долженко К.И. Метакогнитивная регуляция как фактор, влияющий на*

- эффективность обучения в условиях применения цифровых образовательных технологий: систематический обзор литературы // Психология человека в образовании. 2023. Том 5. №4. С. 519–535. doi:10.33910/2686-9527-2023-5-4-519-535. <https://psy.su/feed/12019/> (vizitat: 07.10.2024).*
38. Тестов В.А., Содержание современного образования: выбор пути // *Образование и наука*. – 2017. – Т. 19. – № 8. – С. 29-46.
39. *Толковый словарь русского языка* [Электронный ресурс] / под ред. Д. Н. Ушакова. Режим доступа: <https://kartaslov.ru>. (vizitat: 06.10.2024).
- Тюмасева З.И., Богданов Е.Н., Щербак Н.П., *Словарь-справочник современного общего образования*. – СПб.: Питер, 2004. – 464 с.

O COOPERARE INTERINSTITUȚIONALĂ PE DIMENSIUNEA CERCETĂRII: EXPEDIȚIA ETNOGRAFICĂ ORGANIZATĂ ȘI DESFĂȘURATĂ DE INSTITUTUL PATRIMONIULUI CULTURAL ȘI UNIVERSITATEA DE STAT „BOGDAN PETRICEICU HASDEU” DIN CAHUL ÎN SATELE VADUL LUI ISAC ȘI COLIBAȘI (15-18 OCTOMBRIE 2024)*

Valentin Arapu,

cercetător științific, dr. Institutul Patrimoniului Cultural, Chișinău
(email: valarapu@gmail.com)

Ina Isac,

cercetător științific, Institutul Patrimoniului Cultural, Chișinău
(email: inaisac.ipc@gmail.com)

Nina Ivanova,

cercetător științific, dr. Institutul Patrimoniului Cultural, Chișinău
(email: ivanova_nina@mail.ru)

Raisa Osadci,

cercetător științific, Institutul Patrimoniului Cultural, Chișinău
(email: raisaosadci@yahoo.com)

Andrea Butnaru

masterand, Universitatea „B. P. Hasdeu” din Cahul
(email: butnaruandreea21@gmail.com)

Rezumat. Prin expediția etnografică desfășurată în perioada 15-18 octombrie 2024 în satele Vadul lui Isac și Colibași din raionul Cahul, a fost transpus în practică Acordul de Cooperare între Institutul Patrimoniului Cultural (IPC)/ Ministerul Culturii al Republicii Moldova și Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul/ Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova în domeniul cercetării, inovării, valorificării patrimoniului cultural și al dezvoltării tehnologice, semnat de ambele părți la 22 august 2024.

Ținând cont de faptul că echipa de cercetare s-a aflat la prima investigație etnografică de teren în localitățile menționate, sarcinile sale principale au constat în realizarea unor sondaje primare, în determinarea conturului general al patrimoniului

* Expediția etnografică a fost organizată și desfășurată în cadrul Programului național în domeniile cercetării și inovării pentru anii 2024-2027, Subprogramul 170101: Cercetarea și valorificarea patrimoniului cultural construit, etnografic, arheologic și artistic din Republica Moldova în contextul integrării europene.

cultural tradițional din localitățile cercetate, în stabilirea unor tipologii ale fenomenelor tradiționale din aceste sate, precum și în promovarea valorilor tradiționale autentice.

În rezultatul investigațiilor etnografice efectuate, membrii expediției au constatat că, deși unele aspecte ale fenomenelor de cultură tradițională din satele cercetate se află în proces de degradare, au fost depistate, totuși, pe teren numeroase materiale etnofolclorice autentice. Menționăm că în fiecare dintre localitățile investigate, au fost remarcate persoane de vârste diferite, care conștientizează importanța culturii tradiționale, se implică în procesul de revalorificare a tradițiilor, dar necesită mai multe cunoștințe în domeniu.

Cercetările în cadrul expediției au demonstrat faptul că, în linii generale, caracteristicile de bază ale fenomenelor de cultură tradițională din satele investigate Vadul lui Isac și Colibași se înscriu în tipologiile atestate în zona etnografică Valea Prutului de Jos, inserând, concomitent, elemente locale specifice.

Cuvinte cheie: *cercetări etnografice de teren, zona etnografică Valea Prutului de Jos, satele Vadul lui Isac și Colibași, cultura tradițională.*

*

Abstract. *By means of the ethnographic expedition carried out in October 15-18, 2024, in the villages of Vadul lui Isac and Colibași in the Cahul district, the Cooperation Agreement between the Institute of Cultural Heritage (IPC)/Ministry of Culture of the Republic of Moldova and the "B. P. Hasdeu" State University of Cahul/Ministry of Education and Research of the Republic of Moldova was implemented in the field of research, innovation, cultural heritage valorization, and technological development, signed by both parties on August 22, 2024.*

Considering that the research team was on its first ethnographic field study in the abovementioned localities, its main tasks included conducting of primary surveys, definition of general outline of the traditional cultural heritage in the researched localities, establishing of typologies of traditional phenomena in these villages, and promotion of authentic traditional values.

As a result, the ethnographic studies demonstrated that, although some aspects of traditional cultural phenomena in the researched villages are in the process of degradation, there were found numerous authentic ethnic and folklore materials. It should be noted that in each of the studied localities the team discovered some individuals of different age who were aware of the importance of traditional culture and involved themselves in the process of rethinking of the traditions, but who also require more knowledge in the field.

The research conducted during the expedition demonstrated that, in general, the basic characteristics of traditional cultural phenomena in the investigated villages of Vadul lui Isac and Colibași fit within the typologies attested in the ethnographic area of the Lower Prut Valley and simultaneously reveal some specific local elements.

Key words: *field ethnographic research, Lower Prut Valley ethnographic area, villages of Vadul lui Isac and Colibași, traditional culture.*

Argument. *La 22 august 2024 a fost semnat Acordul de Cooperare între Institutul Patrimoniului Cultural (IPC)/ Ministerul Culturii al Republicii Moldova și Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul/ Ministerul Educației și*

Cercetării al Republicii Moldova în domeniul cercetării, inovării, valorificării patrimoniului cultural și al dezvoltării tehnologice¹. Textul acordului a fost elaborat și procesul de semnare a fost mediat de către dna Natalia Grădinaru, doctor în istorie, cercetător științific coordonator, secretar științific al IPC, și dl Valentin Arapu, doctor în istorie, cercetător științific coordonator, șeful Secției Cultura tradițională românească. Acordul a fost semnat de către Rectorul Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul dl Sergiu Cornea, doctor habilitat, conferențiar universitar, și Directorul Institutului Patrimoniului Cultural dl Ion Ursu, doctor în istorie. În conformitate cu clauzele Acordului, Partenerii colaborează în mai multe domenii de activitate științifică, inclusiv, aducându-și contribuția în vederea „Explorării prin cercetare, documentare și valorificare a zonei de sud a Republicii Moldova prin organizarea expedițiilor alcătuite din echipe mixte, care vor investiga patrimoniul cultural material și imaterial, implicit patrimoniul etnografic, arheologic, construit și artistic” (Art. 2. b.).

În perioada 15-18 octombrie 2024 au avut loc cercetări etnografice de teren în localitățile Vadul lui Isac și Colibași din raionul Cahul. Echipa expediției etnografice a fost compusă din cercetătorii IPC: dr. Valentin Arapu, cercetător științific coordonator; Ina Isac, cercetător științific; dr. Nina Ivanova, cercetător științific superior; Raisa Osadci, cercetător științific, și câțiva tineri studiosi din cadrul Universității de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul: Andrea Butnaru, Victor Păduraru și Lilian Palea. Expediția a fost efectuată cu suport logistic, acordat în mare parte prin străduințele dlui rector Sergiu Cornea, doctor habilitat, conferențiar universitar, ale dlui prorector pentru activitatea științifică și extracurriculară Ion Ghelețchi, doctor, conferențiar universitar, ale dnei Liudmila Chiciuc, doctor, conferențiar universitar. Dna Maria Prepeliță, custodele Muzeului Ținutului Cahul, de asemenea, a susținut activitatea de investigare etnografică a membrilor echipei de cercetare, prezentându-ne cu amabilitate expoziția muzeului.

¹ „ACORD DE COOPERARE între Institutul Patrimoniului Cultural/ Ministerul Culturii al Republicii Moldova și Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul/ Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova în domeniile cercetării, inovării, valorificării patrimoniului cultural și a dezvoltării tehnologice” (...) „în scopul extinderii și consolidării relațiilor de cooperare în domeniile cercetării științifice, inovării, valorificării patrimoniului cultural și a dezvoltării tehnologice, pentru realizarea obiectivelor naționale de dezvoltare socio-culturală și economică, având ca prioritate vectorul de integrare în Spațiul European de Cercetare, precum și dezvoltarea colaborării între instituțiile din domeniile cercetării universitare și academice, prin colaborarea multilaterală în domeniile cercetării, nuanțând dezideratul realizării programelor și proiectelor de cercetare, a forurilor științifice, a stagiilor și expedițiilor de cercetare și documentare, a altor activități științifice, didactice și culturale comune, au convenit să semneze prezentul Acord de cooperare în domeniile cercetării, inovării, valorificării patrimoniului cultural și a dezvoltării tehnologice”. Prezentul acord cuprinde 8 Articole cu clauze structurate tematic. Acordul a fost semnat de ambele instituții, denumite în text „Parteneri”, la 22 august 2024.

Itinerarul cercetării. În primele două zile, echipa expediționară a efectuat cercetări de teren în satul Vadul lui Isac, unde a beneficiat de susținere eficientă din partea dnei Alexandra Piscunov, primara localității. Angajații Casei de Cultură „Vasile Galațanu”: Ion Nistor², Raisa Nistor³ și Emil Șeremet⁴ ne-au oferit informații importante despre potențialul etnografic al localității. Grație implicării celor menționați, în sat a fost implementat proiectul „La rădăcini”. Unul dintre rezultatele acestui proiect constă în publicarea unei broșuri informative, dedicate vestigiilor patrimoniului cultural și natural al comunității locale⁵. Este de remarcat faptul că, în incinta Casei de cultură, sunt adunate și păstrate cu acuratețe valoroase exponate ale culturii tradiționale, care constituie o parte din fondul viitorului muzeu local⁶. Printre acestea, trebuie să menționăm o frumoasă ladă de zestre, datată din anul 1895. Lada se află în stare bună și are un decor specific majorității lăzilor de zestre, pe care le-am atestat în cele două localități, Vadul lui Isac și Colibași, investigate în cadrul expediției, dar diferit întrucâtva de decorul vechilor lăzi de zestre, depistate la Crihana Veche și Zărnești, sate din aceeași zonă etnografică, Valea Prutului de Jos (Vezi: Foto 1).

Sătenii manifestă o mândrie deosebită pentru personalitățile notorii, originare din Vadul lui Isac: Sandri Ion Șcurea (1935-2005)⁷, Liubomir Iorga (1932-2014)⁸, Petru Stroi (1934-1994)⁹, Mihai Iorga¹⁰, Ion Păcuraru¹¹, Constantin

² Angajat al Casei de cultură, conducător al ansamblului de muzică și dans „Cimbrișor”, al teatrului dramatic, al teatrului pentru copii și al teatrului de păpuși.

³ Angajată a Casei de cultură în calitate de regizor.

⁴ Angajat al Casei de cultură în calitate de instructor artistic.

⁵ *Călător prin Vadul lui Isac*, Cahul, S. n., 2021, 27 p.

⁶ În Casa de cultură din Vadul lui Isac am descoperit un veritabil centru de promovare a talentelor, a tinerilor pasionați de frumos. În incinta acestui templu al culturii își desfășoară activitatea ansamblul de muzică și dans „Cimbrișor”, fanfara model de copii și teatrul model de copii „TRIL”, respectiv, bunele practici în domeniu, fiind promovate de către Asociația Obștească IRIS, activitatea căreia este gestionată de către dna Raisa Nistor (*Asociația Obștească IRIS*, în <https://www.facebook.com/vadasii/> (vizitat 31.10.2024).

⁷ Actor de teatru și film, Artist al poporului din Republica Moldova (1974), deținător al Premiului Național al Republicii Moldova (1978) (Bujor T. Rîpeanu, *Cinematografiștii: 2345 cinești, actori, critici și istorici de film și alte persoane și personalități care au avut de-a face cu cinematograful din România sau care sunt originare de pe aceste meleaguri*, București, Editura Meronia, 2013, p. 546).

⁸ Coregraf, actor de film, meșter de instrumente muzicale, Maestru Emerit al Artelor, Cavaler al Ordinului Republicii.

⁹ Muzicolog, profesor de muzică și dirijor de cor.

¹⁰ Actor la Teatrul Național „Mihai Eminescu”, regizor, lector universitar la Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice.

¹¹ Muzicolog și compozitor, Maestru în Artă, ex-ministru al Culturii.

Șeremet¹², Vasile Palea¹³, Ion Grosu¹⁴, Ștefan Cartofeanu (1953-2006)¹⁵.

În cadrul cercetărilor etnografice de teren la Vadul lui Isac, au fost realizate mai multe interviuri cu informatori locali, cum sunt: Maria Hodină, Maria Palea, Ion (Ivan Constantinovici) Benea (șofer), Ion Iorga (fost primar) și alții, care ne-au furnizat materiale etnofolclorice prețioase. A fost investigat, de asemenea, patrimoniul etnografic și ecleziastic, de care dispune biserica din sat, al cărei preot paroh este părintele Ionel Bâgea.

În următoarele două zile, echipa de cercetare și-a concentrat activitatea în satul Colibași, unde investigațiile etnografice au demarat cu discuțiile pe care le-am avut cu dl Vasile Grigoriță, profesor de istorie și consilier raional. Dumnealui ne-a prezentat o imagine generală a stării actuale a tradițiilor în localitate, ne-a informat despre activitățile instituționale din sat în vederea protejării și valorificării culturii tradiționale și ne-a recomandat câțiva buni cunoscători ai datinilor și folclorului autentic. Am realizat un interviu deosebit de complex cu Maria (Mărioara) Manole, care ne-a impresionat prin cunoașterea amplă a vieții din mediul tradițional și prin repertoriul de folclor autentic, moștenit în mare parte din familie, mai ales, de la mama sa. Considerăm că dna Maria (Mărioara) Manole merită să i se confere titlul de *tezaur uman viu* (Vezi: Foto 2). Informații etnografice valoroase am colectat de la Toader (Fiodor) Bria, Ilie Fabian, Nadejda Manoli – oameni împătimiti de tradiție și implicați în procesul de salvagardare și promovare a tradiției. Dna Nadejda Manoli (pedagog) împreună cu soțul Alexei (economist), de exemplu, au decis să păstreze casa, construită în anii 1940-1943 de părinții dlui Alexei, pe numele lor Iacob și Elena Manoli, pentru a o demonstra noilor generații ca pe un muzeu. Menționăm cu satisfacție că, într-adevăr, incinta casei (structura, materialele de construcție, elementele decorative), precum și amenajarea curții corespunde, în mare măsură, caracteristicilor tradiționale, specifice locului și timpului. În casă am atestat mai multe obiecte etnografice autentice, care pot deveni exponate instructive și atractive ale unui muzeu.

Pe data de 18 octombrie membrii echipei expediționare au ținut o Conferință publică, organizată de Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul, pentru studenții de la Facultatea de Științe Umaniste și Pedagogice a Universității. În fața celor prezenți, au fost luate în dezbatere trei subiecte etnografice: „*Fântâna – obiectiv al patrimoniului etnografic în contextul cercetărilor de teren*” (Valentin Arapu), „*Elemente tradiționale în arhitectura Porții Sărutului a lui Constantin*

¹² Artist de balet, fost dansator în Ansamblul „Joc”, fost director și prim maestru coregraf la Ansamblul „Fluieraș”, maestru coregraf al Ansamblului de Dansuri Populare „A doua tinerețe”.

¹³ Actor la teatrul municipal „Guguță” din Chișinău.

¹⁴ Actor de teatru, a activat la teatrul: „*Ion Creangă*” și „*Satiricus I.L. Caragiale*”, director al Teatrului Național de Operă și Balet „Maria Bieșu”.

¹⁵ Inginer, conferențiar universitar, doctor în științe tehnice.

Brâncuși" (Ina Isac), „*Etnologia ca domeniu de studiu și importanța cercetărilor etnografice de teren*”(Raisa Osadci) (Vezi: Foto 3). Comunicările au fost argumentate și ilustrate, inclusiv, cu materiale de teren, colectate recent în satele Vadul lui Isac și Colibași, acestea fiind analizate în context comparativ cu elemente similare din sate apropiate, cum ar fi Crihana Veche și Zărnești (unde unii membri ai expediției au realizat cercetări etnografice anterioare), situate în aceeași zonă etnografică, Valea Prutului de Jos, precum și cu expresii culturale din același registru, atestate în spațiul cultural românesc general.

Studiu de caz: Mărioara Manole. Primele rezultate ale vizitei de documentare, efectuate de echipa de cercetare etnografică în gospodăria Mariei (Mărioarei) Manole au fost elucidate de Andrea Butnaru, care afirmă: „Am cunoscut-o pe Mărioara Manole din satul Colibași, o enciclopedie rară, născută în iunie 1940, «când au venit rușii. (...) În 1941 s-a început războiul, după cum își amintește că-i povestea mama, – (...) i-au alungat pe deal, să nu fie nicio lumină la geam – lampa aprinsă. Și ne-a dus prin *ocopuri*¹⁶, până s-a potolit oleacă. Și au venit înapoi în sat. Avioanele ca ciorii erau pe sus. Și în 1945 a murit tata de *tif*¹⁷, boală grea, mureau ca muștele. Iar în 1946, 1947 – foamea cea mare. În 1948 s-a început colhozul și am terminat trei clase. În 1950 m-am dus în colhoz, aveam 10 ani, culegem bumbacul. Și am petrecut multe greutăți»”.

Pe lângă multiple informații detaliate de ordin etnografic, referitoare la jocurile copiilor, paparudă, caloian¹⁸, șezători (la furcă), hora cea mare (în centrul satului) și hora mică, logodnă, nuntă, zestrea miresei, războiul de țesut, *rogojină*¹⁹, la *șiuitor*²⁰, *năftal*²¹, *vătală*²², *râșchitor*²³, viermii de mătase etc., Mărioara Manole cunoaște și o mulțime de-a proverbe și zicători sau alte învățături morale, ale căror origine descinde din mentalitatea colectivă a neamului și, tranzitând prin mentalitatea colectivă a comunității, se împletește cu experiența personală a informatoarei, exprimând o nuanță ușor autoironică. Mărioara Manole povestește,

¹⁶ Tranșee; rusism, de la cuvântul din limba rusă „окон”, care tradus în limba română înseamnă *tranșee*.

¹⁷ Tifos.

¹⁸ Caloian – obicei de chemare a ploii; obiect de ritual tradițional, ce are forma unui om de lut sau de lemn, împodobit cu frunze de nuc, coji de ouă roșii, flori etc., care, pe timp de secetă, se îngropa sau se arunca în apă, ca să invoce ploaie.

¹⁹ Rogojină – împletitură de tulpini sau de frunze de rogoz ori de papură, utilizată pentru așternut direct pe patul de scândură sau peste salteaua de paie / fân sau de așternut pe jos.

²⁰ Șiuitor de „șiușit” plășinta – sul neted de lemn, cu care se întinde și se subțiază foaia de aluat.

²¹ Năftal – pânză pentru fața dedesubt a plapumei / iorganului.

²² Vătală – componentă mobilă a războiului de țesut orizontal, care fixează spata și permite dirijarea suveicii prin rost, menține disponerea paralelă a firelor de urzeală și îndeasă firele de bătătură.

²³ Râșchitor – unealtă de lemn, bifurcată la un capăt, pe care se deapănă firul de pe fus sau de pe ghem pentru a-l face scul.

de exemplu: „Bătrânii ne întrebau: - *Știi, leliță, -n patru iță? / – Ba, bădiță, niș' în două. / Ț-o trebuie ochi și sprânșeni, / Du-ti-n târg și ie-ți izmeni.*

Bătrânii *șăguieu*²⁴, ne învățau să țesem și ne spuneau multe: – *Bat-o focul cânepa, / că-i mai bună fabrica. Sau: – Am pus bani în buzunari / ș-am plecat la dughenari; Bate fierul cât îi cald; Străinul îi ca și schinul, / Și-i amar ca și pelinul*²⁵.

Astfel, din interviul cu Maria (Mărioara) Manole, am reușit să precizăm aspecte ce țin de valorile tradiționale, de normele de comportament în mediul tradițional, de filozofia de viață, – teme abordarea cărora este complicată în discuția cu informatorii.

Cercetătorul științific Ina Isac, membră a expediției, notează, cu referire la Maria (Mărioara) Manole, următoarele: „Mama Mărioara, cum îi zic localnicii, aflată la vârsta de 84 de ani, s-a dovedit a fi o povestitoare iscusită, înzestrată cu o gândire profundă și cu mult talent”.

Maria (Mărioara) Manole ne-a povestit și despre practicarea oieritului, care a fost una dintre îndeletnicirile de bază în zonă și, nemijlocit, în localitate. Mai mult decât atât, familia în care s-a născut și a crescut informatoarea se trage din viță de oieri, bunicul din partea mamei fiind venit cu turmele de oi din Vrancea, iar tatăl informatoarei și doi frați au fost ciobani și în perioada postbelică. Astfel, am constatat că la Colibași, ca în multe alte locuri, *baciul* este cel mai mare peste stână, ciobani și turme; *ciobanii* sunt cei care pasc oile; iar *mânzălarii* sunt responsabili de mulsul oilor. Am precizat că oile bune de muls se numesc „mânzări”, iar printre produsele obținute din laptele de oaie sunt: cașul, jintița, urda etc.

Maria (Mărioara) Manole ne-a relatat despre viața cotidiană a familiei din perioada copilăriei sale, despre metodele tradiționale de educație a copiilor, despre jocurile copiilor, descriind în linii generale câteva dintre acestea: „de-a mijatca / de-a ascunseala”, „de-a boielile”, „de-a trei îs fetițele”, episodul de bază al acestui joc constă în trecerea pe sub podul de mâini, ridicate de către celelalte fete etc.

Am discutat cu Maria (Mărioara) Manole despre ritualurile de chemare a ploii, „Paparuda” și „Caloianul”, practicate în a treia „jioie” (jioie) după Paști. Actanții principali ai acestor ritualuri sunt copiii, considerați mai curați în fața lui Dumnezeu.

„Se adunau copiii de pe 2-3 ulițe, povestește informatoarea. – La «Paparudă» participau și fetițe, și băieței. Se adunau de dimineață și strângeau frunze de brusture. Una dintre fetițe își punea pe umeri, la brâu, pe la picioare și chiar pe cap, frunze de brusture înșirate pe ață. Aceasta era Paparuda. Și umbla așa, sărind într-un picior, cu alaiul de fetițe după ea, pe la porțile oamenilor. Celelalte copile cântau: «*Paparuda Leului, / sai (sari) în sus la Dumnezeu / și cere cheițele, / să descui porțile, / să pornească ploile, / să curgă șiroaiele, / să facă popșoaiele*».

²⁴ A șăgui – de la a *șugui*, a glumi; a duce cu vorba..

²⁵ Interviul cu Mărioara Manole.

În timpul ritualului «Paparudei», băieții o udau cu apă pe Paparudă și pe fetițele care o însoțeau. Erau udate și femeile, mai ales cele însărcinate. Apa era departe și era greu de adus, dar se duceau băieții la izvor după apă și se udau. Se udau nu numai copiii, dar îi udau și cei mai în vârstă, toți erau *learcă*.

Apoi se duceau acasă la una dintre fetițe, de obicei, la Paparudă. Cu merindele (lapte, ouă, făină) primite de la femeile pe la casele cărora fusese cu alaiul. Se duceau acasă la Paparudă, lăsau *coșnița* (coșul) cu merindele primite și mama fetiței făcea *ghismane* (un fel de checuri, preparate în cuptor, din amestecul de lapte, ouă și făina, primite de la femei – n. n.).

După ce mâncau (de obicei, mâncau *ghismane*, sarmale, plăcinte etc.), se apucau de făcut Caloianul. Caloianul era o păpușă din lut. Îl făceau toți copiii împreună și îl împodobeau pe piept cu cojile de la ouăle vopsite, care le-au mâncat la Paști, îi puneau și ochi de *boghi* (bobi). Când era gata împodobit, îl petreceau cu tot alaiul de copii la Prut. Băieții erau cei care-l duceau pe Caloian ca pe mort. La Prut îl dădeau pe apă, ca să vină ploile. Se adunau mulți copii. Fetele îl plângeau, îl petreceau ca pe un mort: «*Căloiene, Căloiene, de la cap pân'la chișioare (picioare), niș'schinarea nu mă doare*» și îl dădeau pe Prut. După ce îl petreceau, se duceau acasă, unde mama îi aștepta cu sarmale și cu *ghismane*, și îi așeza pe toți la masă”.

Echipa de cercetare a discutat cu Maria (Mărioara) Manole și despre șezătorile pe care le organizau fetele cele mari, unde se ducea și dânsa. La Colibași, șezătorile erau numite „*la furcă*” sau „*la tors*”. *La furcă*, flăcăii, de obicei, nu erau prezenți, participau doar fetele cele mari, supravegheate și îndrumate de mama fetei, la care se adunau toate celelalte participante. Rareori, era acceptat să între *la furcă* și câte un flăcău, dacă o ruga frumos pe mama fetei-gazdă să-l lase să intre, pentru că îi era pe plac o anumită față prezentă la furcă. În unele cazuri, flăcăul o ruga pe mama fetei-gazdă să-i transmită fetei, de care îi plăcea, să iasă la întâlnire cu el (întâlnirea dintre tineri se petrecea în tinda casei).

Maria (Mărioara) Manole ne-a prezentat casa ei, construită în anul 1964. Informatoarea spune că modelul de planificare a casei și de amenajare generală a interiorului l-a preluat de la părinți. Ea ne-a povestit despre modul de viață, pe care l-a avut în casa părintească și despre amenajarea casei de locuit în copilăria sa (Vezi: Foto 5).

Ferestrele și ușile casei sale respectă ornamentica și cromatică tradițională. Ele sunt lucrate de către soțul informatoarei, care era lemnar. În casă Mariei (Mărioarei) Manole am atestat o ladă veche de zestre, executată și decorată conform tradiției locale, mai multe covoare, țoluri țesute de proprietară, o *plapumă* / *iorgan* groasă din lână.

Studiu de caz: Casa mare. Raionul Cahul prezintă un mare potențial pentru un cercetător-etnolog, o dovadă fiind publicarea rezultatelor unuia dintre cele mai

ample studii din ultimii ani de la Crihana Veche²⁶. Această zonă dispune de mari resurse de materiale etnografice încă nedescrise, ceea ce explică și atractivitatea sa turistică. Patrimoniul material conservat, memoria tradițiilor și natura permit deschiderea muzeelor locale și dezvoltarea turismului rural.

Unul dintre componentele importante ale patrimoniului cultural al țării este *Casa mare* – un concentrat al memoriei familiei și culturii într-o singură încăpere. Din păcate, pe teritoriul Republicii Moldova, Casa mare aproape că nu s-a păstrat în forma sa originală. Modernizarea și transformările sociale aferente, schimbările în viața economică a satelor, rupturile istorice – toate acestea au schimbat radical modul de viață al satului moldovenesc. Deși Casa mare își păstrează menirea de spațiu, în care au loc evenimentele festive ale familiei, mai ales comesualitatea cu musafirii, totuși, este mai puțin folosită ca spațiu ritualic. S-a schimbat și amenajarea interiorului Casei mari. Femeile nu mai confecționează obiecte pentru zestre, acestea fiind înlocuite cu articole de fabrică. În aspect fizic, Casa mare a fost transformată fie într-un salon de tip urban, fie într-un depozit al amintirilor de familie, în care se păstrează obiecte din diferite epoci și generații.

Pe de altă parte, în sate se poate observa conservarea și reproducerea fragmentară a multor tradiții, precum și a obiectelor etnografice materiale, uneori într-o formă modificată și, cu regret, degradată. Este atestat și fenomenul, când oamenii, în intenția de a păstra tradiția, își decorează casele vechi, în funcție de amintirile și ideile lor personale. Această tendință, deși în mod frecvent este pusă în aplicare cu diverse deformări, demonstrează, totuși, vitalitatea tradiției și necesitatea de a o reproduce în zilele noastre. Actualmente, în Casa mare se păstrează deseori obiecte vechi, în special diferite tipuri de covoare și lada de zestre, care, de obicei, este plină cu pânzeturi: de la maramă, ștergare / prosoape de ritual sau decorative, fețe de mese etc. până la lenjerie de pat, uneori împodobită cu broderie sau cu dantelă croșetată. În unele localități sau în casele unor familii, care pe vremuri erau mai înstărite, este atestată *sofca*. În comparație cu lada, *sofca* are dimensiuni mai mari și, deseori, are aspect mai elegant.

Trebuie să menționăm modul de prezentare a Casei mari la Muzeul Ținutului Cahul. Casa mare de la acest muzeu se află în căsuța tradițională cu trei camere și tindă, inaugurată în 1979. Amenajarea obiectelor originale dă o idee despre conținutul simbolic al acestei încăperi și despre tradițiile practicate acolo la finele secolului al XIX-lea (Vezi: Foto 6).

Materialele colectate în timpul expediției confirmă persistența și relevanța

²⁶ *Crihana Veche: album monografic*, București, Editura Institutului Cultural Român, 2017, 191 p. Lucrarea întrunește în sine componente de „compendiu istoric, însemne heraldice, scurt repertoriu de porecle, mic dicționar de crihanisme”. Pe dimensiunea etnologică, la apariția acestui album monografic, au contribuit cercetătorii Institutului Patrimoniului Cultural: Zina Șofransky, Raisa Osadci, Carolina Cotoman și Ludmila Fulea.

pronunțată a ideii de Casă mare în societatea noastră. Aceasta a devenit un simbol al deschiderii culturii locale și al valorii legăturilor familiale, care contribuie nemijlocit la păstrarea întregii culturi naționale.

Concluzii: Prin expediția etnografică desfășurată în satele Vadul lui Isac și Colibași din raionul Cahul, a fost transpus în practică Acordul de Cooperare între Institutul Patrimoniului Cultural (IPC)/ Ministerul Culturii al Republicii Moldova și Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul/ Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova în domeniul cercetării, inovării, valorificării patrimoniului cultural și al dezvoltării tehnologice, semnat de ambele părți la 22 august 2024.

Ținând cont de faptul că echipa de cercetare s-a aflat la prima investigație etnografică de teren în localitățile Vadul-lui-Isac și Colibași, raionul Cahul, sarcinile principale au constat în realizarea unor sondaje primare, în determinarea conturului general al patrimoniului cultural tradițional din localitățile cercetate, în stabilirea unor tipologii ale fenomenelor tradiționale din aceste sate, precum și în promovarea valorilor tradiționale autentice, argumentând necesitatea de salvagardare a acestora.

În rezultatul investigațiilor etnografice efectuate, membrii expediției (Vezi: Foto 7) au constatat că, deși unele aspecte ale fenomenelor de cultură tradițională din satele Vadul lui Isac și Colibași se află în proces de degradare, au fost depistate pe teren numeroase materiale etnofolclorice autentice, importante atât pentru completarea informațiilor înregistrate anterior, referitoare la cultura tradițională din zona etnografică Valea Prutului de Jos, cât și pentru reliefaarea unor caracteristici specifice localităților cercetate. Trebuie să menționăm că în fiecare dintre localitățile investigate, am remarcat persoane de vârste diferite, care conștientizează importanța culturii tradiționale, se implică în procesul de revalorificare a tradițiilor, dar necesită mai multe cunoștințe în domeniu.

Pe parcursul lucrărilor expediției etnografice, am constatat faptul că în aceste două localități din Valea Prutului de Jos, la fel ca în alte sate din Republica Moldova, este evidentă interferența dintre tradiție și modernitate. Faptul că, în arealul respectiv, influența modernității occidentale este, totuși, mai sesizabilă, reprezintă o realitate firească, datorată amplasării geografice în continuitate teritorială directă cu patria-mamă România, care actualmente este pentru noi și o poartă de comunicare, situată la hotarul Uniunii Europene. Oamenii din această zonă etnografică sunt, pe de o parte, buni păstrători ai obiceiurilor și practicilor tradiționale, iar pe de alta, manifestă deschidere și receptivitate sporită la provocările modernității occidentale.

Cercetările etnografice de teren în satele Vadul lui Isac și Colibași au relevat prezența în localitățile respective a unui număr relativ mare de case cu aspect exterior tradițional, cu planul general de formă dreptunghiulară, cu acoperiș în

două ape, ce are frontoane în părțile laterale și ornament tăiat în lemn pe creasta casei și la streășină, iar streășina, la rândul său, este sprijinită de coloane (stâlpi) de lemn, unele dintre acestea având capitel de lemn ornamentat (Vezi: Foto 8). În interiorul unor astfel de case, este menținută și structura tradițională a camerelor. De rând cu casele construite în stil tradițional, sunt atestate case noi de o somptuozitate modernă de excepție, atât în exterior, cât și în interior. Cert este, că locuitorii ambelor tipuri de gospodării împărtășesc aceleași amintiri despre trecut și aceleași tradiții culturale și spirituale de o profundă sorginte românească.

Deși investigațiile etnografice de teren la Vadul lui Isac și Colibași au durat doar patru zile, echipa de cercetare a reușit să studieze un spectru vast al fenomenelor de cultură tradițională: casa tradițională și Casa mare, tipurile de împrejuriri, practicate de localnici, elemente de port tradițional, meșteșugul țesutului și țesăturile, conceptul de apă și cel de fântână în mentalitatea tradițională, credințele și practicile referitoare la săpatul și întreținerea fântânii (Vezi: Foto 9), jocurile copiilor, obiceiurile de chemare a ploii, obiceiul fetelor mari de a se duce la șezătoare / la furcă, hora satului, leagănul de Paști, credințele, obiceiurile și practicile referitoare la căsătorie, terminologia și simbolismul nupțial, funcțiile diferitor categorii de vârstă și gen în desfășurarea obiceiurilor de nuntă. Au fost investigate unele teme, care necesită o abordare deosebit de subtilă, pentru a obține disponibilitatea informatorului de a susține un dialog sincer și deschis. Acestea reprezintă unele domenii ale mentalității tradiționale, aspecte ce țin de conviețuirea oamenilor în cadrul tradițional cotidian, de viața intimă în condițiile tradiționale, de educația tradițională, de normele de conduită tradițională etc.

Trebuie să menționăm că în satul Colibași am avut oportunitatea unui interviu deosebit de valoros cu Maria Manole (mama Mărioara), o cunosătoare excepțională a culturii tradiționale, de la care, în afară de alte informații prețioase, am imprimat câteva cântece (motive Toma Alimoș, Voinicul înghițit de șarpe, Nevasta vândută și altele), învățate de la mama sa, creații populare ce fac parte din epica versificată. Precizăm că aceste cântece, în variantă folclorică autentică, ajunse până astăzi prin transmitere spontană din generație în generație, sunt rar întâlnite pe teren.

Cercetările de teren în cadrul expediției au demonstrat faptul că, în linii generale, caracteristicile de bază ale fenomenelor de cultură tradițională din satele investigate Vadul lui Isac și Colibași se înscriu în tipologiile atestate în zona etnografică Valea Prutului de Jos, inserând, concomitent, elemente locale specifice.

Materialele acumulate se află la etapa de transcriere, sistematizare și digitalizare, după care vor fi puse în circuitul științific. Concomitent, toate materialele colectate vor fi incluse în baza de date a Secției Cultura tradițională românească. Pe

parcursul deplasării de documentare unele activități au fost mediatizate prin varii modalități, inclusiv, prin intermediul rețelelor de socializare²⁷.

Considerăm oportună continuarea cercetărilor etnografice în satele Vadul-lui-Isac și Colibași, raionul Cahul. Avem convingerea că studierea culturii tradiționale, în special prin intermediul expedițiilor, reprezintă un pas important către valorificarea și popularizarea acesteia.

ANEXA:

Foto 1. Lada de zestre datată din anul 1895 (s. Vadul lui Isac).

²⁷ Institutul Patrimoniului Cultural din Republica Moldova, *Primele rezultate ale colaborării dintre Institutul Patrimoniului Cultural și Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul prin desfășurarea și finalizarea expediției etnografice în județul istoric Cahul, în satele Vadul lui Isac și Colibași (15-18 octombrie 2024)*, în https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=12214485474293693&id=61558810814795&_rdr (vizitat 14.11.2024); Valentin Arapu, *Oameni „ascunși de istorie”, case, garduri, porți și fântâni prin documentarea, cercetarea și valorificarea patrimoniului cultural material și imaterial în județul istoric Cahul: Prima rândunică a colaborării dintre Institutul Patrimoniului Cultural și Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul prin desfășurarea și finalizarea expediției etnografice în or. Cahul, în satele Vadul lui Isac și Colibași (15-18 octombrie 2024)*. În: <https://www.facebook.com/valentin.arapu> (vizitat 20.10.2024).

Foto 2. Maria (Mărioara) Manole, născută în anul 1940 (s. Colibași).

Foto 3. Conferința publică ținută la Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul.

Foto 4. De la stânga la dreapta: Ina Isac, Maria (Mărioara) Manole. Andrea Butnaru (s. Colibași).

Foto 5. Casa Mărioarei Manole, construită în anul 1964 (s. Colibași).

Foto 6. Casa mare: Muzeul Ținutului Cahul (mun. Cahul)

Foto 7. De la stânga la dreapta: Nina Ivanova, Valentin Arapu, Pr. Ionel Bâgea, Raisa Osadci și Ina Isac (s. Vadul lui Isac).

Foto 8. Casă tradițională (s. Vadul lui Isac)

Foto 9. Fântână cu foișor (s. Vadul lui Isac).

Buletinul Științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul
ediție semestrială, seria științe umanistice, nr. 1 (19), 2024

~ Semnale editoriale, prezentări, recenzii / Editorial signals, presentations, reviews ~

The scientific bulletin of the State University "Bogdan Petriceicu Hasdeu" from Cahul
half-yearly edition, humanities series, no. 1 (19), 2024

RECENZIE LA Constantin Ivanov, RĂUL. INTERPRETĂRI LITERARE

Ludmila Bălțatu

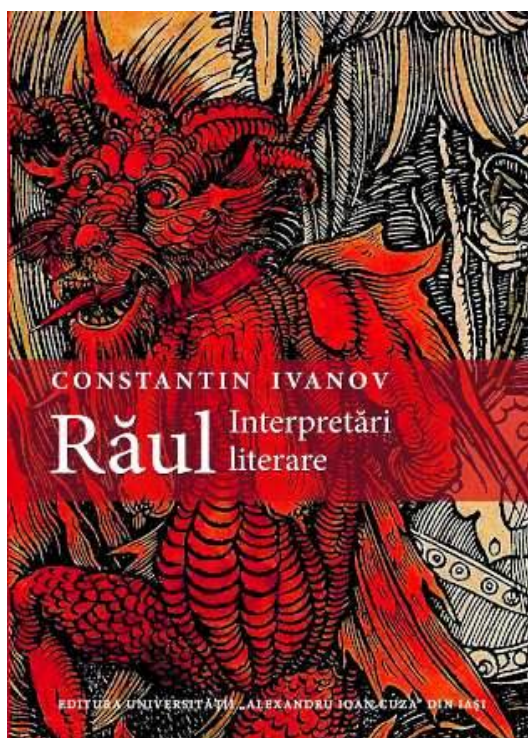
conf. univ. dr., Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul
(email: ludmilabalta@yahoo.com)

Studiul *Răul. Interpretări literare* a apărut de sub tipar la Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”. Autorul Constantin Ivanov în 2021 a susținut lucrarea de doctorat în Filologie *Expresia răului în literatura română*, apelând la creațiile lui Ion Creangă, Mircea Eliade, Vasile Vasilache, Savastie Baștovoi – scriitori români care au trăit și au creat în diferite perioade de timp, iar o parte dintre ei sunt contemporanii noștri.

Fapt deloc întâmplător dacă vom lua în calcul opiniile cu referire la studiul în cauză ale lui Corin Braga: „Imaginarul răului, așa cum constelează acesta în creațiile literare sau artistice, este o temă care depășește cu mult domeniul cercetărilor aplicate și deschide o fereastră către probleme care vizează întreaga noastră societate”.

Cartea este prefațată de către exegetul în materie Constantin Dram care, și pe bună dreptate, atrage atenția îndeosebi la următoarele: „Autorul s-a apropiat mai mult de interpretarea imaginilor literare și a actului artistic în sine, ordonându-le la nivelul unei probleme supuse cercetării”.

Sunt adevăruri în care ne vom convinge în urma lecturării acestei cărți. Or, în ea, cu cunoștință de cauză, e ilustrată viziunea răului în mitologia românească, autorul remarcând îndeosebi faptul că „mitologia cosmogonică românească e destul de bogată în narațiuni și legende populare, în care forța opusă lui Dumnezeu, forța răului, devine implicată în actul creației și care, mai târziu, adică în etapa post-

cosmogonică, îi devine adversară omului”.

Un interes aparte prezintă capitolul „Expresia răului în opera lui Ion Creangă”. În el Constantin Ivanov atrage atenția la următoarele: „Dănilă Prepeleac, Ivan Turbincă și Povestea lui Stan Pățitul devin reprezentări arhetipale în imaginarul literar, în care religiozitatea și răvna aproape oarbă pot deveni un instrument prin care răul poate fi învins”.

Evident că la aceste concluzii autorul a ajuns în urma cercetării minuțioase a comportamentului personajelor crengiene cu spiritul malefic. Convingător, în contextul dat, poate fi următorul fragment ce l-am spicuit din cartea dată: „Confruntarea directă a personajelor crengiene cu trimișii lui Scaraoțchi reprezintă reacția arhetipală a lui homo religiosus, cel ce are misiunea de a neutraliza acțiunile răului primar”.

Aici e cazul să mai adăugăm că, într-un mod convingător, este prezentată și expresia ludică a răului în basme, povești, narațiuni fantastice românești, autorul recurgând, în contextul dat, și la studiul comparativ. Exemplu: *Povestea lui Stan-Pățitul* cu diavolul din opera lui N. Gogol *Serile în cătunul de lână Dikanka*.

Răul – o problemă filosofică, e redat prin prisma nuvelei eminesciene *Sărmanul Dionis*. În opera dată răul este asociat cu o accedere a omului la o altă paradigmă a cunoașterii, cu năzuința omului de a descifra misterul lumii de necuprins.

În baza scrierilor lui M. Eliade autorul nu doar face referință la imaginile și reprezentările răului, dar și la corelarea acestora cu imaginarul popular. Vorba e de acel „rău” care se asociază ca o instanță a misteriosului, a nemaipomenitului. În cazul dat, accentul e pus pe romanele *Domnișoara Cristina*, *Șarpele*, *Isabel și apele diavolului* etc.

Iar răul ideologic e zugrăvit în baza romanului *Trei ceasuri în iad*. Autorul Antonie Plămădeală, în această scriere, demască principiile bazate pe dezumanizarea individului, pe suprimarea libertății. Acestea fiind urmările unui regim totalitar.

Nu este trecut cu vederea, în acest context, și un alt roman – *Castelul de Franz Kafka*. Un spațiu aparte a fost rezervat și operei lui Vasile Vasilache *Povestea cu cucoșul roșu*, operelor lui Vladimir Beșleagă - *Zbor frânt*, ale lui Aureliu Busuioc *Pactizând cu diavolul*, ale lui Savastie Baștovoi (romanele *Iepurii nu mor*, *Minunata lume nouă*, *Audiența la un demon mut*).

„Gradul de percepere a răului în romanele lui Savastie Baștovoi, concluzionează Constantin Ivanov, se desprinde parcă dintr-o axă temporală gradată în care răul se manifestă din ce în ce mai grav”.

În urma cercetărilor întreprinse, au fost formulate concluziile corespunzătoare. Constantin Ivanov apelând, în această ordine de idei, la opiniile lui Platon, Berdiaev, Luigi Pareyson.

Cu cunoștință de cauză sunt formulate și următoarele idei: „ ... răul cu

implicații și manifestări ideologice totalitare, este sursa constrângerilor personajelor și narațiunilor analizate și este îndreptat spre desfigurarea conștiinței umane prin actul deliberat asupra identității personajelor”.

Care sunt factorii decisivi opunerii unor legi și condiții ce-s impuse de un sistem de coerecție totalitară?

Răspunsul este formulat de către autorul acestui studiu în felul următor: regăsirea identității pierdute sau relațiile cu experiențele sensibile din afara lumii empirice.

La rândul-ne, ne vom expune și noi concluziile în urma lecturării studiului dat: lucrarea prezintă interes, fiindcă abordează probleme ce preocupă întreaga omenire. Constantin Ivanov, tratând problema răului, s-a referit la un număr considerabil de opere literare, la opiniile exegeților în materie. În acest adevăr ne convinge și bibliografia indicată în ultimele pagini ale cărții.

DECORAȚII CONFERITE BRĂILENILOR. NOTE DE LECTURĂ (XIII)

Costin Croitoru,

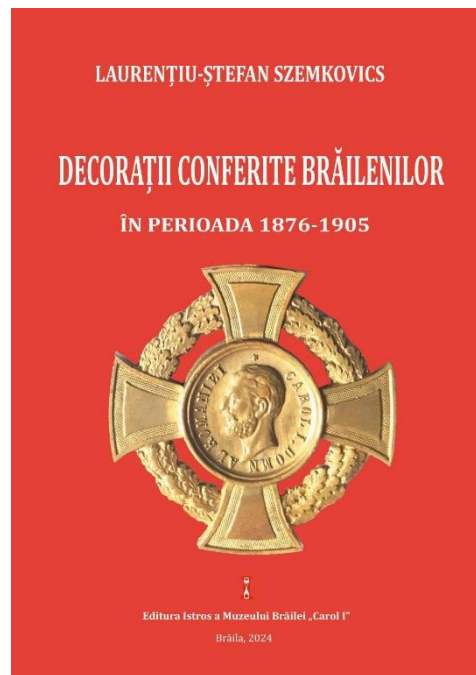
conf. univ. dr., Muzeul Brăilei „Carol I”
(email: costin_croitoru1@yahoo.com)

Una dintre ultimele producții istoriografice ale editurii Istros a Muzeului Brăilei „Carol I” poartă semnătura reputatului istoric Laurențiu-Ștefan Szemkovics, un nume binecunoscut datorită unor contribuții fundamentale din zona științelor auxiliare, heraldică în special dar și faleristică ori sigilografie. Demersul propus se dezvoltă în cadrul a 412 pagini sub titlul *Decorații conferite brăilenilor în perioada 1876-1905* și este organizat în *Introducere* (pp. 7-10), *Decorații* (pp. 11-76), *Bibliografie* (pp. 77-90), *Indice de nume* (pp. 91-136) și *Anexe* (pp. 137-412).

Segmentul de *Introducere* deschide, cum este firesc, demersul istoriografic, definind noțiunile de bază cu care se va opera în continuare – de pildă, *decorațiile, menite a păstra amintirea unor evenimente importante, a elogia victorii strălucite, reprezintă istoria gravată pe metal a popoarelor și a suveranilor care s-au distins prin înțelepciunea ori prin vitejia lor* – și explicând în mare intențiile autorului, la care se adaugă mulțumirile adresate celor care, într-un fel sau altul, au contribuit la apariția volumului.

Eșafodajul volumului rezidă din ceea ce a fost denumit laconic *Decorații*. Facem cunoștință prin intermediul acestuia cu 15 tipuri de distincții, românești și străine, acordate brăilenilor, în intervalul cronologic menționat, după cum urmează:

- **medalia „Virtutea militară”**, instituită prin Înaltul Decret nr. 947 din 17 mai 1872, pentru a răsplăti pe sergenții care au avut un serviciu neîntrerupt vreme de 12 ani, precum și spre a recompensa faptele meritorii de curaj și devotament ale militarilor; reținem între cei distinși

cu această medalie, varianta de argint, pe Jurist Grigore, comandant al secției de pompieri din Brăila, remarcat *pentru acte de devotament* cu ocazia incendiului din noaptea de 1 spre 2 octombrie 1901;

- **ordinul „Steaua României”**, instituit de Carol I, la 10 mai 1877, pentru a răsplăti serviciile civile și militare aduse statului Român; reținem între cei distinși cu acest ordin, în grad de ofițer, pe brăilenii Hepites Ștefan – directorul institutului meteorologic și Simu Anastasie – deputat. Cel dintâi avea să primească același ordin, dar în grad de cavaler, în calitate de *locotenent milițian din bateria 3 activă*; la fel Mina Minovici – șeful *serviciului antropometric*;
- **ordinul „Coroana României”** instituit prin legea nr. 1244 din 10 mai 1881, în memoria proclamării Regatului, avea destinația de a recompensa serviciile aduse statului; cu acest ordin au fost distinși numeroși brăileni, în special ofițeri superiori precum Fotino Androcle – medic inspector, general de brigadă, șeful circumscripției Corpurilor 1, 2, 3 și 4 din Armată, al Diviziei „Dobrogea”, al Corpurilor Flotilei, Comandor al ordinului de la 1882 și Comandor al ordinului „Steaua României” care, potrivit aeverinței de primire a brevetului de Mare Ofițer al ordinului „Coroana României”, se născuse la 11 noiembrie 1834 în Brăila;
- **medalia „Bene merenti”**, instituită în anul 1876, se acorda „drept încurajare și răsplătire pentru merite dobândite pe domeniul artelor, științelor, industriei, agriculturii etc.”; au primit această distincție brăilenii Djvara Trandafir – fost secretar general la Ministerul de Externe, pentru lucrări literare și juridice, Fotino A. – doctor, pentru scrieri medicale, Hepites Ștefan – pentru lucrări științifice;
- **medalia „Servicul credincios”** a fost instituită în anul 1878 pentru a recompensa serviciile civile și militare aduse statului; cu această medalie au fost recompensați numeroși brăileni, între care, de pildă, Cernescu Ilie – primarul comunei Ceacăru (azi Tufești), *întrucât s-a distins îndeplinirea serviciului său* dar, între alții barcagii Antonio Moraitini, Bărbosu Nicolae, Condoleos Iani, Dassis Lefterie; spre a îi nominaliza aici doar pe cei expresivi pentru coloritul etnic al zonei;
- **medalia „Semnul onorific”** pentru serviciul militar de 18 și 25 ani petrecuți în armată, instituită prin decretul din 5 iunie 1872; au primit această distincție ofițeri ai Regimentului 32 dorobanți și respectiv ai bateriei 9 teritoriale, în variantele aferente anilor de serviciu efectuat, aur sau argint;

- **medalia „Răsplata muncii pentru învățământ”** a fost înființată în anul 1898 *ca răsplată muncii pentru învățământul primar*; dar modificată doi ani mai târziu *dorind ca medalia Răsplata muncii să se acorde și membrilor învățământului secundar*; dintre brăilenii care au primit această distincție se remarcă Gabrielescu Constantin – prefect de Brăila, pentru stăruința la construirea localurilor de școli rurale;
- **ordinul „Franz Joseph”** (austriac) a fost instituit de către Franz Joseph I, pentru a recompensa serviciile deosebite aduse statului de către cetățeni indiferent de naționalitate sau rang; le-a fost conferit lui Ionescu Vasile – directorul Prefecturii județului Brăila și lui K. Bacalbașa;
- **decorația „Crucea meritului”** (austriacă), instituită de asemenea de către împăratul Franz Ioseph în anul 1849 pentru a recompensa serviciile civile; au primit varianta din aur a acestei distincții brăilenii Florescu A. Constantin – băiaș și barcagiu, respectiv Vlassopulo Solon – farmacist;
- **ordinul „Mântuitorului”** (grec) a fost înființat în anul 1829, odată cu recunoașterea autonomiei Greciei de către Imperiul Otoman; l-au primit brăilenii Pețalis S. R. – farmacist și Mendl Theodor – arendaș și exportator.
- **ordinul „Coroana Italiei”** (italian) fondat în anul 1868 de regele Victor Emanuel al II-lea, pentru a recompensa serviciile deosebite aduse națiunii și coroanei italiene, precum și pentru ajutorul dat de străini; la-u primit trei brăileni: Berceanu S. Gheorghe – avocat din Brăila, Guliotti Ioan – directorul Liceului „I. C. Massim” și Ștefănescu V. L.
- **ordinul „Sfântul Stanislas”** (rusec) instituit în 1765 de Stanislas al II-lea Paniatowski, regele Poloniei; după congresul de la Viena din 1815, cea mai mare parte a Poloniei a trecut la Rusia și țarul Alexandru I a păstrat Ordinul, încorporat în rândul celor rusești de către Nicolae I la 1831; a fost conferit brăilenilor Curtovici Ioan – dirigintele Oficiului poștal și Romanovici M. – dirigintele Oficiului telegrafic;
- **ordinul „Isabela catolica”** (spaniol); a fost instituit de către regele Ferdinand al VII-lea la 14 martie 1815, sub denumirea inițială de „Ordinul Regal American al Isabelei Catolice”, ca omagiu adus reginei Isabela a Castiliei, care prin căsătoria cu Ferdinand de Aragon a unificat Spania și l-a sprijinit pe Columb în descoperirea Americii, punând astfel bazele imperiului colonial spaniol; era destinat să recompenseze zelul și loialitatea în apărarea posesiunilor Coroanei spaniole de peste mări; a fost distins cu acest ordin, în grad de comandor, Cavadia D. Gheorghe – consul onorar al Spaniei la Brăila.

- **ordinul „Medjidie”** (turc) a fost instituit de către sultanul Abdul Medjid I în anul 1852 pentru a recompensa serviciile aduse guvernului imperial; au fost distinși cu acesta brăilenii Petzalis S. R. – farmacist, Christescu I. Atanasie – casierul general al județului, Djuvara C. Ion – proprietar și Manole Dimitrie – avocat.

Ca notă generală, observăm întâi de toate numărul mare de brăileni care au fost recompensați pentru diverse aspecte ale activității lor, și aceasta într-o perioadă relativ restrânsă, de numai trei decenii. Sigur că cele mai numeroase distincții sunt conferite de statul Român, dar nu lipsesc nici cele emise de alte autorități: austriece, grecești, italiene, rusești, spaniole și turcești. Potrivit adevărurilor de primire a brevetelor cei evidențiați sunt preponderent născuți în Brăila sau, mai rar, originari din alte zone, dar care la momentul primirii distincțiilor își aveau domiciliul în Brăila.

Următorul compartiment al lucrării este reprezentat de *Bibliografie* care, prin consistență și calitatea lucrărilor utilizate sugerează, odată în plus, seriozitatea demersului de sorginte academică. Două remarci se pot face aici: pe de o parte aceia că ne aflăm „doar” în fața unei liste alfabetice a contribuțiilor istoriografice conexe într-un fel sau altul subiectului abordat, pentru că în luxuriantele note infrapaginale (în total 943) ale capitolului precedent sunt deja numeroase trimiteri la colecția „Monitorul Oficial” ori fonduri arhivistice, care extind cu prisosință baza documentară a lucrării, iar cea de-a doua se referă la contribuțiile istoriografice anterioare ale autorului, amintite aici într-un număr impresionat și care, denotă, fără doar și poate, autoritatea sa în domeniu.

Indice[le] de nume reprezintă nu doar un foarte util instrument de lectură alternativă a volumului ci, datorită întinderii și un real nomenclator antropomic, el însuși putând deschide noi direcții de cercetare pentru istoria locală. Numeroase nume de brăileni (cum spuneam, născuți sau domiciliați aici în momentul acordării distincțiilor), etnici români, greci, turci, italieni etc., sunt reținuți prin intermediul unei voci care detaliează pentru fiecare personaj în parte natura meseriei / ocupației sau funcția deținută, respectiv actul (= Decretul regal) publicat în Monitorul Oficial, prin care le-au fost oferite distincțiile și bineînțeles tipurile decorațiilor conferite.

În fine, *Anexe[le]*, și acestea extrem de utile în economia demersului, reprezintă în fapt registrul imagistic al volumului, ce conține copii ale adevărurilor de acordare a decorațiilor – în număr de 543 –, respectiv imagini ale tipurilor de decorații la care s-a făcut referire pe parcurs.

Încheind aceste succinte observații care sperăm să se transforme în tot atâtea argumente pentru parcurgerea volumului și, de ce nu, pentru valorificarea

sa prin continuarea cercetărilor în variile sensuri deschise de „tezaurul” documentar „deblocat” prin apariția cărții, nu rămâne decât să apreciem acest demers ca o reușită editorială din toate punctele de vedere. Felicităm și aici autorul pentru traviul depus, gândindu-ne deja la volumele ce vor urma spre întregirea acestui tip de palmares al Brăilei, prea puțin cunoscut și evidențiat până acum.

Buletinul Științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul
ediție semestrială, seria științe umanistice, nr. 1 (19), 2024

~ *Anexe / Annexes* ~

The scientific bulletin of the State University "Bogdan Petriceicu Hasdeu" from Cahul
half-yearly edition, humanities series, no. 1 (19), 2024

NORME DE PUBLICARE PENTRU NUMĂRUL VIITOR

Aspect general: materialele vor fi elaborate în programul WORD (*.doc, *.docx), în limba română sau engleză. Textul va fi tehnoredactat cu fontul CALIBRI (Body), mărimea 11, cu note de subsol (infrapaginale) în font CALIBRI (Body) de mărimea 10, spațiul dintre rânduri: „single”. Autorii vor indica între paranteze rotunde, sub titlul articolului, numele complet, instituția de la care provin și adresa de mail personală. Textul propriu-zis va fi însoțit de **rezumat** (în general acesta ar trebui să reprezinte cam 10% din întinderea articolului), **cuvinte cheie**, **lista ilustrațiilor** și eventual lista abrevierilor utilizate, redactate **atât în limba română cât și într-o limbă de circulație internațională** (de preferat engleză); întinderea maximă a articolului sau studiului propus spre publicare este de 10-15 pagini, excepții putând fi admise în consens cu recomandările colectivului de redacție.

Aparatul critic: Pentru note se va folosi sistemul de citare clasic, infrapaginal: autor (autori), titlul complet al lucrării (articol, studiu sau carte) cu caractere cursive (*italice*), locul și anul apariției, urmate de indicarea paginilor, după exemplele:

1. Costin Croitoru, *Fortificații liniare romane în stânga Dunării de Jos. Terminologia relativă*, volumul II, editura Istros, Brăila, 2007, pp. 201-202.

2. Costin Croitoru, *Călătorie de cercetare arheologică în județul Covurlui*, în volumul *Orbis Praehistoriae. Mircea Petrescu-Dîmbovița – in memoriam*, (editori: V. Spinei, N. Ursulescu,), editura Universității din Iași, Iași, 2015, pp. 645-655.

3. Costin Croitoru, *Fibule din bronz descoperite la Barboși, provenite din colecția „Al. Nestor Măcellariu”*, în *Acta Musei Tutovens*, XIV, 2018, pp. 118-124.

Nu ezitați să folosiți termenii „*Idem*”, „*Eadem*”, „*ibidem*” sau „*op. cit.*” acolo unde situația o impune.

Ilustrația: se va transmite în format .jpg cu rezoluție de minim 300 dpi, atât în text cât și separat, numele planșelor / figurilor corespunzând celor din lista ilustrației;

Persoanele de contact, responsabile cu editarea volumului, cărora vă rugăm să le confirmați intenția de a susține demersul nostru și respectiv să le trimiteți contribuțiile dumneavoastră, sunt:

Costin Croitoru, redactor șef al seriei, email: costin_croitoru1@yahoo.com

Ion Ghelețchi, responsabil al secțiunii Istorie, email: ghelețchi.ion@gmail.com

Liliana Grosu, responsabil al secțiunii Filologie, email: lilisebyigor@gmail.com

Polina Lungu, responsabil al secțiunii Pedagogie, email: lungu.polina@usch.md

PUBLICATION RULES FOR THE NEXT ISSUE

Appearance: the materials for publication will be elaborated in the WORD program (*.doc, *.docx), in Romanian or English. The text will be typewritten with CALIBRI font (Body), size 11, with footnotes (at the bottom of the page) in CALIBRI font (Body) size 10, the space between the lines: “single”. The authors will indicate their full name, affiliation, and the personal e-mail address in round brackets, below the title of the article. The text itself will be accompanied by the **abstract** (generally it should represent about 10% of the length of the article), **keywords**, the **list of illustrations** and possibly the **list of abbreviations** used, written **both in Romanian and in a language of international circulation** (preferably English); the maximum length of the article or study proposed for publication is 10-15 pages, exceptions can be admitted in accordance with the recommendations of the editorial team.

Critical apparatus: For notes, the classic citation system will be used, in text citation: author(s), full title of the work (article, study or book) in *italics*, place and year of publication, followed by indication of the pages, according to the examples:

1. Costin Croitoru, *Fortificații liniare romane în stânga Dunării de Jos. Terminologia relativă*, Volume II, Istros Publishing House, Brăila, 2007, pp. 201-202.

2. Costin Croitoru, *Călătorie de cercetare arheologică în județul Covurlui*, în volumul *Orbis Praehistoriae. Mircea Petrescu-Dîmbovița – in memoriam*, (editors: V. Spinei, N. Ursulescu, V. Cotiugă), University of Iași Publishing House, Iași, 2015, pp. 645-655.

3. Costin Croitoru, *Fibule din bronz descoperite la Barboși, provenite din colecția „Al. Nestor Măcellariu”*, in *Acta Musei Tutovens*, XIV, 2018, pp. 118-124.

Feel free to use the terms "Idem", "Eadem", "*ibidem*" or "*op. cit.*" where necessary.

Illustration: it will be transmitted in .jpg format with a resolution of at least 300 dpi, both in text and separately, the names of the plates / figures corresponding to those in the illustration list;

The contacts responsible for editing the volume, to whom we ask you to confirm your intention to support our approach and to send your contributions are:

Costin Croitoru, editor-in-chief of the series, email: costin_croitoru1@yahoo.com

Ion Ghelețchi, head of section History, email: ghelețchi.ion@gmail.com

Liliana Grosu, head of section Philology, email: lilisebyigor@gmail.com

Lungu Polina, responsible for the section Pedagogy, email: lungu.polina@usch.md

**Buletinul Științific al Universității de Stat
„Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul**
(ediție semestrială)

Seria „Științe Umanistice”

Piața Independenței 1,
Cahul, MD – 3909
Republica Moldova

tel.: 0299 22481

e-mail: journal.hs@usch.md

Bun de tipar: 24.01.2024
Format: 18,2 cm x 25,7 cm
Coli de tipar: 10,8
Tirajul: 100 ex.

Tipografia „CentroGrafic” SRL, Cahul
Tel.: 0299 25949